

Nr 120.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 m. m.; given Stockholms slott den 3 mars 1922.

Under åberopande av bilagda i statsrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

lag om ändring i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862,

lag om ändring i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862,

lag om ändring i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862,

lag om ändring i vissa delar av förordningen om landsting den 21 mars 1862,

lag om ändring i vissa delar av lagen den 20 maj 1921 med vissa föreskrifter i fråga om val av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt av landstingsmän,

lag om ändrad lydelse av 5 och 7 §§ i lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen samt

lag om ändrad lydelse av 12 § i lagen den 14 juni 1918 om fattigvården.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

GUSTAF.

Herm. Lindqvist.

Förslag

till

Lag

om ändring i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet
den 21 mars 1862.

Härigenom förordnas, att § 14 mom. 2, §§ 27 och 28, § 29 mom. 1, 3, 4 och 5, §§ 30 och 31, § 32 mom. 3 samt § 42 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 14.

Mom. 2. Röstlängden skall senast den 30 juni vara avsänd eller avlämnad till ordföranden i den i *lagen om val till riksdagen* omförmälda valnämnd. Vad i nämnda lag stadgas om röstlängds framläggande till granskning och om kungörelse därom, om underrättelse till personer, som i längden upptagits såsom icke röstberättigade, om framställande av anmärkningar mot längden och om underrättelse till den, mot vars rösträtt anmärkning framställts, om prövning av sådana anmärkningar samt om längdens justering ävensom om klagan över valnämndens beslut skall äga motsvarande tillämpning.

§ 27.

Mom. 1. I kommun med över 1,500 invånare skall den *kommunen tillkommande* beslutanderätt, med de undantag, om vilka här nedan i § 35 förmäles, uppdragas åt kommunalfullmäktige.

Har kommunens invånarantal nedgått till 1,500 eller därunder, skall beslutanderätten fortfarande utövas av kommunalfullmäktige, därest kommunalstämman icke annorlunda beslutar.

Mom. 2. Vill kommun med 1,500 invånare eller därunder åt fullmäktige överlåta beslutanderätt, som i mom. 1 avses, må sådant vara tillåtet.

Förslag om upphävande av sådant beslut må icke väckas förr än fem år efter beslutets fattande.

Mom. 3. Beslut i de i mom. 1 andra stycket och mom. 2 omförmälda frågor skall hos Konungens befallningshavande ofördröjligen anmälas.

§ 28.

Mom. 1. Kommunalfullmäktiges antal bestämmes i förhållande till folkmängden sålunda, att:

kommun med	2,000 invånare eller därunder utser	15—20,
» »	över 2,000 till och med 5,000 invånare utser	15—25,
» »	5,000 » » » 10,000 » »	20—30,
» »	» 10,000 invånare utser	25—40.

Kommunens vid kommunalstämma röstberättigade invånare bestämman inom nu stadgad begränsning, det antal kommunalfullmäktige, som bör för kommunen utses.

Mom. 2. I avseende å valbarhet till kommunalfullmäktig, ursäkt och avsägelse gäller vad i § 13 om ordförande i kommunalstämma stadgat är.

Kommunalfullmäktige väljas för fyra år, räknade från och med den 1 januari året näst efter det, då valet skett. *I kommun, där val sker första gången och icke äger rum under år, då allmänna val av kommunalfullmäktige förrättas, skall valet dock icke avse längre tid än till utgången av det år, då sådana allmänna val nästa gång skola äga rum.*

Har beslut fattats om ändring av fullmäktiges antal, må i anledning därav särskilt fullmäktigval icke företagas, utan skall kommunen, intill utgången av det år, då allmänna fullmäktigval nästa gång skola förrättas, företrädas av fullmäktige till det antal, som tidigare blivit bestämt. Lag samma vare, där ändring av fullmäktiges antal påkallas av folkmängdens ökning eller minskning.

Om val av kommunalfullmäktige i anledning av ändring i kommunalindelning är särskilt stadgat.

§ 29.

Mom. 1. För val av kommunalfullmäktige skall kommun med mer än 10,000 invånare indelas i valkretsar.

Vid valkretsindelningen iakttages, att varje krets kommer att utse minst tio högst tjugu kommunalfullmäktige efter den beräkningsgrund, att i allmänhet en kommunalfullmäktig utses för varje tal, motsvarande det som erhålles, då kommunens mantalsskrivna folkmängd delas med antalet fullmäktige för hela kommunen; att delar av samma by eller hemman ej utan synnerliga skäl förläggas till olika valkretsar; att varje

valkrets skall kunna omslutas med en sammanhängande gränslinje samt att antalet fullmäktige för hela kommunen varder, i den mån utan olägenhet kan ske, lika fördelat på de särskilda valkretsarna.

Indelningen i valkretsar jämte antalet fullmäktige för varje valkrets bestämmes, efter därom av kommunalnämnden uppgjort förslag, av kommunalstämma.

Beslut om sådan indelning skall fattas senast två månader före ingången av det år, under vilket beslutet är avsett att träda i tillämpning. Om beslutet skall Konungens befallningshavande ofördröjligen underrättas.

Valbarhet är ej inskränkt inom valkrets.

Mom. 3. Äro i kommun flera valdistrikt, äger röstberättigad utöva valrätt allenast vid valförrättning för det valdistrikt, där han är mantalsskriven.

Mom. 4. Valet sker med slutna sedlar. Därvid skola begagnas valsedlar av vitt papper utan kännetecken.

Å valsedel skall *ovanför* namnen utsättas partibeteckning (partinamn eller annan beteckning i ord för viss grupp av valmän eller för viss meningsriktning).

Namnen skola å valsedeln uppföras i en följd, det ena under det andra, och må utgöra högst dubbelt så många som det antal kommunalfullmäktige valet avser.

Valsedel bör innehålla tydlig uppgift på den eller de utseddas namn, titel eller yrke och hemvist så ock den beteckning i övrigt, som kan vara nödig för att fullt otvetydigt utmärka, vem eller vilka åsyftas.

Ogill är valsedel:

till vilken *använts* annat än vitt papper;

å vilken finnes något kännetecken, som kan antagas vara med avsikt där anbragt;

vilken *saknar partibeteckning* eller upptager *sådan* å annat ställe än ovanför namnen;

vilken icke upptager något giltigt namn.

Är något namn å valsedel *överstruket*, eller framgår med avseende å något där förekommande namn ej fullt otvetydigt, vem som därmed åsyftas, eller upptager valsedel namn på någon, som ej är valbar, anses sådant namn såsom obefintligt. Äro å valsedel upptagna flera namn än ovan är medgivet, anses *det* eller de sista, övertaliga namnen såsom obefintliga.

Finnas i ett valkuvert två eller flera valsedlar, vare de alla ogilla.

Mom. 5 a). Val av kommunalfullmäktige förrättas för varje val-distrikt inför den valnämnd, som enligt lagen om val till riksdagen ut- ses för val till riksdagens andra kammare.

Valen skola förrättas under tiden från och med den 16 september till och med den 20 oktober å dag, som kommunalstämma det år val skall förrättas bestämmer. *Val må dock icke äga rum å dag, då lands- tingsmannaval för valdistriktet förrättas. Val skall fortgå minst två timmar före klockan tre eftermiddagen och minst två timmar efter klockan fem eftermiddagen. Där allmän gudstjänst å valdagen hålles inom kom- munen, göres uppehåll för den tid, gudstjänsten pågår.* I kungörelse om valförrättning skall tiden för valet noggrant angivas. Sådan kun- görelse utfärdas för varje valdistrikt av valnämndens ordförande i den ordning, som för kallelse till kommunalstämma stadgas.

Vid valet skall gälla till efterrättelse den enligt § 14 upprättade röstlängd eller del av röstlängd.

Vid val av kommunalfullmäktige må röstägande icke utan personlig inställelse inför valförrättaren utöva rösträtt i annat fall eller i annan ordning än i särskild lag stadgas.

b) Ej må vid valet tal hållas eller tryckta eller skrivna upprop till de väljande tillåtas inom vallokalen.

Vid förrättningen skola kuvert av ogenomskinligt papper, lika till storlek och beskaffenhet, tillhandahållas valmännen för det ändamål, varom här nedan förmåles. Äro i kommun flera valdistrikt, skall, innan valkuvert utlämnas, därå intryckas en stämpel, utvisande det val- distrikt, för vilket förrättningen äger rum. Blanketter till valsedlar skola jämväl å vallokalen tillhandahållas. Omedelbart före röstningens början skall ordföranden visa de närvarande, att valurnan är tom.

Valmännen äga avgiva sina röster i den tur, de anmäla sig hos ordföranden, därest icke å kommunalstämma beslutits, att valet skall ske efter upprop. Till varje valman utlämnas ett valkuvert.

I vallokalen skola till lämpligt antal finnas avskilda platser, av- sedda att möjliggöra för en var att med valhemlighetens bevarande kunna inlägga sin valsedel i kuvertet. För sådant ändamål skola dessa platser vara inrättade med skärmar eller annat dylikt, dock så anordnat, att för såväl valförrättaren som allmänheten är synligt, när en plats är upptagen; och åligger det valförrättaren att vaka över att valmans före- havande där ej må av någon kunna iakttagas.

Valmannen har att vid någon av oförmälda särskilda platser in- lägga sin valsedel i kuvertet. Sedan valkuvertet tillslutits, överlämnar valmannen utan dröjsmål personligen detsamma till ordföranden. Efter det ordföranden förvissat sig om, att den, vilken avlämnar valkuvertet,

är i röstlängden upptagen såsom röstberättigad, ävensom tillsett, att kuvertet är behörigen stämplat, men eljest på utsidan omärkt, nedlägger ordföranden kuvertet i valurnan, i sammanhang varmed i röstlängden vid namnet på den, vars rösträtt utövats, göres anteckning, att rösträtten begagnats. Valman, som på grund av kroppsligt fel är oförmögan att i föreskriven ordning avgiva sin röst, äge att till biträde vid röstningen anlita den, han själv därtill utser.

Valkuvert, som saknar behörig stämpel eller är å utsidan märkt med annat kännetecken, varde ej mottaget.

Om behandlingen av valsedelsförsändelse, som äkta make är berättigad avlämna vid valförrättningen, är särskilt stadgat.

Då uppehåll i valförrättningen sker, skall valurnan omsorgsfullt förseglas under minst två närvarandes sigill samt därefter sättas i säkert förvar; och bör, innan förseglingen vid förrättningens fortsättande borttages, valförrättaren inför öppna dörrar förvissa sig om, att sigillen äro obrutna.

De valmän, som, då uppehåll för gudstjänst eller eljest göres i valet eller valet skall sluta, eller, om valet skett efter upprop, vid uppropets slut äro tillstädes i vallokalen eller, om utrymme där saknas, å anvisad plats därintill men ej då hunnit deltaga i valet, äge rätt att i den ordning de anmäla sig avlämna sina valsedlar. När alla, som vid det för valets slut fastställda klockslag äga tillträde till valet, avlämnat sina valsedlar, förklare ordföranden röstningen avslutad.

Omedelbart därefter uttagas valkuverten ur valurnan och räknas öppnade. I det protokoll, som skall föras vid förrättningen, antecknas antalet valkuvert. Vid avfattande av protokollet bör till ledning tjäna formulär, som av Konungen fastställs. Valkuverten inläggas härefter i ett eller flera hållfasta omslag, som omsorgsfullt förseglas under minst två närvarandes sigill. De sålunda åsatta sigillen skola därefter i protokollet avtryckas. Därjämte skall i protokollet angivas antalet omslag, vari valkuverten inlagts.

Sedan valprotokollet upplästs och dess riktighet bekräftats av ordföranden och två av de närvarande, avslutas förrättningen. Ordföranden insände därefter ofördröjligen till Konungens befallningshavande dels det eller de förseglade omslag, vari valkuverten äro inlagda, dels ock valprotokollet och röstlängden. Sker insändandet med allmänna posten, skall försändelsen assureras.

c) Konungens befallningshavande skall vid offentlig förrättning, som skall äga rum så snart omständigheterna det medgiva, verkställa sammanräkning av de röster, vilka vid kommunalfullmäktigval inom länet avgivits.

Om förrättningen utfördad kungörelse, innehållande uppgift om den ordningsföljd, i vilken sammanräkningen, därest hinder icke möter, kommer att för de olika kommunerna företagas, skall senast sex dagar före förrättningens början uppläsas i dessa kommuners kyrkor.

Vid rösternas sammanräknande användas av Konungen fastställda blanketter med anvisningar, och låte Konungens befallningshavande vid förrättningen föra protokoll enligt formulär, som av Konungen fastställs.

Om behandlingen av valsedelsförsändelse, som till Konungens befallningshavande inkommit, är särskilt stadgat.

Valens utgång kungöres omedelbart beträffande varje kommun genom uppläsning av protokollet. Med protokollets uppläsning är valet för den kommunen avslutat, varefter Konungens befallningshavande genast skall till vederbörande återställa den röstlängd, som för sammanräkningen insänts.

Samtliga valsedlar skola, särskilt för varje kommun, inläggas, de godkända och de underkända var för sig, i omslag, vilka, innan förrättningen, i vad den avser viss kommun, avslutas, förses med minst två närvarandes sigill. De sålunda inlagda valsedlarna skola förvaras intill utgången av den tid, för vilken valen gälla.

§ 30.

Mom. 1. Sedan valsedlarna ordnats efter partibeteckning, skall inom varje parti, till den utsträckning, som för utseendet av stadgat antal fullmäktige är nödig, genom särskilda sammanräkningar bestämmas ordning mellan namnen å partiets valsedlar.

Vid varje sammanräkning gäller valsedel allenast för ett namn.

Mom. 2. Vid första sammanräkningen gäller valsedel för det namn, som står först å sedeln.

Partiets valsedlar ordnas i grupper så, att sedlar med samma första namn bilda en grupp.

Valsedlarna inom varje grupp räknas, och deras antal utgör gruppens rösttal. Samma tal är också jämförelsetal för det namn, som står först på gruppens valsedlar.

Det namn, vars jämförelsetal är störst, erhåller första platsen i ordningen.

Mom. 3. Vid varje följande sammanräkning gäller valsedel för det namn, vilket, bortsett från namn, som redan erhållit plats i ordningen, står främst å sedeln.

Den eller de grupper, vilkas valsedlar vid närmast föregående sammanräkning gällde för det namn, som erhöll plats i ordningen, upplösas, och

nämnda valsedlar ordnas i nya grupper så, att sedlar, som vid den pågående sammanräkningen gälla för ett och samma namn, bilda en grupp; däremot bibehållas övriga befintliga grupper oförändrade.

Valsedlarna inom varje nybildad grupp räknas, och deras antal utgör gruppens rösttal.

För de namn, för vilka finnas gällande valsedlar, beräknas rösttal och jämförelsetal.

Rösttalet för ett namn är lika med rösttalet för den grupp eller sammanlagda rösttalet för de grupper, vilkas valsedlar gälla för namnet.

Jämförelsetalet för ett namn är lika med dess rösttal, där icke grupp av valsedlar, som gälla för namnet, deltagit i besättandet av förut utdelad plats. Har så skett, erhålles namnets jämförelsetal genom att dela dess rösttal med det tal, som motsvarar den del, gruppen tagit i besättandet av plats eller platser, som utdelats (gruppens platstal), ökat med 1, eller, om flera grupper av valsedlar, som gälla för namnet, deltagit i besättandet av förut utdelad plats, med dessa gruppers sammanlagda platstal, ökat med 1. Platstalet för en grupp beräknas sålunda, att gruppens rösttal delas med största jämförelsetalet vid sammanräkningen närmast före gruppens bildande.

Det namn, vars jämförelsetal är störst, erhåller plats i ordningen.

Mom. 4. Bråktal, som uppkommer vid delning, beräknas i decimaler, två till antalet. Höjning av den sista decimalsiffran må ej äga rum.

§ 31.

Mom. 1. Skola två eller flera platser besättas, fördelas de mellan de olika partierna sålunda, att platserna, en efter annan, tilldelas det parti, vilket för varje gång uppvisar det största av nedan angivna jämförelsetal. Plats, som blivit ett parti tilldelad, besättes genast så, att partiets första plats tillerkännes den, vars namn är det första i ordningen inom partiet, partiets andra plats den, som bär andra namnet i ordningen, partiets tredje plats den, som bär tredje namnet i ordningen, och så vidare efter samma grund, ändå att den, som är berättigad till platsen, redan fått sig tillerkänd plats från ett eller flera andra partier.

Jämförelsetalet är lika med partiets rösttal, så länge partiet ännu icke fått sig någon plats tilldelad. Därefter beräknas jämförelsetalet för varje gång så, att partiets rösttal delas med det tal, som motsvarar antalet av partiet tilldelade platser, ökat med 1. Har samma person erhållit platser från två partier, skall dock, vid beräkning av det antal platser, som utdelats, vardera platsen anses blott såsom en halv plats; har någon erhållit platser från tre partier, anses varje sådan plats såsom en tredjedels plats; och så vidare efter samma grund.

Har ett parti redan fått sig tilldelad plats så många gånger, som motsvarar antalet namn å partiets valsedlar, varde det från vidare jämförelse uteslutet.

Mom. 2. Skall blott en plats besättas, tillfaller platsen den, vars namn står främst i ordningen inom det parti, som, enligt vad i mom. 1 sägs, har största jämförelsetalet.

§ 32.

Mom. 3. Avgår kommunalfullmäktig före den bestämda tjänstgöringstidens utgång, skall, på fullmäktiges anmälan, Konungens befallningshavande vid offentlig, minst sex dagar förut i kommunens kyrkor kungjord förrättning företaga ny röstsammanräkning inom *det parti*, för vilket den avgångne blivit vald. Blev den avgångne vald för flera partier, skall sammanräkningen ske inom *det parti*, från vilket plats först tilldelades honom.

Vid den nya sammanräkningen tages hänsyn blott till de valsedlar, vilka gällde för den avgångnes namn vid den sammanräkning, då namnet tilldelades plats i ordningen. Varje valsedel gäller såsom hel röst, och röstvärdet skall tillgodoräknas den av de förut ej valda, vilkens namn står främst på sedeln. Den, som erhållit högsta rösttalet, inträde såsom fullmäktig i den avgångnes ställe. Mellan lika rösttal skilje lotten.

Efter sammanräkningens avslutande skola valsedlarna åter inläggas under försegling.

Avgår jämväl sålunda utsedd ledamot före den bestämda tjänstgöringstidens utgång, förfares på enahanda sätt; och skall vid den nya röstsammanräkningen såsom förut hänsyn tagas blott till de valsedlar, vilka gällde för den först avgångnes namn vid den sammanräkning, då namnet tilldelades plats i ordningen.

Konungens befallningshavande låte vid förrättningen föra protokoll. Valets utgång kungöres omedelbart genom uppläsning av nämnda protokoll. Med protokollets uppläsning är valförrättningen avslutad.

§ 42.

I avseende på villkoren i övrigt för valbarhet till ledamot eller suppleant ävensom angående rättighet att uppdraget sig avsäga gäller vad i § 13 om ordförande i kommunalstämma stadgat är.

Ledamöter och suppleanter väljas för fyra år, räknade från och med den 1 januari året näst efter det, då valet skett. Valet skall förrättas i december månad under andra året efter det, då allmänna val av kommunalfullmäktige ägt rum.

Avgår ordinarie ledamot under den för honom bestämda tjänstgöringstid, och har valet ej skett proportionellt, anställes fyllnadsval; och bör dylikt val, där ej särskilda omständigheter annat föranleda, äga rum i december månad. Den sålunda valde tjänstgör under den tid, som för den avgångne återstår. Avgår ordinarie ledamot, som utsetts vid proportionellt val, inkallas till ordinarie ledamot den suppleant, som enligt den mellan suppleanterna bestämda ordning bör i stället inträda.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1922, dock att vad i § 42 finnes stadgat därom, att val av kommunalnämnd skall ske under andra året efter det, då allmänna val av kommunalfullmäktige ägt rum, skall gälla först från och med den 1 december 1924.

I kommun eller municipalsamhälle, där kommunal- eller municipalfullmäktige finnas eller skola tillsättas, skall år 1922 å stadgad tid val av hela antalet fullmäktige äga rum. Tjänstgöringstiden för de fullmäktige, som dessförinnan utsetts, skall utgå den 31 december 1922, ändå att de valts för längre tid.

Har fullmäktig, som blivit utsedd enligt äldre lag, avgått före utgången av år 1922, skall vid ledighetens fyllande äldre lag tillämpas.

Utgår tjänstgöringstiden för ledamot eller suppleant i kommunalnämnd eller municipalnämnd tidigare än den 31 december 1924, må val av ny ledamot eller suppleant icke ske för längre tid än till utgången av år 1924. Tjänstgöringstiden för ledamot eller suppleant, som före den 1 december 1924 valts för längre tid än till och med den 31 december 1924, skall utgå sistnämnda dag.

Förslag

till

Lag

om ändring i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i stad
den 21 mars 1862.

Härigenom förordnas, att §§ 7 och 8, § 13 mom. 2, § 14 mom. 1 och 2, §§ 21 och 24—27, § 28 mom. 2 samt § 31 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 7.

Mom. 1. Uti stad med över 1,500 invånare skall den *staden tillkommande* beslutanderätt uppdragas åt stadsfullmäktige.

Har stadens invånarantal nedgått till 1,500 eller därunder, skall beslutanderätten fortfarande utövas av stadsfullmäktige, därest icke de vid allmän rådstuga röstberättigade annorlunda besluta.

Mom. 2. I stad med 1,500 invånare eller därunder må det på de vid allmän rådstuga röstberättigade ankomma, huruvida de vilja åt stadsfullmäktige sin beslutanderätt överlåta.

Förslag om upphävande av sådant beslut må icke väckas förr än fem år efter beslutets fattande.

Mom. 3. Beslut i *de i mom. 1 andra stycket och mom. 2* omförmälda frågor skall hos Konungens befallningshavande ofördröjligen anmälas.

§ 8.

Vid allmän rådstuga utöva stadens samtliga röstberättigade invånare kommunens beslutanderätt.

I stad, där stadsfullmäktige äro tillsatta, inskränkes allmänna rådstugans befattning till val av stadsfullmäktige och beslut om *de i § 7 mom. 1 andra stycket och mom. 2 andra stycket samt § 21* omförmälda frågor.

I stad, där stadsfullmäktige icke finnas, tillkommer allmänna rådstugan beslutanderätten i stadens alla gemensamma angelägenheter.

Om val av landstingsmän samt av nämndemän är särskilt stadgat.

§ 13.

Mom. 2. Röstlängden skall senast den 30 juni vara avsänd eller avlämnad till magistraten, där denna ej själv verkställt upprättandet. Vad i *lagen om val till riksdagen* stadgas om röstlängds framläggande till granskning och om kungörelse därom, om underrättelse till personer, som i längden upptagits såsom icke röstberättigade, om framställande av anmärkningar mot längden och om underrättelse till den, mot vars rösträtt anmärkning framställts, om prövning av sådana anmärkningar samt om längdens justering ävensom om klagan över magistratens beslut skall äga motsvarande tillämpning.

§ 14.

Mom. 1. Allmän rådstuga hålles inför magistraten å rådhuset *eller å annan lokal, som magistraten för ändamålet bestämmer*, och skola dess förhandlingar vara offentliga.

Mom. 2. Allmän rådstuga skall hållas i stad, där stadsfullmäktige finnas, *under tiden från och med den 16 september till och med den 20 oktober* de år, då fullmäktige böra väljas; men i stad, där stadsfullmäktige icke finnas, varje år uti maj månad, för att besluta i anledning av berättelsen om föregående årets räkenskaper och förvaltning; samt uti december för bestämmande av stadens utgifts- och inkomststat enligt § 61 och för anställande av val till de befattningar inom kommunen, vilka vid årets slut bliva lediga, ävensom för val av revisorer.

Den, vilken såsom ledamot av drätselkammare eller eljest är redovisningsskyldig till kommunen, må icke väljas till revisor av förvaltning, för vilken han har att redovisa, ej heller deltaga i val av revisor av sådan förvaltning eller i beslut i anledning av revisorernas granskning av sagda förvaltning.

§ 21.

Stadsfullmäktiges antal bestämmes i förhållande till folkmängden sålunda, att:

stad med 2,000 invånare eller därunder utser	15—20,
» » över 2,000 till och med 5,000 invånare utser	15—25,
» » » 5,000 » » » 10,000 » »	20—30,
» » » 10,000 » » » 20,000 » »	25—40,
» » » 20,000 » » » 40,000 » »	35—50,
» » » 40,000 invånare utser	45—60.

Stadens vid allmän rådstuga röstberättigade invånare bestämma, inom nu stadgad begränsning, det antal stadsfullmäktige, som bör för staden utses.

§ 24.

Mom. 1. Valet sker med slutna sedlar. Därvid skola begagnas valsedlar av vitt papper utan kännetecken.

Å valsedel *skall* *ovanför* namnen utsättas partibeteckning (partinamn eller annan beteckning i ord för viss grupp av valmän eller för viss meningsriktning).

Namnen skola å valsedeln uppföras i en följd, det ena under det andra, och må utgöra högst dubbelt så många som det antal stadsfullmäktige, valet avser.

Valsedel bör innehålla tydlig uppgift på den eller de utseddass namn, titel eller yrke och hemvist så ock den beteckning i övrigt, som kan vara nödig för att fullt otvetydigt utmärka, vem eller vilka åsyftas.

Ogill är valsedel:

till vilken använts annat än vitt papper;

å vilken finnes något kännetecken, som kan antagas vara med avsikt där anbragt;

vilken *saknar partibeteckning* eller upptager *sådan* å annat ställe än ovanför namnen;

vilken icke upptager något giltigt namn.

Är något namn å valsedel överstruket, eller framgår med avseende å något där förekommande namn ej fullt otvetydigt, vem som därmed åsyftas, eller upptager valsedel namn på någon, som ej är valbar, anses sådant namn såsom obefintligt. Äro å valsedel upptagna flera namn än ovan är medgivet, anses det eller de sista, övertaliga namnen såsom obefintliga.

Finnas i ett valkuvert två eller flera valsedlar, vare de alla ogilla.

Mom. 2. *Val skall* fortgå minst två timmar före klockan tre eftermiddagen och minst två timmar efter klockan sju eftermiddagen. *Där allmän gudstjänst å valdagen hålles inom staden, göres uppehåll för den tid, gudstjänsten pågår.*

I kungörelsen om valet skall tiden för detsamma noggrant angivas.

Ej må vid valet tal hållas eller tryckta eller skrivna upprop till de väljande tillåtas inom vallokalen.

Vid valförrättning skola kuvert av ogenomskinligt papper, lika till storlek och beskaffenhet, tillhandahållas valmännen för det ändamål, varom här nedan förmäles. Därest staden är indelad i valkretsar, skall,

innan valkuvert utlämnas, därå intryckas en stämpel, utvisande den valkrets, för vilken förrättningen äger rum. Blanketter till valsedlar skola jämväl å vallokallen tillhandahållas. Omedelbart före röstningens början skall ordföranden visa de närvarande, att valurnan är tom.

Valmännen äga avgiva sina röster i den tur, de anmäla sig hos ordföranden, därest icke å allmän rådstuga beslutits, att valet skall ske efter upprop. Till varje valman utlämnas ett valkuvert.

I vallokalen skola till lämpligt antal finnas avskilda platser, avsedda att möjliggöra för en var att med valhemlighetens bevarande kunna inlägga sin valsedel i kuvertet. För sådant ändamål skola dessa platser vara inrättade med skärmar eller annat dylikt, dock så anordnat, att för såväl valförrättaren som allmänheten är synligt, när en plats är upptagen; och åligger det valförrättaren att vaka över att valmans förehavande där ej må av någon kunna iakttagas. •

Valmannen har att vid någon av omförmälda särskilda platser inlägga sin valsedel i kuvertet. Sedan valkuvertet tillslutits, överlämnar valmannen utan dröjsmål personligen detsamma till ordföranden. Efter det ordföranden förvissat sig om, att den, vilken avlämnar valkuvertet, är i röstlängden upptagen såsom röstberättigad, ävensom tillsett, att kuvertet är behörigen stämplat, men eljest på utsidan omärkt, nedlägger ordföranden kuvertet i valurnan, i sammanhang varmed i röstlängden vid namnet på den, vars rösträtt utövats, göres anteckning, att rösträtten begagnats. Valman, som på grund av kroppsligt fel är oförmögen att i föreskriven ordning avgiva sin röst, äge att till biträde vid röstningen anlita den, han själv därtill utser.

Valkuvert, som saknar behörig stämpel eller är å utsidan märkt med annat kännetecken, varde ej mottaget.

Om behandlingen av valsedelsförsändelse, som äkta make är berättigad avlämna vid valförrättningen, är särskilt stadgat.

Då uppehåll i valförrättningen sker, skall valurnan omsorgsfullt förseglas under minst två närvarandes sigill samt därefter sättas i säkert förvar; och bör, innan förseglingen vid förrättningens fortsättande borttages, valförrättaren inför öppna dörrar förvissa sig om, att sigillerna äro obrutna.

De valmän, som, då uppehåll för gudstjänst eller eljest göres i valet eller valet skall sluta, eller, om valet skett efter upprop, vid uppropets slut äro tillstädes i vallokalen eller, om utrymme där saknas, å anvisad plats därtill men ej då hunnit deltaga i valet, äga rätt att i den ordning de anmäla sig avlämna sina valsedlar. När alla, som

vid det för valets slut fastställda klockslag äga tillträde till valet, avlämnat sina valsedlar, förklare ordföranden röstningen avslutad.

Där sammanräkning av de avgivna rösterna icke verkställes omedelbart efter det röstningen på sätt nyss nämnts blivit avslutad, skall sammanräkningen påbörjas inom sju dagar därefter samt de avlämnade valkuverten under tiden förseglas och förvaras på sätt ovan stadgas för det fall, att uppehåll i valförrättningen göres.

Om behandlingen av valsedelsförsändelse, som till magistraten inkommit, är särskilt stadgat.

§ 25.

Mom. 1. Sedan valsedlarna ordnats efter partibeteckning, skall inom varje parti, till den utsträckning, som för utseendet av stadgat antal fullmäktige är nödig, genom särskilda sammanräkningar bestämmas ordning mellan namnen å partiets valsedlar.

Vid varje sammanräkning gäller valsedel allenast för ett namn.

Mom. 2. Vid första sammanräkningen gäller valsedel för det namn, som står först å sedeln.

Partiets valsedlar ordnas i grupper så, att sedlar med samma första namn bilda en grupp.

Valsedlarna inom varje grupp räknas, och deras antal utgör gruppens rösttal. Samma tal är också jämförelsetal för det namn, som står först på gruppens valsedlar.

Det namn, vars jämförelsetal är störst, erhåller första platsen i ordningen.

Mom. 3. Vid varje följande sammanräkning gäller valsedel för det namn, vilket, bortsett från namn, som redan erhållit plats i ordningen, står främst å sedeln.

Den eller de grupper, vilkas valsedlar vid närmast föregående sammanräkning gällde för det namn, som erhöll plats i ordningen, upplösas, och nämnda valsedlar ordnas i nya grupper så, att sedlar, som vid den pågående sammanräkningen gälla för ett och samma namn, bilda en grupp; däremot bibehållas övriga befintliga grupper oförändrade.

Valsedlarna inom varje nybildad grupp räknas, och deras antal utgör gruppens rösttal.

För de namn, för vilka finnas gällande valsedlar, beräknas rösttal och jämförelsetal.

Rösttalet för ett namn är lika med rösttalet för den grupp eller sammanlagda rösttalet för de grupper, vilkas valsedlar gälla för namnet.

Jämförelsetalet för ett namn är lika med dess rösttal, där icke grupp av valsedlar, som gälla för namnet, deltagit i besättandet av förut utdelad plats. Har så skett, erhålles namnets jämförelsetal genom att dela dess rösttal med det tal, som motsvarar den del, gruppen tagit i besättandet av plats eller platser, som utdelats (gruppens platstal), ökat med 1, eller, om flera grupper av valsedlar, som gälla för namnet, deltagit i besättandet av förut utdelad plats, med dessa gruppers sammanlagda platstal, ökat med 1. Platstalet för en grupp beräknas sålunda, att gruppens rösttal delas med största jämförelsetalet vid sammanräkningen närmast före gruppens bildande.

Det namn, vars jämförelsetal är störst, erhåller plats i ordningen.

Mom. 4. Bråktal, som uppkommer vid delning, beräknas i decimaler, två till antalet. Höjning av den sista decimalsiffran må ej äga rum.

§ 26.

Mom. 1. Skola två eller flera platser besättas, fördelas de mellan de olika partierna sålunda, att platserna, en efter annan, tilldelas det parti, vilket för varje gång uppvisar det största av nedan angivna jämförelsetal. Plats, som blivit ett parti tilldelad, besättes genast så, att partiets första plats tillerkännes den, vars namn är det första i ordningen inom partiet, partiets andra plats den, som bär andra namnet i ordningen, partiets tredje plats den, som bär tredje namnet i ordningen, och så vidare efter samma grund, ändå att den, som är berättigad till platsen, redan fått sig tillerkänd plats från ett eller flera andra partier.

Jämförelsetalet är lika med partiets rösttal, så länge partiet ännu icke fått sig någon plats tilldelad. Därefter beräknas jämförelsetalet för varje gång så, att partiets rösttal delas med det tal, som motsvarar antalet av partiet tilldelade platser, ökat med 1. Har samma person erhållit platser från två partier, skall dock, vid beräkning av det antal platser, som utdelats, vardera platsen anses blott såsom en halv plats; har någon erhållit platser från tre partier, anses varje sådan plats såsom en tredjedels plats; och så vidare efter samma grund.

Har ett parti redan fått sig tilldelad plats så många gånger, som motsvarar antalet namn å partiets valsedlar, varde det från vidare jämförelse uteslutet.

Mom. 2. Skall blott en plats besättas, tillfaller platsen den, vars namn står främst i ordningen inom det parti, som, enligt vad i mom. 1 sägs, har största jämförelsetalet.

§ 27.

Mellan lika rösttal eller jämförelsetal skall, där så erfordras, skiljas genom lottning.

Vid rösternas sammanräknande användas av Konungen fastställda blanketter med anvisningar, och bör vid avfattande av protokoll över stadsfullmäktigval till ledning tjäna formulär, som av Konungen fastställs.

Samtliga valsedlar inläggas, de godkända och de underkända var för sig, i omslag, vilka, innan förrättningen avslutas, förses med minst två närvarandes sigill. De sålunda inlagda valsedlarna skola förvaras intill utgången av den tid, för vilken valet gäller.

§ 28.

Mom. 2. Avgår stadsfullmäktig före den bestämda tjänstgöringstidens utgång, skall, på fullmäktiges anmälan, magistraten vid offentlig, minst åtta dagar förut kungjord förrättning företaga ny röstsammanräkning inom *det parti*, för *vilket* den avgångne blivit vald. Blev den avgångne vald för flera *partier*, skall sammanräkningen ske inom *det parti*, från *vilket* plats först tilldelades honom.

Vid den nya sammanräkningen tages hänsyn blott till de valsedlar, vilka gällde för den avgångnes namn vid den sammanräkning, då namnet tilldelades plats i ordningen. Varje valsedel gäller såsom hel röst, och röstvärdet skall tillgodoräknas den av de förut ej valda, vilkens namn står främst på sedeln. Den, som erhållit högsta rösttalet, inträde såsom fullmäktig i den avgångnes ställe. Mellan lika rösttal skilje lotten.

Efter sammanräkningens avslutande skola valsedlarna åter inläggas under försegling.

Avgår jämväl sålunda utsedd ledamot före den bestämda tjänstgöringstidens utgång, förfares på enahanda sätt; och skall vid den nya röstsammanräkningen såsom förut hänsyn tagas blott till de valsedlar, vilka gällde för den först avgångnes namn vid den sammanräkning, då namnet tilldelades plats i ordningen.

§ 31.

Mom. 1. Val av stadsfullmäktige förrättas under tiden från och med den 16 september till och med den 20 oktober å dag, som magistraten bestämmer. Val må dock icke äga rum å dag, då landstingsmannaval för staden förrättas.

Mom. 2. Stadsfullmäktige väljas för fyra år, räknade från och med den 1 januari året näst efter det, då valet skett. I stad, där val sker första gången och icke äger rum under år, då allmänna val av stadsfullmäktige förrättas, skall valet dock icke avse längre tid än till utgången av det år, då sådana allmänna val nästa gång skola äga rum.

Har beslut fattats om ändring av fullmäktiges antal, må i anledning därav särskilt fullmäktigval icke företagas, utan skall staden, intill utgången av det år, då allmänna fullmäktigval nästa gång skola förrättas, företrädas av fullmäktige till det antal, som tidigare blivit bestämt. Lag stomma vare, där ändring av fullmäktiges antal påkallas av folkmängdens ökning eller minskning.

Om val av stadsfullmäktige i anledning av ändring i kommunal indelning är särskilt stadgat.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1922.

I stad, där stadsfullmäktige finnas eller skola tillsättas, skall år 1922 å stadgad tid val av hela antalet fullmäktige äga rum. Tjänstgöringstiden för de fullmäktige, som dessförinnan utsetts, skall utgå den 31 december 1922, ändå att de valts för längre tid.

Har fullmäktig, som blivit utsedd enligt äldre lag, avgått före utgången av år 1922, skall vid ledighetens fyllande äldre lag tillämpas.

Förslag

till

Lag

om ändring i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862.

Härigenom förordnas, att § 5 mom. 3, § 6 mom. 2, §§ 10—13, § 14 mom. 2 och § 17 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 5.

Mom. 3. Röstlängden skall senast den 30 juni vara avlämnad till magistraten. Vad i *lagen om val till riksdagen* stadgas om röstlängds framläggande till granskning och om kungörelse därom, om underrättelse till personer, som i längden upptagits såsom icke röstberättigade, om framställande av anmärkningar mot längden och om underrättelse till den, mot vars rösträtt anmärkning framställts, om prövning av sådana anmärkningar samt om längdens justering ävensom om klagan över magistratens beslut, skall äga motsvarande tillämpning.

§ 6.

Mom. 2. Valet av stadsfullmäktige verkställs av de valberättigade inför magistraten i mars månad vart *fjärde* år å dagar, vilka magistraten särskilt för varje valkrets utsätter, samt enligt ordning i övrigt, som magistraten äger bestämma.

En var valberättigad anses tillhöra den valkrets, där han är mantalsskriven, och må ej *utöva rösträtt vid valförrättning för annan valkrets*.

Valbarhet är ej inskränkt inom valkrets.

Ordningen för valkretsarnas sammankallande ombytes dem emellan så, att varje valkrets får i sin tur börja valet.

§ 10.

Mom. 1. Valet sker med slutna sedlar. Därvid skola begagnas valsedlar av vitt papper utan kännetecken.

Å valsedel *skall* *ovanför* namnen utsättas partibeteckning (partinamn eller annan beteckning i ord för viss grupp av valmän eller för viss meningsriktning).

Namnen skola å valsedeln uppföras i en följd, det ena under det andra, och må utgöra högst dubbelt så många som det antal stadsfullmäktige valet avser.

Valsedel bör innehålla tydlig uppgift på den eller de utseddass namn, titel eller yrke och hemvist så ock den beteckning i övrigt, som kan vara nödig för att fullt otvetydigt utmärka, vem eller vilka åsyftas.

Ogill är valsedel:

till vilken använts annat än vitt papper;

å vilken finnes något kännetecken, som kan antagas vara med avsikt där anbragt;

vilken *saknar partibeteckning* eller upptager *sådan* å annat ställe än *ovanför* namnen;

vilken icke upptager något giltigt namn.

Är något namn å valsedel överstruket, eller framgår med avseende å något där förekommande namn ej fullt otvetydigt, vem som därmed åsyftas, eller upptager valsedel namn på någon, som ej är valbar, anses sådant namn såsom obefintligt. Äro å valsedel upptagna flera namn än ovan är medgivet, anses det eller de sista, övertaliga namnen såsom obefintliga.

Finnas i ett valkuvert två eller flera valsedlar, vare de alla ogilla.

Mom. 2. *Val skall* fortgå minst två timmar före klockan tre eftermiddagen och minst två timmar efter klockan sju eftermiddagen. *Där allmän gudstjänst å valdagen hålles inom staden, göres uppehåll för den tid, gudstjänsten pågår.*

Ej må vid valet tal hållas eller tryckta eller skrivna upprop till de väljande tillåtas inom vallokalen.

Vid valförrättning skola kuvert av ogenomskinligt papper, lika till storlek och beskaffenhet, tillhandahållas valmännen för det ändamål, varom här nedan förmäles. Innan valkuvert utlämnas, skall därå intryckas en stämpel, utvisande den valkrets, för vilken förrättningen äger rum. Blanketter till valsedlar skola jämväl å vallokalen tillhandahållas. Omedelbart före röstningens början skall ordföranden visa de närvarande, att valurnan är tom.

Valmännen äga avgiva sina röster i den tur, de anmäla sig hos ordföranden. Till varje valman utlämnas ett valkuvert.

I vallokalen skola till lämpligt antal finnas avskilda platser, avsedda att möjliggöra för en var att med valhemlighetens bevarande kunna inlägga sin valsedel i kuvertet. För sådant ändamål skola dessa platser vara inrättade med skärmar eller annat dylikt, dock så anordnat, att för såväl valförrättaren som allmänheten är synligt, när en plats är upptagen, och åligger det valförrättaren att vaka över att valmans förehavande där ej må av någon kunna iakttagas.

Valmannen har att vid någon av omförmälda särskilda platser inlägga sin valsedel i kuvertet. Sedan valkuvertet tillslutits, överlämnar valmannen utan dröjsmål personligen detsamma till ordföranden. Efter det ordföranden förvissat sig om, att den, vilken avlämnar valkuvertet, är i röstlängden upptagen såsom röstberättigad, ävensom tillsett, att kuvertet är behörigen stämplat, men eljest på utsidan omärkt, nedlägger ordföranden kuvertet i valurnan, i sammanhang varmed i röstlängden vid namnet på den, vars rösträtt utövats, göres anteckning, att rösträtten begagnats. Valman, som på grund av kroppsligt fel är oförmögen att i föreskriven ordning avgiva sin röst, äge att till biträde vid röstningen anlita den, han själv därtill utser.

Valkuvert, som saknar behörig stämpel eller är å utsidan märkt med annat kännetecken, varde ej mottaget.

Om behandlingen av valsedelsförsändelse, som äkta make är berättigad avlämna vid valförrättningen, är särskilt stadgat.

Då uppehåll i valförrättningen sker, skall valurnan omsorgsfullt förseglas under minst två närvarandes sigill samt därefter sättas i säkert förvar; och bör, innan förseglingen vid förrättningens fortsättande borttages, valförrättaren inför öppna dörrar förvissa sig om, att sigillen äro obrutna.

De valmän, som, då uppehåll för gudstjänst eller eljest göres i valet eller valet skall sluta, äro tillstädes i vallokalen eller, om utrymme där saknas, å anvisad plats därtill, men ej då hunnit deltaga i valet, äga rätt att i den ordning, de anmäla sig, avlämna sina valsedlar. När alla, som vid det för valets slut fastställda klockslag äga tillträde till valet, avlämnat sina valsedlar, förklare ordföranden röstningen avslutad.

Där sammanräkning av de avgivna rösterna icke verkställes omedelbart efter det röstningen på sätt nyss nämnts blivit avslutad, skall sammanräkningen påbörjas inom sju dagar därefter samt de avlämnade valkuverten under tiden på betryggande sätt förvaras.

Om behandlingen av valsedelsförsändelse, som till magistraten inkommit, är särskilt stadgat.

§ 11.

Mom. 1. Sedan valsedlarna ordnats efter partibeteckning, skall inom varje parti, till den utsträckning, som för utseendet av stadgat antal fullmäktige är nödig, genom särskilda sammanräkningar bestämmas ordning mellan namnen å partiets valsedlar.

Vid varje sammanräkning gäller valsedel allenast för ett namn.

Mom. 2. Vid första sammanräkningen gäller valsedel för det namn, som står först å sedeln.

Partiets valsedlar ordnas i grupper så, att sedlar med samma första namn bilda en grupp.

Valsedlarna inom varje grupp räknas, och deras antal utgör gruppens rösttal. Samma tal är också jämförelsetal för det namn, som står först på gruppens valsedlar.

Det namn, vars jämförelsetal är störst, erhåller första platsen i ordningen.

Mom. 3. Vid varje följande sammanräkning gäller valsedel för det namn, vilket, bortsett från namn, som redan erhållit plats i ordningen, står främst å sedeln.

Den eller de grupper, vilkas valsedlar vid närmast föregående sammanräkning gällde för det namn, som erhöll plats i ordningen, upplösas, och nämnda valsedlar ordnas i nya grupper så, att sedlar, som vid den pågående sammanräkningen gälla för ett och samma namn, bilda en grupp; däremot bibehållas övriga befintliga grupper oförändrade.

Valsedlarna inom varje nybildad grupp räknas, och deras antal utgör gruppens rösttal.

För de namn, för vilka finnas gällande valsedlar, beräknas rösttal och jämförelsetal.

Rösttalet för ett namn är lika med rösttalet för den grupp eller sammanlagda rösttalet för de grupper, vilkas valsedlar gälla för namnet.

Jämförelsetalet för ett namn är lika med dess rösttal, där icke grupp av valsedlar, som gälla för namnet, deltagit i besättandet av förut utdelad plats. Har så skett, erhålles namnets jämförelsetal genom att dela dess rösttal med det tal, som motsvarar den del, gruppen tagit i besättandet av plats eller platser, som utdelats (gruppens platstal), ökat med 1, eller, om flera grupper av valsedlar, som gälla för namnet, deltagit i besättandet av förut utdelad plats, med dessa gruppers sammanlagda platstal, ökat med 1.

Platstalet för en grupp beräknas sålunda, att gruppens rösttal delas med största jämförelsetalet vid sammanräkningen närmast före gruppens bildande.

Det namn, vars jämförelsetal är störst, erhåller plats i ordningen.

Mom. 4. Bråktal, som uppkommer vid delning, beräknas i decimaler, två till antalet. Höjning av den sista decimalsiffran må ej äga rum.

§ 12.

Mom. 1. Skola två eller flera platser besättas, fördelas de mellan de olika partierna sålunda, att platserna, en efter annan, tilldelas det parti, vilket för varje gång uppvisar det största av nedan angivna jämförelsetal. Plats, som blivit ett parti tilldelad, besättes genast så, att partiets första plats tillerkännes den, vars namn är det första i ordningen inom partiet, partiets andra plats den, som bär andra namnet i ordningen, partiets tredje plats den, som bär tredje namnet i ordningen, och så vidare efter samma grund, ändå att den, som är berättigad till platsen, redan fått sig tillerkänd plats från ett eller flera andra partier.

Jämförelsetalet är lika med partiets rösttal, så länge partiet ännu icke fått sig någon plats tilldelad. Därefter beräknas jämförelsetalet för varje gång så, att partiets rösttal delas med det tal, som motsvarar antalet av partiet tilldelade platser, ökat med 1. Har samma person erhållit platser från två partier, skall dock, vid beräkning av det antal platser, som utdelats, vardera platsen anses blott såsom en halv plats; har någon erhållit platser från tre partier, anses varje sådan plats såsom en tredjedels plats; och så vidare efter samma grund.

Har ett parti redan fått sig tilldelad plats så många gånger, som motsvarar antalet namn å partiets valsedlar, varde det från vidare jämförelse uteslutet.

Mom. 2. Skall blott en plats besättas, tillfaller platsen den, vars namn står främst i ordningen inom det parti, som, enligt vad i mom. 1 sägs, har största jämförelsetalet.

§ 13.

Mellan lika rösttal eller jämförelsetal skall, där så erfordras, skiljas genom lottning.

Vid rösternas sammanräknande användas av Konungen fastställda blanketter med anvisningar, och bör vid avfattande av protokoll över stadsfullmäktigval till ledning tjäna formulär, som av Konungen fastställles.

Samtliga valsedlar inläggas, de godkända och de underkända var för sig, i omslag, vilka, innan förrättningen avslutas, förses med minst två

närvarandes sigill. De sålunda inlagda valsedlarna skola förvaras intill utgången av den tid, för vilken valet gäller.

§ 14.

Mom. 2. Avgår stadsfullmäktig före den bestämda tjänstgöringstidens utgång, skall, på fullmäktiges anmälan, magistraten vid offentlig, minst åtta dagar förut kungjord förrättning företaga ny röstsammanräkning inom *det parti*, för *vilket* den avgångne blivit vald. Blev den avgångne vald för flera *partier*, skall sammanräkningen ske inom *det parti*, från *vilket* plats först *tilldelades* honom.

Vid den nya sammanräkningen tages hänsyn blott till de valsedlar, vilka *gällde* för den avgångnes namn *vid den sammanräkning, då namnet tilldelades plats i ordningen*. Varje valsedel gäller såsom hel röst, och röstvärdet skall tillgodoräknas den av de förut ej valda, vilkens namn står främst på sedeln. Den, som erhållit högsta rösttalet, inträde såsom ledamot i den avgångnes ställe. Mellan lika rösttal *skilje* lotten.

Efter sammanräkningens avslutande skola valsedlarna åter inläggas under försegling.

Avgår jämväl sålunda utsedd ledamot före den bestämda tjänstgöringstidens utgång, förfares på enahanda sätt; och skall vid den nya röstsammanräkningen såsom förut hänsyn tagas blott till de valsedlar, vilka *gällde* för den först avgångnes namn *vid den sammanräkning, då namnet tilldelades plats i ordningen*.

§ 17.

Stadsfullmäktig väljes för fyra år.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1922.

År 1923 skall å stadgad tid val av hela antalet stadsfullmäktige äga rum. Tjänstgöringstiden för de fullmäktige, som dessförinnan utsetts, skall utgå den 31 mars 1923, ändå att de valts för längre tid.

Har fullmäktig, som blivit utsedd enligt äldre lag, avgått före utgången av mars månad 1923, skall vid ledighetens fyllande äldre lag tillämpas.

Förslag

till

Lag

om ändring i vissa delar av förordningen om landsting den 21 mars 1862.

Härigenom förordnas, att § 4, § 5 mom. 2—5, §§ 6—8, 12, 13 och 64 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 4.

Valen av landstingsmän och suppleanter äro omedelbara och ske med slutna sedlar.

Vid valen skola begagnas valsedlar av vitt papper utan kännetecken.

Å valsedel *skall ovanför* namnen utsättas partibeteckning (partinamn eller annan beteckning i ord för viss grupp av valmän eller för viss meningsriktning).

Namnen skola å valsedeln uppföras i en följd, det ena under det andra. De må utgöra högst dubbelt så många som det antal landstingsmän, vilka skola utses för valkretsen; skall endast en landstingsman utses för valkretsen, må dock valsedel innehålla tre namn.

Valsedel bör innehålla tydlig uppgift på den eller de utseddas namn, titel eller yrke och hemvist så ock den beteckning i övrigt, som kan vara nödig för att fullt otvetydigt utmärka, vem eller vilka åsyftas.

Ogill är valsedel:

till vilken använts annat än vitt papper;

å vilken finnes något kännetecken, som kan antagas vara med avsikt där anbragt;

vilken *saknar* partibeteckning eller upptager *sådan* å annat ställe än ovanför namnen;

vilken icke upptager något giltigt namn.

Är något namn å valsedel överstruket, eller framgår med avseende å något där förekommande namn ej fullt otvetydigt, vem som därmed åsyftas, eller upptager valsedel namn på någon, som ej är valbar, anses sådant namn såsom obefintligt.

Äro å valsedel upptagna flera namn än ovan är medgivet, anses *det eller* de sista, övertaliga namnen såsom obefintliga.

Finnas i ett valkuvert två eller flera valsedlar, vare de alla ogilla.

§ 5.

2 a). Val av landstingsmän förrättas å landet *för* varje valdistrikt inför den valnämnd, som enligt lagen om val till riksdagen utses för val till riksdagens andra kammare.

Höra delar av samma kommun till olika valkretsar för landstingsmannaval, bildar varje del ett valdistrikt, såvida icke i enlighet med vad nedan sägs ytterligare delning i valdistrikt förekommer.

Kommun, som icke är delad i valdistrikt på sätt nyss är sagt eller i valkretsar för val av kommunalfullmäktige, så ock valkrets som nu nämnts bilda var för sig ett valdistrikt, där icke på grund av bestämmelserna i lagen om val till riksdagen del av kommunen eller del av sådan valkrets utgör valdistrikt vid val till riksdagens andra kammare, i vilket fall sådan del bildar eget valdistrikt jämväl vid landstingsmannaval.

Enligt lagen om val till riksdagen meddelat beslut om distriktsindelning skall, där det icke på anförda besvär undanröjts, träda i tillämpning beträffande landstingsmannaval, som förrättas enligt den under nästpåföljande år upprättade röstlängden.

b) Till valförrättning utfärdas för varje valdistrikt kallelse av valnämndens ordförande i den ordning, som för kallelse till kommunalstämma stadgas.

Om rösträtt och dess utövning gäller med ovan i mom. 1 stadgat undantag vad i fråga om val av kommunalfullmäktige är föreskrivet.

c) Valet skall förrättas tredje söndagen i september månad eller, om ordinarie kommunalstämma i mars månad samma år som valet skall äga rum med minst två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster så beslutar, å annan dag i september månad.

Val skall fortgå minst två timmar före klockan tre eftermiddagen och minst två timmar efter klockan fem eftermiddagen. Där allmän gudstjänst å valdagen hålles inom kommunen, göres uppehåll för den tid, gudstjänsten pågår. I kungörelse om valförrättning för landstingsmannaval skall tiden för valet noggrant angivas.

d) Ej må vid valet tal hållas eller tryckta eller skrivna upprop till de väljande tillåtas inom vallokalen.

Vid förrättningen skola kuvert av ogenomskinligt papper, lika till

storlek och beskaffenhet, tillhandahållas valmännen för det ändamål, varom här nedan förmåles. Innan valkuvert utlämnas, skall därå intryckas en stämpel, utvisande det valdistrikt, för vilket förrättningen äger rum. Blanketter till valsedlar skola jämväl å vallokalen tillhandahållas. Omedelbart före röstningens början skall ordföranden visa de närvarande, att valurnan är tom.

Valmännen äga avgiva sina röster i den tur, de anmäla sig hos ordföranden, därest icke å kommunalstämma beslutits, att valet skall ske efter upprop. Till varje valman utlämnas ett valkuvert.

I vallokalen skola till lämpligt antal finnas avskilda platser, avsedda att möjliggöra för en var att med valhemlighetens bevarande kunna inlägga sin valsedel i kuvertet. För sådant ändamål skola dessa platser vara inrättade med skärmar eller annat dylikt, dock så anordnat, att för såväl valförrättaren som allmänheten är synligt, när en plats är upptagen; och åligger det valförrättaren att vaka över att valmans förehavande där ej må av någon kunna iakttagas.

Valmannen har att vid någon av oförmälda särskilda platser inlägga sin valsedel i kuvertet. Sedan valkuvertet tillslutits, överlämnar valmannen utan dröjsmål personligen detsamma till ordföranden. Efter det ordföranden förvissat sig om, att den, vilken avlämnar valkuvertet, är i röstlängden upptagen såsom röstberättigad, ävensom tillsett, att kuvertet är behörigen stämplat, men eljest på utsidan omärkt, nedlägger ordföranden kuvertet i valurnan, i sammanhang varmed i röstlängden vid namnet på den, vars rösträtt utövats, göres anteckning, att rösträtten begagnats. Valman, som på grund av kroppsligt fel är oförmögen att i föreskriven ordning avgiva sin röst, äge att till biträde vid röstningen anlita den, han själv därtill utser.

Valkuvert, som saknar behörig stämpel eller är å utsidan märkt med annat kännetecken, varde ej mottaget.

Om behandlingen av valsedelsförsändelse, som äkta make är berättigad avlämna vid valförrättningen, är särskilt stadgat.

Då uppehåll i valförrättningen sker, skall valurnan omsorgsfullt förseglas under minst två närvarandes sigill samt därefter sättas i säkert förvar; och bör, innan förseglingen vid förrättningens fortsättande borttages, valförrättaren inför öppna dörrar förvissa sig om, att sigillen äro obrutna.

De valmän, som, då uppehåll för gudstjänst eller eljest göres i valet eller valet skall sluta, eller, om valet skett efter upprop, vid uppropets slut äro tillstädes i vallokalen eller, om utrymme där saknas, å anvisad plats därtill men ej då hunnit deltaga i valet, äga rätt att i den ord-

ning de anmäla sig avlämna sina valsedlar. När alla, som vid det för valets slut fastställda klockslag äga tillträde till valet, avlämnat sina valsedlar, förklare ordföranden röstningen avslutad.

Omedelbart därefter uttagas valkuverten ur valurnan och räknas öppnade. I det protokoll, som skall föras vid förrättningen, antecknas antalet valkuvert. *Vid avfattande av protokollet bör till ledning tjäna formulär, som av Konungen fastställles.* Valkuverten inläggas härefter i ett eller flera hållfasta omslag, som omsorgsfullt förseglas under minst två närvarandes sigill. De sålunda åsatta sigillen skola därefter i protokollet avtryckas. *Därjämte skall i protokollet angivas antalet omslag, vari valkuverten inlagts.*

Sedan valprotokollet upplästs och dess riktighet bekräftats av ordföranden och två av de närvarande, avslutas förrättningen. Ordföranden insände därefter ofördröjligen till *Konungens befallningshavande dels det eller de förseglade omslag, vari valkuverten äro inlagda, dels ock valprotokollet och röstlängden.* Sker insändandet med allmänna posten, skall försändelsen assureras.

e) *Konungens befallningshavande* skall vid offentlig, i en eller flera av ortens mest spridda tidningar minst sex dagar förut kungjord förrättning sammanräkna de avgivna rösterna. Denna förrättning skall verkställas, så snart omständigheterna det medgiva.

Valets utgång kungöres omedelbart genom uppläsning av *det vid förrättningen förda* protokoll. Med protokollets uppläsning är valet avslutat, varefter *Konungens befallningshavande* genast skall till vederbörande återställa den röstlängd, som för sammanräkningen insänts.

3. a) I stad förrättas valet inför magistraten.

Valet skall förrättas tredje söndagen i september månad eller, därest magistraten så beslutar, närmast därförut infallande lördag.

Om stadsfullmäktige eller i stad, där sådana ej finnas, allmän rådstuga å ordinarie sammankomst i maj månad samma år som valet skall äga rum med minst två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster så beslutar, må dock valet utsättas till annan dag i september månad.

Val skall fortgå minst två timmar före klockan tre eftermiddagen och minst två timmar efter klockan sju eftermiddagen. *Där allmän gudstjänst å valdagen hålles inom staden, göres uppehåll för den tid, gudstjänsten pågår.* I kungörelsen skall tiden för valet noggrant angivas.

Om kallelse till valförrättningen, om rösträtt och dess utövning gäller med ovan i mom. 1 stadgat undantag vad för allmänna rådstugan är föreskrivet.

I öfrigt skall med avseende å valets förrättande i tillämpliga delar gälla vad här ovan i mom. 2 är föreskrivet.

b) I stad, som bildar egen valkrets, skall magistraten sammanräkna rösterna. Där sammanräkningen ej äger rum omedelbart efter röstningens avslutande, skall vid valförrättningen tid och ställe för sammanräkningen tillkännagivas.

För annan stadsvalkrets sammanräknas rösterna av magistraten i den folkrikaste staden; och skola till den myndighet de inom valkretsen i öfrigt avlämnade valkuverten jämte röstlängden och valprotokollet ofördröjligen insändas. Sker insändandet med allmänna posten, skall försändelsen assureras. Tid och ställe för sammanräkningen skall minst tre dagar därförut kungöras i en eller flera av ortens mest spridda tidningar.

Sammanräkning av rösterna skall påbörjas inom sju dagar från valförrättningarnas avslutande.

Valets utgång kungöres omedelbart genom uppläsning av protokoll över sammanräkningen. Med protokollets uppläsning är valet avslutat, varefter från annan magistrat inkommen röstlängd genast återställes.

4. Om behandlingen av valsedelsförsändelse, som till *Konungens befallningshavande* eller magistraten inkommit, är särskilt stadgat.

5. Vid rösternas sammanräknande användas av *Konungen fastställda blanketter med anvisningar*, och bör vid avfattande av protokoll över röstsammanräkningen till ledning tjäna formulär, som av *Konungen fastställes*.

Samtliga valsedlar inläggas, de godkända och de underkända var för sig, i omslag, vilka, innan förrättningen avslutas, förses med minst två närvarandes sigill. De sålunda inlagda valsedlarna skola förvaras, till dess valet runnit laga kraft eller, i händelse av besvär, dessa blivit avgjorda.

§ 6.

1. Sedan valsedlarna ordnats efter partibeteckning, skall inom varje parti, till den utsträckning, som för utseendet av stadgat antal landstingsmän är nödig, genom särskilda sammanräkningar bestämmas ordning mellan namnen å partiets valsedlar.

Vid varje sammanräkning gäller valsedel allenast för ett namn.

2. Vid första sammanräkningen gäller valsedel för det namn, som står först å sedeln.

Partiets valsedlar ordnas i grupper så, att sedlar med samma första namn bilda en grupp.

Valsedlarna inom varje grupp räknas, och deras antal utgör gruppens rösttal. Samma tal är också jämförelsetal för det namn, som står först på gruppens valsedlar.

Det namn, vars jämförelsetal är störst, erhåller första platsen i ordningen.

3. Vid varje följande sammanräkning gäller valsedel för det namn, vilket, bortsett från namn, som redan erhållit plats i ordningen, står främst å sedeln.

Den eller de grupper, vilkas valsedlar vid närmast föregående sammanräkning gällde för det namn, som erhöll plats i ordningen, upplösas, och nämnda valsedlar ordnas i nya grupper så, att sedlar, som vid den pågående sammanräkningen gälla för ett och samma namn, bilda en grupp; däremot bibehållas övriga befintliga grupper oförändrade.

Valsedlarna inom varje nybildad grupp räknas, och deras antal utgör gruppens rösttal.

För de namn, för vilka finnas gällande valsedlar, beräknas rösttal och jämförelsetal.

Rösttalet för ett namn är lika med rösttalet för den grupp eller sammanlagda rösttalet för de grupper, vilkas valsedlar gälla för namnet.

Jämförelsetalet för ett namn är lika med dess rösttal, där icke grupp av valsedlar, som gälla för namnet, deltagit i besättandet av förut utdelad plats. Har så skett, erhålles namnets jämförelsetal genom att dela dess rösttal med det tal, som motsvarar den del, gruppen tagit i besättandet av plats eller platser, som utdelats (gruppens platstal), ökat med 1, eller, om flera grupper av valsedlar, som gälla för namnet, deltagit i besättandet av förut utdelad plats, med dessa gruppers sammanlagda platstal, ökat med 1. Platstalet för en grupp beräknas sålunda, att gruppens rösttal delas med största jämförelsetalet vid sammanräkningen närmast före gruppens bildande.

Det namn, vars jämförelsetal är störst, erhåller plats i ordningen.

4. Bråktal, som uppkommer vid delning, beräknas i decimaler, två till antalet. Höjning av den sista decimalsiffran må ej äga rum.

§ 7.

1. Skola två eller flera landstingsmannaplatser besättas, fördelas de mellan de olika partierna sålunda, att platserna, en efter annan, tilldelas det parti, vilket för varje gång uppvisar det största av nedan angivna jämförelsetal. Plats, som blivit ett parti tilldelad, besättes genast så, att partiets första plats tillerkännes den, vars namn är det första i ordningen inom partiet, partiets andra plats den, som bär andra namnet i

ordningen, *partiets* tredje plats den, som bär tredje namnet i ordningen, och så vidare efter samma grund, ändå att den, som är berättigad till platsen, redan fått sig tillerkänd plats från *ett* eller flera andra *partier*.

Jämförelsetalet är lika med *partiets* rösttal, så länge *partiet* ännu icke fått sig någon plats tilldelad. Därefter beräknas jämförelsetalet för varje gång så, att *partiets* rösttal delas med det tal, som motsvarar antalet av *partiet* tilldelade platser, ökat med 1. Har samma person erhållit platser från två *partier*, skall dock, vid beräkning av det antal platser, som utdelats, vardera platsen anses blott såsom en halv plats; har någon erhållit platser från tre *partier*, anses varje sådan plats såsom en tredjedels plats; och så vidare efter samma grund.

Har *ett parti* redan fått sig tilldelad plats så många gånger, som motsvarar *antalet namn å partiets valsedlar*, *varde det* från vidare jämförelse *uteslutet*.

2. Skall blott en plats besättas, tillfaller platsen den, vars namn står främst i ordningen inom *det parti*, som, enligt vad i mom. 1 sägs, har största jämförelsetalet.

§ 8.

1. Sedan valet av landstingsmän blivit avslutat, skola suppleanter utses sålunda, att för landstingsman, vald för *parti*, som endast tilldelats en plats, företagas två nya sammanräkningar inom *detta parti* samt att för varje annan landstingsman företages en ny sammanräkning inom *det parti*, för *vilket* han blivit vald. Har landstingsman fått sig tillerkänd plats från flera *partier*, anses han vald för *det parti*, från *vilket* plats först *tilldelades* honom.

De nya sammanräkningarna skola ske i den ordning, vari landstingsmännen blivit valda.

Vid varje ny sammanräkning tages hänsyn blott till de valsedlar, vilka *gällde för* landstingsmannens namn *vid den sammanräkning, då namnet tilldelades plats i ordningen*. Varje valsedel gäller såsom hel röst, och röstvärdet skall vid varje ny sammanräkning tillgodoräknas den av de förut ej valda, vilkens namn står främst å sedeln. Den, som erhållit högsta rösttalet, är vald till suppleant.

2. Vid valtillfället skall, särskilt för varje landstingsman, bestämmas den ordning, i vilken suppleanterna från *det parti*, för vilket han valts, skola i hans ställe inkallas. Härvid iakttages, beträffande landstingsman, vald för *parti*, som tilldelats endast en landstingsmannaplat, att företräde tillkommer den av suppleanterna, som blivit tidigare vald,

samt beträffande annan landstingsman, att suppleant, som utsetts genom den för landstingsmannen företagna sammanräkning, intager plats framför annan suppleant, och att i övrigt företräde tillkommer suppleant, som blivit tidigare vald.

§ 12.

Konungens befallningshavande eller magistrat, som verkställt röstsammanräkning, åligger att utan lösen skyndsamligen låta tillställa var och en landstingsman och suppleant ett utdrag av valprotokollet, i vad det den ene eller den andre rör; gällande detta protokollsutdrag såsom fullmakt för den valde. Magistraten skall ock inom tre dagar efter röstsammanräkningen till Konungens befallningshavande insända protokoll över förrättningen, upptagande de personers namn och boningsort, som blivit till landstingsmän och suppleanter utsedda, med angivande tillika av den ordning, i vilken suppleanterna skola i stället för varje särskild landstingsman till tjänstgöring inkallas.

Konungens befallningshavande låter i länskungörelserna meddela underrättelse om samtliga valens utgång.

§ 13.

Är någon missnöjd med valet, må han däröver hos Konungen anförä underdåniga besvär; och skall han, vid förlust av talan, sist inom en månad efter den dag, då valet avslutats, ingiva sina till Konungen ställda besvär till Konungens befallningshavande, som genom kungörelse, vilken i en eller flera av ortens mest spridda tidningar införes, utsätter viss kort tid, inom vilken underdånig förklaring över besvären må avlämnas till Konungens befallningshavande, varjämte Konungens befallningshavande, om röstsammanräkningen verkställts av magistrat, från denna infordrar de avgivna valsedlarna samt övriga valet rörande handlingar. Sedan den för förklarings avgivande bestämda tid tilländagått har Konungens befallningshavande att besvären jämte de förklaringar, som må hava inkommit, ävensom protokoll över valet, valsedlarna och övriga valet rörande handlingar ofördröjligen till Konungen insända för att i Dess regeringsrätt skyndsamt föredragas och avgöras.

Skiljes den valde från uppdraget, skall Konungens befallningshavande ofördröjligen underrättas.

§ 64.

Vad i denna förordning är stadgat i avseende å magistrat vare i stad, där magistrat ej finnes, gällande om den för sådan stad särskilt tillsatta styrelse.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1922.

Förslag

till

Lag

om ändring i vissa delar av lagen den 20 maj 1921 med vissa föreskrifter i fråga om val av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt av landstingsmän.

Häriigenom förordnas, att 2, 4 och 7 §§ i lagen den 20 maj 1921 med vissa föreskrifter i fråga om val av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt av landstingsmän skola erhålla följande ändrade lydelse:

2 §.

I fall, som i 1 § avses, skall valförrättningen äga rum å vanligt ställe. Endera förrättningsdagen må valet dock äga rum å *annan tillgänglig lokal*, därest valförrättaren med hänsyn till samfärdsförhållandena eller andra *förhållanden* inom kommun eller distrikt prövar detta erforderligt.

4 §.

Där synnerliga skäl därtill äro, må beträffande kommun eller distrikt, som i 1 § avses, valförrättaren utsätta valförrättningen att äga rum jämväl å en påföljande tredje förrättningsdag å *annan tillgänglig lokal* än den, där förrättning å första eller andra förrättningsdagen skall hållas.

Utsättes valet jämlikt denna paragraf att äga rum jämväl å en tredje förrättningsdag, äga föreskrifterna i 3 § tillämpning.

7 §.

Vad i gällande lag föreskrives om de tider på dagen, under vilka valförrättning, som ovan omformäls, skall minst fortgå, skall äga tillämpning med avseende å var och en av de dagar, å vilka enligt 1—4 §§ förrättning, som där avses, kommer att äga rum.

Å var särskild valdag skola, sedan valmännen avlämnat sina röster, valkuverten uttagas ur valurnan och öppnade räknas. Sedan därefter i det protokoll, som skall vid förrättningen föras, antecknats antalet valkuvert, inläggas dessa i ett *eller flera hållfasta* omslag, som omsorgsfullt förseglas under minst två närvarandes sigill. De sålunda åsatta sigillen

skola därefter i protokollet avtryckas. *Därjämte skall i protokollet antecknas antalet omslag, vari valkuverten inlagts.*

Sedan valprotokollet för dagen upplästs och dess riktighet bekräftats av ordföranden och två av de närvarande, avslutas förrättningen för dagen.

För varje förrättningsdag insände ordföranden ofördröjligen till *Konungens befallningshavande det eller de förseglade omslag, vari valkuverten inlagts.*

Samtidigt med omslag, innehållande valkuvert för sista förrättningsdagen, insände ordföranden samtliga protokoll för valet samt röstlängden.

Varje försändelse skall, om allmänna posten därvid anlitas, assureras.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1922.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 5 och 7 §§ i lagen den 26 november 1920 om
val till riksdagen.

Häriigenom förordnas, att 5 och 7 §§ i lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen skola erhålla följande ändrade lydelse:

5 §.

Rösterna sammanräknas på sätt för val av stadsfullmäktige är stadgat.

Sedan valet av elektoror blivit avslutat, skola suppleanter utses sålunda, att för elektor, vald för *parti*, som endast tilldelats en plats, företagas två nya sammanräkningar inom *detta parti* samt att för varje annan elektor företages en ny sammanräkning inom *det parti*, för *vilket* han blivit vald. Har elektor fått sig tillerkänd plats från flera *partier*, anses han vald för *det parti*, från *vilket* plats först *tilldelades* honom.

De nya sammanräkningarna skola ske i den ordning, vari elektorerna blivit valda. Vid varje ny sammanräkning tages hänsyn blott till de valsedlar, vilka *gällde för* elektorns namn *vid den sammanräkning, då namnet tilldelades plats i ordningen*. Varje valsedel gäller såsom *hel röst, och röstvärdet* skall vid varje ny sammanräkning tillgodoräknas den av de förut ej valda, vilkens namn står främst å sedeln. Den, som erhållit högsta rösttalet, är vald till suppleant.

Vid valtillfället skall, särskilt för varje elektor, bestämmas den ordning, i vilken suppleanterna från *det parti*, för *vilket* han valts, skola i hans ställe inkallas. Härvid iakttages, beträffande elektor, vald för parti, som tilldelats endast en elektorsplats, att företräde tillkommer den av suppleanterna, som blivit tidigare vald, samt beträffande annan elektor, att suppleant, som utsetts genom den för elektorn företagna sammanräkning, intager plats framför annan suppleant, och att i övrigt företräde tillkommer suppleant, som blivit tidigare vald.

7 §.

Vid rösternas sammanräknande användas av Konungen fastställda blanketter med anvisningar, och bör vid avfattande av protokoll över elektorsval till ledning tjäna formulär, som av Konungen fastställles.

Samtliga valsedlar *inläggas, de godkända och de underkända var för sig, i omslag, vilka, innan förrättningen avslutas, förses med minst två närvarandes sigill. De såhunda inlagda valsedlarna skola förvaras, till dess valet vunnit laga kraft eller, i händelse av besvär, dessa blivit avgjorda.*

Magistraten låter utan lösen skyndsamligen tillställa var och en elektor och suppleant ett utdrag av valprotokollet, i vad det den ene eller andre rör; gällande detta protokollsutdrag såsom fullmakt för den valde.

Valets utgång skall kungöras i den ordning, som i fråga om meddelanden från magistraten eljest är bruklig.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1922.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 12 § i lagen den 14 juni 1918 om fattigvården.

Härigenom förordnas, att 12 § i lagen den 14 juni 1918 om fattigvården skall erhålla följande ändrade lydelse: :

1 mom. Ledamöter och suppleanter i fattigvårdsstyrelsen utses bland inom fattigvårdssamhället bosatta svenska män och kvinnor, som fyllt tjugufem år.

Ledamot eller suppleant kan ej vara

a) den som icke råder över sig och sitt gods;

b) den som är förklarad ovärdig att i rikets tjänst vidare nyttjas eller eljest på grund av honom ådömd straffpåföljd icke må utöva allmän befattning eller genom utslag, vilket ännu icke vunnit laga kraft, är dömd till straffpåföljd, varom sist förmäles, eller den som är ställd under framtiden för brott, vilket medför nämnda påföljd;

c) den som är förklarad ovärdig att inför rätta föra andras talan.

Gift kvinna vare ej på den grund, att hon står under mannens målsmanskap, obehörig att utöva uppdrag, varom nu är fråga.

Med hänsyn till ämbets- eller tjänstemannaställning må landshövding, landssekreterare, landskamrerare eller landsfogde icke vara ledamot eller suppleant i fattigvårdsstyrelse; ej heller landsfiskal i fattigvårdsstyrelse inom sitt distrikt. Av kommunen avlönad tjänsteman, som i och för sin befattning är redovisningsskyldig inför fattigvårdsstyrelsen, må icke vara ledamot eller suppleant i samma styrelse.

Beträffande rätt att avsäga sig uppdrag att vara ledamot eller suppleant i *fattigvårdsstyrelse* gäller å landet vad om ledamot eller suppleant i kommunalnämnd och i stad vad om stadsfullmäktig är i kommunallagarna stadgat; dock att kvinna, endast om hon är gift, äger med avseende å uppdrag, varom här är fråga, tillgodonjuta den henne enligt kommunallagarna tillkommande särskilda avsägelserätt.

2 mom. Ledamöter och suppleanter i fattigvårdsstyrelsen väljas för fyra år, räknade från och med den 1 januari året näst efter det, då valet skett.

I fattigvårdssamhälle, där val sker första gången, skall halva antalet ledamöter och halva antalet suppleanter eller, om antalet icke är jämnt, det antal, som är närmast under hälften, utses för allenast två år, och böra dessa ledamöter och suppleanter, samt de, vilka skola kvarstå i fyra år, utses genom särskilda val.

Särskilt val av ledamöter och suppleanter för kortare tid än fyra år må ock, efter fattigvårdssamhällets beslut, ske, där sådant i anledning av beslutad ökning av antalet ledamöter eller suppleanter varder nödigt, på det att hälften av hela antalet ledamöter och suppleanter, eller, om detta icke är jämnt, det antal, som är närmast över eller under hälften, må kunna utses vartannat år.

Avgår ordinarie ledamot under den för honom bestämda tjänstgöringstid, anställles fyllnadsval. Den sålunda valde tjänstgör under den tid, som för den avgångne återstått.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1922.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 3
mars 1922.*

Närvarande:

Statsministern och ministern för utrikes ärendena BRANTING, statsråden LINDQVIST, THORSSON, OLSSON, SANDLER, NOTHIN, SVENSSON, HANSSON, ÅKERMAN, LINDERS, SCHLYTER, ÖRNE.

Efter gemensam beredning med chefen för justitiedepartementet anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Lindqvist dels proportionsvalssakkunnigas den 31 december 1921 avgivna betänkande III^{*)}, i vad det avser det proportionella valsättet vid de kommunala valen jämte förslag till vissa andra ändringar i kommunallagarna ävensom åtgärder mot s. k. masskassering vid landstingsmannaval, dels ock kommunalförfattningssakkunnigas betänkande II, avgivet den 12 februari 1921, i vad detsamma berör frågan om upphörande av den successiva förnyelsen av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt ändrad tid för deras väljande. Därvid anför föredraganden:

I. Det proportionella valsättet vid de kommunala valen m. m.

Sedan Kungl. Maj:t genom proposition till 1921 års riksdag, nr 353, föreslagit riksdagen att antaga en ny sammanräkningsmetod för de politiska valen, blev det sålunda framlagda förslaget av riksdagen i huvudsak bifallet. I den skrivelse den 11 juni 1921, nr 320, vari riksdagen anmälde sitt beslut i ämnet, hemställde riksdagen tillika, att Kungl. Maj:t ville, om möjligt till 1922 års riksdag, framlägga förslag, innebärande, att den nya sammanräkningsmetoden för val till andra kammaren måtte införas att gälla även vid val till landsting, stadsfullmäktige och kommunalfullmäktige.

I anledning härav hava inom socialdepartementet utarbetats förslag till de författningsändringar, vilka erfordras för metodens införande i avseende å valen i fråga. Dessa förslag hava därefter undergått granskning av 1919 års proportionsvalssakkunniga, vilka i sitt omförmälda betänkande III upptagit denna fråga till behandling och därvid även framlagt förslag till vissa andra, i samband därmed stående författningsändringar. Därefter har jag låtit, i huvudsaklig överensstämmelse med vad de sakkunniga hemställt, inom socialdepartementet utarbeta de lagförslag, för vilka jag nu skall tillåta mig att i korthet redogöra.

^{*)} Detta betänkande föreligger ej i tryck.

De ändringar i kommunallagarna, vilka av mig föreslås i syfte att i nämnda lagar införa den nya sammanräkningsmetoden, beröra följande lagrum, nämligen kommunalförordningen för landet § 29 mom. 4 och mom. 5 c), §§ 30 och 31 samt § 32 mom. 3, kommunalförordningen för stad § 24 mom. 1, §§ 25—27 och § 28 mom. 2, kommunalförordningen för Stockholm § 10 mom. 1, §§ 11—13 och § 14 mom. 2 ävensom landstingsförordningen § 4, § 5 mom. 5 samt §§ 6—8. Ändringarna ansluta sig till de ändringar i vallagen, vilka antogs av 1921 års riksdag vid införandet av den nya sammanräkningsmetoden för de politiska valen, och torde någon motivering för desamma icke vara erforderlig, utan inskränker jag mig till att hänvisa till den motivering, som förekommer i Kungl. Maj:ts i det föregående omförmälda proposition till 1921 års riksdag, nr 353. I vissa av de angivna lagrummen hava även vidtagits några smärre ändringar, vilka icke äro omedelbart föranledda av den nya metoden, men dock ansetts önskvärda för vinande av överensstämmelse med vallagens motsvarande stadganden.

*Lag-
ändringar,
som avse
införande av
den nya
samman-
räknings-
metoden vid
val till lands-
ting samt
stads- och
kommunal-
fullmäktige.*

I likhet med proportionsvalssakkunniga har jag vidare funnit det lämpligt att i hithörande författningar göra vissa smärre ändringar, svarande mot de ändringar i vallagen, som skett genom lag den 11 juni 1920 (Sv. förf.-saml. nr 276) och därefter influtit i vallagen den 26 november 1920. Berörda vallagsändringar föreslogos av de sakkunniga i deras betänkande I, avgivet den 10 mars 1920. De rörde 43, 53, 54 och 55 §§ i då gällande vallag, motsvarande 55, 68, 69 och 70 §§ i den nu gällande vallagen. Beträffande ändringarnas innebörd hänvisas till berörda betänkande sid. 12—14 och 30—31 samt Kungl. Maj:ts proposition 1920, nr 327, sid. 15 o. ff. Här må endast i korthet nämnas, att de av de sakkunniga nu föreslagna ändringarna avse *dels* möjliggörande av vals hållande utom vederbörande valdistrikt (kommunalförordningen för landet § 29 mom. 1 st. 5, mom. 3 och mom. 5 a) st. 1, kommunalförordningen för stad § 31 mom. 3, kommunalförordningen för Stockholm § 6 mom. 2 st. 2 och § 17, landstingsförordningen § 5 mom. 2 a) st. 1 samt lagen den 20 maj 1921 med vissa föreskrifter i fråga om val av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt av landstingsmän 2 § och 4 § 1 st.; jfr gällande vallag 55 §); *dels* rätt för valmän, som äro tillstädes i vallokalen, då uppehåll för gudstjänst göres, att avlämna sina valsedlar (kommunalförordningen för landet § 29 mom. 5 a) st. 2 och mom. 5 b) st. 9, kommunalförordningen för stad § 24 mom. 2 st. 1 och mom. 2 st. 11, kommunalförordningen för Stockholm § 10 mom. 2 st. 1 och mom. 2 st. 10 samt landstingsförordningen § 5 mom. 2 c) st. 2, mom. 2 d) st. 9

*Andra smärre
lagändringar.*

och mom. 3 a) st. 4; jfr gällande vallag § 68); *dels* ock valsedlarnas inläggande efter röstningens avslutande i ett eller flera hållfasta omslag (kommunalförordningen för landet § 29 mom 5 b) st. 10 och 11, landstingsförordningen § 5 mom. 2 d) st. 10 och 11 samt lagen den 20 maj 1921 7 §, 2, 4 och 5 styckena; jfr vallagen 69 och 70 §§).

I samband med förberörda ändringar i lagen den 20 maj 1921 föreslås av de sakkunniga en formell ändring i nämnda lag 2 § och ett förtydligande tillägg till 7 § 5 stycket. Vidare föreslås *dels* en justering i kommunalförordningen för landet § 14 mom. 2, kommunalförordningen för stad § 13 mom. 2 och kommunalförordningen för Stockholm § 5 mom. 3, *dels* en omflyttning av ett stadgande i landstingsförordningen från § 64 till § 5 mom. 2 d) st. 10 (jfr § 5 mom. 3 a) st. 6 samt § 5 mom. 5 i dess nuvarande lydelse, i vilket sistnämnda lagrum ändring jämväl föreslås), *dels* ock en omredigering till överensstämmelse med vallagen och de övriga kommunallagarna av ett stadgande i landstingsförordningen § 12 samt samma stadgandes överflyttning från nämnda paragraf till ett nytt stycke i § 5 mom. 5.

Vissa av de nu omförmälda lagrummen beröras även av det förslag om upphörande av den successiva förnyelsen av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige m. m., som i det följande kommer att av mig framläggas. Sålunda föranleder berörda förslags genomförande uteslutande ur kommunalförordningen för landet av § 29 mom. 1 st. 5 samt ändringar i samma paragraf mom. 5 a) st. 2 och c), uteslutande ur kommunalförordningen för stad av § 31 mom. 3 ävensom ändring i kommunalförordningen för Stockholm § 17.

De lagförslag, vilka såsom bilagor fogats vid detta protokoll, äro i nu förevarande delar avfattade i huvudsaklig överensstämmelse med de sakkunnigas förslag med de avvikelser därifrån, som, på sätt nyss antytts, påkallas av genomförandet av förslaget om upphörande av den successiva förnyelsen av nämnda fullmäktige.

Överflyttning
till läns-
styrelserna
av samman-
räkningarna
av landstings-
mannavalen
på landet.

I sitt omförmälda utlåtande hava proportionsvalsakkunniga framlagt förslag jämväl om överflyttning från domhavandena till länsstyrelserna av bestyret med röstsammanräkningen vid landstingsmannavalen på landet.

Denna fråga har tidigare varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning i anledning av framställning den 11 oktober 1911 från styrelsen för föreningen Sveriges häradshövdingar.

Föreningen
Sveriges
häradshöv-

I berörda framställning, som finnes intagen i Kungl. Maj:ts proposition nr 27 till 1912 års riksdag, redogöres till en början för tillkomsten och innebörden av stadgandena om domhavandenas befattning med dessa sammanräkningar. Så på-

pekas, hurusom domhavandenas ställning till landstingsmannavalen vid det proportionella valsättets införande vid nämnda val undergått en högst väsentlig förändring. Tidigare hade det ålegat domhavande att å en rättegångsdag, då han för andra ämbetsgöromål uppehöll sig å tingsstället, förrätta ett val, som tog en timme eller möjligen två i anspråk. Numera hade domhavande att med ledning av valprotokollen företaga sammanräkning av samtliga valsedlar med tillämpning av de för den proportionella valmetoden fastslagna regler, upprätta protokoll över valet med tillhörande tabeller samt därefter föranstalta om en ganska vidlyftig expedition. Efter en närmare redogörelse för arbetets omfattning anføres i skrivelsen vidare, bland annat: De anförda fakta ådagalade, att, om än i några domsagor domhavandens arbete med sammanräkningen icke varit synnerligen betungande, arbetet dock i andra domsagor varit väsentligt tidkrävande och i några synnerligen drygt. De arbetskrafter, som måst för sammanräkningen anskaffas och anlitas, hade även varit betydliga, och arbetet i dess helhet hade tagit i anspråk ett stort antal arbetstimmar. Uppenbart vore, att sammanräkningsarbetet, vilket ju måste anses vara främmande för lantdomarnas egentliga verksamhet, under en avsevärd tidrymd upptog häradshövdingarna i sådan grad, att de måste till men för den rättssökande allmänheten alldeles åsidosätta och uppskjuta övriga väsentligare domargöromål. Under samma tidrymd upptog sammanräkningsarbetet även häradshövdingarnas kanslipersonal, varigenom domsagogöromålen komme att i ej obetydlig grad förryckas och försenas. Till sålunda anförda förhållanden, vilka ur häradshövdingarnas och den rättssökande allmänhetens synpunkt talade emot lämpligheten därav, att sammanräkningsarbetet vid landstingsmannaval ålagts häradshövdingarna, komme emellertid en annan omständighet, vilken från en än vidsträcktare synpunkt även tycktes tala emot en sådan ordning, nämligen svårigheterna vid den proportionella valmetodens tillämpning. Företagen granskning av de år 1910 förrättade landstingsmannavalen hade visat, att åtskilliga av de myndigheter, som utfört sammanräkningen, i flera hänseenden förfarit felaktigt, om än lyckligtvis icke i sådan grad, att resultaten av valen blivit oriktiga. Förklarligt vore emellertid, att sådana felaktigheter begåtts och även framdeles komme att begås, om än de redan hållna valen torde hava skänkt vederbörande åtskilliga erfarenheter. Uppenbart vore dock, att det vore lyckligt, om sammanräkningen verkställdes av till antalet färre myndigheter, exempelvis en för varje län, vilka då förvärvade större erfarenhet i fråga om sammanräkningsarbetet och lättare kunde anlita särskilt sakkunniga biträden. De förhållanden och synpunkter, som i skrivelsen framhållits, hade föranlett föreningen Sveriges häradshövdingar, till vilken slutit sig 108 av rikets häradshövdingar, att uppdraga åt sin styrelse att göra underdanig framställning därom, att häradshövdingarna måtte befrias från befattning med landstingsmannavalen.

Över denna framställning inhämtades yttranden från samtliga länsstyrelser och magistrater. Länsstyrelserna med undantag av två avstyrkte bestämt ett överflyttande till länsstyrelserna av häradshövdingarnas befattning med sammanräkningen av rösterna vid landstingsmannaval.

Förslag i sådan riktning framlades ej heller för riksdagen. Däremot föreslog Kungl. Maj:t i förenämnda proposition nr 27 år 1912, att till domhavandenas förfogande skulle ställas biträden för ifrågavarande sammanräkning, men detta förslag vann icke riksdagens bifall.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 185 till 1913 års riksdag upprepades sistnämnda förslag; och antogs nu bestämmelser om biträden åt domhavandena vid sammanräkningsförrättningarna.

dingars framställning 1911 och Kungl. Maj:ts förslag vid 1912 och 1913 års riksdagar.

Sistnämnda proposition upptog även förslag om införande av proportionellt valsätt vid val av kommunalfullmäktige. I den delen anförde departementschefen, efter att hava framhållit, att dessa val borde företagas i enahanda ordning som valen av landstingsmän, bland annat följande:

»Att ålägga domhavandena sammanräkningen av de vid dessa val avgivna röster anser jag mig däremot ej kunna föreslå, och ser jag mig på den grund nödsakad hemställa, att röstsammanräkningen uppdrages åt länsstyrelserna. Kommunalfullmäktiginstitutionen finnes ju för närvarande införd endast i ett mindre antal kommuner och, då anledning saknas antaga, att den kommer att införas i så stor utsträckning, att länsstyrelserna kunna bliva i avsevärdare grad betungade genom bestyret med dessa röstsammanräkningar, anser jag ej betänkligheter böra möta mot den föreslagna anordningen.»

Propositionen blev uti ifrågavarande del antagen av riksdagen.

Föreningen
Sveriges
härads-
höv-
dingars fram-
ställning
år 1920.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 11 mars 1920 har föreningen Sveriges härads- och hövdingar gjort förnyad framställning om härads- och hövdingarnas befriande från befattningen med röstsammanräkningen vid landstingsmannaval.

Proportions-
vals-
sakkunniga.

Proportionsvalssakkunniga anföra i motiveringen till sitt ifrågavarande förslag följande:

»Numera är kommunalfullmäktiginstitutionen till följd av senare lagstiftning införd i ett mycket stort antal kommuner, och sammanräkningarna vid kommunalfullmäktigvalen torde i allmänhet förorsaka länsstyrelserna betydligt mera arbete än sammanräkningarna vid landstingsmannavalen skulle göra.

Denna betydande arbetsbörda har också framtvingat särskilda anordningar. Länsstyrelserna hava genom kungl. cirkulär erhållit bemyndigande att i och för handläggning av kommunal- och municipalfullmäktigval i erforderlig utsträckning förordna extra avdelningschefer och annan personal. (Jfr. Kungl. Maj:ts prop. år 1921, nr 2, femte huvudtiteln, punkt 33.) — Samma utväg vore givetvis användbar även vid sammanräkningarna vid landstingsmannavalen, därest dessa överflyttades på länsstyrelserna.

Har antagandet, att kommunalfullmäktiginstitutionen icke skulle komma att införas i större utsträckning, visat sig icke riktigt, så torde uttalandet, att valen av kommunalfullmäktige och av landstingsmän borde företagas i enahanda ordning, däremot äga giltighet, även i fråga om den sammanräknande myndigheten. Men att lägga röstsammanräkningarna vid samtliga dessa val å domhavandena lär icke kunna ifrågasättas. Dessa förrättningar höra väl dock närmare till en administrativ än en dömande myndighet. De höra ju också nära samman med motsvarande åt länsstyrelserna anförtrödda befattning med valen till andra kammaren.

Inom länsstyrelserna torde numera finnas god tillgång på fullt kompetenta personer för ifrågavarande arbete, under det domhavandena väl alltid komma att känna sig ganska främmande för denna uppgift.

Ett tidigare framställt förslag att anförtro sammanräkningarna vid samtliga inom ett län förekommande val åt en särskild kommission kan väl synas värt beaktande. För besättande av en sådan torde man dock vara hänvisad till den

inom länsstyrelserna förefintliga sakkunskapen, och hela institutionen synes vid sådant förhållande innebära en onödig omgång. Den förut antydda utvägen med extra avdelningschefer och annan extra personal ligger onekligen närmare och kommer säkert att ställa sig billigare. Visserligen skulle ju även sammanräkningarna vid stadsfullmäktigvalen och vid landstingsmannavalen i städerna kunna uppdragras åt kommissionen och enhetligheten i förfarandet sålunda bliva större. Det torde dock ur andra synpunkter icke vara lämpligt att överflytta detta arbete från magistraterna på annan myndighet.

De sakkunniga vilja ytterligare påpeka, att vi i vårt förslag om officiella valförberedelser räknat med länsstyrelsernas medverkan. En kommission skulle därvid icke kunna göra samma nytta, såvida den icke utrustades med kansli och arkiv samt gjordes mera konstant. I allt fall torde allmänheten finna sig bättre tillrätta med att i dessa angelägenheter kommunicera med länsstyrelserna än med ett nytt och mera tillfälligt ämbetsverk. Att uppdraga valförberedelserna och sammanräkningarna åt olika myndigheter torde också vara olämpligt. Om någon tanke finnes på införande av officiella valförberedelser i enlighet med de sakkunnigas Betänkande II, synes alltså frågan om inrättande av en särskild kommission för röstsammanräkningarna böra vila.

Å andra sidan torde det vara av vikt, att frågan om förrättandet av röstsammanräkningarna vid landstingsmannavalen blir ordnad till 1922 års val.»

Departement-
chefen.

I likhet med proportionsvalssakkunniga anser jag starka skäl tala för ett överflyttande av sammanräkningarna vid landstingsmannaval på landet från domhavandena till länsstyrelserna. Enligt vad jag i det föregående förordat skall hädanefter vid sammanräkning av landstingsmän samt kommunal- och municipalfullmäktigval tillämpas samma sammanräkningsmetod som vid andrakammarvalen. Det är vid sådant förhållande utan tvivel i hög grad önskvärt, att sammanräkningarna av dessa val i största möjliga utsträckning koncentreras på en och samma myndighet, som härigenom vinner ökad erfarenhet och skicklighet vid metodens tillämpning. Då såväl andrakammarvalen som kommunal- och municipalfullmäktigvalen enligt redan gällande bestämmelser sammanräknas av länsstyrelserna, synes mig ur nyss angivna synpunkt den föreslagna överflyttningen vara lämplig och av förhållandena påkallad. Såsom de sakkunniga framhållit torde länsstyrelserna numera äga god tillgång på krafter, som äro kompetenta för ifrågavarande arbete. I detta hänseende vill jag erinra om den utbildningskurs i tillämpning av de nya sammanräkningsbestämmelserna, som Kungl. Maj:t låtit under augusti månad 1921 anordna och vari deltagit en tjänsteman från varje länsstyrelse. Jämväl må framhållas, att Kungl. Maj:t vid de under de senare åren förrättade valen bemyndigat länsstyrelserna att i fall av behov förordna extra avdelningschefer och annan personal för biträde vid sammanräkningarnas verkställande.

Tidigare hava från vissa länsstyrelser försports klagomål rörande svårigheten att inom författningsenlig tid medhinna sammanräkningarna

av kommunalfullmäktigvalen, och spørgsmålet om undanröjande av denna svårighet har för utredning överlämnats till kommunalförfattningssakkunniga, vilka i sitt i det föregående omförmälda, den 12 februari 1921 avgivna betänkande II framlagt förslag i sådant syfte. Detta går i huvudsak ut på kommunalfullmäktigvalens förrättande tidigare under hösten än för närvarande är stadgat och på upphävande av det i kommunalförordningen förekommande stadgandet därom, att sammanräkning skall vara påbörjad inom fjorton dagar från valets förrättande. Jag kommer i det följande att föreslå författningsändring i den riktning, kommunalförfattningssakkunniga förordat. Vinner detta förslag bifall, komma länsstyrelserna att för sammanräkningarna förfoga över en vida längre tid än för närvarande, och de med sammanräkningarna förknippade olägenheterna torde till följd härav bliva i väsentlig mån undanröjda. Betänklighet synes vid sådant förhållande icke behöva möta mot att överflytta sammanräkningen av landstingsmannavalen till länsstyrelserna, under förutsättning att dessa erhålla tillräcklig tid jämväl för detta arbete. I sådant hänseende synes mig den nuvarande bestämmelsen i landstingsförordningen § 5 mom. 2 e) om sammanräkningens påbörjande inom fjorton dagar från valförrättningarnas avslutande böra utgå.

Med hänsyn till det anförda tillstyrker jag dessa sammanräkningars överflyttande från domhavandena till länsstyrelserna.

Förslaget i förevarande del innebär ändringar i dels landstingsförordningen § 5 mom. 2 d) st. 11, mom. 2 e) och mom. 4 samt §§ 12 och 13, dels ock lagen den 20 maj 1921 § 7 st. 4. Därest dessa ändringsförslag antagas, tarvas ändring jämväl i kungörelsen den 4 mars 1910 om insändande till statistiska centralbyrån av vissa valprotokoll, valsedlar och valstatistiska uppgifter, ett ärende som jag senare torde få tillfälle anmäla för Kungl. Maj:t.

*Ifrågasatt
tillämpning
av den nya
sammanräk-
ningsmetoden
vid vissa val
inom lands-
ting samt
stads- och
kommunal-
fullmäktige.*

Proportionsvalssakkunniga hava vidare framlagt förslag till sådana ändringar i stadgan den 13 juni 1913 om proportionellt valsätt vid vissa val inom landsting och stadsfullmäktige m. m., som erfordras för att vid dessa val den nya proportionella sammanräkningsmetoden skall vinna tillämpning.

I anledning härav vill jag erinra, att denna fråga var föremål för bedömande vid 1921 års riksdag i anledning av en inom första kam-maren väckt motion, nr 225, däri hemställdes, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära utredning om nytt valsätt, på basis av det då fram-lagda förslaget om proportionellt valsätt vid riksdagsmannaval, för val såväl till som inom landsting, stadsfullmäktige och kommunalfullmäk-

tige etc. Denna motion behandlades av konstitutionsutskottet i samband med Kungl. Maj:ts proposition nr 353, varigenom förslag framlades om den nya sammanräkningsmetodens tillämpande vid val till riksdagen. Utskottets majoritet avstyrkte (utlåtande nr 49) såväl Kungl. Maj:ts proposition som motionen, men ett antal reservanter inom utskottet hemställde om bifall i huvudsak till propositionen samt om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om förslag om metodens införande vid val till landsting samt stads- och kommunalfullmäktige. I sin motivering anförde reservanterna:

»Motionären förordar, att den i det kungl. förslaget ingående nya valmetoden måtte snarast komma till tillämpning vid val såväl till som inom landsting, stadsfullmäktige, kommunalfullmäktige etc., och föreslår i detta syfte en skrivelse till Kungl. Maj:t. Då det torde vara obestridligt, att bristerna i nuvarande sammanräkningsmetod framträtt icke blott vid val till riksdagen, utan även vid val *till* övriga representativa myndigheter såsom till landsting, stadsfullmäktige och kommunalfullmäktige, synes det önskvärt, att den nya förbättrade metoden måtte snarast möjligt komma till användning även vid dylika val. Till ett omedelbart införande av densamma även vid val *inom* ifrågavarande myndigheter anse vi däremot icke tillräckliga skäl förefinnas. Med denna begränsning vilja vi alltså föreslå en skrivelse i motionens syfte.»

Reservanternas hemställan bifölls av riksdagen. I dess skrivelse i ämnet, nr 320, göres intet uttalande rörande den nya sammanräkningsmetodens införande vid val *inom* de ifrågavarande representativa korporationerna.

Såsom proportionsvalssakkunniga i annat sammanhang (på tal om valen till riksdagens utskott) anført, måste det visserligen, om inga särskilda skäl till avvikelser föreligga, anses mest ändamålsenligt att för samtliga offentliga proportionsval tillämpa samma valmetod. Då emellertid mig veterligen den nuvarande sammanräkningsmetoden icke i avseende å nu ifrågavarande val medfört några egentliga olägenheter, synes det tveksamt, huruvida skäl för närvarande föreligger till lagändring i denna del. I detta hänseende är jag alltså av samma uppfattning som förenämnda reservanter i 1921 års konstitutionsutskott, mot vilkas mening på denna punkt någon opposition icke torde hava yppats inom riksdagen.

De sakkunniga hava i sitt nu ifrågavarande utlåtande framlagt förslag om införande av proportionellt valsätt vid val av riksdagens revisorer samt om den nya sammanräkningsmetodens tillämpning såväl vid nämnda val som vid val till riksdagens utskott. Enligt vad chefen för

Departement-
ments-
chefen.

justitiedepartementet meddelat mig, har han icke för avsikt att hos Kungl. Maj:t hemställa om avlåtande av förslag i dessa ämnen till innevarande års riksdag. Då särskilt frågan om sammanräkningsmetoden vid valen till riksdagens utskott äger samband med spörsmålet om sammanräkningsförfarandet vid val inom landsting och stadsfullmäktige m. fl. kommunala korporationer, torde den omständigheten, att nämnda till justitiedepartementet hörande förslag ej nu framläggas, även utgöra ett skäl att låta tillsvidare anstå med framställning om ändrad sammanräkningsmetod för de ifrågavarande kommunala valen. Härtill kommer, att frågan om införande av proportionellt valsätt vid vissa på landsting samt stads- och kommunalfullmäktige ankommande val, utöver vad därom redan är stadgat, blivit den 30 maj 1919 för utredning överlämnad till kommunalförfattningssakkunniga, vilka i denna del ännu icke inkommit med utlåtande. Och onekligen skulle det vara av intresse att, innan metodfrågan upptages till avgörande, vinna kännedom icke blott angående den omfattning, vari proportionellt valsätt, med stöd av därom gällande bestämmelser, hittills kommit till användning vid dessa val, samt angående frågan, huruvida behov yppats av införande i utsträckt omfattning av proportionellt valsätt inom korporationerna i fråga, utan även rörande de olägenheter, som tilläventyrs varit förenade med den nuvarande metodens användning inom nämnda korporationer. Tillsvidare bör den nuvarande metoden enligt min mening kunna utan olägenhet bibehållas, så mycket hellre som erfarenheten torde hava visat, att i de tämligen sällan förekommande fall, då dessa val skett proportionellt, samtliga medlemmar av ett parti i allmänhet röstat med likalydande valsedlar, vilket haft till följd, att vid kandidatnamnens ordnande inom partierna varje uträkningsförfarande varit överflödigt.

Av dessa skäl anser jag mig icke för närvarande böra tillstyrka framläggande av förslag i den av proportionsvalssakkunniga i förevarande hänseende förordade riktning.

*Tillämpning
av den nya
sammanräk-
ningsmetoden
vid elektor-
valen.*

I sitt i det föregående omförmälda utlåtande hava proportionsvalssakkunniga jämväl föreslagit, att den nya proportionella sammanräkningsmetoden skall vinna tillämpning vid utscende av elektorer för val till riksdagens första kammare och suppleanter för dem, och hava de sakkunniga utarbetat förslag till härav föranledda ändringar i lagen om val till riksdagen. Efter samråd med chefen för justitiedepartementet har jag funnit, att denna fråga lämpligen bör i förevarande sammanhang upptagas till bedömande.

I likhet med de sakkunniga anser jag, att om den nya sammanräkningsmetoden införes vid de kommunala fullmäktigvalen, den bör komma till användning även vid utseende av ifrågavarande elektor och suppleanter. Såsom stöd för denna min uppfattning torde jag kunna inskränka mig till att hänvisa till innehållet i 4 och 5 §§ i lagen om val till riksdagen, varav framgår, att dessa val skola förrättas i samband med stadsfullmäktigvalen och enligt regler, som i huvudsak överensstämmer med vad som gäller för sistnämnda val. Särskilt är att märka, att rösterna skola sammanräknas på samma sätt som för val av stadsfullmäktige är stadgat.

Departement-
chefen.

För den nya metodens införande i avseende å dessa val erfordras vissa ändringar i 5 och 7 §§ i vallagen. Förslagen till dessa ändringar äro avfattade i överensstämmelse med motsvarande bestämmelser i de förslag, för vilka jag i det föregående redogjort.

I detta sammanhang torde böra till behandling upptagas jämväl den av proportionsvalssakkunniga i deras omförmälda, den 31 december 1921 avgivna utlåtande berörda frågan om åtgärder till förebyggande av masskasseringar vid landstingsmannaval. Denna fråga hade överlämnats till de sakkunniga för utredning i anledning därav att riksdagen i skrivelse den 10 april 1918, nr 112, hos Kungl. Maj:t anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes verkställa utredning om de åtgärder, som kunde vidtagas till undanröjande av de med s. k. masskassering av valsedlar vid val till landstingen förenade olägenheter samt för riksdagen framlägga de förslag, som av utredningen kunde påkallas, och i övrigt vidtaga de åtgärder, vartill utredningen kunde föranleda.

Åtgärder mot
masskasser-
ingar vid
landstings-
mannaval.

I en annan skrivelse av den 10 april 1918, nr 113, hade riksdagen gjort enahanda hemställan beträffande andrakammarvalen. I fråga om dessa val framlade de sakkunniga i sitt betänkande I vissa förslag, vilka lågo till grund för Kungl. Maj:ts propositioner nr 326 och 327 år 1920 och nr 242 år 1921. I dessa propositioner, vilka biföllos av riksdagen, begärdes anslag för tillhandahållande vid andrakammarvalen 1920 och 1921 av valkuvert och omslag till desamma samt för tryckning av en promemoria för valförrättare m. m. varjämte föreslogos vissa ändringar i lagen om val till riksdagen i syfte att förebygga masskasseringar.

I sitt nu föreliggande betänkande hava de sakkunniga beträffande landstingsmannavalen föreslagit i huvudsak enahanda åtgärder som av dem tidigare förordats i fråga om andrakammarvalen.

De sakkun-
niga.

Beträffande först frågan om tillhandahållande av valkuvert framhålla de sakkunniga, att vid valet 1918 två fall och vid valet 1919 endast ett fall av masskassering inträffat, vilka vore av den art, att det officiella tillhandahållandet av valkuvert kunnat förväntas verka preventivt. Vid valet år 1918 voro nämligen i en kommun valkuverten av olika storlek, i en annan saknade de då ännu föreskriven utskärning, varför rösttalet antecknats å kuvertens yttersida. Vid valet år 1919 — vid vilket föreskriften om en utskärning å valkuvertet till följd av den lika rösträttens införande bortfallit — voro i ett valdistrikt valkuverten icke ogenomskinliga.

Om sålunda, säga de sakkunniga, masskasseringssstatistiken icke talade särskilt starkt för nödvändigheten av valkuverts tillhandahållande, hade däremot sådana fall, vilka distributionen av kuvertomslag vore ägnad att förebygga, inträffat till större antal. År 1918 hade i 19 fall och år 1919 i 11 fall kasseringar föranletts av fel i avseende å valsedelskonvoluten. Av dessa hade år 1918 i 7 fall och år 1919 i 5 fall kasseringarna föranlett valens upphävande. Dessa siffror torde, säga de sakkunniga, även beträffande landstingsmannavalen motivera tillhandahållandet från det offentligas sida av kuvertomslag. Då emellertid numera de valtekniska förutsättningarna vid båda slagen av val, till andra kammaren och till landstingen, vore i stort sett desamma, syntes det ändamålsenligt att genomföra likformigheten även med hänsyn till valkuverten. De sakkunniga tillstyrkte därför även för landstingsmannavalen tillhandahållande från statens sida av valkuvert och kuvertomslag.

I sitt betänkande I föreslogo de sakkunniga till förebyggande av masskassering vid andrakammarvalen vissa ändringar i vallagen. Dessa ändringar avsågo bl. a. 69 och 70 §§ i nu gällande vallag. Såsom jag i det föregående omnämnt hava de sakkunniga i sitt senast avgivna utlåtande föreslagit mot berörda ändringar svarande ändringar i förordningen om landsting (§ 5 mom. 2 d) st. 10 och 11. De hava därvid utgått från att valuträkningen överflyttats från domhavandena till länsstyrelserna. Förändringarna hava, säga de sakkunniga, till syfte *dels* att uttryckligen framhålla möjligheten av valsedlarnas inläggande i ett *eller flera* omslag — den senare anordningen vore ägnad att förebygga sådan kassering, som berodde på att omslaget omkring valkuverten framkomme i skadat skick till länsstyrelsen (§ 5 mom. 2 d) st. 10), *dels* att förtydliga stadgandena rörande det slutliga förfarandet vid valhandlingarnas insändande i ändamål att förekomma, att valkuverten, valprotokollet och röstlängden inlades i ett gemensamt omslag utan att valku-

verten förut inlagts i särskilt eller särskilda inneromslag, varigenom en förberedande granskning av valhandlingarna genom Konungens befallningshavande omöjliggjordes (§ 5 mom. 2 d) st. 11).

I överensstämmelse med den uppfattning, som kommit till uttryck såväl i 1918 års riksdags skrivelse nr 112 som i de sakkunnigas betänkande, anser jag, att särskilda åtgärder böra vidtagas till förebyggande av masskasseringar vid landstingsmannavalen under innevarande år. I första hand synes mig därvid böra ifrågakomma att genom till valförrättarna utsända promemior erinra dessa om det väsentligaste av vad de i avseende å valförrättningarna hava att iakttaga. Om behovet och lämpligheten av en dylik åtgärd torde delade meningar knappast vara rådande. Riksdagen har för sin del starkt understrukit vikten härav. Huruvida promemoriorna böra innehålla anvisningar icke blott i avseende å landstingsmannavalen utan även beträffande andrakammarvalen samt kommunalfullmäktigvalen synes tillsvidare böra lämnas öppet. Promemoriorna torde böra i god tid före valen genom länsstyrelserna distribueras till vederbörande. Kostnaderna för promemoriornas tryckning synas böra bestridas från det under femte huvudtiteln anvisade förslagsanslaget för tryckningskostnader. Någon särskild framställning till riksdagen om anslag för detta ändamål torde sålunda icke behöva göras.

I avseende å det ifrågasatta tillhandahållandet av valkuvert ställer jag mig mera tveksam. Av de sakkunnigas utredning framgår nämligen, att fel i avseende å valkuverten endast i ett obetydligt antal fall givit anledning till kasseringar vid de båda senaste landstingsmannavalen. Vidare torde den omständigheten, att vid de senaste andrakammarvalen valkuvert på statens bekostnad tillhandahållits, icke vara av beskaffenhet att med nödvändighet föranleda en liknande anordning i avseende å ifrågavarande kommunala val, särskilt som även i andra hänseenden (t. ex. beträffande bestridandet av kostnaderna för kuvert för valsedelsförsändelser) olika bestämmelser råda vid politiska och vid kommunala val. Den föreslagna anordningen skulle måhända även medföra konsekvenser för kommunal- och stadsfullmäktigvalens del. Och ett tillhandahållande från statens sida av valkuvert vid alla dessa val skulle draga avsevärda kostnader. Men även om anordningen skulle avse endast landstingsmannavalen, skulle kostnaderna icke bli obetydliga, vilket framgår bl. a. av de belopp, som i fråga om andrakammarvalen beräknats i propositionerna nr 326 år 1920 och nr 242 år 1921. Såframt icke särdeles vägande skäl kunna anses tala för anordningen i fråga — och så är enligt min mening icke fallet — synes densamma därför icke

Departement-
chefen.

böra komma till stånd. Icke heller för kuvertens tillhandahållande av staten till självkostnadspris finner jag tillräckliga skäl föreligga.

Vad angår kuvertomslagen finner jag saken kunna enklast och lämpligast ordnas på det sätt, att i de promemorior, vilka enligt vad ovan anförts böra enligt min mening utsändas till valförrättarna, lämnas anvisning på leverantör, som tillhandahåller sådana omslag av betryggande beskaffenhet, och inskärpes vikten av att fullt ändamålsenliga omslag komma till användning. Eventuellt skulle i promemoriorna kunna meddelas en liknande anvisning i fråga om valkuvert.

Beträffande slutligen de författningsändringar, som av de sakkunniga föreslagits i syfte att förebygga masskasseringar vid landstingsmannaval, får jag hänvisa till de ändringar i landstingsförordningen § 5 mom. 2 d) st. 10 och 11, vilka i det föregående av mig tillstyrkts och som ansluta sig till vad de sakkunniga föreslagit.

II. Upphörande av den successiva förnyelsen av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt ändrad tid för deras väljande m. m.

Omförmälda av kommunalförfattningssakkunniga avgivna betänkande, vilket såsom bilaga är fogat till detta protokoll, behandlar dels frågan om upphörande av den successiva förnyelsen av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt ändrad tid för desammas väljande och vissa andra i samband därmed stående frågor, dels ock frågan om gränsen mellan kommunalstämmas och kommunalfullmäktiges befogenhet.

I de delar, som angå sistnämnda fråga, har detta betänkande redan varit föremål för behandling av Kungl. Maj:t och resulterat i Kungl. Maj:ts proposition nr 299 till 1921 års riksdag, som av sagda riksdag utan större förändringar antagits (Sv. förf.-saml. nr 251 1921). Då betänkandet anmälades i statsrådet den 18 mars 1921, gjorde föredragande departementschefen beträffande frågan om den successiva förnyelsens upphörande m. m. följande uttalande till statsrådsprotokollet:

»Emellertid förklara de sakkunniga i sitt betänkande (sid. 36 o. ff.), att det av dem föreslagna upphävandet av den successiva förnyelsen, varigenom antalet på en gång valda fullmäktige skulle komma att fördubblas, med nödvändighet förutsatte, att valsättet vid fullmäktigval underkastades en revision, i viss mån motsvarande den, som för närvarande vore ifrågasatt för riksdagsmannavalen. De sakkunniga förutsätta sålunda, att, om den successiva förnyelsen nu avskaffas, frågan om ett nytt valsätt vid de kommunala fullmäktigvalen skall erhålla sin lösning vid 1922 års riksdag. Denna de sakkunnigas uppfattning om en reform av valsättet såsom förutsättning för den successiva förnyelsens avskaffande delas av mig, och anser jag på grund härav, att frågan om den

successiva förnyelsens avskaffande icke nu bör upptagas till prövning utan behandlas först i samband med frågan om ny valmetod. Ett dylikt förfarande torde vara så mycket lämpligare, som detsamma icke lär behöva medföra något som helst uppskov med tillämpningen av de utav de sakkunniga föreslagna reformerna. Även om förslag i ämnet antages först av 1922 års riksdag, kunna, såsom de sakkunniga föreslagit, de första fullmäktigvalen med tillämpning av de nya bestämmelserna äga rum under hösten 1922, detta under förutsättning, att, i enlighet med de sakkunnigas uppfattning, i anledning av den successiva förnyelsens avskaffande någon ändring icke vidtages i de nuvarande bestämmelserna angående valkretsindelning vid fullmäktigval. Även med hänsyn till önskvärdheten av att rörande de ifrågasatta reformerna inhämta utlåtanden från länsstyrelserna och vissa kommunala myndigheter, torde ett uppskov vara tillrädligt.»

I det föregående har jag tillstyrkt framläggande av förslag till ny sammanräkningsmetod vid de kommunala fullmäktigvalen. Då vidare de sakkunnigas förslag beträffande den successiva förnyelsens avskaffande m. m. varit föremål för utlåtanden från länsstyrelserna samt vissa kommunala korporationer och myndigheter, förefinnas sålunda nödiga förutsättningar för att sistnämnda reformförslag nu skall kunna göras till föremål för framställning från Kungl Maj:ts sida till riksdagen.

Under hänvisning till den av de sakkunniga i förevarande fråga meddelade historiken får jag angående den tidigare riksdagsbehandlingen av förevarande frågor erinra om att 1917 års riksdag i anledning av tvenne inom första kammaren väckta motioner (nr 43 och 44) i skrivelse den 9 juni 1917 (nr 308) anhöll, att Kungl. Maj:t ville låta för 1918 års riksdag framlägga förslag till sådana ändringar i gällande kommunalförfattningar, att val av landstingsmän och stadsfullmäktige samt eventuellt även andra kommunala val i högre grad än då vore fallet bleve sammanförda till en och samma tidpunkt. Efter att hava inhämtat yttranden från länsstyrelser, landsting, stadsfullmäktige, magistrater och stadsstyrelser, framlade Kungl. Maj:t i proposition till 1918 års lagtima riksdag, nr 261, förslag till vissa ändringar i förordningarna om kommunalstyrelse på landet och i stad samt i förordningen om landsting, gående ut på ett upphävande av den successiva förnyelsen av kommunalfullmäktige, stadsfullmäktige och landsting. I samband härmed föreslogos vissa ändringar i bestämmelserna om fullmäktiges antal samt valkretsindelningen vid fullmäktigval. Konstitutionsutskottet, som hade att behandla förevarande proposition jämte vissa i anledning av densamma väckta motioner, förordade i sitt utlåtande nr 21 Kungl. Maj:ts proposition, i vad densamma anginge ett upphävande av den successiva förnyelsen av landsting, men hemställde tillika, med godtagande i huvudsak

Historik.

av vissa i motionerna nr 162 och nr 163 i första kammaren framställda förslag, att riksdagen måtte besluta vissa andra ändringar i landstingsförordningen, gående ut på att landstingsmannavalen skulle förläggas till sista söndagen i september, samt att såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga ett förslag till ändring i riksdagsordningen, enligt vilket val av riksdagsmän i andra kammaren skulle verkställas första söndagen i september. Utskottet hemställde vidare, att Kungl. Maj:ts proposition, i vad den rörde avskaffandet av den successiva förnyelsen av fullmäktige, icke måtte vinna riksdagens bifall, samt att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående införande av viss för land och stad gemensam arbetsfri valdag på söckendag. Mot utskottets utlåtande framfördes flera reservationer, av vilka två gingo ut på att utskottet bort tillstyrka upphävandet av den successiva förnyelsen jämväl för fullmäktigkorporationerna. Emellertid vann varken Kungl. Maj:ts eller utskottets förslag bifall av någondera kammaren, utan riksdagen anhöll i skrivelse den 19 juni 1918, nr 454, att Kungl. Maj:t täcktes föranstalta om utredning av frågan om införande av en för hela landet gemensam valdag på hösten, alternerande för valen till andra kammaren och landstingsmannavalen, samt till nästa års riksdag framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Med anledning av denna riksdagsskrivelse framlade Kungl. Maj:t i propositioner (nr 121 och 374) till 1919 års lagtima riksdag förslag till sådana ändringar i förordningen om landsting och i riksdagsordningen, att landstingsmannavalen inom samtliga valkretsar skola avse samma tid samt dessa val och valen till riksdagens andra kammare skola — i allmänhet å den tredje söndagen i september eller närmast därförut infallande lördag — över hela riket förrättas, de förra åren 1922, 1926, 1930 o. s. v., de senare åren 1924, 1928, 1932 o. s. v. Dessa propositioner blevo av konstitutionsutskottet tillstyrkta och antogos av riksdagen (Sv. förf.-saml. år 1919 nr 332 och år 1921 nr 20). Ny lag om val till riksdagen antogs 1920 (Sv. förf.-saml. år 1920 nr 796 med ändringar år 1921 nr 16, 104, 168 och 316).

Sedan sålunda den successiva förnyelsen av landstingen avskaffats, hemställdes vid 1920 års riksdag i motion i första kammaren, nr 42, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t till nästa riksdag framlägga förslag om upphävande av den successiva förnyelsen av stadsfullmäktige i stad, stadsfullmäktige i Stockholm samt kommunal- och municipalfullmäktige. Med anledning av denna motion anhöll riksdagen i enlighet med hemställan i konstitutionsutskottets utlåtande nr 6 och memorial nr 134, det täcktes Kungl. Maj:t

låta verkställa utredning och till nästa års riksdag framlägga därav föranledda förslag dels om upphävande av den successiva förnyelsen av fullmäktigkorporationerna, dels ock om sammanförande av valen till desamma till samma år som valen av landsting.

De sakkunnigas
förslag.

Kommunalförfattningssakkunniga, åt vilka Kungl. Maj:t uppdragit den av riksdagen begärda utredningen av förevarande fråga, föreslå i sitt betänkande den successiva förnyelsens avskaffande för samtliga fullmäktigkorporationer, under förutsättning, att de av Kungl. Maj:t och riksdagen år 1921 antagna bestämmelserna angående ny valmetod vid val till riksdagens andra kammare, synnerligast i vad de avse avskaffande av reduktionsregeln, komme att tillämpas jämväl vid de kommunala representantvalen. I enlighet härmed skulle vissa ändringar företagas i § 28 mom. 2 och § 29 mom. 1 i förordningen om kommunalstyrelse på landet, § 31 i förordningen om kommunalstyrelse i stad samt § 17 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm.

De ändringar i bestämmelserna om val av kommunalfullmäktige, som av de sakkunniga föreslagits, komma automatiskt att avse jämväl fattigvårdsfullmäktige, som i enlighet med bestämmelserna i 6 § av den år 1919 ändrade lagen om fattigvården kunna eller skola förekomma i de fall, där två eller flera kommuner förenat sig till ett fattigvårdssamhälle.

De sakkunniga föreslå vidare vissa smärre ändringar i de i § 28 mom. 1 i förordningen om kommunalstyrelse på landet och § 21 i förordningen om kommunalstyrelse i stad intagna bestämmelserna om antalet fullmäktige i förhållande till folkmängden, vilka ändringar avse att giva kommunerna större valfrihet än nu med avseende på fullmäktigantalet och att låta gränserna i fråga om antalet fullmäktige för på varandra följande storleksgrupper av kommuner delvis gå in i varandra.

Vidare föreslås sådana tillägg till § 28 mom. 2 av förordningen om kommunalstyrelse på landet och § 31 av förordningen om kommunalstyrelse i stad, att i landskommun eller stad, där val av fullmäktige sker första gången, valet icke skall avse längre tid än till början av den period, för vilken allmänna val av fullmäktige i rikets landskommuner och städer äga rum; att, om landskommun eller stad fattat beslut om ändring av fullmäktiges antal, särskilt fullmäktigval icke i anledning därav må företagas, utan kommunens eller stadens förutvarande fullmäktige företräda densamma intill utgången av den tid, för vilken de blivit valda; samt att detsamma skall gälla, där ändring av fullmäktiges antal påkallas av folkmängdens ökning eller minskning. Till § 27 i

förordningen om kommunalstyrelse på landet och § 7 i förordningen om kommunalstyrelse i stad föreslås sådant tillägg, att i landskommun eller stad med fullmäktige, vars folkmängd efter fullmäktiginstitutionens införande nedgått till 1,500 eller därunder, kommunens eller stadens beslutanderätt fortfarande skall utövas av fullmäktige, därest icke kommunalstämman respektive allmänna rådstugan annorlunda beslutar.

Sakkunnigförslaget går vidare ut på att fullmäktigvalen över hela riket för framtiden skola förrättas under samma år som landstingsmannavalen, d. v. s. åren 1922, 1926, 1930 o. s. v. Då andrakammarvalen enligt gällande bestämmelser skola äga rum under åren 1924, 1928, 1932 o. s. v., skulle sålunda åren 1923, 1925, 1927 o. s. v. bli fria från kommunala och politiska representantval. Ett sammanförande av fullmäktigval och landstingsmannaval till en och samma dag hava de sakkunniga däremot icke kunnat förorda. Däremot föreslås sådan ändring i nu gällande bestämmelser, att fullmäktigvalen i samtliga städer och landskommuner förläggas till tiden 16 september—20 oktober. Ändringsförslagen i fråga avse jämväl Stockholm, där stadsfullmäktigvalen för närvarande äga rum i mars och stadsfullmäktiges tjänstgöringstid löper från den 1 därpå följande april. De föreslagna bestämmelsernas tillämpning på Stockholms stad skulle innebära, att jämväl i denna stad fullmäktiges mandatstid skulle börja den 1 januari året näst efter det, då valet skett. De sålunda föreslagna reformerna i fråga om tiden för fullmäktigvalens förrättande komma till uttryck genom ändring av eller tillägg till § 29 mom. 5 a) i förordningen om kommunalstyrelse på landet, § 14 mom. 2 och § 31 i förordningen om kommunalstyrelse i stad samt §§ 6 och 19 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm ävensom genom vissa övergångsbestämmelser till sagda förordningar.

Samtidigt med ändringen av § 14 mom. 2 i förordningen om kommunalstyrelse i stad hava de sakkunniga i kraft av sitt uppdrag att genom lämpliga bestämmelser söka underlätta valdeltagandet föreslagit visst tillägg till paragrafens första moment, avseende att möjliggöra allmän rådstugas hållande å annat ställe än rådhuset. Genom ett sådant tillägg avses att råda bot mot det förhållandet, att i rådhuset förefintliga lokaler efter den allmänna och lika rösträttens införande understundom äro otillräckliga för den allmänna rådstuga, vid vilken stadsfullmäktigvalen förrättas, och mot härav förorsakad trängsel i vallokalen och försvårat valdeltagande.

Även den successiva förnyelsen av kommunalnämnd skall enligt de sakkunnigas förslag upphöra, detta med hänsyn till det ringa antalet

ledamöter i sådan nämnd, varigenom med successiv förnyelse proportionalismen ej kan komma till vederbörlig rätt. Val av ledamöter och suppleanter i kommunalnämnd skall enligt de sakkunnigas förslag förrättas i december månad under andra året efter det, då allmänna val till kommunalfullmäktige i rikets kommuner enligt gällande bestämmelser ägt rum. De föreslagna ändringarna beröra § 42 i kommunalförordningen för landet. För reformens fullständiga genomförande har dessutom föreslagits sådan övergångsbestämmelse, att i hela riket hithörande val komma att äga rum åren 1924, 1928, 1932 o. s. v. Beträffande val av fattigvårdsstyrelse, för vilka val inga bestämmelser finnas, som möjliggöra ledamöternas och suppleanternas tillsättande genom proportionella val, föreslås däremot den nuvarande valordningens bibehållande. För vinnande av detta syfte kräves på grund av ändringarna beträffande val av kommunalnämnd tilläggande av ett särskilt moment i 12 § fattigvårdslagen.

För reformering av sammanräkningsförfarandet föreslå de sakkunniga sådan lydelse av § 29 mom. 5 c) i kommunalförordningen för landet, att Konungens befallningshavande skall vid offentlig förrättning, varom kungörelse utfärdas, fortast möjligt verkställa sammanräkning av de röster, som vid kommunalfullmäktigval inom länet avgivits. Den om förrättningen utfärdade kungörelsen skall innehålla uppgift om den ordningsföljd, i vilken sammanräkningen, därest hinder icke möter, kommer att för de olika kommunerna företagas, och skall senast sex dagar före förrättningens början uppläsas i dessa kommuners kyrkor. Valens utgång skall kungöras omedelbart beträffande varje kommun genom uppläsning av protokollet. Med protokollets uppläsning skall valet för den kommunen vara avslutat. Härigenom skulle, framhålla de sakkunniga, sammanräkningsförrättningen för länets fullmäktigkommuner i viss mån även formellt bliva en sammanhängande förrättning med iakttagande dock, att förrättningen för varje kommun blir slutförd för sig.

Beträffande motiveringen för de sakkunnigas förslag hänvisas till betänkandet sid. 29—72.

Över kommunalförfattningssakkunnigas förslag hava utlåtanden infordrats från länsstyrelserna, varjämte de kommunala fullmäktigkorporationerna samt magistrater och stadsstyrelser lämnats tillfälle att yttra sig i ärendet. Vidare hava de sakkunniga under pågående utredning inhämtat utlåtanden från överståthållarämbetet samt Stockholms stadsfullmäktige och magistrat angående deras ställning till förevarande förslag, i vad de angå huvudstaden. Stadsfullmäktige hava därvid till sitt

Inkomna
yttranden.

utlåtande fogat av stadskollegiet begärda yttranden från de fyra partiernas valorganisationer i huvudstaden.

Yttranden över förslaget i dess helhet eller delar därav föreligga sålunda från samtliga 25 länsstyrelser, från fullmäktige i 47 städer och 38 landskommuner och municipalsamhällen, från 48 magistrater och stadsstyrelser, från 3 drätselkamrar och municipalnämnder samt från 4 partiorganisationer, d. v. s. från sammanlagt 165 myndigheter och korporationer.

Av dessa myndigheter och korporationer har det stora flertalet tillstyrkt eller förklarat sig icke hava något att invända mot de av de sakkunniga framlagda förslagen. För den successiva förnyelsens avskaffande hava sålunda uttalat sig 22 länsstyrelser, 35 stadsfullmäktigkorporationer, 31 kommunal- och municipalfullmäktigkorporationer, 35 magistrater och stadsstyrelser, 3 drätselkamrar och municipalnämnder samt de 4 partiorganisationerna, d. v. s. sammanlagt 130 myndigheter och korporationer av 165. För fullmäktigvalens förläggande å tid, som av de sakkunniga föreslagits eller därmed i det närmaste sammanfallande, hava uttalat sig 23 länsstyrelser, 42 stadsfullmäktigkorporationer, 34 kommunal- och municipalfullmäktigkorporationer, 46 magistrater och stadsstyrelser, 3 drätselkamrar och municipalnämnder samt de 4 partiorganisationerna, d. v. s. sammanlagt 152 myndigheter och korporationer av 165. En länsstyrelse har icke yttrat sig över de delar av förslaget, som avse tiden för valen.

För den successiva förnyelsens bibehållande hava uttalat sig 3 länsstyrelser, 12 stadsfullmäktigkorporationer, 7 kommunal- och municipalfullmäktigkorporationer samt 13 magistrater och stadsstyrelser, d. v. s. sammanlagt 35 myndigheter och korporationer av 165. För bibehållande av den nuvarande tiden för fullmäktigvalen hava uttalat sig överståthållarämbetet, 5 stadsfullmäktigkorporationer, 4 kommunalfullmäktigkorporationer samt 2 magistrater och stadsstyrelser, d. v. s. 12 myndigheter och korporationer av 165.

De skäl, som i de inkomna yttrandena framföras för och emot förslagen, äro i allmänhet desamma, som framkommit vid frågans riksdagsbehandling eller framlagts av de sakkunniga, och ofta hava vederbörande nöjt sig med en hänvisning till dessa skäl eller avgivit sitt yttrande utan motivering.

Detta gäller synnerligast de yttranden, i vilka de framlagda förslagen om *den successiva förnyelsens avskaffande förordas*.

De fördelar av reformen, som därvid i första hand framhållas, äro sålunda inskränkning av de kommunala valkampanjerna till hälften med

åtföljande besparing av kostnader och besvär för såväl det allmänna som de olika politiska partierna, varjämte såsom en vinst tillika anföres, att genom den fördubbling av antalet fullmäktige, som varje val skulle komma att omfatta, proportionalismen och minoriteternas möjlighet att göra sig gällande skulle mera än nu komma till sin rätt. Anmärkningsvärt är, hurusom en del av de myndigheter och korporationer, som år 1917 eller 1919, då frågan om den successiva förnyelsens avskaffande var på remiss, avstyrkte reformen i fråga, numera ändrat sin uppfattning och tillstyrka avskaffandet.

Så är exempelvis fallet med *överståthållarämbetet* samt *länsstyrelserna i Jönköpings, Älvsborgs och Jämtlands län* samt med *stadsfullmäktige och magistrater i åtskilliga städer*, däribland de i *Stockholm*. Såsom motiv för den ändrade ståndpunkten framföres den ökning av valmanskåren, som skett sedan 1917, och varigenom en inskränkning av antalet valkampanjer finge en större betydelse ävensom faran för plötsliga förändringar i fullmäktigkorporationernas sammansättning minskades. *Länsstyrelserna i Kristianstads, Västernorrlands och Jämtlands län* förklara uttryckligen, att den ifrågasatta nya valmetoden, varigenom reduktionsregeln komme att avskaffas, vore utslagsgivande eller nödvändig förutsättning för den successiva förnyelsens avskaffande, och i samma riktning uttalar sig ett flertal andra myndigheter och korporationer, exempelvis *magistraterna i Karlskrona, Malmö, Ystad och Borås* samt *stadsfullmäktige i sistnämnda stad*.

Magistraten i Lysekil däremot, som avstyrker den successiva förnyelsens omedelbara borttagande, framhåller, att det dels icke med någon säkerhet kan förutsägas, att de år 1922 nyvalda kamrarna komma att besluta den nya valmetodens införande för de kommunala representantvalen, dels kan ifrågasättas, huruvida sagda metod med sitt stränga upprätthållande av rangordningen är lämplig även för kommunala val, samt gör därefter följande uttalande: »Om man emellertid utgår från att den skulle bli antagen även för dessa val, så torde man icke utan vidare kunna utgå ifrån att därigenom beredes den lättnad i uträkningsförfarandet, som är nödig för att den antydda olägenheten av besättandet av så stort antal mandat på en gång skall kunna bortelimineras. Den erfarenhet ifråga om den nya valmetoden, som vunnits vid årets riksdagsmannaval, torde icke kunna läggas till grund för ett omdöme härutinnan, då det vid dessa val ju rört sig om ett jämförelsevis ringa antal mandat. Och det torde hava visat sig, att någon lättnad i sammanräkningsförfarandet icke inträtt genom den nya valmetoden vid riksdagsmannavalen. Visserligen hava särskilda sakkunniga undersökt denna sak och funnit, att det icke skulle medföra någon olägenhet att välja ett dubbelt antal fullmäktige, om den nya metoden bleve tillämpad. Men det finnes grundad anledning att icke tillmäta detta utlåtande en avgörande betydelse; och dessa sakkunniga ha ju dock medgivit att sammanräkningsförfarandet skulle komma att bli mera betungande än under nuvarande förhållanden (sid. 37 överst). Det vill därför synas som om med beslutet om upphävande av den successiva förnyelsen borde anstå *dels* tills dess den nya valmetoden blivit vederbörligen antagen ifråga om de kommunala valen *samt dels* tills dess denna metod blivit vid fullmäktigvalen prövad. De tätt förekommande förändringarna ifråga om valmetoden och därmed sammanhängande författningar, som ägt rum

under de senaste åren och vållat såväl valförrättarna som den väljande allmänheten stora svårigheter, borde mana till större försiktighet än som hittills ägt rum vid lagstiftningen å detta område. Att bibehålla den successiva förnyelsen vid fullmäktigvalen ännu några år kan uppenbarligen icke vålla några vidare olägenheter.»

Ur övriga yttranden, som *avstyrka den successiva förnyelsens borttagande*, må anföras följande uttalanden av länsstyrelserna i Uppsala, Södermanlands och Örebro län.

Länsstyrelsen i Uppsala län åberopar i tidigare utlåtande framförda betänkligheter mot långt gående inskränkningar av antalet offentliga valförrättningar. »Om», heter det därefter i det nu avgivna yttrandet, »såsom måste förutsättas, deltagandet i allmänna val uppbäres av den enskilde valberättigades livliga intresse och på insikt grundade övertygelse, kan det endast vara hälsosamt, att ett sådant intresse utan alltför stora avbrott manas till verksamhet och att den valberättigade uppfordras att ständigt underhålla och förkovra sin insikt i allmänna värv. Ett gott resultat garanteras tydligen icke därigenom, att — i olikhet mot hittills — valmannen endast med långa mellantider ruskas upp ur en habituell sömn och således bringas att i yrvaket tillstånd avgiva sin valsedel. Ifrågasätts kan, om ej den överklagade valtröttheten huvudsakligen beror dels på ovana, dels på en, i de flesta fall säkerligen omedveten, känsla av oförmåga; båda dessa orsaker torde kunna undanrödjas genom övning vid ofta återkommande valtillfällen. Härtill kommer, att förmenat sensationella händelser, vilka kanske snart reduceras till sina verkliga mått, övergående situationer och lyckade s. k. vallögner åtminstone icke böra utöva onödigt långvariga verkningar. Icke minst viktig är den omständigheten, att, när de egentliga politiska valen sällan förekomma och den känsliga barometer saknas, som i andra länder utgöres av fyltnadsval, de kommunala valen kunna giva en värdefull ledning beträffande inträffade ändringar i det allmänna tänkesättet, och sålunda på en gång giva riksdagsmajoriteten en varning och antyda lämpligheten av en riksdagsupplösning. För övrigt måste den föreslagna reformen anses vara i själva verket odemokratisk och sålunda strida mot nu vedertagna principer. Om man i historien läste om en period, då sedan massorna förvärvat den hett åtrådade rösträtten, det inträffar att — samtidigt därmed, att representativsystemets tillämpning utvidgas på bekostnad av det omedelbara deltagandet i allmänna värv — antalet tillfällen för rösträttens utövande inskränkes, skulle man utan tvekan beteckna denna period såsom reaktionär. Såsom en praktisk olägenhet måste framhållas, att sammanräkningarna bliva vida mera besvärliga och tidsödande samt i följd härav komma att i hög grad, förrycka länsstyrelsernas vanliga verksamhet. Denna olägenhet skulle emellertid kunna undvikas genom sammanräkningarnas anförtröende åt särskilda nämnder, eventuellt för andra områden än länen. Av det föregående framgår, att befallningshavanden icke kan förorda det remitterade förslaget. Skulle emellertid, av skäl, som befallningshavanden icke förmår uppskatta, det anses lämpligt och nyttigt att inskränka antalet kommunala val, hemställer befallningshavanden, att denna inskränkning genomföres medelst landets indelning — såsom i fråga om val till första kammaren — i distrikt, inom vilka de kommunala valen hållas olika år med den anordning, att varje år inom ett av distrikten sådana val äga rum. Härigenom skulle åtminstone en av inskränkningens betänkliga följder bliva i avsevärd mån förebyggd.»

Även *länsstyrelsen i Södermanlands län* åberopar tidigare avgivna yttranden och anför därutöver såsom skäl mot förslaget bl. a. följande: »Valen till landstingen äro *politiska* val, i det att landstingsmännen fortfarande välja ledamöter av riksdagens första kammare. Valen till stads-, kommunal- och municipalfullmäktige böra däremot icke anses såsom politiska val utan såsom endast kommunala, ehuru åt dessa val, särskilt i de större kommunerna, numera givits i högre eller mindre grad en politisk karaktär. Den omständigheten, att successiv förnyelse av landstingskorporationerna avskaffats, synes för den skull ej böra i och för sig — av likformighetsskäl — föranleda avskaffande av den successiva förnyelsen av fullmäktigkorporationerna. Inom smärre kommuner eller municipalsamhällen kan inom mindre tid än fyra år inträda stora förändringar i fråga om befolkningens antal och sammansättning. Så t. ex. kan en stor industriell nyanläggning tillföra samhället en proportionsvis mycket stor tillökning av invånarantalet, och tvärtom kan nedläggandet av en eller flera större industriföretag inom samhället föranleda betydande minskning av folkmängden, vilkens flertal därefter måhända också utgöres av helt andra grupper än industriidkare och industriarbetare. I det förra fallet synes det oegentligt, att de nytillkomna befolkningslagren ej förrän efter flera års förlopp få inverka på sammansättningen av kommunens eller samhällets fullmäktige, och i det senare fallet synes det likaledes otillbörligt, att samhällets angelägenheter skulle intill fyraårsperiodens utgång bestämmas av fullmäktige, vilkas flertal måhända utsetts av de befolkningslager, som redan lämnat orten. Enskilda personer, som ej i vidare grad bekymra sig om politiska frågor, kunna dock vara livligt intresserade för de kommunala angelägenheterna i den kommun eller det samhälle, dit de inflytta, om också detta intresse kanske mest går ut därpå, att de mera än andra skatter tryckande kommunalskylderna ej måtte stiga till allt för stor höjd. Även mot dylika till en kommun nyinflyttade enskilda personer skulle det innebära en orättvisa, att de ej finge förrän efter flera års förlopp med sina röster inverka på sammansättningen av ortens fullmäktigkorporation. Såsom skäl för den ifrågasatta ändringen hava de sakkunniga åberopat bland annat, att inskränkningen av de kommunala valkampanjerna till hälften innebure en avsevärd besparing av kostnader och besvär för såväl det allmänna som de olika politiska partierna. Vad sålunda anförts synes befallningshavanden kunna gälla i fråga om förhållandena i större städer och större industrisamhällen, varemot i det stora flertalet landskommuner 'de kommunala valkampanjerna' icke torde kräva avsevärda kostnader eller besvär för det allmänna och för de olika politiska partierna. Ej heller torde den s. k. 'valtröttheten' eller 'valledan' hittills i fråga om de *kommunala* valen i någon mera betydlig grad gjort sig märkbar.»

I fortsättningen framhåller *länsstyrelsen* såsom sin mening, att sammanräkningsförrättningarna vid den successiva förnyelsens borttagande skulle bliva långt mera besvärliga och tidsödande än för närvarande, något som för magistrater och stadsstyrelser, som hava att ombesörja sammanräkningen av stadsfullmäktigval var och en blott för sin stad, vore av mindre betydelse, men som för *länsstyrelserna*, som skola sammanräkna alla val av kommunal- och municipalfullmäktige i hela länet, skulle föranleda stora praktiska olägenheter. Vid detta resonemang utgår emellertid *länsstyrelsen* från förutsättningen, att den nuvarande reduktionsregeln fortfarande skulle tillämpas vid fullmäktigvalen. Även med den nya sammanräkningsmetoden skulle vederbörande myndigheters arbete enligt *länsstyrelsens* mening i vissa fall bliva mera betungande, därest den successiva förnyelsen upphörde.

På grund av det anförda anser sig länsstyrelsen böra avstyrka avskaffandet av den successiva förnyelsen av fullmäktige *åtminstone* i fråga om val av *kommunal- och municipalfullmäktige*. — De skäl sakkunniga anført för avskaffande av den successiva förnyelsen av kommunal- och *municipalnämnder* synas länsstyrelsen alldeles icke övertygande, och länsstyrelsen avstyrker på det bestämdaste de sakkunnigas förslag, att dessa nämnders alla ledamöter jämte suppleanter skulle utses på en gång för fyra år i sänder.

Den tredje länsstyrelse, som avstyrker den successiva förnyelsens borttagande, nämligen *länsstyrelsen i Örebro län*, framhåller, bland annat, att de kommunala valen näppeligen äro av den natur att föranleda så uppsplitande och tidsödande strider, som de politiska valen. Beträffande reformen i fråga och dess konsekvenser heter det vidare i det av sagda länsstyrelse avgivna utlåtandet: »Den från flera håll uttalade farhågan för att ett avskaffande av den successiva förnyelsen och således nyval av hela ifrågavarande korporationer på en gång skulle möjliggöra en alltför hastig ändring i dessas sammansättning och därigenom äventyra kontinuiteten i det kommunala arbetet, kan befallningshavanden visserligen icke dela, då erfarenheten av hittills förrättade val icke giver något stöd härför. Befallningshavanden kan däremot icke finna det annat än fördelaktigt, att valmännen erhålla tillfälle att vartannat år i viss mån själva pröva de kommunala förhållandena och vederbörande fullmäktiges sätt att handhava sitt uppdrag. Slutligen böra dock framhållas de rent tekniska svårigheterna för val på en gång av ett stort antal representanter i en korporation, vilka svårigheter göra sig gällande icke minst vid sammanräkningsförfarandet. Dessa svårigheter komma ock enligt befallningshavandens uppfattning icke att minskas utan fastmera att ökas, om, såsom ifrågasatts, de vid 1921 års riksdag antagna och vid senast förrättade riksdagsmannaval tillämpade bestämmelser för sammanräkningen också skola gälla i fråga om de kommunala valen. Nu berörda omständighet bör givetvis icke vara av beskaffenhet att utgöra hinder för en reform, därest en sådan i och för sig är behöflig och önskvärd, men med sin ovan uttalade uppfattning i ärendet har befallningshavanden ansett sig icke kunna underlåta att framhålla även nu berörda påföljd av ett upphävande utav den successiva förnyelsen av ifrågavarande kommunala korporationer. Enär således vid en jämförelse mellan skälen för och emot de sakkunnigas förslag i denna del de skäl, som tala emot den avsedda ändringen, enligt befallningshavandens mening äro övervägande, finner befallningshavanden sig böra hemställa, att förslaget härutinnan icke måtte till någon vidare åtgärd föranleda.»

I övriga yttranden, som gå ut på den successiva förnyelsens bibehållande, framföras inga nya synpunkter på frågan. Det framhålles sålunda, att den ifrågasatta reformen skulle möjliggöra genomgående och plötsliga förändringar av fullmäktigkorporationernas sammansättning till skada för kontinuiteten i fullmäktiges verksamhet och för en målmedveten kommunalpolitik; att genom den successiva förnyelsens borttagande väljarna alltför sällan skulle komma i tillfälle att uttrycka sin vilja såväl beträffande de personer, som skola företräda dem, som beträffande den kommunalpolitik, som bör följas; samt att den nuvarande proportionella metoden, tillämpad vid val för tillsättande av ett större

antal platser, vore förenad med rent tekniska svårigheter, vartill komme ökat arbete vid röstsammanräkningarna.

Mot de av de sakkunniga föreslagna ändringarna beträffande *antalet fullmäktige* framföras i de avgivna utlåtandena anmärkning allenast från *stadsstyrelsen i Borgholm*.

Denna myndighet anser, att vid borttagande av den successiva förnyelsen av stadsfullmäktige dessas antal i städer med 2,000 invånare eller därunder bör utgöra högst 15.

Stadsstyrelsen i Ludvika anser med hänsyn till kontinuiteten riskabelt att avskaffa den successiva förnyelsen, därest icke samtidigt bestämmes, att även städer, berättigade till minsta antalet fullmäktige, indelas i valkretsar.

I övrigt göras i de inkomna yttrandena inga invändningar mot den nuvarande *valkretsindelningens* bibehållande jämväl vid avskaffande av den successiva förnyelsen.

Intet av de avstyrkande utlåtandena utöver det ovan återgivna från länsstyrelsen i Södermanlands län innehåller något uttalande angående *den successiva förnyelsens upphörande i fråga om kommunal- och municipalnämnd*.

Såsom framgår av ovan anförda siffror, har de sakkunnigas förslag om *tiden för fullmäktigvalens förrättande* vunnit ännu livligare anslutning än förslaget om den successiva förnyelsens upphörande.

I några av de utlåtanden, som i huvudsak *tillstyrka* den av de sakkunniga föreslagna ändringen av tiden för fullmäktigvalens förrättande, framföras emellertid vissa speciella önskemål beträffande sagda tid.

Så framhålla *stadsfullmäktige i Karlskrona* och *Ronneby* önskvärdheten av att valmånaden sättes så sent på året som möjligt, enär det kan befaras, att stadsfullmäktige, som ej bliva omvalda, förlora intresset för sitt mandat.

Magistraten i Karlskrona anser önskvärt, att tiden för stadsfullmäktigvalen framflyttas till tiden från mitten av oktober till slutet av november, så att valförberedelserna kunna ske efter magistratsledamöternas semester.

Kommunalfullmäktige i Mölndal och *Fässberg* vilja hava fullmäktigvalen förlagda till tiden 15 oktober—15 november. *Stadsstyrelsen i Hässleholm* föreslår november såsom lämplig valmånad. *Stadsstyrelsen i Ludvika* anser, att valen lämpligen böra äga rum i november och mandatstiden, om den skall ändras, utgå den 30 november, på det att samma stadsfullmäktige, som besluta om nästkommande års stat, även skola vara de, som skola tillämpa densamma. *Stadsfullmäktige och magistraten i Västervik* åter anse, att valen med hänsyn till flyttningarna den 1 oktober böra förrättas under tiden 10—30 september.

I övrigt förete de tillstyrkande utlåtandena beträffande tiden för valen skiljaktiga meningar allenast i fråga därom, huruvida landstingsmanna- och fullmäktigvalen böra hållas på en och samma dag och följaktligen

sammanföras till en *gemensam förrättning*, eller om en sådan sammanföring icke bör äga rum. Två länsstyrelser och två fullmäktigkorporationer uttala sig för önskvärdheten av att landstingsmannavalen och fullmäktigvalen sammanföras till en förrättning eller i varje fall äga rum så samtidigt som möjligt, medan å andra sidan en länsstyrelse och två fullmäktigkorporationer yrka på förbud mot ett dylikt sammanförande av valen eller i varje fall understryka olämpligheten därav.

Länsstyrelsen i Gottlands län understryker sålunda önskvärdheten av att landstingsmän- och fullmäktigvalen sammanföras till en förrättning samt anför vidare: »Om så ej sker minskas nämligen, såsom vederbörande departementschef i det till propositionen i ämnet till 1918 års riksdag fogade statsrådsprotokollet framhållit, i avsevärd grad de fördelar, man med sammanförandet vill vinna. Väl måste de mot sammanförandet av ifrågavarande val till en förrättning uttalade betänkligheter tillerkännas ett visst berättigande, men det synes dock knappast vara ådagalagt, att sådana anordningar ej kunna åstadkommas, som äro ägnade att förebygga den oreda och förvirring, sammanförandet befaras skola medföra. Erinras må, att de på våren 1919 i de olika kommunerna samtidigt förrättade två fullmäktigval för skilda tidsperioder, såsom de sakkunniga själva vitsordat, förlupit utan större olägenheter (det invecklade maskineriet fungerade dock på det stora hela taget väl, sid. 47 i betänkandet).»

Länsstyrelsen i Blekinge län förklarar sig vara ense med de sakkunniga i fråga om önskvärdheten av att sammanföra de kommunala valen och landstingsmannavalen till en i möjligaste mån begränsad tidsperiod samt fortsätter: »Av skäl, vilka visserligen icke kunna helt och hållet underkännas, hava de sakkunniga emellertid icke ansett sig kunna förorda valens förrättande på en och samma dag, utan inskränkt sig till att föreslå en valperiod på något över en månad. Det är dock tydligt, att ett av huvudsyftena med den ifrågavarande lagstiftningen, nämligen inskränkning i antalet valtillfällen, bäst skulle bli tillgodosett genom införandet av gemensam valdag för dessa val. Det torde nämligen kunna ifrågasättas, huruvida mycket är att vinna i valdeltagandet, om två valförrättningar anordnas under loppet av föga mer än en månad. Särskilt torde detta gälla inom valdistrikt, där väljarna hava långa avstånd till vallokalen. Inom sådana distrikt bleve säkerligen deltagandet i valen större, om dessa kunde anordnas på samma dag. Enligt länsstyrelsens förmenande bör det därför tagas under allvarlig omprövning, huruvida de olägenheter och svårigheter, som väntas bli förknippade med en dylik anordning, må kunna genom lämpliga åtgärder neutraliseras. Under förutsättning, att för de olika valen användas skilda valkuvert, försedda med tryckt påskrift om det val som avses, torde för valförrättaren icke kunna möta någon nämnvärd svårighet att samtidigt mottaga och sortera kuverten, kontrollera förefintligheten av rösträtt för de olika valen samt verkställa erforderliga anteckningar i röstlängden. Större uppmärksamhet förtjänar då den fara för förväxling av valsedlar, som obestriddligen måste förefinnas vid ett gemensamt val. Men även denna olägenhet torde kunna i avsevärd grad nedbringas genom en föreskrift, att valsedlarna skola vara försedda med tydlig påskrift om det val, som avses. Om denna påskrift gives samma form och utseende som på valkuverten,

torde risken för förväxling vara nedbragt till ett minimum och i praktiken icke bliva av någon som helst betydelse. Den nu berörda frågan synes i varje fall vara av sådan vikt, att den bör göras till föremål för en mera ingående undersökning, innan proposition i ämnet framlägges för riksdagen.»

Den motsatta meningen omfattas av *länsstyrelsen i Jönköpings län*, som beträffande frågan om ändrad tid för fullmäktiges väljande icke har annat att erinra mot de sakkunnigas förslag än att, då det med fullt fog av de sakkunniga anses, att fullmäktigvals och landstingsmannavals sammanförande till en gemensam förrättning icke bör äga rum, bestämmelse därom synes böra intagas i mom. 5 av § 29 i förordningen om kommunalstyrelse på landet och § 31 i förordningen om kommunalstyrelse i stad.

Stadsfullmäktige i Trälleborg framhålla lämpligheten av att det stadgas, att en viss tid, t. ex. fjorton dagar, bör förflyta mellan de till samma tidsperiod bestämda valen till landsting och till stadsfullmäktige. Om dessa val förrättas alltför nära in på varandra, är nämligen enligt stadsfullmäktiges mening den möjligheten ej utesluten, att intresset för det sist förrättade valet förminskas.

Samma uppfattning kommer till synes jämväl i yttrandet från *kommunalfullmäktige i Jämshög*.

Av de 12 yttranden, som gå ut på *ett bibehållande av den nuvarande tiden för fullmäktigval*, innehålla egentligen allenast de beträffande Stockholms stad någon motivering för den sålunda framförda meningen.

Yttrandena beträffande förslaget, i vad det rör Stockholms stad, äro helt naturligt av särskild vikt, eftersom den ifrågasatta reformen för huvudstadens vidkommande har den största räckvidden.

Stadsfullmäktige i Stockholm förorda, att fullmäktigvalen i huvudstaden allt fortfarande skola förrättas i mars månad och mandatstiden räknas från den 1 därpå följande april. Till motivering av denna sin ståndpunkt erinra stadsfullmäktige om de stora praktiska olägenheter för det kommunala förvaltningsarbetet, som den föreslagna omläggningen skulle medföra. »Visserligen är det,» framhålla stadsfullmäktige, »önskvärt, att valen förrättas så snart ske kan efter röstlängdens upprättande, samt att val av elektor för val av ledamöter av riksdagens första kammare förläggas till samma tidpunkt av året som landstingsmannavalen. Vid bedömande av förevarande fråga bör emellertid synnerlig hänsyn även tagas till de kommunala myndigheternas arbetsbörda och dess fördelning. De uppgifter, som numera åvila Stockholms stadsfullmäktige jämte stadens nämnder och styrelser, äro av den betydande vikt och omfattning, att en omläggning av de kommunala valen i en riktning, som i hög grad försvårar deras arbete, icke bör utan tvingande skäl genomföras. Stadsfullmäktige hava icke kunnat finna, att sådana skäl här föreligga. — — —

Redan i slutet av augusti och början av september måste inom nämnder och styrelser ett forcerat arbete börja på upprättande av budgetförslagen för nästkommande år, då dessa förslag författningss enligt skola före september månads utgång vara inlämnade till stadskollegiet. Någon framflyttning av denna tidpunkt är icke utan allvarligt men för budgetsberedningen möjlig. Det torde vara tämligen uppenbart, att förberedelserna för ett kommunalt val av dubbelt så stor omfattning som det hittills i Stockholm vanliga skulle, därest valet ägde rum

under senare hälften av september eller första hälften av oktober, utöva ett störande inflytande å det då pågående förvaltningsarbetet. Valet berör nämligen helt visst de flesta personer i förtroendeställning inom kommunalförvaltningen. Det har visat sig vara en praktisk och ändamålsenlig ordning, att valbestyren förlagts till den tidigare delen av vårterminen, då de kommunala arbetsuppgifterna enligt erfarenheten icke äro så trängande, och att den senare delen av vårterminen samt höstterminen reserveras för de större och viktigare kommunala ärendena. Med den successiva förnyelsens upphörande och valförrättningens till följd därav starkt ökade omfattning vinna skälen för denna arbetsfördelning ytterligare i styrka. Stadsfullmäktige få sålunda vidhålla sitt avstyrkande av de sakkunnigas förslag till ändring av valtid och mandatsperiod för stadsfullmäktige i Stockholm.

De sakkunnigas författningsförslag ger stadsfullmäktige anledning till följande anmärkning.

De sakkunniga hava uppenbarligen förbisett, att med stadsfullmäktiges mandatsperiod nära sammanhänger stadskollegiets samt nämnders och styrelser tjänstgöringstider. Vid bifall till de sakkunnigas förslag skulle det egenartade och förmodligen ej avsedda förhållandet inträda, att i april månad samma år, som stadsfullmäktige väljas, d. v. s. nära ett halvt år före detta val, stadskollegiets ledamöter, med undantag av ordföranden och borgarråden, nyväljas för fyra år. Förflyttas mandatsperiodens början för stadsfullmäktige till den 1 januari, så torde även tiden för valen till stadskollegiet böra ändras. Likaså torde böra övervägas, huruvida icke tiden för valen till nämnder och styrelser bör jämkas, då det näppeligen kan anses lämpligt, att dessa val förrättas av en stadsfullmäktigkorporation, som redan i sin helhet varit underkastad nyval, och omedelbart innan de för de följande fyra åren nyvalda tillträda sina uppdrag. Jämväl i andra hänseenden lära de av de sakkunniga föreslagna lagändringarna tilläventyrs böra föranleda omläggningar. Ordningen för huvudstadens kommunala arbete, sådan den reglerats genom kommunalförordningen för Stockholm, skiljer sig nämligen så väsentligt från förhållandena i landets övriga städer, att ett förenhetligande i här föreslagen riktning möter avsevärt större svårigheter, än vad kommunalförfattningssakkunniga synas hava förutsatt.

Den korta tid, som stått till stadsfullmäktiges förfogande för avgivande av yttrande över det remitterade förslaget, har icke medgivit stadsfullmäktige att företaga den närmare utredning, som denna ytterligare revision av kommunalförordningen kan påkalla. Stadsfullmäktige förutsätta emellertid, att — därest en lagstiftning i av de sakkunniga förordad riktning anses böra komma till stånd — stadens myndigheter beredas tillfälle att avgiva förnyat yttrande å ärendet.

Magistraten i Stockholm, som i ett den 21 januari 1921 avgivet utlåtande över av de sakkunniga tidigare ifrågasatt förläggande av fullmäktigvalen till september, med hänsyn till semesterförhållanden och magistratens arbetsbördas avstyrkt en ändring av tiden för fullmäktigvalen, har nu i sitt senaste, den 23 september 1921 avgivna yttrande, sedan den föreslagna tiden ändrats därhän, att valen i sin helhet kunna förrättas i oktober, frångått sin tidigare ståndpunkt och anföra därvid bland annat följande: »Ehuruval magistraten alltså vidhåller sin uppfattning om mars månad såsom en med hänsyn till verkets arbetsbördas lämpligare valmånad än oktober, vill magistraten dock å andra sidan icke påstå, att skillnaden härvidlag är så stor, att den bör få inverka avgörande, därest synnerligen viktiga skäl skulle befinnas tala för den av de sakkunniga föreslagna änd-

ringen. I detta hänseende har framför allt den utredning, de sakkunniga förebragt till stöd för sitt krav på valens förrättande snarast möjligt efter röstlängdens fullbordande, synts magistraten så övertygande, att magistraten gentemot detta krav finner sina betänkligheter mot valförrättningens överflyttande till hösten böra falla.»

Överståthållarämbetet vidhåller däremot sin tidigare uttalade ståndpunkt, att fullmäktigvalen i Stockholm alltjämt böra förrättas i mars månad, och avstyrker följaktligen i denna punkt det av de sakkunniga framlagda förslaget. »Detta avstyrkande är,» heter det i yttrandet, »grundat på önskvärdheten av att icke rubba på den ordning, som uti ifrågavarande avseende gällt i huvudstaden alltsedan kommunallagarna trädde i tillämpning. Genom att förrätta stadsfullmäktigvalen i mars och låta de nyvalda börja sitt arbete den 1 därpå följande april, hinna de nya stadsfullmäktige att bli något samarbetade med varandra under vårmånaderna och varda på så sätt bättre än eljest skulle vara förhållandet beredda att upptaga till prövning de viktiga frågor, som vanligen förekomma till avgörande under hösten och de första månaderna å det nya året. Erfarenheten har nämligen givit vid handen, att med den stora kommunalförvaltning, som åligger Stockholms stadsfullmäktige, så medhinner man icke under hösten att avgöra samtliga de frågor, som stå på dagordningen för verkställighet under följande år, utan nödgas överskjuta prövningen av en del utav dem till början av detta nya år. Skulle man nu, på sätt de sakkunniga föreslagit, låta de nyvalda stadsfullmäktige träda i tjänstgöring den 1 januari, så avhugger man det som bäst pågående arbetet och överlåter det vid den tiden återstående arbetet till den nyvalda korporationen, som i den mån den icke förut tillhört stadsfullmäktige icke är inne i arbetet och icke är van att samarbeta. Att detta icke skulle vara en lycklig anordning synes uppenbart.

På sätt överståthållarämbetet redan anfört i sin ovanberörda skrivelse till kommunalförfattningssakkunniga, så finnes ett skäl för ifrågavarande vals förläggande till hösten, nämligen önskvärdheten av att elektorvalen till första kammaren, vilka tydligen böra ske samtidigt med stadsfullmäktigvalen, förrättas vid samma tid av året som landstingsmannavalen, men, såsom av ämbetet i samma skrivelse tillika förmåls, synes detta skäl dock icke vara tillräckligt starkt för att rubba den anordning, som ur kommunal synpunkt är önskvärd. Vikten av att arbetet inom huvudstadens stora kommunala förvaltning fortgår ostört och utan rubbningar är så betydande, att den sistnämnda synpunkten icke synes böra tillmätas någon avgörande betydelse. Överståthållarämbetet delar således fortfarande samma åsikt som stadsfullmäktige uti förenämnda fråga och hemställer därför att de sakkunnigas förslag uti ifrågavarande del icke måtte vinna bifall.»

De fyra partiorganisationerna i huvudstaden hava ingenting att erinra mot att tiden för stadsfullmäktigvalen ändras på sätt, som av de sakkunniga föreslagits.

Mot de av de sakkunniga föreslagna bestämmelserna i § 29 mom. 5 c) av förordningen om kommunalstyrelse på landet angående *sammanräkningsförfarandet vid kommunalfullmäktigval* hava vissa erinringar framställt av länsstyrelserna i Södermanlands, Kristianstads, Värmlands, Västmanlands och Västerbottens län. Dessa anmärkningar rikta sig huvud-

sakligen mot bestämmelserna angående sammanräkningens kungörande, varvid enligt sakkunnigförslaget skulle meddelas uppgift om den ordningsföljd, i vilken sammanräkningen, därest hinder icke mötte, komme att för de olika kommunerna företagas.

Sålunda anför *länsstyrelsen i Södermanlands län*, att bestämmelsen, att kungörelse om tiden för sammanräkning av kommunalfullmäktigval skulle av länsstyrelsen utfärdas och befordras till uppläsning i vederbörande kommuners kyrkor, syntes onödig. Det hade nästan aldrig i länet hänt, att någon medlem från vederbörande kommun infunnit sig vid sammanräkningen. Det torde vara tillfyllest, att tiden för sammanräkningen kungjordes genom anslag tre dagar före förrättningen. Liknande ändring borde göras i § 32 mom. 3 angående sammanräkning för utseende av efterträdare åt avgången fullmäktig. Varför skulle för övrigt sammanräkningen av rösterna från de olika kommunerna betraktas såsom en sammanhängande förrättning? Hos länsstyrelserna föreläge ofta sådana förhållanden, att det kunde vara oavvisligen nödvändigt att göra ett uppehåll för en eller flera dagar mellan särskilda sammanräkningar.

Länsstyrelsen i Kristianstads län anser det understundom kunna möta svårigheter att i den kungörelse, som enligt förslaget skall utfärdas, beräkna ordningsföljden för sammanräkningarna. Länsstyrelsen anför vidare: »Såsom hittills skett, lära nämligen sammanräkningarna i framtiden komma att hos länsstyrelserna verkställas på flera avdelningar, och det kan därvid av olika anledningar befinnas nödvändigt att överflytta en kommuns valsedlar från en avdelning till en annan. Då erfarenheten visat, att allmänhetens intresse för sammanräkningarna är synnerligen ringa och endast undantagsvis andra än representanter för pressen inom residensstaden infinna sig till sammanräkningarna, synes en kungörelse av det innehåll, som föreslagits, skäligen betydelselös och torde enligt länsstyrelsens mening helt kunna undvaras. Möjligen kunde den ersättas med ett anslag i länsstyrelsens lokal rörande sammanräkningens fortgång.»

Och *länsstyrelsen i Värmlands län* anför i förevarande fråga: »I praktiken komme en sådan bestämmelse säkerligen icke att medföra något egentligt gagn och i alla händelser måste det befaras möta svårigheter att iakttaga därmed given föreskrift, då, åtminstone, såsom sammanräkningsarbetet här varit ordnat, det samma uppdelats på olika avdelningar. Efter befallningshavandens förmenande bör för den skull nämnda bestämmelse lämpligen utgå och länsstyrelsen lämnas öppet att under förrättningens gång, efter sig då företeende omständigheter, träffa avgörande om den ordning, i vilken sammanräkningen för de olika kommunerna skall äga rum.»

Samma uppfattning kommer till synes jämväl i yttrandet från *länsstyrelsen i Västerbottens län*.

Länsstyrelsen i Västmanlands län framför följande erinran mot den föreslagna lydelsen av § 29 mom. 5 c): »Enligt § 29 mom. c) skall befallningshavanden omedelbart efter röstsammanräkningens kungöra valens utgång beträffande varje kommun genom uppläsning av protokollet. Detta stadgande, att protokollet genast skall uppläsas finnes även i gällande lagstiftning, men är synnerligen opraktiskt och föranleder fördröjande av förrättningen i betänkelig mån. Protokollsföringen är vid de flesta sammanräkningarna mycket tidsödande, och föreskriften har icke alltid kunnat efterföljas. Enligt befallningshavandens mening torde därför före-

skriften om protokollets uppläsning böra utgå och valets utgång kungöras genom ett offentligt tillkännagivande.»

Samma länsstyrelse fäster dessutom uppmärksamheten å förefintlig bristande överensstämmelse mellan bestämmelserna i § 29 mom. 5 a) i förordningen om kommunalstyrelse på landet och motsvarande bestämmelser i § 5 mom. 2 c) i landstingsförordningen beträffande den minimitid, under vilken val skola fortgå. Länsstyrelsen ifrågasätter, huruvida av praktiska skäl de olika bestämmelserna icke borde bringas i överensstämmelse med varandra.

Utöver vad ovan framhållits, innehålla yttrandena från magistraterna i Stockholm och Vimmerby yrkanden, att städernas magistrater helt och hållet måtte befrias från befattning med valförrättning och röstsammauräkning, medan överståthållarämbetet för sin del uttalar, att någon ändring i härutinnan förefintliga bestämmelser icke bör företagas.

Ovan refererade yttranden giva tydligt vid handen, att bland länsstyrelserna samt de kommunala representationerna och myndigheterna en synnerligen allmän opinion förefinnes för åtgärder till minskande av antalet valkampanjer och att enigheten i uppfattning härutinnan är långt större nu, än när frågan för några år sedan var föremål för yttrande. Riksdagen har i sin i det föregående omförmälda skrivelse nr 134 år 1920 uttalat sin mening i frågan.

Även jag är av den uppfattning, som jämväl kommit till uttryck i nyssnämnda riksdagsskrivelse, att en inskränkning av antalet valtillfällen är önskvärd, särskilt sedan nya stora befolkningslager gjorts delaktiga av den kommunala och politiska rösträtten. Det kan över huvud taget icke vara lämpligt att med alltför korta mellanrum sätta i gång det stora valmaskineri, som de kommunala fullmäktigvalen förutsätta och som på ett helt annat sätt än tillförne griper in i menig mans liv. Även ur kostnadssynpunkt och för att bereda de kommunala organen ökad arbetsro är en inskränkning av antalet val önskvärd. En sådan inskränkning torde, såvitt angår de kommunala valen, vara att anse såsom en ren konsekvens av en del tidigare reformer, ett fortskridande på den väg, man slagit in på vid utökande av mandatstiden för riksdagens andra kammare och borttagande av den successiva förnyelsen av landstingen. En reform i den riktning, som nu av kommunalförfattningssakkunniga föreslagits, utgör jämväl ett led i strävandena att bringa överensstämmelse mellan de normer, som reglera de politiska och de kommunala representantvalen. Slutligen vill jag erinra om ytterligare ett ofta framhållet motiv för den successiva förnyelsens avskaffande, nämligen att genom den fördubbling av antalet fullmäktige, som varje val härvid skulle komma att omfatta, proportionalismen och minoriteternas möjlighet att göra sig gällande skulle mera än nu komma till sin rätt.

Departements-
chefen.

*Den successiva
förnyelsens
avskaffande
för fullmäktig-
korporatio-
nerna.*

Beträffande invändningarna, att reformen skulle möjliggöra genomgående och plötsliga förändringar i fullmäktigkorporationernas sammansättning till skada för kontinuiteten i fullmäktiges verksamhet och för en målmedveten kommunalpolitik samt att till följd av det stora antal mandat, som skulle vid varje val besättas, ofta ett fåtal röster, ett kotteri, skulle kunna genomdriva val, som ej stöddes av någon allmänare mening, torde det vara tillfyllest att hänvisa till vad de sakkunniga anfört gentemot dessa invändningar (betänkandet sid. 30—33). I likhet med riksdagen och de sakkunniga anser jag, att den proportionella valmetoden i och för sig utgör en tillräcklig garanti för kontinuitetens bevarande i fullmäktigförsamlingarna. Och den allmänna och lika rösträtten torde omöjliggöra, att en alltför ringa minoritet, ett kotteri, skall kunna förskaffa sig representanter i fullmäktige.

Större vikt torde böra tillerkännas anmärkningen, att genom den successiva förnyelsens borttagande väljarna alltför sällan skulle komma i tillfälle att uttrycka sin vilja såväl beträffande de personer, vilka skola företräda dem, som i fråga om den kommunalpolitik, som bör följas. Häremot kan emellertid invändas, att i fråga om andra kammaren och landstingen sagda synpunkt icke varit utslagsgivande. Beträffande andra kammaren utgör visserligen upplösningsrätten ett korrektiv mot förlängningen av tiden mellan de allmänna valen, men i fråga om landstingen förefinnes intet sådant korrektiv. Ur demokratisk synpunkt torde det vara av vikt, att valen så anordnas, att deltagandet i desamma blir så livligt som möjligt. Vid en granskning av siffrorna angående valdeltagandet, vilka under de senaste åren märkbart sjunkit, kan man icke underlåta att åtminstone delvis härleda denna minskning i valdeltagandet från den väldiga anhopning av val, som förekommit, och förmoda, att vid mera sällan återkommande val, som gälla hela representationen, deltagandet både genom valets ökade betydelse och genom frånvaron av s. k. valtrötthet skall bli livligare och allmänare, än vad nu är fallet. Är en dylik förmodan riktig, så förefinnes tydligen ytterligare ett skäl för den successiva förnyelsens borttagande.

Slutligen hava framhållits dels de större möjligheter till valkupper, som skulle skapas genom den successiva förnyelsens borttagande, dels vissa rent tekniska svårigheter samt ökat arbete vid röstsammanräkningarna, som vore förenade med val för tillsättande av ett större antal platser. Dessa svårigheter och olägenheter, som nära hänga samman med den nuvarande proportionella valmetoden och särskilt reduktionsregelns tillämpning, och vilka i det i propositionen till 1918 års lagtima riksdag framlagda förslaget endast mycket ofullständigt avhjälpes eller mildrades genom vissa i och för sig föga önskvärda jämkningar i

gällande bestämmelser angående valkretsindelning och antalet fullmäktige i förhållande till folkmängden, torde hava utgjort den förnämsta anledningen till att den successiva förnyelsens borttagande då strandade. Kommunalförfattningssakkunniga hava även ansett dessa rent tekniska och därmed sammanhängande svårigheter, som vid den nuvarande valmetoden äro förenade med den successiva förnyelsens avskaffande, vara av den natur, att man, endast för den händelse en reformering av valmetoden i huvudsaklig överensstämmelse med vad redan skett i fråga om andrakammarvalen genomföres, torde böra förorda den ifrågasatta reformen. Med stöd av uttalande av proportionsvalssakkunniga anse kommunalförfattningssakkunniga, att genom den nya sammanräkningsmetoden de med den ifrågasatta reformen förenade rent tekniska svårigheterna ävensom faran för valkupper och överraskningar vid valen bliva avlägsnade.

Härutinnan delar jag helt de sakkunnigas uppfattning och anser sålunda, att den nya sammanräkningsmetodens införande jämväl vid de kommunala representantvalen bör utgöra förutsättning för avskaffandet av den successiva förnyelsen av fullmäktigkorporationerna.

Även beträffande reformens omfattning delar jag de sakkunnigas mening, enligt vilken någon skillnad ej bör göras mellan val av stadsfullmäktige å ena sidan samt val av kommunal- och municipalfullmäktige å den andra. Redan önskvärldheten av att erhålla likformighet i bestämmelserna beträffande land och stad talar för reformens tillämpning för samtliga fullmäktigval. Den år 1918 utvidgade tillämpningen av fullmäktigsystemet i landskommunerna ökar i hög grad betydelsen och nyttan av den föreslagna reformen. Att, såsom föreslogs i propositionen till 1918 års lagtima riksdag, göra ett undantag i fråga om Stockholms stadsfullmäktige, torde icke vara motiverat, särskilt som överståthållarämbetet samt stadsfullmäktige och magistraten i Stockholm numera för sin del förorda den ifrågasatta reformens företagande jämväl för huvudstadens vidkommande.

Av det föregående framgår, att jag anser starka skäl tala för de sakkunnigas förslag om den successiva förnyelsens avskaffande samt de däremot framförda invändningarna icke vara av beskaffenhet att böra hindra reformens genomförande. Jag tillstyrker alltså de sakkunnigas förslag i denna del.

Av de sakkunniga föreslagna jämkningar beträffande bestämmelserna om antalet fullmäktige i förhållande till folkmängden äro icke betingade av den successiva förnyelsens borttagande utan av önskvärldheten dels

Antalet fullmäktige i förhållande till folkmängden;

allmän rådstuga jämväl å annat ställe än rådhuset.

därav att jämväl kommuner med 2,000 invånare eller därunder erhålla viss frihet att själva fixera antalet fullmäktige, dels därav att även övriga kommuner härutinnan erhålla större valfrihet än för närvarande, varigenom ändringar av fullmäktigantalet på grund av folkmängdsökning mindre ofta skulle behöva ifrågakomma. Dessa av de sakkunniga åberopade motiv för ändringsförslagen i fråga anser jag övertygande och biträder därför nämnda förslag, enligt vilka fullmäktiges antal skall utgöra

i landskommun med 2,000 invånare eller därunder	15—20,
» » » över 2,000 till och med 5,000 invånare ..	15—25,
» » » » 5,000 » » » 10,000 » ..	20—30,
» » » » 10,000 invånare	25—40,
samt i stad med 2,000 invånare eller därunder	15—20,
» » » över 2,000 till och med 5,000 invånare	15—25,
» » » » 5,000 » » » 10,000 »	20—30,
» » » » 10,000 » » » 20,000 »	25—40,
» » » » 20,000 » » » 40,000 »	35—50,
» » » » 40,000 invånare	45—60.

Likaledes biträder jag det av de sakkunniga föreslagna tillägget till § 14 mom. 2 i förordningen om kommunalstyrelse i stad, genom vilket möjliggöres allmän rådstugas hållande jämväl å annat ställe än rådhuset.

Ökning av antalet fullmäktige allénast i samband med de allmänna valen m. m.

Jag tillstyrker vidare de av de sakkunniga föreslagna, å sid. 55 o. f. här ovan refererade ändringarna i § 27 och § 28 mom. 2 i förordningen om kommunalstyrelse på landet samt i §§ 7 och 31 i förordningen om kommunalstyrelse i stad. De sålunda föreslagna bestämmelserna utfylla, såsom de sakkunniga närmare påvisa (betänkandet sid. 42—45), vissa luckor i nuvarande lagstiftning och äro till en del ägnade att inskränka antalet extra valkampanjer och sammanräkningsförrättningar. Den föreslagna ändringen av § 7 i kommunalförordningen för stad föranleder en formell ändring av § 8 i samma förordning, i sammanhang varmed torde böra i sistnämnda lagrum, i anslutning till vad de sakkunniga föreslagit, införas uttrycklig bestämmelse därom, att jämväl avgörandet av fråga enligt § 21 om antalet fullmäktige är förbehållen allmänna rådstugas.

Viss ändring för klarläggande av gränsen mellan stämmas och fullmäktiges befogenhet.

Beträffande § 27 i kommunalförordningen för landet hava de sakkunniga i den del av sitt betänkande, som avser gränsen mellan kommunalstämmas och kommunalfullmäktiges befogenhet (sid. 95 o. ff.), uttalat, att kommunalförordningen bör reglera gränsen mellan stämmans och fullmäktiges befogenhet även i fråga om ärenden, som icke äro kommunala angelägenheter i trängre bemärkelse, samt för den skull

bland annat föreslagit, att ur nämnda paragraf mom. 1, däri stadgas att »den kommunen i kommunala angelägenheter tillkommande beslutanderätt» skall i vissa kommuner uppdragas åt fullmäktige, orden »i kommunala angelägenheter» skola utgå. Detta förslag upptogs i Kungl. Maj:ts ovan omförmälda proposition nr 299 till 1921 års riksdag (sid. 3, 19 och 20). I sitt utlåtande i frågan, nr 40, föreslog emellertid konstitutionsutskottet (sid. 2 och 4), att nämnda uttryck skulle »i anslutning till paragrafens nuvarande lydelse och för undvikande av missförstånd» bibehållas, och detta blev även riksdagens beslut.

Enligt vad jag försport, har även efter 1921 års lagändring på vissa håll tvekan yppats, huruvida beslutanderätt i ärenden, som icke äro kommunala angelägenheter i trängre bemärkelse, må, när fråga är om annan författning än kommunalförordningen, utövas av kommunalfullmäktige. (Jämför Hammarskjölds Kommunallagarna, 8 upplagan, 1921: »Enligt § 27, även i dess nya lydelse, är det kommunens beslutanderätt i 'kommunala angelägenheter', vilken överflyttas på kommunalfullmäktige. Huruvida kommunalstämmans befogenhet, när den icke grundar sig på F. K. L., utan på särskild författning, övergår på kommunalfullmäktige, kan därför fortfarande synas tvivelaktigt och beroende därpå, om den särskilda författningen avser kommunala angelägenheter; jfr R. 1920 ref. 76 särsk. sidd. 185 f. Vid senaste lagändring förutsattes emellertid uppenbarligen, att uttrycket 'kommunala angelägenheter' skulle fattas i en mycket vidsträckt bemärkelse.» Se jämväl Landskommunernas tidskrift 1922, 2 häftet, sid. 40).

För undanröjande av den tvekan, som sålunda yppats, synes det mig lämpligt, att nämnda uttryck »i kommunala angelägenheter» utslutes. En motsvarande ändring anser jag, i anslutning till vad de sakkunniga föreslagit, böra vidtagas i kommunalförordningen för stad § 7 mom. 1.

Såsom ett led i de föreslagna åtgärderna för inskränkning av antalet valkampanjer ingår jämväl de sakkunnigas förslag om fullmäktigvalens sammanförande till samma år som valen av landsting. Härigenom skulle, såsom det heter i riksdagsskrivelsen år 1920, det av riksdagen år 1917 framlagda önskemålet om vart annat år regelbundet återkommande kommunala och politiska val bliva i avsevärd grad förverkligat. Det avsedda syftet nås tydligen genom övergångsbestämmelser av innehåll, att i kommuner med fullmäktige valen av desamma i enlighet med den nya ordningen skola äga rum första gången år 1922, varav följer, att dessa val sedermera skulle försiggå åren 1926, 1930 o. s. v.

*Fullmäktigval
(elektorsval)
och lands-
tingsmänna-
val under
samma år.*

Att den tidsbestämning för de kommunala representantvalen, som skulle åstadkommas genom dylika övergångsbestämmelser och de av mig förut angivna tilläggen till § 28 mom. 2 i förordningen om kommunalstyrelse på landet och § 31 i förordningen om kommunalstyrelse i stad skulle för kommuner, som deltaga i landsting, väsentligen inskränka valkampanjerna, ligger i öppen dag. Ur ordningssynpunkt innebär det också för väljarna en verklig fördel, att under ett och samma, vart fjärde år återkommande, valår få utöva sin kommunala rösträtt. Även med avseende på arbetet med sammanräkningarna utgör ett dylikt förhållande en förenkling. För städer, som ej deltaga i landsting, hava däremot bestämmelser om fullmäktigvalens förläggande till samma år som landstingsmannavalen ingen betydelse ur valkampanjsynpunkt. Men här förefinnes för dylika bestämmelser ett annat minst lika viktigt skäl, nämligen önskvärdheten, att de båda väljarkårerna till första kammaren — landstingen och elektorerna, vilka sistnämnda skola väljas i samband med stadsfullmäktigvalen — komma att utses i möjligaste mån samtidigt eller i varje fall enligt samma års röstlängd.

Under sådana förhållanden finner jag mig böra tillstyrka de sakkunnigas förslag i dessa delar, med undantag dock beträffande stadsfullmäktigvalen i Stockholm, till vilka jag i det följande skall återkomma.

*Fullmäktig-
valens
förläggande
till en tidigare
tidpunkt
under året.*

Vid den sålunda av mig föreslagna omläggningen av de kommunala fullmäktigvalen bör jämväl, såsom de sakkunniga framhålla, till prövning upptagas frågan, huruvida icke samtidigt ändringar böra vidtagas i nu gällande bestämmelser angående den tid på året, då fullmäktigvalen skola förrättas. De sakkunniga hava i sådant hänseende, såsom förut nämnts, föreslagit, att fullmäktigvalen skola såväl i stad som på landet förrättas under tiden 16 september—20 oktober.

Till en början anser jag mig i anslutning till de sakkunniga böra konstatera, att önskemålet om valkoncentrering och minskning av antalet valkampanjer vinnes i samma mån, som man närmar tiden för fullmäktigvalen till den tid, vilken för närvarande gäller för landstingsmannaval. Även önskemålet att väljarkorporationerna till första kammaren — d. v. s. landstingen och elektorerna i städer, som ej deltaga i landsting — väljas i möjligaste mån samtidigt, talar för ett dylikt närmande, vilket väl, eftersom tiden för landstingsmannavalen helt nyligen och efter en grundlig undersökning i fråga om den lämpligaste valtiden fixerats, skulle innebära ett tillbakaflyttande av tiden för stadsfullmäktigvalen. Kravet på att val i allmänhet förrättas så snart som möjligt efter

röstlängdens upprättande utgör jämväl, efter de ändrade bestämmelserna om den kommunala röstlängden, ett synnerligen kraftigt motiv för ett dylikt tillbakaflyttande av fullmäktigvalen. Särskilt torde det vara av vikt, att valen äga rum före den stora årliga omflyttningen under veckan 24—31 oktober. Ur den allmänna rösträttens princip, att så många medborgare som möjligt böra sättas i stånd att taga del i det politiska och kommunala livet, kan det icke vara riktigt, att de kommunala fullmäktigvalen äro förlagda efter denna omflyttning, då, särskilt efter fullmaktsröstningens avskaffande, de, som flyttat till annan ort, i allmänhet icke kunna göra bruk av sin rösträtt. Särskilt betänkligt blir ett sådant förhållande i fråga om den politiska rösträtt, som kommer till uttryck vid val av elektor.

För en tillbakaflyttning av tidpunkten för fullmäktigvalen i landskommunerna talar synnerligen kraftigt behovet för länsstyrelserna att erhålla en rikligare tillmätt tid än nu för verkställande av sammanräkningarna av kommunal- och municipalfullmäktigval, så att dessa sammanräkningar med säkerhet och utan att alltför mycket inkräkta på länsstyrelsernas ordinarie arbete kunna slutföras före mandattidens början. Så gott som samtliga länsstyrelser hava i skrivelser till Kungl. Maj:t framhållit omöjligheten av att efter den allmänna och lika rösträttens införande och sedan fullmäktigsystemet blivit i allt större utsträckning genomfört å landsbygden få hithörande sammanräkningar färdiga i rätt tid. Med hänsyn härtill uppdrog vederbörande departementschef den 30 maj 1919 åt kommunalförfattningssakkunniga att utreda jämväl frågan om undanröjande av de olägenheter, som för närvarande äro förenade med sagda röstsammanräkningar. Sedan dess har från länsstyrelsen i Örebro län inkommit ännu en framställning i frågan, vilken finnes återgiven i de sakkunnigas betänkande sid. 49 o. ff., och de sakkunniga utveckla ytterligare behovet av att länsstyrelserna erhålla längre tid för hithörande sammanräkningars utförande.

Dylikt behov av längre tid för sammanräkningarna, som sålunda för landsbygdens vidkommande utgör ett synnerligen kraftigt skäl för fullmäktigvalens förläggande till en tidigare tidpunkt än för närvarande, föreligger knappast i fråga om städerna. Däremot motiveras en tillbakaflyttning av tiden för sammanräkningarna för såväl landsbygd som städer av önskvärdheten därav, att besvär över valen så vitt möjligt hinna prövas före mandattidens början eller i varje fall, innan en alltför avsevärd del av densamma förlupit.

Jämväl de nya bestämmelserna angående rätt för personer, tillhörande vissa yrkes- och tjänstegrupper, att utan inställelse inför val-

förrättare rösta vid de politiska och kommunala representantvalen, motivera, såsom de sakkunniga närmare utveckla (betänkandet sid. 54 och 55), en tillbakaflyttning av tidpunkten framför allt för kommunal- och municipalfullmäktigvalen men jämväl för stadsfullmäktigvalen.

Gent emot de skäl, som av de sakkunniga anförts till stöd för förslaget om fullmäktigvalens förläggande tidigare under året än för närvarande, hava hittills, om man bortser från huvudstaden, anförts allenast tre skäl för ett bibehållande av nuvarande valtid, nämligen, att fullmäktigvalens förläggande till en tidigare tidpunkt med bibehållande av nuvarande mandatstermin skulle medföra, att fullmäktige, som icke omvalts, en längre tid än nu är fallet komme att efter valet uppehålla sina befattningar, för vilka de förmodas därefter icke längre hysa samma intresse, att ett sammanförande av politiska eller delvis politiska val med rent kommunala skulle medföra, att jämväl åt de sistnämnda skulle, till skada för den kommunala förvaltningen, givas en politisk prägel, samt att avsevärda delar av särskilt städernas och framförallt storstädernas befolkning intill långt fram på hösten vistas å annan ort än hemorten och följaktligen vid en kraftig tillbakaflyttning av tiden för fullmäktigvalen icke skulle kunna utan avsevärt besvär och försakande av behövlig semestervila deltaga i dessa val eller i varje fall i det föregående valarbetet.

Dessa motskäl torde emellertid icke på långt när kunna tillerkännas samma betydelse som de skäl, vilka framförts för fullmäktigvalens tillbakaflyttande. I denna fråga är jag sålunda enig med de sakkunniga och torde till stöd för en sådan uppfattning kunna inskränka mig till att ur betänkandet (sid. 56 o. ff.) anförä följande:

»Synpunkten, att representanter icke böra fungera, sedan andra valts, kan aldrig fullt tillgodoses, och — — — den torde hava sin förnämsta betydelse, då de valda i sin ordning skola utse representanter att fungera under en avsevärd tid framåt, t. ex. landstingsmän och elektoror för val av ledamöter till första kammaren — — —. För övrigt ske redan nu kommunalfullmäktigvalen avsevärd tid före det viktiga decembersammanträdet, och icke blott på landet, utan även i stad torde ofta sammanräkningarna vara slutförda före berörda sammanträde. Den uppfattning, att en inom kort avgående representant förlorar sitt intresse för uppdraget och i ett eller annat hänseende vansköter detsamma, torde för övrigt icke vara av erfarenheten bestyrkt. — — —

Anmärkningen (mot ett sammanförande av politiska eller delvis politiska val med rent kommunala) riktar sig tydligen i första hand mot ett sammanförande av olika val till en gemensam valförrättning och framför allt mot ett sammanförande av andra-kammarvalen med de kommunala representantvalen, vare sig landstingsmannavalen eller fullmäktigvalen. I fråga om ett sammanförande under viss kortare tidsrymd av landstingsmannaval och fullmäktigval är an-

märkningen icke av större betydelse. Sant är, att landstingsmannavalen därigenom, att landstingen äro valkorporationer till första kammaren, fått en i mångt och mycket politisk karaktär, men även kommunalfullmäktigvalen och än mera stadsfullmäktigvalen ske redan nu under användning av de gängse politiska partibeteckningarna; och har farhågan, att den ifrågasatta anordningen skulle medföra, att något av landstingsmannavalens politiska karaktär skulle överföras på fullmäktigvalen, något fog för sig, så förefinnes väl även möjlighet för att anordningen vore ägnad att betona jämväl förstnämnda vals kommunala karaktär och betaga dem något av deras politiska färg. För övrigt må erinras, att man icke hyst några betänkligheter att till gemensam valförrättning sammanföra stadsfullmäktigval och de enbart politiska valen av elektor för utseende av ledamöter till riksdagens första kammare. — — —

Invändningen (mot val under semestertid) har tydligen, så vitt angår de kommuner, som deltaga i landsting, fog för sig allenast för den händelse, att man skulle vilja förlägga fullmäktigvalen en avsevärdare tid före landstingsmannavalen, d. v. s. före den tredje söndagen i september eller närmast därförut infallande lördag, men saknar varje betydelse i fråga om valens förläggande till ungefär samma tidpunkt som eller en senare tidpunkt än landstingsmannavalen.»

På ovan anförda skäl finner jag mig, i likhet med det övervägande antalet av de i ärendet hörda myndigheterna, böra tillstyrka de sakkunnigas förslag om fullmäktigvalens förrättande under tiden 16 september—20 oktober.

De sakkunnigas utredning av förevarande fråga har, som jag redan anført, resulterat i förslag till fullmäktigvalens förläggande till en viss tidsperiod av de år, då landstingsmannaval äga rum. De sakkunniga hava däremot icke velat låta den ifrågasatta valkoncentrationen gå ända därhän, att de båda slagen av val, d. v. s. landstingsmannaval och fullmäktigval, ovillkorligen skola hållas på en och samma dag och i samband med varandra.

Landstingsmannaval och fullmäktigval å en och samma dag.

I denna fråga hava sålunda de sakkunniga med hänsyn till att en dylik gemensam valförrättning lätteligen för valmännen kan bliva en källa till oreda och förvirring intagit enahanda ståndpunkt, som kommit till uttryck i propositionen nr 261 till 1918 års lagtima riksdag.

Även jag delar denna uppfattning. Visserligen förrättades våren 1919 i de olika kommunerna samtidigt tvenne fullmäktigval, nämligen dels för tiden 1 maj eller i stad 1 april 1919—31 december 1920 och dels för tiden 1 maj eller i stad 1 april 1919—31 december 1922, och i enlighet med bestämmelser i § 4 i lagen om val till riksdagen förrättas valen av elektor för utseende av ledamöter till riksdagens första kammare »i samband med» stadsfullmäktigvalen. Därvid bör emellertid ihågkommas, att det i förra fallet var fråga om val med enahanda rösträttsbestämmelser och väljarkårer och att följaktligen varje väljare behövde använda allenast

ett valkuvert, samt att det i senare fallet rör sig om val i våra största städer med deras goda tillgång på såväl lämpliga vallokaler som tränade valförrättare. I våra mindre städer och synnerligast å landsbygden, där valens sammanförande i och för sig skulle vara mest önskvärt, förefinnas tydligen icke motsvarande resurser för de särskilda valens verkställande under betryggande former vid en och samma förrättning, och valens förläggande till särskilda förrättningar under en och samma dag omöjliggöres på landsbygden redan av den omständigheten, att båda valen skola förrättas inför valnämnden. Även i de mindre städerna skulle säkerligen en anordning av sistnämnda slag i många fall stöta på svårigheter.

För att sålunda icke, samtidigt med att särskilda åtgärder föreslås för förhindrande av masskasseringar vid valen, tillskapa nya anledningar till sådana masskasseringar har jag ansett lämpligt, att i § 29 mom. 5 a) i förordningen om kommunalstyrelse på landet samt i § 31 mom. 1 av förordningen om kommunalstyrelse i stad uttryckligt förbud införes mot fullmäktigvals och landstingsmannavals sammanförande till en och samma dag.

Tid för stadsfullmäktigvalen i Stockholm.

Ser man frågan om tiden för stadsfullmäktigvalen i Stockholm enbart ur väljarnas synpunkt, måste man givetvis i likhet med de sakkunniga komma till den uppfattningen, att även dessa val böra förläggas till tiden 16 september—20 oktober och att följaktligen mandatstiden för stadsfullmäktige jämväl i Stockholm bör löpa efter kalenderår. Särskilt torde därvid böra beaktas, att den ursprungliga orsaken, varför stadsfullmäktigvalen i huvudstaden förlagts till mars månad, just varit hänsynen till att valen borde förrättas efter en så nyupprättad röstlängd som möjligt, och att, sedan tiden för röstlängdens upprättande blivit en annan, samma skäl numera talar för valens förläggande till hösten. Beaktande förtjänar jämväl följande av de sakkunniga i denna fråga framförda motiv:

»Och detta skäl för valens förläggande till tiden närmast efter röstlängdens slutjustering gör sig, med hänsyn till den stora *omflyttningen* under sista veckan av oktober, med ökad styrka gällande. Att, såsom nu är fallet i Stockholm, stadsfullmäktigvalen förrättas mer än ett halvt år efter röstlängdens slutjustering, under vilken mellantid de stora årliga flyttningarna försiggå, innebär i själva verket, särskilt efter fullmaktsröstningens avskaffande, att ett stort antal röstberättigade medborgare bliva ur stånd att utöva sin rösträtt på grund av flyttningar från en ort till en annan. Omflyttningarna hava för Stockholms vidkommande en synnerligen stor omfattning, även relativt taget större än för någon annan kommun i riket. Stora flertalet av dessa flyttningar kommer på senare hälften av oktober.

Besinnar man härtill, att de stora flyttningstalen i första hand avse personer, tillhörande grupperna arbetare och tjänare, samt att följaktligen den rösträttsförlust, som blir en följd av den nuvarande tidpunkten för valet, drabbar de olika sociala lagren synnerligen ojämnt, måste betänkligheterna mot valförrättning efter flyttningstiden i oktober givetvis bli än större. För övrigt bör ihågkommas, att valens förläggande så nära som möjligt efter röstlängdens upprättande och i varje fall före flyttningstiden är av alldeles särskild betydelse i fråga om Stockholm och andra städer, där elektor för utseende av ledamöter till första kammaren skola väljas samtidigt med stadsfullmäktige, och där valen alltså icke enbart beröra kommunalförvaltningen i en kommun, där den flyttande måhända icke vidare kommer att hava sin verksamhet, och för vilken han följaktligen torde hava mindre intresse, utan tillika utgöra ett uttryck för rent politiska intressen och åskådningar, som äro oberoende av vistelseorten.»

Ej heller av de sakkunniga framförda synpunkter beträffande önskvärdheten, att fullmäktigval och elektorsval med hänsyn till bestämmelserna om röstning utan personlig inställelse ske i möjligaste mån samtidigt över hela riket, sakna betydelse (jfr betänkandet sid. 64 och 65).

Oaktat sålunda vägande skäl kunna anföras för de sakkunnigas förslag beträffande tiden för stadsfullmäktigvalen i huvudstaden och för mandatstiden därstädes, anser jag mig icke böra tillstyrka detsamma, utan föreslår bibehållande härutinnan av nu gällande bestämmelser. Detta beror i första hand på den avvisande hållning gent emot den ifrågasatta reformen, som intagits av överståthållarämbetet och stadsfullmäktige i Stockholm, och därpå att, eftersom huvudstaden har sin egen kommunalförfattning, hänsyn kan tagas till denna stockholmsmyndigheternas uppfattning utan inverkan på de för övriga kommuner i riket gällande eller föreslagna bestämmelser. Jag har därvid ställt mig på motsvarande ståndpunkt, som Kungl. Maj:t intog i propositionen nr 261 till 1918 års lagtima riksdag, där i fråga om förslag till den successiva förnyelsens borttagande, huvudsakligen på grund av stockholmsmyndigheternas avvisande hållning, undantag gjordes för Stockholms stadsfullmäktige.

Det torde ej heller kunna förnekas, att överståthållarämbetet och stadsfullmäktige i Stockholm anfört goda skäl, då de, med hänsyn huvudsakligen till arbetsförhållandena inom stadsfullmäktige, stadskollegiet samt övriga styrelser och nämnder, påyrka den nuvarande valtidens bibehållande, även om, såsom också i viss mån medgives av stadsfullmäktige, en del av de med den ifrågasatta reformen förenade olägenheterna kunde övervinnas eller väsentligen mildras genom ändring av dels bestämmelserna i § 34 mom. 2 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm angående tid för val av ledamöter i stadskollegiet, dels de bestämmelser, som angå tiden för val av stadens övriga nämnder och styrelser samt tjänstgöringstiden för dessa. Den omständigheten, att huvudstadens för-

valtning fullständigt omlagts så sent som år 1920, torde också tala för att icke nu reformer vidtagas, ägnade att ånyo framkalla vissa ändringar i sagda förvaltning.

Den successiva
förnyelsens
borttagande
för kommunal- och municipalnämnd
m. m.

Den år 1918 införda bestämmelsen, att val av ledamöter och suppleanter i kommunal- och municipalnämnd skola ske proportionellt, därest sådant äskas av viss minoritet, står, såsom de sakkunniga påvisat, i mindre god överensstämmelse med den låga minimisiffran för antalet ledamöter i dylik nämnd. Proportionellt valsätt, då endast två eller tre ledamöter skola utses, är tydligen föga värt såsom sådant, vare sig det skall göra sig gällande vid ett formligt proportionellt val eller vid en frivillig överenskommelse, avseende en rättvis fördelning av platserna i enlighet med de olika partiernas styrka. Dessa av de sakkunniga framförda skäl för borttagande av den successiva förnyelsen av kommunal- och municipalnämnd, varigenom varje val av sådan nämnd skulle komma att omfatta ett dubbelt så stort antal ledamöter och suppleanter som för närvarande, anser jag övertygande, och biträder jag således detta förslag. Likaledes är jag enig med de sakkunniga, då de dels för att i våra fullmäktigkommuner på landsbygden undvika plötslig omkastning eller ensidighet i förvaltningen, som kan bli en följd av en mer eller mindre samtidig förnyelse av kommunalfullmäktige och kommunalnämnd, dels för att kommunalnämndsval icke skola komma att företagas av vare sig fullmäktige, som äro helt nya i sin funktion, eller som stå under omval, föreslå, att val av ledamöter och suppleanter i kommunal- och municipalnämnd skola förrättas i december månad andra året efter det, då allmänna val av fullmäktige ägt rum. Även ur ordningssynpunkt samt till förenklande av en kommuns övergång från stämмо- till fullmäktigsystem är det fördelaktigt, att val av kommunalnämnd och municipalnämnd över hela riket äga rum vissa bestämda år, nämligen 1924, 1928, 1932 o. s. v.

Dessa ändringar av bestämmelserna om val av kommunalnämnd betingade, med hänsyn till att den successiva förnyelsen av fattigvårdsstyrelse även enligt min mening bör bibehållas, viss ändring i fattigvårdslagen, och biträder jag vad de sakkunniga härutinnan föreslagit.

Ändrade
bestämmelser
för samman-
räkningar
vid kommunalfullmäktig-
val m. m.

De av de sakkunniga föreslagna ändringarna i gällande bestämmelser om sammanräkningsförfarandet vid kommunal- och municipalfullmäktigval, varigenom länsstyrelserna få längre tid för dessa sammanräkningar och sammanräkningen för varje kommun skall slutföras för sig, biträder jag likaså. Jag delar sålunda icke den uppfattning, som härvid kommit till uttryck i vissa länsstyrelsers utlåtanden, i vilka anmärkning

framföres mot de föreslagna bestämmelserna angående sammanräkningens kungörande. Att, såsom ett par länsstyrelser föreslagit, ersätta detta kungörande med allenast ett anslag i länsstyrelsens lokal rörande sammanräkningens fortgång eller att ur kungörelsen utesluta uppgiften om den ordningsföljd, i vilken sammanräkning, därest hinder ej möter, kommer att för de olika kommunerna företagas, anser jag icke tillrådligt, enär härigenom sammanräkningen skulle berövas en del av den offentlighet, som bör tillkomma en dylik förrättning. Den av de sakkunniga föreslagna formuleringen av förevarande lagrum, varigenom, där omständigheterna så påkalla, en förändring kan göras i den i kungörelsen angivna ordningsföljden för de olika sammanräkningarna, bryter tydligen udden av invändningarna, att sagda ordningsföljd ej alltid kan på förhand med bindande säkerhet angivas. Ej heller anmärkningen mot den från gällande lag hämtade bestämmelsen därom, att valens utgång skall kungöras genom uppläsning av protokollet, finner jag böra föranleda ändring i de sakkunnigas förslag.

I anslutning till vad en länsstyrelse anført därom, att den tid, varunder valen skola fortgå, angives olika i kommunalförordningarna och i landstingsförordningen, anser jag, på sätt även proportionsvalssakkunniga i sitt i det föregående omförmälda betänkande III föreslagit, sådan ändring böra göras i § 5 mom. 2 c) i sistnämnda förordning, att jämväl landstingsmannaval skall fortgå minst två timmar före klockan tre eftermiddagen.

Av tvenne magistrater gjorda yrkanden, att städernas magistrater måtte helt och hållet befrias från befattning med valförrättning och röstsammanräkning, anser jag så mycket mindre böra för närvarande föranleda någon åtgärd, som detta spörsmål ingår bland de frågor, vilka fortfarande äro föremål för utredning av kommunalförfattningssakkunniga.

På grundval av kommunalförfattningssakkunnigas förslag har jag låtit inom socialdepartementet utarbета förslag till de författningsändringar, vilka erfordras för genomförande av de av dessa sakkunniga förordade, av mig i det föregående tillstyrkta reformerna. Dessa förslag hava, i den mån de beröra de författningar, i vilka ändringar påkallas för införande av den nya proportionella sammanräkningsmetoden m. m., sammanförts med de i sistnämnda syfte utarbetade lagförslagen.

Föredraganden uppläser härefter i enlighet med ovan angivna grunder avfattade förslag till

lag om ändring i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862,

lag om ändring i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862,

lag om ändring i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862,

lag om ändring i vissa delar av förordningen om landsting den 21 mars 1862,

lag om ändring i vissa delar av lagen den 20 maj 1921 med vissa föreskrifter i fråga om val av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt av landstingsmän,

lag om ändrad lydelse av 5 och 7 §§ i lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen samt

lag om ändrad lydelse av 12 § i lagen den 14 juni 1918 om fattigvården; och hemställer föredraganden, att förslagen, vilka äro av den lydelse bilagor till detta protokoll utvisa, må genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdde hemställen behagar Hans Maj:t Konungen lämna bifall.

Ur protokollet:

Herman Hultkrantz.

KOMMUNALFÖRFATTNINGSSAKKUNNIGAS

B E T Ä N K A N D E

II

AVGIVET DEN 12 FEBRUARI 1921

BEHANDLANDE FRÅGORNA

UPPHÖRANDE AV DEN SUCCESSIVA FÖRNYELSEN AV
KOMMUNAL-, MUNICIPAL- OCH STADSFULLMÄKTIGE
SAMT ÄNDRAD TID FÖR DESAMMAS
VÄLJANDE

GRÄNSEN MELLAN KOMMUNALSTÄMMAS
OCH KOMMUNALFULLMÄKTIGES
BEFOGENHET M. M.

STOCKHOLM 1921

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

210114

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid
Skrivelse till Statsrådet och Chefen för Kungl. socialdepartementet	5
A. Motivering	9
I. Upphörande av den successiva förnyelsen av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt ändrad tid för desammas väljande	11
Nuvarande bestämmelser	11
Riksdagsbehandling	14
1917 års riksdag s. 15. Infordrade utlåtanden och yttranden s. 16.	
1918 års lagtima riksdag s. 20. 1919 års lagtima riksdag s. 26.	
1920 års riksdag s. 26. Sammanfattning av anförda skäl för och emot den successiva förnyelsens avskaffande s. 29.	
De sakkunniga	29
Den successiva förnyelsens avskaffande s. 29. Valtröttheten s. 29.	
Behovet av färre valprocedurer s. 30. Den proportionella valmetoden såsom garanti för kontinuitetens bevarande s. 30. »Kotteripolitik» s. 30.	
Valkupper s. 33. Faran av för långa mellanrum mellan valen s. 33.	
Supplerande bestämmelser i syfte att förebygga olägenheter i samband med den successiva förnyelsens avskaffande s. 34. Olämpligheten av en genomgående sänkning av antalet fullmäktige s. 34. Olämpligheten av en genomgripande ändring i nu gällande valkretsindelning s. 35. Den väntade nya valmetoden s. 36. Ståndpunktstagande s. 37. Stadsfullmäktigvalen i Stockholm s. 38. Lagändringar s. 39. Fattigvårdsfullmäktige s. 39. Antalet fullmäktige i förhållande till folkmängden samt valkretsindelning s. 40. Lagförslag s. 41. Ökning av antalet fullmäktige allenast i samband med de allmänna valen; mandatstid, då val sker första gången s. 42. Lagförslag s. 44. Fullmäktigsystemets avskaffande på grund av minskad folkmängd s. 45. Fullmäktigval »samtidigt med» landstingsmannaval s. 45. Fullmäktigval, elektorval och landstingsmannaval under samma år s. 45. Fullmäktigvals och landstingsmannavals sammanförande till gemensam förrättning s. 46. Tillbakaflyttande av tiden för fullmäktigval i andra kommuner än Stockholm s. 47. Departementschefens yttrande år 1918 och sedan dess ändrade förhållanden s. 47. Önskvärdheten av längre tid för sammanräkningsförrättningar s. 48. Bestämmelserna om röstning utan personlig inställelse s. 54. Flyttningsförhållandena s. 55. Olämpligheten av att en representant fungerar efter det att en annan valts i hans ställe s. 56. Faran för att fullmäktigvalen skola få politisk prägel s. 56. Val under semesterstid s. 57. Fixering av tiden för fullmäktigval s. 57. Lagförslag s. 58. Ändrad tid för stadsfullmäktigvalen i Stockholm s. 59. Inkomna utlåtanden och yttranden s. 59. De sakkunnigas ståndpunkt s. 61. Lagförslag s. 66. Ändrade bestämmelser för sammanräkningarna vid kommunal- och municipalfullmäktigval s. 66. Erinringarna från länsstyrelsen i Örebro län befogade s. 66. Lagförslag s. 67. Val av ledamöter och suppleanter i kommunal- och municipalnämnd s. 67. Gällande bestämmelser s. 67. Skälen för den successiva för-	

	nyelsens avskaffande i fråga om fullmäktige ej för handen i fråga om nämnden s. 68. Den proportionella valmetoden och den låga minimisiffran för antalet ledamöter i nämnden s. 69. Ändringsförslag s. 69. Val av ledamöter och suppleanter i fattigvårdsstyrelse s. 70. Lagförslag s. 71. Val i den kyrkliga kommunen s. 71.	Sid.
II.	<i>Gränsen mellan kommunalstämmas och kommunalfullmäktiges befogenhet m. m.</i>	73
	Historik	73
	Bestämmelser i 1862 års förordningar s. 73. 1918 års kommunallagsreform och senare skedda förändringar s. 74. I riksdagen framställda yrkanden om förtydligande eller ändrade bestämmelser s. 75.	
	De sakkunniga	86
	Gränsen mellan stämmas och fullmäktiges befogenhet s. 86. Jämförelse med motsvarande bestämmelser för stad s. 86. Gränsbestämmelsernas brister i olika avseenden s. 88. Den generella bestämmelsen för trång s. 88. Den generella bestämmelsen för vid s. 90. Vissa andra otydligheter och ofullständigheter s. 91. Principer i fråga om gränsregleringen s. 92. Av de sakkunniga uppgjord förteckning s. 93. Sättet för bristernas avhjälpande genom nya lagbestämmelser s. 93. Föreslagna ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet s. 95. Förslag till ändringar i andra författningar s. 96. Ärenden, angående vilka gälla särskild röstgrund s. 96. Val av nämndemän s. 97. Val av sockenfullmäktige för utseende av vattenrättsnämndemän s. 98. Val av ledamöter i valnämnd s. 99. Tiden för val av landstingsmän s. 99. Kommuns uppdelning i pensionsdistrikt s. 99. Ärenden rörande handeln med rusdrycker s. 100. Tillämpning på kommunalfullmäktige av andra bestämmelser ang. kommunalstämma s. 101. Nu gällande regler s. 101. Föreslagna ändringar s. 101. F. K. L. § 17 s. 101. Landstingsförordn. § 5 s. 103. F. K. L. § 29 mom. 5 a) s. 103. F. K. L. § 21 s. 104. F. K. L. § 23 s. 104. F. K. L. § 34 s. 104. K. F. L. § 36 s. 105. Övriga lagrum i F. K. L. s. 107. Ändringar i förordningen om kommunalstyrelse i stad s. 107.	
B.	Lagförslag	109
	<i>Förordningen om kommunalstyrelse på landet</i>	111
	<i>Förordningen om kommunalstyrelse i stad</i>	123
	<i>Förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm</i>	126
	<i>Förordningen om landsting</i>	128
	<i>Lagen om fattigvården</i>	129
	<i>Lagen om val till riksdagen</i>	131
	<i>Rättegångsbalken</i>	133
	<i>Vattenlagen</i>	134
C.	Bilagor	135
	<i>Bilaga 1. Utlåtanden och yttranden angående borttagande av den successiva förnyelsen för stadsfullmäktige i Stockholm samt angående ändrad tid för valen till sagda korporation</i>	137
	<i>Bilaga 2. Förteckning över vissa i lagar, författningar eller annorstädes förekommande bestämmelser, som av de sakkunniga tagits i betraktande vid behandling av frågan om gränsen mellan kommunalstämmas och kommunalfullmäktiges befogenhet</i>	146

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. socialdepartementet.

Jämlikt nådigt bemyndigande den 30 maj 1919 uppdrog dåvarande statsrådet och chefen för Kungl. civildepartementet åt undertecknad Lyberg, Rooth, Magnusson, Lidström och Persson att i egenskap av sakkunniga inom departementet biträda med utredning och förslag rörande vissa spörsmål på kommunalförvaltningens område. Åt undertecknad Lyberg uppdrogs att såsom ordförande leda de sakkunnigas arbeten, och såsom sekreterare förordnades undertecknad Odén. På grund av senare, den 16 januari 1920, erhållit bemyndigande uppdrog departementschefen åt Odén att med bibehållande av uppdraget såsom sekreterare hos de sakkunniga i egenskap av sakkunnig biträda med berörda utredning och förslag.

De spörsmål, som sålunda hänvisats till de sakkunniga, voro ursprungligen följande: fråga om rätt att delta i kommunala val och av-

göranden utan personlig inställelse, fråga om ersättning åt innehavare av kommunala förtroendeuppdrag, fråga om införande av proportionellt valsystem vid vissa på landsting, stads- och kommunalfullmäktige ankommande val utöver vad därom redan är stadgat, fråga om ett noggrannare bestämmande av gränsen mellan kommunalstämmas och kommunalfullmäktiges befogenhet, fråga om förändrade bestämmelser i avseende på distriktsindelning och därmed i samband stående anordningar vid kommunala val i syfte att bereda de röstberättigade ökade möjligheter att begagna sig av sin rätt att deltaga i valen samt i samband därmed stående fråga om vissa ändringar i hittills gällande bestämmelser om valdistriktsindelning vid kommunala och politiska val i avsikt att erhålla överensstämmelse i valdistriktsindelningen för kommunalfullmäktigval, landstingsmannaval och val till riksdagens andra kammare, fråga om sammanförande av den politiska och den kommunala röstlängden samt slutligen fråga om sättet för undanröjande av vissa med sammanräkningen vid kommunalfullmäktigval förenade olägenheter.

Genom nådig skrivelse av den 29 november 1919 har Kungl. Maj:t sedermera med överlämnande av en från länsstyrelsen i Örebro län inkommen underdånig framställning om vissa ändrade bestämmelser med avseende å tiden för kommunalfullmäktigval m. m. anbefallt de sakkunniga att taga sagda framställning i övervägande vid fullgörande av dem lämnade uppdrag, varjämte Kungl. Maj:t i enlighet med en från de sakkunniga den 11 december 1919 gjord hemställan om viss utvidgning av det de sakkunniga lämnade uppdrag genom nådig skrivelse den 16 januari 1920 bemyndigat de sakkunniga att till behandling upptaga även sådana kommunala frågor, vilka, utan att direkt kunna hänföras till de i beslut den 30 maj 1919 omförmälda spörsmål, likväl stå dessa så nära, att deras behandling lämpligen bör ske i samband med dessa.

Sedan riksdagen i skrivelse den 16 april 1920 (nr 134) anhållit, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning och till nästa års riks-

dag framlägga därav föranledda förslag dels om upphörande av den successiva förnyelsen av stadsfullmäktige, kommunal- och municipalfullmäktige samt stadsfullmäktige i Stockholm, dels ock sammanförande av valen av berörda kommunala korporationer till samma år som valen av landsting, har vidare Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 14 sistlidna maj uppdragit åt de sakkunniga att verkställa utredning och avgiva förslag i de uti ifrågavarande riksdagsskrivelse angivna hänseenden.

Chefen för civildepartementet har vidare på grund av nådigt beynidigande den 21 sistlidne maj uppdragit åt de sakkunniga, förstärkta med ytterligare tvenne för ändamålet särskilt tillkallade sakkunniga, att biträda med utredning och förslag rörande en revision av landstingsförordningen. De för deltagande i detta arbete särskilt tillkallade sakkunniga voro borgmästaren Gunnar Mikael Fredriksson Fant och muraren Gustaf Vilhelm Källman. Sedan den senare av sagt sig det honom meddelade uppdraget, har i hans ställe tillkallats kommunalkamreraren Axel Sterne.

Slutligen har Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 10 september 1920 uppdragit åt de sakkunniga att skyndsamt inkomma med förslag till de föreskrifter och formulär m. m., vilkas utfärdande ankommer på Kungl. Maj:t jämlikt lagen den 30 juni 1920 om rätt för vissa väljare att utan inställelse inför valförrättare avgiva valsedel vid vissa kommunala val samt om behandling av valsedelsförsändelse.

Av nämnda till de sakkunniga hänvisade spörsmål hava de angående rätt att deltaga i kommunala val och avgöranden utan personlig inställelse, valdistriktsindelning vid kommunala och politiska val samt sammanförande av den kommunala och den politiska röstlängden behandlats i ett av de sakkunniga den 20 januari 1920 dagtecknat betänkande, vars förslag i huvudsak upptagits och framlagts i Kungl. Maj:ts proposition n:r 286 till 1920 års riksdag. Förslagen i fråga hava av riksdagen utan större förändringar antagits — Svensk författningssamling n:r 384—396. Uppdraget av den 10 september 1920 att inkomma med förslag till särskilda före-

skrifter och formulär för röstning utan personlig inställelse vid vissa kommunala val har på grund av ärendets skyndsamma natur, som ej möjliggjort dess behandling av de sakkunniga in pleno, fullgjorts på så sätt, att undertecknade Lyberg och Odén i ett den 20 september 1920 avgivet betänkande framlagt förslag till kungörelse angående kuvert m. m., som avses i lagen den 30 juni 1920 om rätt för vissa väljare att utan personlig inställelse inför valförrättare avgiva valsedel vid vissa kommunala val — Svensk författningssamling n:r 616 — ävensom förslag till viss cirkulärskrivelse till länsstyrelserna och P. M. angående valsedelsförsändelse, avsedd att utdelas till kommunerna.

De sakkunniga hava nu närmast till behandling upptagit dels frågan om upphörande av den successiva förnyelsen av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt ändrad tid för desammas väljande, dels frågan om gränsen mellan kommunalstämmas och kommunalfullmäktiges befogenhet ävensom vissa andra i samband med dessa spørsmål stående frågor. I dessa delar utarbetat betänkande överlämnas härmed.

Rörande övriga till de sakkunniga hänvisade frågor skola de sakkunniga senare inkomma med betänkande och förslag.

Stockholm den 12 februari 1921.

ERNST LYBERG.

AXEL ROTH.

P. LIDSTRÖM.

K. E. MAGNUSSON.

P. J. PERSSON.

SVEN ODÉN.

A. Motivering.

I. Upphörande av den successiva förnyelsen av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt ändrad tid för desammas väljande.

I § 28 mom. 2 av förordningen om kommunalstyrelse på landet stadgas bland annat, att kommunalfullmäktige skola väljas för fyra år, samt att i kommun, där valet sker första gången, halva antalet fullmäktige eller, om detta icke är jämnt, det antal, som är närmast under hälften, skall utses för allenast två år; och böra dessa fullmäktige och de, som skola kvarstå i fyra år utses genom särskilda val. Är kommun indelad i valkretsar, skola i enlighet med bestämmelserna i § 29 mom. 1 av sagda förordning av det antal fullmäktige, som bör för hela kommunen på en gång och för samma tid väljas, så många utses i varje valkrets, som, efter förhållandet mellan hela antalet fullmäktige för kommunen och hela antalet fullmäktige för valkretsen, därå belöpa; och äger kommunalstämma enligt nu angiven grund bestämma, huru många fullmäktige skola i varje valkrets genom ett val utses. I fråga om stadsfullmäktige gälla samma bestämmelser, dock att det antal fullmäktige, som enligt ovan angiven grund skall utses i varje valkrets, bestämmes av magistraten — § 31 av förordningen om kommunalstyrelse i stad —. Genom lag den 9 juni 1911 hava samma bestämmelser införts jämväl i fråga om stadsfullmäktige i Stockholm — § 17 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm —. Dessförinnan valdes huvudstadens fullmäktige för allenast två år och val skedde vart år, avseende varje gång halva antalet fullmäktige.

Med dessa bestämmelser om fullmäktigkorporationernas successiva förnyelse sammanhånga i viss mån bestämmelserna om antalet fullmäktige samt om valkretsindelning vid fullmäktigval, varjämte även bestämmelser om tidpunkten för valens förrättande och mandatens begynnande vid förevarande utredning äro av betydelse.

I fråga om kommunalfullmäktiges antal stadgas i § 28 mom. 1 av förordningen om kommunalstyrelse på landet, att:

kommun med	2,000 inv. eller därunder utser	20 fullmäktige
»	över 2,000 t. o. m. 5,000 inv.	» 21—25 »
»	» 5,000 » 10,000 »	» 26—30 »
»	» 10,000 invånare	» 31—40 »

Stadsfullmäktiges antal bestämmes i § 21 av förordningen om kommunalstyrelse i stad sålunda:

stad med	2,000 inv. eller därunder utser	20 fullmäktige
»	över 2,000 t. o. m. 5,000 inv.	» 21—25 »
»	» 5,000 » 10,000 »	» 26—30 »
»	» 10,000 » 20,000 »	» 31—40 »
»	» 20,000 » 40,000 »	» 41—50 »
»	» 40,000 invånare	» 51—60 »

Kommunens vid kommunalstämma eller allmän rådstuga röstberättigade invånare bestämma inom ovannämnda begränsningar det antal fullmäktige, som bör för kommunen utses.

Antalet stadsfullmäktige i Stockholm utgör enligt § 4 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm ett hundra.

Med avseende på valkretsindelningen vid fullmäktigval gäller för såväl land som stad, att kommun med mer än 10,000 invånare skall indelas i valkretsar. Vid sådan valkretsindelning iakttages, att varje krets kommer att utse på landet minst tio, högst tjugu och i stad med undantag för Stockholm, minst tio, högst tjugufem samt i Stockholm minst femton högst tjugufem fullmäktige efter den beräkningsgrund, att i allmänhet en fullmäktig utses för varje tal, motsvarande det som erhålles, då kommunens mantalsskrivna folkmängd delas med antalet fullmäktige för hela kommunen; att på landet delar av samma by eller hemman ej utan synnerliga skäl förläggas till olika valkretsar; att varje valkrets skall kunna omslutas med en sammanhängande gränslinje; samt att antalet fullmäktige för hela kommunen varder, i den mån utan olägenhet kan ske, lika fördelat på de särskilda valkretsarna. Indelningen i valkretsar jämte antalet fullmäktige för varje valkrets bestämmes på landet efter därom av kommunalnämnden uppgjort förslag av kommunalstämma och i stad efter därom av magistraten uppgjort förslag av stadsfullmäktige eller, där sådana ej finnas, av allmän rådstuga — förordningen om kommunalstyrelse på landet § 29 mom. 1, förordningen om kommunalstyrelse i stad § 22 och förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm § 5 —.

Med avseende på tidpunkten för valen föreskriver § 29 mom. 5 a) av förordningen om kommunalstyrelse på landet, att kommunalfullmäktigvalen skola hållas under tiden 1 november—15 december å dag, som kommunalstämma det år, val skall förrättas, bestämmer; och enligt § 14 mom. 2 och § 23 av förordningen om kommunalstyrelse i stad skola stadsfullmäktigvalen förrättas i december å dag eller dagar, som magistraten för varje valkrets bestämmer. Stadsfullmäktigvalen i Stockholm skola i enlighet med bestämmelserna i § 6 mom. 2 av förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm förrättas i mars månad å dagar, vilka magistraten särskilt för varje valkrets utsätter.

För kommunalfullmäktige ävensom för stadsfullmäktige utom i Stockholm räknas mandatstiden från och med den 1 januari året efter det, under vilket valet förrättats, för stadsfullmäktige i Stockholm däremot från och med den 1 april det år, då valet förrättats.

Santliga ovan anförda lagrum angående kommunalfullmäktige äga i enlighet med stadgande i § 80 mom. 1 av förordningen för landet tillämpning jämväl i fråga om municipalfullmäktige.

Några i särskilda §§ av respektive förordningar givna bestämmelser, att de allmänna kommunal-, municipal- eller stadsfullmäktigvalen skola förrättas under ett och samma år eller under vissa angivna år, förefinnas icke. Genom övergångsbestämmelser till de respektive kommunalförordningarna har emellertid åstadkommits en dylik tidsbestämning för hit-hörande val. Övergångsbestämmelserna till förordningarna om kommunalstyrelse på landet och i stad innehålla sålunda bland annat, att i kommun, municipalsamhälle eller stad, där fullmäktige finnas eller skola tillsättas, skall på landet å stämna före utgången av mars månad 1919 och i stad under mars månad 1919 val av hela antalet fullmäktige äga rum. Därvid skall halva antalet fullmäktige eller, om detta icke är jämnt, det antal, som är närmast under hälften utses på landet för tiden från och med den 1 maj 1919 till och med den 31 december 1920 och i stad för tiden från och med den 1 april 1919 till och med den 31 december 1920 och återstående antalet fullmäktige från samma begynnelsetider till och med den 31 december 1922; och böra de fullmäktige, som skola kvarstå till utgången av år 1920, och de, som skola kvarstå till utgången av år 1922, utses genom särskilda val. Tjänstgöringstiden för de fullmäktige, som dessförinnan utsetts för tid efter den 31 december 1918, skall utgå på landet den 30 april 1919 och i stad den 31 mars 1919. Dessa övergångsbestämmelser verka tydligen därhän, att för närvarande kommunalfullmäktig-, municipalfullmäktig- och stadsfullmäktigval i det stora flertalet kommuner med fullmäktige skola förrättas under åren 1922,

1924, 1926 o. s. v. Men när bestämmelser saknas därom, att, då fullmäktigval sker första gången, valet skall gälla allenast intill början av kalenderåret närmast efter det, då fullmäktigval i rikets övriga kommuner äga rum, kunna kommuner, som efter 1919 års marsval infört eller införa fullmäktigsystem, komma att hålla hithörande val under andra år än de övriga kommunerna. Stadsfullmäktigvalen i huvudstaden skola i enlighet med övergångsbestämmelserna till förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm förrättas åren 1921, 1923, 1925 o. s. v.

Den successiva förnyelse, som i fråga om fullmäktigkorporationerna vinnes genom ovan anförda bestämmelser, åstadkoms i fråga om landstingen genom bestämmelser i § 2 mom. 5 samt § 16 i landstingsförordningen. Enligt sagda lagrum skulle valen av landstingsmän, för vilka mandatstiden liksom för fullmäktige är fyra år, ske inom samtliga landstingsområden vart annat år för en grupp landstingsvalkretsar och vart annat år för en andra grupp, varvid skulle iakttagas, att hela antalet landstingsmän bleve, i den mån så ske kunde, lika fördelat mellan de båda grupperna. Med avseende å tidpunkten för landstingsmannavalets förrättande stadgades i § 5 mom. 2 c och mom. 3 a, att desamma skulle hållas på landet Maria bebådelsedag med viss möjlighet till undantag — före 1913 under mars månad — och i stad under senare hälften av mars månad — före 1913 under senare hälften av maj månad —.

Genom lag den 19 juni 1919 ändrades emellertid dessa bestämmelser därhän, att landstingsmannavalet inom samtliga valkretsar skola avse samma tid, och, med vissa möjligheter till undantag, äga rum på landet den tredje söndagen i september och i stad likaledes den tredje söndagen i september eller, därest magistraten så beslutar, närmast därförut infallande lördag. I samband härmed antog riksdagen såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling förslag till ändrad lydelse av § 17 mom. 1 i riksdagsordningen i avsikt att framdeles — vid 1921 års riksdag — i fråga om tidpunkten för de ordinarie andrakammarvalen i valagen — § 54 — införa liknande bestämmelser som för landstingsmannavalet. Efter dessa lagändringars genomförande skola — i allmänhet å den tredje söndagen i september eller närmast därförut infallande lördag — över hela riket förrättas landstingsmannaval åren 1922, 1926, 1930 o. s. v. och val till riksdagens andra kammare åren 1924, 1928, 1932 o. s. v.

*Riksdagsbe-
handling.*

Med denna fråga om upphävande av den successiva förnyelsen av landsting, som sålunda i samband med införande av en gemensam valdag, alternerande för valen till andra kammaren och landstingsmannavalet, vunnit sin lösning, voro ursprungligen nära förbundna frågorna om den successiva

förnyelsens upphävande för kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt de kommunala och politiska valens sammanförande i möjligaste mån till en och samma tidpunkt, såsom närmare framgår av nedan anförda historik.

1917 års
riksdag

I anledning av tvenne vid 1917 års riksdag inom första kammaren av herr Clason väckta motioner (n:r 43 och n:r 44) antog riksdagen sådana grundlagsändringar, som erfordrades för genomförande av en 4-årig valperiod för andra kammaren, och anhöll i skrivelse den 9 juni 1917 (n:r 308), att Kungl. Maj:t ville låta för 1918 års riksdag framlägga förslag till sådana ändringar i gällande kommunalförfattningar, att val till landstingsmän och stadsfullmäktige samt eventuellt även andra kommunala val i högre grad än nu är fallet bleve sammanförda till en och samma tidpunkt.

Beträffande de kommunala valen framhöll motionären det önskvärda i att dels de olika slagen av dessa sammanfördes till samma tidpunkt, så att dubbla valstrider undvekes, och dels reglerna om att halva uppsättningen skulle väljas vart annat år bortfölla. De val, som borde sålunda sammanföras, vore egentligen valen av landstingsmän samt av stadsfullmäktige. Eventuellt kunde man tänka sig ändring även beträffande andra kommunala val. Motionären ifrågasatte också, huruvida icke valperioderna kunde utsträckas. Slutligen ansåg han böra undersökas, huruvida icke de på nämnda sätt sammanförda kommunala valen borde sättas i relation till andrakammarvalen, antingen så, att alla sammanfördes till en gemensam tidpunkt vart fjärde år eller så, att val hölles vart annat år, den ena gången andrakammarval, den andra gången kommunala val.

Riksdagen, som i huvudsak anslöt sig till motionärens synpunkter, fann det vara synnerligen önskvärt, att en anordning, innebärande att valstriderna icke alltför ofta förekomme, kunde genomföras. I riksdagens skrivelse framhölls, att bland de kommunala valen särskilt landstingsmän- och stadsfullmäktigvalen under senaste år fått en allt starkare utpräglad politisk innebörd och därmed också medfört valkampanjer, i omfattning jämförliga med dem, vilka andrakammarvalen framkallade, och föranledande olägenheter av samma art som dessa. Om man ville försöka att genomföra en sådan anordning, att valstriderna icke alltför ofta återkomme, borde man otvivelaktigt fatta såväl de kommunala som de i egentlig mening politiska valen i ögonsikte. Bland de olika utvägar för frågans lösning, som motionären antytt, ansåge riksdagen den anordning vara mest tilltalande, att val av något av ifrågavarande slag förekomme endast vart annat år, var annan gång andrakammarval och var annan gång de till gemensam tidpunkt sammanförda kommunala valen. Valperioderna för andrakammarvalen skulle alltså utsträckas till fyra år. I fråga om de kommunala valen skulle nuvarande valperioder bibehållas men regeln om

den successiva förnyelsen bortfalla, så att vederbörande korporation bleve på en gång vald i sin helhet. Och uttalade riksdagen, att även vid dylika val det proportionella valsystemet erbjöde garantier för nödig kontinuitet i de kommunala ärendenas handläggning.

I fråga om ändringar beträffande de kommunala valen borde en utredning genom Kungl. Maj:ts försorg ske. Denna, som borde bygga på den förutsättningen, att valen till andra kammaren bleve fyraåriga, borde i första rummet giva vid handen, vilka slag av kommunala val, som skulle beröras av den ifrågasatta omläggningen. Riksdagen hade för sin del utgått från, att detta skulle bliva fallet med landstingsmannaval och stadsfullmäktigval, men ville icke uttala sig om i vad mån en omläggning kunde anses lämplig och genomförbar med avseende på de i egentlig mening kommunala valen på landet. Med avseende på de val, som ansåges böra inbegripas i omläggningen, finge utredningen givetvis icke bindas vid den anordning, vilken av riksdagen antytts såsom närmast till hands liggande. Även andra vägar borde, i anslutning till vad i motionen anförts, tagas i betraktande, så t. ex. möjligheten att till ett och samma valtillfälle sammanföra de politiska och de kommunala valen.

*Infordrade
utlåtanden
och yt-
randen.*

Över denna riksdagens skrivelse infordrade Kungl. Maj:t utlåtande från länsstyrelserna, varjämte landstingen, stadsfullmäktige, magistrater och stadsstyrelser lämnades tillfälle att yttra sig i ärendet.

För innehållet i dessa utlåtanden och yttranden redogöres i det utdrag ur statsrådsprotokollet, som finnes bilagt Kungl. Maj:ts proposition nr 261 till 1918 års lagtima riksdag; och meddelas här nedan en del citat, som avse upphävandet av den successiva förnyelsen av stadsfullmäktige och kommunalfullmäktige ävensom de kommunala valens sammanförande inom en kortare tidsperiod.

»Vad därefter», heter det i sagda utdrag ur statsrådsprotokollet, »angår den för vinnande av syftet med riksdagens skrivelse betydelsefulla frågan om eventuellt *upphävande av reglerna om successiv förnyelse* av landsting och stadsfullmäktige bryta sig meningarna skarpare.

Flertalet såväl av länsstyrelserna som av övriga i ärendet hörda anse en ändring i detta avseende, så att hela korporationen utses vid ett enda val, kunna utan olägenhet ske och understryka riksdagens uttalande, att även vid dylika val det proportionella valsättet i och för sig erbjuder tillräckliga garantier för nödig kontinuitet i det kommunala arbetet. Det medges dock av åtskilliga, att i fråga om stadsfullmäktigval en dylik omläggning måste anses i viss mån betänklig ur den synpunkten, att valet komme att omfatta ett alltför stort antal representanter. Ju större antal platser valet avsåge, desto mera möjlighet erbjödes den s. k. kottropolitiken att verka, och desto svårare vore det att kunna beräkna valets utgång. Det har därför framhållits (av *stadsfullmäktige i Vänersborg*), att en lagändring i nu nämnd riktning med nödvändighet förutsatte sådan ändring i

22 § i förordningen om kommunalstyrelse i stad, att även städer med lägre invånarantal än 10,000 finge delas i valkretsar. *Magistraten i Malmö* anser det böra tagas i övervägande, huruvida icke, om hela stadsfullmäktigantalet skulle väljas för en och samma period, de i berörda lagrum angivna minimi- och maximaliteten för stadsfullmäktige för varje valkrets borde något sänkas; och *magistraten i Ulricehamn* anser under nämnda förutsättning nödigt att vidtaga sådan ändring i föreskrifterna om indelning av städerna i valkretsar, att högst ett visst antal platser, förslagsvis tio, finge i samma valförrättning tillsättas. *Länsstyrelsen i Gästeborgs län* gör gällande, att betänkligheterna i nu angivna hänseende skulle minskas genom en sådan, även eljest önskvärd, omläggning av valmetoden, att rangordningsregeln oftare än hittills vunno tillämpning.

Förslaget att avskaffa reglerna om successiv förnyelse av ifrågavarande korporationer avstyrkes, utom, såsom redan nämnts, av *länsstyrelsen i Uppsala län*, jämväl av *överståthållarämbetet*, *länsstyrelserna i Södermanlands, Jönköpings* och *Älvsborgs län*, vidare av *Uppsala läns*, *Jönköpings läns*, *Kalmar läns norra* och *Skaraborgs läns landsting*, av *stadsfullmäktige* i ett stort antal städer (22), däribland *Stockholm* och *Gävle*, samt av åtskilliga magistrater och stadsstyrelser, varjämte *Örebro läns landsting* och *magistraten i Stockholm*, som icke direkt avstyrka förslaget i denna del, framhålla, att betänkligheter resa sig mot detsamma. Till stöd för avstyrkandet anföres huvudsakligen, att ett vals utgång under stundom kan bero av en uppjägad stämning eller en mot de förutvarande representanterna riktad tillfällig misstämning och efter någon tid visa sig ej motsvara den verkliga uppfattningen hos valmännen; att, därför om valet förrättades på en gång av korporationen i sin helhet, i densamma kunde komma att ingå ett mycket stort antal nyvalda (det uppgives i detta hänseende, att vid ett val i Östersund av 15 platser 9 besatts med nya män), vilket i sin tur måste medföra ett försvagat arbetsresultat och äventyra den önskvärda kontinuiteten i förvaltningen; samt att det knappast vore lämpligt, att valmanskårens rätt att giva sitt omdöme om kommunens förvaltning skulle inskränkas till allenast en gång vart fjärde år. Vad särskilt angår stadsfullmäktigval (i synnerhet i de mindre städerna) framhålles, att man, därest val av halva antalet företoges vart annat år, hade möjlighet att tidigare för kommunalförvaltningen förvärva person, som man funne därför lämplig, än om det dröjde fyra år mellan vart val; att om valet skulle omfatta hela kåren, man ej kunde iakttaga samma noggrannhet vid granskning av de olika kandidaternas lämplighet som under nuvarande valsätt; att till följd av det stora antal mandat, som skulle vid varje val besättas, och den därav föranledda starka reduktionen av rösttalen för dem, som sist bleve tilldelade plats från en lista, ofta ett fåtal röster skulle kunna genomdriva inval, som ej stöddes av någon allmännare mening; att på grund av detta förhållande slumpen komme att än mera än nu spela in vid val och göra utgången oberäknelig; samt att den nuvarande proportionella metoden tillämpad vid val för tillsättande av ett större antal platser, vore förenad med rent valtekniska svårigheter av beskaffenhet att i och för sig motivera en uppdelning av valet, i vilket avseende anfördes, att röstsammanräkningen vid ett val av t. ex. 30 ledamöter säkerligen toge minst dubbel så lång tid som sammanräkningarna av två successiva val av vardera 15 ledamöter.

Även med de förra av de nu anförda skälen torde man huvudsakligen hava velat rikta sig mot ändring av bestämmelserna om stadsfullmäktigval. Åt-

skilliga landsting, som uttala sig för avskaffande av den successiva förnyelsen av landstingen, vilja däremot icke yttra sig om lämpligheten av motsvarande ändring beträffande stadsfullmäktigval. Å andra sidan anför stadsfullmäktige i vissa städer, att de visserligen motsätta sig dylik ändring vad angår stadsfullmäktigval, men att de däremot finna ändring kunna ske i fråga om landstingsmannaval.

Stadsfullmäktige i Stockholm anför: Nuvarande föreskrift, att val till stadsfullmäktige skulle äga rum vart annat år i stället för varje år, infördes så nyligen som år 1911. Att gå ännu längre i riktning av minskning av valtillfällena syntes icke påkallat av förhållandena i Stockholm, och torde ej heller vara erforderligt, om man ville införa en större koncentrerings av valen för riket i övrigt. Om Stockholms stadsfullmäktigrepresentation skulle väljas på en gång, skulle detta utan tvivel äventyra en önskvärd kontinuitet i stadsfullmäktiges arbete och stadens kommunala förvaltning. Den nuvarande ordningen borde därför bibehållas. Med denna ståndpunkt saknade stadsfullmäktige egentlig anledning att ingå på frågan om lämpligheten att sammanföra de kommunala och politiska valen, men ville stadsfullmäktige i denna fråga hava uttalat, att ett dylikt sammanförande syntes kunna medföra, att vid val till kommunalrepresentationen de politiska synpunkterna bleve till nackdel för kommunalrepresentationens sammansättning ännu mer dominerande än nu vore fallet.

Vad därefter angår frågan om nedbringande av antalet valkampanjer genom sammanförande av olika slag av val till samma tid, så uttalas även härutinnan betydligt skiftande meningar.

På åtskilliga håll ställer man sig över huvud taget tvivlande till nyttan av ett sammanförande av olika slags val. Särskilt framhålles, att en sådan åtgärd komme att verka splittrande på intresset för de särskilda valen. *Länsstyrelsen i Stockholms län* förklarar, att därest den successiva förnyelsen av landsting och stadsfullmäktige ej vidare komme att äga rum samt riksdagsmannavalen komme att hållas endast vart fjärde år, så att alternans mellan dessa och de nämnda kommunala valen kunde ske, därmed alla ändringar vore genomförda, för vilka behov kunde förefinnas i Stockholms län; dock vore intet att erinra mot ett förläggande av stadsfullmäktig- och kommunalfullmäktigvalen till samma årtid som landstingsmannavalen, därest detta visade sig önskligt. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* anser, att det visserligen vore önskvärt att minska valarbetet för valmän och valförrättare, men att tveksamt vore, huruvida detta syfte kunde vinnas genom att val av skilda slag ägde rum mera samtidigt än vad nu vore fallet. Det valarbete, som bestode i propaganda av press och politiska samman slutningar, vore däremot ingen anledning att underlätta eller förenkla. Väl vore förmånligt, om detta slag av valarbete mindre ofta förekomme, men befaras kunde, att valstriderna komme att bedrivas med ökad intensitet och större hänsynslöshet, ju mera sällan de ägde rum. *Magistraten i Hudiksvall* framhåller, att agitation och särskilda valtekniska åtgärder för varje särskilt val i allt fall ej kunde undvikas.

Flertalet av de hörda myndigheterna och korporationerna uttala sig i anslutning till den av såväl motionären i ämnet som av riksdagen förordade mening för en sådan lösning av frågan, att landstingsmannavalen och stadsfullmäktigvalen sammanföras till samma tid på året och företagas vart fjärde år, alternerande med andrakammarvalen. Sälunda yttra sig bland andra *länsstyrelserna i*

Östergötlands, Kalmar, Gottlands, Blekinge, Malmöhus, Hallands, Skaraborgs, Örebro, Gävleborgs och Västerbottens län samt Södermanlands läns, Östergötlands läns, Malmöhus läns, Göteborgs och Bohus läns, Örebro läns, Kopparbergs läns, Gävleborgs läns och Norrbottens läns landsting.

För enahanda lösning med det undantag, som föranledes därav att den successiva förnyelsen bibehålles för landstingsmänna- och stadsfullmäktigval, uttala sig *länsstyrelsen i Södermanlands län, Uppsala läns landsting, Jönköpings läns landsting*, med vilket *länsstyrelsen* i länet instämmer, samt stadsfullmäktige, magistrater och stadsstyrelser i åtskilliga städer. Under en fyraårsperiod skulle således enligt denna mening ena året förrättas andrakammarval, två av åren hållas till en och samma tid sammanförda landstingsmänna- och stadsfullmäktigval samt det fjärde året bliva fritt från val.

Jämtlands läns landsting, som icke uttalar sig beträffande den successiva förnyelsen, tillstyrker, att stadsfullmäktigval och landstingsmannaval i städerna lämpligen må, för undvikande av två valkampanjer, ske på samma tid.

Såsom skäl för sammanförandet av dessa val anføres i allmänhet endast lämpligheten, ja, av flera till och med behovet, av att i görligaste mån inskränka antalet upprivande valstrider, och förmenas olägenheterna av åtgärden icke bliva betydande.

Mot ett sammanförande av dessa två slag av val framhålles av bland andra *länsstyrelsen i Värmlands län*, att landstingsmannavalen numera otvivelaktigt måste betraktas såsom politiska val, under det att stadsfullmäktigvalen icke torde kunna hänföras till politiska val i egentlig mening, om än partihänsynen också beträffande dessa allt mera framträtt; ett fortgaende i samma riktning kunde icke vara till gagn utan borde motverkas, vilket säkerligen icke bleve fallet, därest stadsfullmäktigvalen sammanfördes med politiska val. Åtskilliga myndigheter ställa sig tveksamma till ett sammanförande av ifrågavarande val på den grund att en för båda slagen av val lämplig gemensam tid svårigen låte sig erbjuda.

Under framhållande av dessa eller ungefär enahanda synpunkter föreslås av bl. a. *länsstyrelsen i Värmlands län* samt detta läns *landsting*, att landstingsmannavalen skola sammanföras med andrakammarvalen till samma tid på året, under det att stadsfullmäktigvalen hållas särskilt.

Av vissa andra myndigheter, däribland *länsstyrelsen i Älvsborgs län* samt *Skaraborgs läns landsting*, förordas ett sammanförande med andrakammarvalen av ej blott landstingsmannavalen utan även stadsfullmäktigval i de städer, vars stadsfullmäktige hava att utse ledamöter i första kammaren. Härigenom skulle, anføres det, komma att sammanföras samtliga val, som på grund av sin natur helt eller i väsentlig grad bestämdes av politiska synpunkter. Genom att medtaga jämväl övriga stadsfullmäktigval skulle man endast ytterligare befordra den föga lyckliga utveckling, varigenom dessa val på senare tid kommit att allt för mycket bestämmas efter politiska synpunkter på bekostnad av de kommunala synpunkterna och av intresset att erhålla verkliga förmågor till kommunernas ledande män. Skaraborgs läns landsting förmenar, att valarbete av större betydelse endast förekommer vid de tre förstnämnda slagen av val, under det att valarbetet vid andra val är begränsat till en kort tid närmast före vederbörande val och i regel sker ej genom allmänna föredrag utan mest genom insamlande av fullmakter och personlig uppmaning till valmän att delta i valet.

Ett avsevärt antal myndigheter och korporationer förorda, för att i största möjliga mån nå syftet med riksdagens skrivelse, sammanförande av andrakammarval med ej blott landstingsmannaval utan även stadsfullmäktigvalen i samtliga städer, eller förklara i allt fall en sådan anordning vara värd att taga i övervägande. — — — — —

Mot sammanförande av dessa skilda slag av val har emellertid flertalet av de hörda myndigheterna med större eller mindre skärpa vänt sig. Därvid har — utom ovanberörda mot sammanförande av olika slag val över huvud riktade argument — särskilt anförts, att de politiska synpunkterna skulle bli alldes för dominerande även vid landstingsmanna- och stadsfullmäktigvalen och onödigtvis skärpa den utveckling i detta avseende, åt vilken sistnämnda val redan tendera. — — — — —

Det sammanförande av olika slags val, varom i ärendet är fråga, har man fattat på olika sätt. Några av myndigheterna hava utgått från att de val, som sammanfördes, skulle, om de avsåge samma valområde, hållas i en förrättning. I allmänhet synes man emellertid hava tänkt sig frågan gälla endast ett sammanförande av tiderna för valen inom en något så när kort tidrymd. Åtskilliga hava uttalat sig direkt om, huruvida sammanförande till en och samma förrättning borde ifrågakomma.

Endast ett fåtal förordar uttryckligen sammanförande av olika val till en och samma förrättning. *Magistraten i Uddevalla* anser, att genom särskilda anordningar och exempelvis genom olika färgade kuverter samt stämpel, angivande vilket val kuvertet avser, torde, utan risk för några förväxlingar av betydelse, låta sig göra att vid samma valtillfälle upptaga valkuvert för både stadsfullmäktig- och landstingsmannaval. *Magistraten i Trälleborg* finner ej heller valtekniska svårigheter föreligga att sammanföra sistnämnda båda slag av val till en förrättning. Jämväl *stadsfullmäktige i Ystad* och *i Varberg* tillstyrka sammanförande av berörda val till ett valtillfälle. — — — — —

Från intet håll förordas sammanförande till en förrättning av andrakammarval och annat slag av val. — — — — —

Vissa av de hörda myndigheterna avstyrka uttryckligen ett sammanförande av olika val till samma förrättning. Bland dem är *länsstyrelsen i Örebro län*, som framhåller, att det icke kunde komma att bidra till reda och ordning i valförrättningarna, att val till skilda korporationer på sådant sätt sammanblandades, samt att för övrigt anordningarna före och vid dylika gemensamma valförrättningar skulle i hög grad försvåras.

På de flesta håll göres icke något direkt uttalande i frågan, utan yttrar man sig endast helt allmänt om sammanförande av val till samma tid på året.»

1918 års
lagtima
riksdag.

Efter att hava inhämtat dessa utlåtanden och yttranden framlade Kungl. Maj:t i proposition till 1918 års lagtima riksdag (n:r 261) förslag till vissa ändringar i förordningarna om kommunalstyrelse på landet och i stad samt i förordningen om landsting, gående ut på ett upphävande av den successiva förnyelsen av kommunalfullmäktige, stadsfullmäktige och landsting.

I samband med den successiva förnyelsens avskaffande i fråga om fullmäktigkorporationerna föreslogs i propositionen vissa ändringar i bestäm-

melserna om fullmäktiges antal samt valkretsindelningen vid stadsfullmäktigval.

Enligt förslaget skulle

<i>landskommun</i>	med	2,000 inv. eller därunder	utse	16 fullmäktige
»	»	över 2,000 t. o. m. 10,000 inv.	»	16—30 »
»	»	» 10,000 invånare	»	31—40 »
samt				
<i>stad</i>	med	2,000 inv. eller därunder	utse	16 fullmäktige
»	»	över 2,000 t. o. m. 10,000 inv.	»	16—30 »
»	»	» 10,000 » 20,000	» »	31—40 »
»	»	» 20,000 » 40,000	»	41—50 »
»	»	» 40,000 invånare	»	51—60 »

I fråga om valkretsindelningen föreslogs ingen allmän sänkning av det invånarantal (10,000), vid vilket kommun skulle indelas i valkretsar, men, om i landskommun eller stad med högst 10,000, men mer än 2,000 invånare bestämts, att antalet fullmäktige skulle vara högre än tjugu, så skulle enligt förslaget kommunen eller staden för val av fullmäktige indelas i valkretsar. Varje krets på landet som i stad skulle utse minst sex högst femton fullmäktige — jfr ovan sid. 12 —.

I det till denna proposition fogade statsrådsprotokollet framhåller departementschefen efter att hava redogjort för infordrade utlåtanden och yttranden önskvärdheten att inskränka antalet valförrättningar. Bland medlen för att nå detta syfte nämnes i första hand *avskaffandet av den successiva förnyelsen* av landsting och *stadsfullmäktige*. I fråga om de senare heter det:

»Även stadsfullmäktige förnyas för närvarande med halva antalet vart annat år, men varje val sker för staden i dess helhet, så att hela valmanskåren däri deltagar. Om nu en sådan ändring skulle ske, att samtliga fullmäktige komme att väljas på en gång, skulle detta uppenbarligen för valmännen medföra en avgjord lättnad, och ändring är således ur denna synpunkt ännu starkare motiverad för stadsfullmäktige än för landstingen. Den från vissa håll uttryckta farhågan, att kontinuiteten i fullmäktiges verksamhet därmed skulle äventyras, kan icke tillmätas någon egentlig betydelse på samma grund som nyss anförts rörande landstingen, nämligen att det proportionella valsättet tryggar mot allt för tvära omkastningar. Däremot framträda i städerna andra betänkligheter. Enär antalet fullmäktige är i förhållande till folkmängden relativt högt, i synnerhet i de mindre städerna, skulle valens förrättande på en gång för hela antalet komma att öka möjligheterna för smågrupper bland väljarna att göra sig gällande enligt det proportionella systemet. I en stad, som har 30 stadsfullmäktige, skulle

en grupp eller ett kotteri, innehavande en 30-del av hela väljarkårens rösttal, äga möjlighet att insätta en representant, huru olämplig han än vore, under det att för närvarande det åtminstone fordras, att gruppen disponerar en 15-del av rösttalen, för att den skall kunna utöva sådan makt. Dessutom visar erfarenheten, att, på grund av vissa brister i den nu gällande proportionella metoden, vid starkare splittring inom ett parti ganska små minoriteter hava möjlighet att giva ett val en oparäknad utgång, och denna möjlighet ökas, ju större det antal platser är, som valet avser. En sådan oförmånlig inverkan av valens sammanförande kunde emellertid väsentligen förekommas dels genom sådana ändrade bestämmelser angående valkretsindelning, att även städer med mindre än 10,000 invånare må kunna indelas i valkretsar, samt att varje krets får att utse högst t. ex. 15 fullmäktige, och dels genom nedsättning av antalet stadsfullmäktige i städer, som ej indelas i valkretsar. Såsom en annan olägenhet skulle kunna anföras, att i mindre städer, där lämpliga krafter för det kommunala arbetet icke alltid stå till buds, det måste anses som en nackdel, att, om en inom annan ort för sådant arbete använd person inflyttat eller någon, som på grund av offentligt uppdrag nödgats avsäga sig fullmäktigskapet, åter ställes till förfogande, det måste dröja en något längre tid, innan man kan taga en dylik person i anspråk för kommunalförvaltningen.

Sådana fall torde emellertid vara jämförelsevis sällsynta och kunna tydligen ej anses vara av den vikt, att de skulle få utgöra hinder för den ifrågasatta förändringen.»

Departementschefen ingår därefter på frågan om *en förlängning av mandatstiden* och tillbakavisar därvid denna utväg för ernående av färre valkampanjer. Därefter avhandlas spörsmålet, *hurvida den successiva förnyelsen bör avskaffas även i fråga om andra kommunala val.*

»Dessa andra val», heter det, »äro av fyra särskilda slag: 1) val inom den kyrkliga kommunen (såväl i stad som på landet), såsom av kyrkoråd, skolråd m. m., 2) val av drätselkammare och andra styrelser i städer, som ej hava stadsfullmäktige, 3) val på landet av kommunalnämnd och andra styrelser samt 4) val av kommunalfullmäktige och municipalfullmäktige.

Vad de tre första kategorierna beträffar torde man kunna påstå, att i regel dessa val ej föranleda valkampanjer av någon betydelse och att vid dem de politiska synpunkterna spela en ganska underordnad roll. Här är ju i det hela fråga om val av rena förvaltningsmyndigheter. Skulle man genom att sammanföra nu berörda val med andra val bidraga att giva dem en politisk anstrykning, vore därav knappast några fördelar att hämta.

Tveksammare är frågan, huru man bör ställa sig till den fjärde kategorien, eller valen av kommunalfullmäktige och municipalfullmäktige. Sedan numera allt flera av de folkrikare kommunerna på landet övergått att bli »städer under landsrätt», kan man tilläventyrs göra gällande, att i de flesta av de kommuner, där kommunalfullmäktige utses, den politiska livaktigheten ej är så stor, att valkampanjerna vid deras tillsättande bli av avsevärd omfattning. Å andra sidan må framhållas, att kommunalfullmäktige ej utgöra representantförsamlingar, dit valen ske efter proportionell metod och efter huvudsakligen samma regler som de vid stadsfullmäktigvalen tillämpade. Förhållandena i dessa kommuner och i de

mindre städerna torde väl också i huvudsak vara likartade. Riktigast synes därför vara att låta kommunalfullmäktigvalen följa samma regler som stadsfullmäktigvalen. Detsamma bör då också gälla om municipalfullmäktigvalen.»

Till slut prövar departementschefen möjligheten av att inskränka valkampanjerna genom *sammanförande av skilda val till ungefär samma tid på året*. Av principiella skäl tillbakavisas därvid till början projektet att sammanföra alla tre valen, andrakammarval, landstingsmannaval och fullmäktigval, till ett och samma år och till ungefär samma tid på året ävensom förslaget att sammanföra andrakammarval och landstingsmannaval. Gent emot förslaget att sammanföra landstingsmannaval och fullmäktigval hyste departementschefen inga betänkligheter av principiell natur, men mot detsamma talade vissa praktiska svårigheter, som voro förenade med dess genomförande. Härom gjorde departementschefen bl. a. följande uttalande:

»Vad först angår frågan, huruvida nämnda val må kunna sammanföras till en enda förrättning, är att märka, att endast ett ringa fåtal av de hörda myndigheterna och korporationerna vågat förorda en dylik åtgärd. Man kan icke förneka den fara, som föreligger, att, huru man än söker ordna en sådan gemensam förrättning, densamma skall för valmännen bliva en källa till oreda och förvirring. Jag har därför ansett tanken på ett sammanförande av valen till *en* förrättning böra åtminstone för närvarande uppgivas. Medgivas måste emellertid att, om valen icke kunna sålunda sammanslås, de fördelar, man genom sammanförandet velat vinna, i avsevärd grad skulle minskas. Åtskilligt synes dock vara att vinna redan genom att sammanföra ifrågakarande val inom en viss kortare tidrymd på sätt i flertalet av de avgivna yttrandena förordats.»

Departementschefen diskuterar därefter frågan, *under vilken månad* de till samma år sammanförda landstingsmannavalen och fullmäktigvalen lämpligen kunde tänkas förlagda och stannar därvid för september såsom den lämpligaste valmånaden.

»I och för sig», frambäller departementschefen, »vore önskligt, att valen kunde förläggas till september, som i allmänhet ansetts lämplig såsom valmånad, och till någon dag efter det landstingen för året hållits. I så fall måste man emellertid antingen förordna om upprättande av särskild vallängd för ifrågakarande val, vilken åtgärd under nu rådande förhållanden knappast skulle uppväga därav förorsakade besvär och kostnader, eller också nöja sig med att för valen tillämpa den föregående år upprättade kommunala röstlängden. Att emellertid vid stadsfullmäktigvalen använda denna äldre röstlängd, i stället för att, såsom nu, begagna den samma höst upprättade röstlängden, innebär en avgjord olägenhet och en avsevärd försämring av nuvarande ordning. Den äldre röstlängden hänför sig ju till förhållandena ett år tidigare än den senare röstlängden gör och avviker sålunda beträffande t. ex. avflyttade eller inflyttade personer betydligt mera från förhållandena vid valen än den sistnämnda. Mot ett förläggande av stadsfullmäktigvalen till den nu ifrågasatta tiden talar även, att i så-

dant fall de fullmäktige, som icke omvalts, skulle omkring tre månader, således en avsevärd tid, fortfarande uppehålla sina befattningar, för vilka de givetvis icke längre kunde hysa samma intresse.»

Den då föreskrivna tidpunkten för den kommunala röstlängdens upprättande utgjorde även hinder för valens förläggande till oktober eller november, och december ansågs vara en för de kommunala myndigheterna redan alltför arbetstyngd månad, för att man skulle våga än mera öka arbetsbördan med ytterligare valförrättningar. Julmånaden vore också från valmännens sida sett en synnerligen olämplig valmånad, särskilt för landsbefolkningen. Departementschefen slutade sitt anförande i förevarande fråga sålunda:

»Något annorlunda skulle förhållandena ställa sig, om en bestämd valdag för de politiska valen komme till stånd samt rösträtten i kommunerna blir mindre skiljaktig än nu från den politiska. Sista söndagen i september eller första söndagen i oktober kunde då lämpligen bliva valdag, vart annat år för de politiska valen och vart annat år för stadsfullmäktig- och landstingsmannavalen. Detta är enligt min mening det mål, vartill man bör sträva i förevarande hänseende. Men för närvarande möta såväl mot denna anordning som mot ett sammanförande av landstings- och stadsfullmäktigvalen överhuvud så stora olägenheter, att jag ansett mig icke böra tillstyrka ett frångående i nämnda hänseende av nuvarande ordning för berörda val. Såväl landstingsmannavalen som fullmäktigvalen torde alltså tillsvidare böra hållas å nu stadgade tider.»

Vad *Stockholms stad* vidkommer, föreslogs i den kungl. propositionen ingen som helst ändring i bestämmelserna om stadsfullmäktigvalen. Motiven härför angivas i det till propositionen fogade utdraget ur statsrådsprotokollet sålunda:

»Vad därefter angår frågan om ändring av de för Stockholm gällande bestämmelserna om stadsfullmäktigval, så synes visserligen principiellt ett bibehållande av regeln om fullmäktigkorporationens successiva förnyelse icke vara mera påkallat för Stockholms del än eljest för de större städerna. Men å andra sidan måste man taga i betraktande, att Stockholm sedan gammalt i kommunalt hänseende intagit en särställning, och att antalet stadsfullmäktige där är betydligt mycket större än i någon annan stad. Härtill kommer, att, såsom stadsfullmäktige i Stockholm framhållit, nu gällande föreskrift, enligt vilken val till stadsfullmäktige därstädes skall äga rum vart annat år i stället för varje år, såsom tidigare var stadgat, infördes så nyligen som år 1911. Med hänsyn härtill och till den avvisande hållning, såväl stadsfullmäktige som myndigheterna i Stockholm intagit till förslaget, har jag funnit tills vidare inga ändringar i förevarande hänseende böra vidtagas i de för Stockholm gällande reglerna.»

I anslutning till denna proposition väcktes inom första kammaren motioner

dels av herr Hellberg (n:r 162 och n:r 163) samt av herr von Mentzer (n:r 169 och n:r 170), som bland annat avsågo att förlägga landstingsmanna-

valen och valen till riksdagens andra kammare till en gemensam valdag på hösten;

dels av herr Ström (n:r 167), som hemställde, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att Kungl. Maj:t måtte utarbeta ett förslag, att föreläggas riksdagen, syftande till att åstadkomma, att stadsfullmäktige i Stockholm skulle väljas på så sätt, att samtliga stadsfullmäktige utsåges på en gång;

dels av herr Wikström (n:r 389), som hemställde, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts proposition n:r 261 med de ändringar i däri innehållna lagförslag, som betingades därav, att val till landsting samt stads- och kommunalfullmäktige efter viss övergångstid skulle gälla för tre år;

dels av herrar Ericson i Funäsdalen och Johansson i Sollefteå (n:r 391), som hemställde, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag i propositionen n:r 261, evad däri föresloges uppdelning av stad vid stadsfullmäktigval i valkretsar;

dels slutligen av herr Sterne (n:r 394), som hemställde om vissa ändringar i den av Kungl. Maj:t föreslagna bestämmelsen angående antalet stadsfullmäktige i förhållande till folkmängden ävensom i bestämmelserna angående antalet kommunalfullmäktige.

Konstitutionsutskottet, som hade att behandla förevarande proposition och motioner, förordade i sitt utlåtande n:r 21 Kungl. Maj:ts proposition i vad densamma anginge ett upphävande av den successiva förnyelsen av landstingen, men hemställde tillika, med godtagande i huvudsak av de i herr Hellbergs motion framställda förslag, att riksdagen måtte besluta vissa andra ändringar i landstingsförordningen, gående ut på att landstingsmannavalen skulle förläggas till sista söndagen i september, samt att såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga ett förslag till ändring i riksdagsordningen, enligt vilket val till riksdagsmän i andra kammaren skulle verkställas första söndagen i september.

Utskottet hemställde vidare, att Kungl. Maj:ts proposition, i vad den rörde avskaffandet av den successiva förnyelsen av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige, icke måtte vinna riksdagens bifall, samt att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående införande av viss för land och stad gemensam arbetsfri valdag på söckendag.

Utskottets motivering för bibehållande av successiv förnyelse av fullmäktigkorporationerna var av följande lydelse:

»I jämförelse med landstingsmannavalen hava de övriga kommunala valen synts utskottet vara av underordnad vikt för det syftemål — inskränkning i antalet valstrider av mera allmän omfattning —, som föranlett Kungl. Maj:ts

förslag. Frågan om dessa vals anordnande torde också kunna lösas oberoende av det resultat, till vilket utskottet kommit beträffande andrakammarvalen och landstingsmannavalen. Vid sådant förhållande hava de praktiska olägenheter, som ett upphävande av den successiva förnyelsen av fullmäktigekorporationerna skulle draga med sig, för utskottet blivit avgörande. Dessa olägenheter bestå förnämligast däri, att den ifrågavarande åtgärden, därest den isolerad genomfördes, skulle föranleda, att ett allt för stort antal mandat komme att på en gång besättas; att åter, som Kungl. Maj:t med hänsyn till denna omständighet föreslagit, dels för mindre städer minska antalet fullmäktige, dels i långt större utsträckning än nu är fallet föreskriva stads (resp. kommuns) uppdelning i valkretsar, finner utskottet av flera grunder icke tilltalande. Utskottet har således icke ansett sig kunna tillstyrka Kungl. Maj:ts proposition, i vad den avser förordningarna om kommunalstyrelse i stad och på landet. Därmed torde även de förslag, som i anledning av propositionen motionsvis framförts av herrar Ström, Sterne, Ericson i Funäsdalen och Johansson i Sollefteå, böra förfalla.»

Mot utskottets uttalande framfördes flera reservationer, av vilka två gingo ut på, att utskottet bort tillstyrka upphävandet av den successiva förnyelsen jämväl för fullmäktigekorporationerna.

Emellertid vunno varken Kungl. Maj:ts eller utskottets förslag bifall av någondera kammaren, utan riksdagen anhöll i skrivelse den 19 juni 1918 (n:r 454), att Kungl. Maj:t täcktes föranstalta om utredning av frågan om införande av en för hela landet gemensam valdag på hösten, alternativerande för valen till andra kammaren och landstingsmannavalen, vilken utredning borde omfatta jämväl frågan om lämpligheten av den gemensamma valdagens fastställande till en arbetsfri söckendag, samt att till nästa riksdag framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

1919 års
lagtima
riksdag.

Med anledning av denna riksdagsskrivelse framlade Kungl. Maj:t, efter att hava infordrat utlåtande från landsting och länsstyrelser, i propositionerna (n:r 121 och n:r 374) till 1919 års lagtima riksdag förslag till de ändringar i förordningen om landsting och i riksdagsordningen, som ovan å sid. 14 anförts. Dessa propositioner blevo av konstitutionsutskottet tillstyrkta i dess utlåtanden n:r 21 och n:r 22 och antogos av riksdagen.

1920 års
riksdag.

Sedan sålunda den successiva förnyelsen av landsting avskaffats, väcktes vid 1920 års riksdag i första kammaren motion, n:r 42, av herr Stendahl, vari hemställdes »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t till nästa riksdag framlägga förslag om upphörande av den successiva förnyelsen av stadsfullmäktige i stad, stadsfullmäktige i Stockholm, samt kommunal- och municipalfullmäktige».

Med erinran, att konstitutionsutskottet vid 1918 års lagtima riksdag tillstyrkt i propositionen n:r 261 till samma riksdag framställt förslag om upphävande av den successiva förnyelsen av landsting, stads-, kommunal-

och municipalfullmäktige endast i vad detsamma rörde landstingen, ytt-
rade motionären till stöd för sitt yrkande bland annat följande:

»Dessa frågor ha emellertid numera kommit i ett förändrat läge.

Genom den utsträckta rösträtten ha valmanskårerna svällt ut till den grad, att kostnaderna och besväret för det allmänna såväl som för de olika partierna stigit högst betydligt och sannolikt komma att stiga än ytterligare. Att inskränka valkampanjerna till hälften, innebär tydligen en ren nationalekonomisk besparing. Av de skäl, som anförts emot en dylik åtgärd, kan talet om att detsamma skulle riskera kontinuiteten inom representationerna utan vidare avfärdas, enär det proportionella valsättet härvidlag bjuder fullständig säkerhet, särskilt när mandatantalet i kretsarna blir tillräckligt stort för att proportionalismens väsen kan komma till uttryck.

Återstår sedan de olägenheter, som kunna uppstå, därest ett allt för stort antal mandat komma att på en gång besättas. Genom de förslag till reformering av vårt nuvarande valsätt, som i trontalet bebådats, får man hoppas, att valmetoden måtte bli så förbättrad, att inga olägenheter kunna uppstå, om ett större antal platser skola besättas i en valkrets.»

Slutligen framhöll motionären, att »samtliga de skäl, som tala för reformens vidtagande vid stadsfullmäktigvalen i stad, gälla i minst samma grad förhållandena i Stockholm».

Denna motion blev av konstitutionsutskottet tillstyrkt på så sätt, att utskottet i sitt utlåtande n:r 6 hemställde, att riksdagen ville, i anledning av motionen, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det tacktes Kungl. Maj:t efter verkställd utredning till nästa års riksdag framlägga förslag dels om upphörande av den successiva förnyelsen av stadsfullmäktige, kommunal- och municipalfullmäktige samt stadsfullmäktige i Stockholm, dels ock om sammanförande av valen av berörda kommunala korporationer till samma år som valen av landsting.

Andra kammaren biföll utskottets hemställan, och även första kammaren beslöt för sin del riksdagsskrivelse, dock att denna skulle gå ut därpå, att Kungl. Maj:t tacktes låta verkställa utredning och till nästa års riksdag framlägga därav föranledda förslag dels om upphörande o. s. v. lika med utskottets förslag. Sedan frågan för sammanjämkning återremitterats till konstitutionsutskottet, hemställde detta i sitt memorial n:r 134 om bifall till den av första kammaren beslutade formuleringen. Denna hemställan blev av riksdagen bifallen.

I den riksdagsskrivelse, n:r 134, som sålunda kom till stånd, återgivas till en början de av konstitutionsutskottet vid 1918 års riksdag framförda skäl för avstyrkande av den i ovan berörda proposition föreslagna åtgärden att upphäva bestämmelserna om successiv förnyelse av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige — jfr sid. 26 —; och anföres där-
efter följande:

»Olägenheterna ifråga torde emellertid kunna till väsentlig del avlägsnas bl. a. genom en ändamålsenligare valkretsindelning. Riksdagen får vidare erinra om, att den vid 1918 års urtima riksdag beslutade genomgripande reformen av den kommunala valordningen samt den sedan 1919 års lagtima riksdag vilande grundlagsändringen om kvinnans politiska rösträtt helt hava förändrat de förutsättningar, från vilka utskottet i ovananförda yttrande utgick. Nya stora folklager hava gjorts delaktiga av den kommunala och politiska rösträtten. Under sådana förhållanden framträder starkare, än tillföre, kravet att i möjligaste mån inskränka antalet valkampanjer av olika slag. Ofta återkommande val förorsaka enligt riksdagens mening såväl valmanskåren som det allmänna onödiga kostnader, varjämte de myndigheter, som hava att förrätta valen och ombesörja sammanräkningarna betungas med arbete, som med fördel kan undvikas. Vad slutligen den kommunala verksamheten beträffar, kräver denna framför allt arbetsro och tid för sin ostörda utveckling.

Det synes riksdagen därför, att upphävande av den successiva förnyelsen av de i motionen omnämnda kommunala korporationerna är synnerligen önskvärt. Ett sådant upphävande kan också enligt riksdagens mening ske utan nämnvärda olägenheter. Genom det proportionella valsättet får kontinuiteten i det kommunala arbetet anses behörigen tryggad.

År 1919 infördes, jämsides med upphävandet av den successiva förnyelsen av landstingen, bestämmelser om alternerande val vartannat år av landsting och av riksdagens andra kammare. Lagändringar i samma riktning beträffande de kommunala fullmäktigeinstitutionerna skulle uppenbarligen främja det till grund för samtliga här nämnda reformer och reformsträvanden liggande syftet att nedbringa antalet val. Ett bibehållande av nu rådande ordning däremot, med kommunala val infallande mellan valen till landsting och andra kammaren, motverkar direkt sagda syfte. Genom att upphäva den successiva förnyelsen av de nämnda kommunala korporationerna samt förlägga valen av dessa till samma år som valen av landsting bleve det av riksdagen år 1917 i skrivelse nr 308 framlagda önskemålet om vartannat år regelbundet återkommande kommunala och politiska val i avsevärd grad förverkligat. Frågan om ett dylikt förläggande av alla mera betydande kommunala val till samma år kräver emellertid en närmare prövning. Ävenledes spørsmålet om upphörande av här nämnda kommunala institutioners successiva förnyelse fordrar på grund av det förändrade sakläget utredning utöver vad förut i ämnet förebragts. Med hänsyn till de olika mandat-tiderna för ledamöterna i nu fungerande kommunala fullmäktigekorporationer äro, vid lagändringar i här avsedd riktning, lämpligt avfattade övergångsbestämmelser, anknyttande den tilltänkta samtidiga förnyelsen av korporationerna ifråga till utgången av någon av nu gällande mandattider, av särskild vikt.

På grund av vad sålunda anförts får riksdagen anhålla, det täcktes Eders Kungl. Maj:t låta verkställa utredning och till nästa års riksdag framlägga därav föranledda förslag dels om upphörande av den successiva förnyelsen av stadsfullmäktige, kommunal- och municipalfullmäktige samt stadsfullmäktige i Stockholm, dels ock om sammanförande av valen av berörda kommunala korporationer till samma år som valen av landsting.

Under riksdagsbehandlingen av frågan om den successiva förnyelsens avskaffande, sådan denna behandling kommit till synes i nu anförda historik, torde hava framförts så gott som alla skäl för och emot reformen i fråga.

Fördelen av en sådan reform skulle, i enlighet med vad där anförts, väsentligen ligga i den inskränkning av de kommunala valkampanjerna till hälften, som härigenom vunnas, vilket särskilt med hänsyn till den genom den utsträckta kommunala rösträtten skedda ökningen av valmanskåren och den politiska karaktär, fullmäktigvalen allt mera fått, innebure en avsevärd besparing av kostnader och besvär för såväl det allmänna som de olika politiska partierna. Det har därvid framhallits, att med hänsyn till det sätt, varpå den successiva förnyelsen åstadkommes i fråga om fullmäktigkorporationerna till skillnad mot vad fallet var i fråga om landstingen, dess avskaffande, vad de förra angår, skulle innebära en större lättnad för valmännen än avskaffandet av den successiva förnyelsen av landstingen. Såsom en vinst av reformen i fråga har jämväl anförts, att genom den fördubbling av antalet fullmäktige, som varje val skulle komma att omfatta, proportionalismen och minoriteternas möjlighet att göra sig gällande skulle mera än nu komma till sin rätt.

Mot den successiva förnyelsens avskaffande har huvudsakligen anförts, att reformen i fråga skulle möjliggöra genomgående och plötsliga förändringar av fullmäktigkorporationernas sammansättning till skada för kontinuiteten i fullmäktiges verksamhet och för en målmedveten kommunalpolitik; att genom den successiva förnyelsens borttagande väljarna alltför sällan skulle komma i tillfälle att uttrycka sin vilja såväl beträffande de personer, som skola företräda dem, som beträffande den kommunalpolitik, som bör följas; att till följd av det stora antal mandat, som skulle vid varje val besättas, ofta ett fåtal röster, ett kotteri, skulle kunna genomdriva inval, som ej stöddes av någon allmänna mening; att av samma skäl med gällande valmetod slumpen än mera än nu skulle spela in vid valen och göra utgången oberäknelig; samt att den nuvarande proportionella metoden, tillämpad vid val för tillsättande av ett större antal platser, vore förenad med rent tekniska svårigheter, vartill komme ökat arbete vid röstsammanräkningarna.

Då de anförda skälen för den successiva förnyelsens avskaffande även vid representantvalen i primärkommunerna under den senaste tiden vunnit alltinera gehör, lär man vara berättigad att söka en bidragande orsak därtill i en rådande allmän känsla av olust inför nära på varandra följande valkampanjer. Då en dylik känsla är ägnad att slappa intresset

Sammanfattning av anförda skäl för och emot den successiva förnyelsens avskaffande.

De sakkunniga.

Den successiva förnyelsens avskaffande.

Valtröttheten.

icke blott för själva valen utan också för allmänna angelägenheter överhuvudtaget, bör givetvis till densamma tagas avgörande hänsyn, om den kan förmodas bliva bestående i händelse av val med de mellantider, som bliva regel med nu gällande bestämmelser i riksdagsordningen och kommunalförordningarna, men undanröjas eller förminsas genom förlängning av dessa mellantider, i vad angår fullmäktigval. Men det kan icke anses uteslutet, att den i ögonen fallande s. k. valtröttheten väsentligen är beroende av den tillfälliga anhopning av val — politiska och kommunala — under åren 1919, 1920 och 1921, som ansetts påkallad av omfattande förändringar i såväl den kommunala som den politiska rösträtten, och att denna valtrötthet för den skull måhända har sin grund i rent tillfälliga omständigheter. Uppenbart är emellertid, att övergående stämningar lika litet få inverka på den föreliggande frågan som på lagstiftningsfrågor i allmänhet och icke få skymma de realskäl, som anförts för och emot den påyrkade förändringen. Det har för den skull varit angeläget för de sakkunniga att vid övervägande av dessa skäl söka frigöra sig från den nu allmänna känslan av valleda.

*Behovet av
färre val-
procedurer.*

Vägaende skäl för den successiva förnyelsens avskaffande äro givetvis dels önskvärldheten att så sällan som möjligt behöva över hela landet igångsätta valprocedurer, vilka medföra betydande tidsförlust och därjämte ofta avsevärda direkta utgifter för ett stort antal av samhällsmedlemmarna, dels det behov av arbetsro, som även för de kommunala representanterna gör sig gällande och bättre tillgodoses, ju mera sällan arbetet störes av förestående eller pågående valkampanjer.

*Den propor-
tionella val-
metoden så-
som garanti
för kontinu-
itetens beva-
rande.*

Att vissa av de olägenheter, vilka anmärkts såsom förbundna med den åsyftade reformen, hava fog för sig, kan icke förnekas, men å andra sidan har en del av de framförda anmärkningarna aldrig varit av någon egentlig betydelse eller har på grund av förändrade förhållanden förlorat den betydelse de ursprungligen ägt.

De sakkunniga vilja därvid till en början erinra, att den successiva förnyelsen av fullmäktigkorporationerna ursprungligen varit avsedd att förhindra eller mildra de hastiga och genomgripande förändringar i dessa korporationers sammansättning, som majoritetsvalen voro ägnade medföra. Den proportionella valmetoden utgör emellertid, såsom även framhållits vid förevarande frågas riksdagsbehandling, i och för sig en rätt stark garanti gent emot dylika hastiga förändringar, vadan den successiva förnyelsen ur denna synpunkt numera i långt mindre grad än förr är av behovet påkallad.

*»Kotteri-
politik».*

Med avseende å anmärkningen, att genom den successiva förnyelsens avskaffande ett mindre antal medborgare än nu, ett kotteri, skulle bliva i stånd att skaffa sig egna representanter i fullmäktige, vilja de sak-

kunniga erinra, att det proportionella valsättets syfte just är att låta minoriteterna komma till sin rätt. Vid allmän och lika rösträtt är ur rättvisans synpunkt intet att anmärka mot en dylik möjlighet. Annorlunda kunde förhållandet vara, så länge den graderade röstskalan tillämpades och följaktligen ett fåtal röstägande kunde med lätthet sammansluta sig och i fullmäktige insätta ett relativt stort antal representanter för sina speciella intressen. Under dåvarande förhållanden måste det hava ansetts såsom en betänkelig sak att genom avskaffande av den successiva förnyelsen ytterligare nedbringa det minimala av röstägande, som erfordrades för att erhålla en representant i fullmäktigeförsamlingen. Även den genom rösträttsreformen skedda ökningen av väljarskarorna har medfört, att ett kotteri för

Översikt över fullmäktigvalen i vissa lands- och stadskommuner.

K o m m u n	Folk- mängd vid 1918 års ut- gång	Antal full- mäk- tige, valda för fyra kalen- derår, år 1919	Val, förrättade under något av åren 1916—1918								1919 års båda vårval	
			Röstberättigade						Avgivna god- kända valsed- lar		Röst- berät- tigade	Halva antalet avgiv- na god- kända val- sedlar och röste- tal
			Antal perso- ner	Röste- tal	Därav inom högsta röst- gruppen ¹		Medel- röstetal inom högsta röstgrup- pen	Antal	Röste- tal			
					Antal perso- ner	Röst- etal						
Sködinge	3,175	13	682	4,088	9	259	28,8	324	2,675	1,735	1,000	
Malmköping	806	10	263	2,202	12	322	26,8	141	1,525	496	373	
Valdemarsviks köping	1,765	10	333	2,250	8	262	32,8	286	2,100	981	722	
Älmhults köping . . .	1,283	10	291	2,631	9	231	25,7	36	408	665	527	
Nybro köping	2,508	13	498	3,826	23	692	30,1	201	2,236	1,390	1,018	
Gråmanstorp	3,732	13	840	6,166	42	1,178	28,0	387	3,894	2,006	1,392	
Åhus köping	1,261	10	477	3,687	23	678	29,5	189	1,914	741	519	
Säffle köping	2,688	13	389	3,665	27	772	28,6	340	3,500	1,515	1,146	
Kungsörs köping . . .	1,803	10	427	3,363	11	343	31,2	274	2,588	1,018	769	
Sollefteålandskommun	2,814	12	432	3,212	13	354	27,2	371	3,109	1,474	976	
Östhammar	911	10	353	3,209	20	674	33,7	216	2,851	596	485	
Säter	1,554	10	584	5,485	17	589	34,6	374	5,382	916	696	
Söderköping	2,570	12	570	5,836	46	1,586	34,5	221	3,387	1,583	1,063	
Vimmerby	2,893	13	693	6,415	36	1,248	34,7	292	4,680	1,580	1,282	
Huskvarna	7,802	15	2,355	32,411	42	1,480	35,2	1,495	28,349	3,969	3,123	
Växjö	8,911	15	2,511	31,535	204	7,102	34,8	1,308	23,884	5,207	3,194	

¹ För landsbygden 20—40 röster, för städerna 28—40 röster.

² Delvis beräknade tal.

att kunna få in sina kandidater i fullmäktige måste vara talrikare nu än förr. Till belysande av dessa förhållanden hava de sakkunniga, med ledning av dels den statistik, som åvägabragts av 1918 års kommunalrösträttsakkunniga, dels den officiella statistiken och för densamma införskaffat, delvis icke publicerat primärmaterial, i omstående tabell gjort en siffersammanställning angående fullmäktigvalen i ett antal landskommuner och städer inom de mindre storleksgrupperna före och efter rösträttsreformen.

Med användande av detta siffermaterial har uppgjorts nedanstående tablå, utvisande, absolut och relativt taget, det minimiantal röstberättigade, som skulle erfordrats för insättande av *en* representant i fullmäktige dels före rösträttsreformen och vid successiv förnyelse, dels efter rösträttsreformen och utan successiv förnyelse. I fråga om det förra alternativet meddelas tvenne sifferserier, avseende väljarkotteriets omfattning, om detsamma tänkes bestå i ena fallet, littera a), av röstägare, tillhörande uteslutande de högsta röstgrupperna, i andra fallet, littera b), av röstägare, jämt fördelade på samtliga röstgrupper, d. v. s. med bortseende från den före rösträtts-

K o m m u n	Före rösträttsreformen och vid successiv förnyelse				Efter rösträttsreformen och utan successiv förnyelse	
	Fallet a)		Fallet b)		Absoluta tal	I % av kommunens folkmängd
	Absoluta tal	I % av kommunens folkmängd	Absoluta tal	I % av kommunens folkmängd		
Sköldinge	8	0,25	25	0,79	40	1,26
Malmköping	6	0,74	15	1,86	19	2,36
Valdemarsviks köping	7	0,40	29	1,64	37	2,10
Älmhults köping	2	0,16	4	0,31	27	2,10
Nybro köping	6	0,24	16	0,64	41	1,63
Gråmanstorp	11	0,29	30	0,80	56	1,50
Åhus köping	7	0,56	19	1,51	26	2,06
Säffle köping	10	0,37	27	1,00	46	1,71
Kungsörs köping	9	0,50	28	1,55	39	2,16
Sollefteå landskommun	10	0,36	31	1,10	41	1,46
Östhammar	9	0,99	22	2,41	25	2,74
Säter	16	1,03	38	2,45	35	2,25
Söderköping	9	0,35	19	0,74	45	1,75
Vimmerby	11	0,38	23	0,80	52	1,80
Huskvarna	54	0,69	100	1,28	105	1,35
Värmdö	46	0,52	88	0,99	107	1,20

reformen tillämpade röstskalan. Beräkningarna angående förhållandena före röststrätsreformen äro gjorda under förutsättning, att då förrättade val avsett det antal fullmäktige, som år 1919 valdes för fyra år.

Om sålunda, såsom de sakkunniga framhållit, den successiva förnyelsens avskaffande under nuvarande förhållanden icke torde innebära någon egentlig fara för kontinuitetens bevarande inom fullmäktigkorporationerna eller för att en alltför ringa minoritet, ett kotteri, skulle kunna förskaffa sig representanter i fullmäktige, så kan emellertid å andra sidan icke förnekas, att det proportionella valsätt, som för närvarande tillämpas i vårt land, icke under alla förhållanden, utesluter för sagda kontinuitet ödesdigra kupper, som kunna sättas i scen även av ett relativt ringa antal väljare. Exempel på dylika kupper ha icke saknats under de senaste fullmäktigvalen. Och en tillfällig kupp, som bestämmer valresultatet, måste, om hela representationen väljes på en gång, givetvis få en mer ödesdiger betydelse, än då vid varje tillfälle utses endast en del av densamma. Synnerligast vid en valmetod, som tillämpar tvenne med varandra konkurrerande regler, och som härigenom inbjuder till kuppförsök och gör valresultatet oberäkneligt, får risken i berörda avseende av den successiva förnyelsens avskaffande icke helt förbises — jfr nedan sid. 36 —.

Avsevärd hänsyn bör även tagas till den framförda synpunkten, att det är för en sund kommunalförvaltning nyttigt och för upprätthållande av det allmänna intresset för förvaltningen betydelsefullt, att kommunmedlemmarna jämförelsevis ofta få anledning taga ståndpunkt till förvaltningsfrågorna. I fråga om de kommunala representationerna saknas ju upplösningsrätten, denna rätt, som i fråga om riksdagens andra kammare utgör ett medel att utan att invänta den ordinarie mandatstidens utgång vid viktigare frågor avgörande låta de röstberättigade i val säga sin mening, och som därför ansetts neutralisera olägenheterna av den reform, varigenom de röstberättigade numera i regel endast vart fjärde i stället för förut vart tredje år få gå till val av andrakammarledamöter. Det har också gjorts gällande, att i händelse av större mellantider i fråga om de kommunala representantvalen det måhända vore att befara, att det bleve icke så mycket de kommunala frågorna, utan de allmänt politiska synpunkterna, om vilka valen komme att röra sig. I sistberörda hänseende kan dock erinras, att genom den anordning, som skulle bliva en följd av den successiva förnyelsens avskaffande, ungefär två år skulle förflyta mellan de ordinarie valen till riksdagens andra kammare och fullmäktigvalen. De senare kunna därför icke på samma sätt som de val av halva fullmäktigrepresentationerna, som enligt nu gällande ordning skola förrättas kort tid efter andrakammarvalen, antagas få sin prägel av dessa politiska val.

Valkupper

*Faran av
för långa
mellanrum
mellan
valen.*

Den omständigheten får ej heller alldeles förbises, att genom fullmäktigvalens förrättande allenast vart fjärde år, den tidpunkt, då en kommunmedlem får tillfälle att första gången göra sin kommunala rösträtt gällande i kommun med fullmäktige, ofta framskjutes i avsevärd grad. Medan det för närvarande icke dröjer mera än högst två år, innan en till rösträttsåldern hunnen person kan deltaga i val av fullmäktige, skulle denna tidrymd efter den successiva förnyelsens avskaffande komma att förlängas till högst fyra år.

Supplerande bestämmelser i syfte att förbygga olägenheter i samband med den successiva förnyelsens avskaffande.

För avhjälpande av de olägenheter, som, utöver ovan anförda av principiell natur, ansetts förenade med den successiva förnyelsens avskaffande, har framhållits, att de nya valbestämmelserna lämpligen böra suppleras med bestämmelser, medförande en sänkning av fullmäktiges antal samt en allmänna uppdelning i valkretsar. I detta sammanhang har även erinrats, att införande av nya metoder för det proportionella valsättet borde råda bot mot svårigheterna att på en gång välja ett större antal ledamöter, ävensom, så vitt möjligt, minska den arbetsökning i fråga om sammanräkningarna, som ifrågavarande reform ansetts innebära. Omnämnda supplerande bestämmelser och en reformering av valmetoden skulle även, har det erinrats, vara ägnade att i sin mån förhindra eller mildra verkningar av kupper eller den förryckning av valresultaten, som ovan framhållits.

Olämpligheten av en genomgående sänkning av antalet fullmäktige.

Vad först angår frågan om sänkning av fullmäktiges antal, är det tydligt, att en sänkning till hälften av det nu för varje valkrets stadgade antalet, vilket skulle erfordras för att på dylikt sätt råda bot mot svårigheten att på en gång utse ett större antal fullmäktige, under inga förhållanden kan ifrågakomma redan av den omständigheten, att sistnämnda antal i viss mån fixerats med hänsyn därtill, att fullmäktige skola utgöra ett fylligt uttryck ej blott för olika partiintressen, utan ock för de olika lokalintressen, som ej minst i en landskommun pläga förefinnas. En representativ församling måste bestå av ett rätt stort antal personer; minimumantalet fullmäktige för en kommun med inemot 2,000 invånare torde icke böra sättas avsevärt lägre än nu är fallet, d. v. s. 20. Ej heller en obligatorisk, allmän sänkning av antalet fullmäktige i förhållande till folkmängden torde utan tvingande skäl böra tillgripas. Ty genom bestämmelser i sådan riktning skulle kommunerna tvingas att i stora flertalet fall fatta nya beslut angående antalet fullmäktige samt vid första nyval enligt de nya bestämmelserna nödgas till skada för kommunförvaltningen utesluta en del representanter, vilka de eljest skulle hava omvalt, och hindras från att i avgäendes ställe insätta nya kommunala krafter, som stå till förfogande. Att i fråga om ett obligatoriskt nedbringande av fullmäktigantalet gå

längre än vad Kungl. Maj:t föreslagit i propositionen nr 261 till 1918 års lagtima riksdag — jfr ovan sid. 21 — skulle de sakkunniga icke anse tillrådligt. Men sagda förslag skulle, även om det supplerades med de i samma proposition föreslagna bestämmelserna om en allmännares uppdelning i valkretsar, icke avhjälpa olägenheten, att ett val omfattar ett alltför stort antal fullmäktige. Med dessa bestämmelser skulle nämligen maximiantalet på en gång valda fullmäktige utgöra 20.

Mot en allmännares indelning i valkretsar vid fullmäktigval kan erinras, att valkretsindelning i kommunerna, framför allt på landsbygden, är ägnad att, stundom till skada för en enhetlig kommunalpolitik, skärpa de rent lokala motsättningarna, och att man därför med största försiktighet torde böra tillgripa medlet att ytterligare uppdelna i valkretsar. Att meddela nya föreskrifter om uppdelning i valkretsar av kommuner med lägre invånarantal än det för närvarande i sådant hänseende fastställda eller om längre gående valkretsindelning i de fall, då sådan redan är föreskriven, läter för övrigt icke kunna ske utan en ingående undersökning, huruvida med hänsyn till de lokala förhållandena en dylik uppdelning med iakttagande av eljest om valdistriktsindelning gällande bestämmelser låter sig göra. Även om detta utan svårighet vore möjligt, skulle emellertid i allt fall sådana nya föreskrifter medföra ett fullständigt nedbrytande av den genomgående valdistriktsindelning, som verkstälts så nyligen som år 1920 på grund av då införda nya bestämmelser.

Att, såsom Kungl. Maj:t föreslagit i ovannämnda proposition till 1918 års lagtima riksdag, vid ytterligare valkretsindelning göra densamma

Olämpligheten av en genomgripande ändring i nu gällande valkretsindelning.

Landskommuner och municipalsamhällen	Antal landskommuner	Antal municipalsamh.	Antal landskomm. o. municipalsamhällen	Landskommuner och municipalsamhällen	Antal landskommuner	Antal municipalsamh.	Antal landskomm. o. municipalsamhällen
med 20 fullm.	333	29	362	med 31 fullm.	2	—	2
» 21 »	50	4	54	» 32 »	2	—	2
» 22 »	18	—	18	» 33 »	—	—	—
» 23 »	21	—	21	» 34 »	—	—	—
» 24 »	49	2	51	» 35 »	2	—	2
» 25 »	339	13	352	» 36 »	1	—	1
» 26 »	4	3	7	» 37 »	—	—	—
» 27 »	2	—	2	» 38 »	2	—	2
» 28 »	3	—	3	» 39 »	—	—	—
» 29 »	1	—	1	» 40 »	15	—	15
» 30 »	93	4	97	Summa	937	55	992

beroende icke av kommunens folkmängd, utan av antalet fullmäktige, torde i och för sig vara välbetänkt och vara ägnat att direkt nå förefintligt syfte, nämligen att inskränka det antal fullmäktige, som skola genom en valförrättning utses. Bestämmelser i sådan riktning skulle tydligen för kommunen möjliggöra att genom lämplig reglering av antalet fullmäktige och, med hänsynstagande till de lokala förhållandena, inom vissa gränser själv bestämma, huruvida valkretsindelning skall företagas eller ej. Vid bedömande av innebörden och verkningarna av bestämmelser i antydd riktning måste emellertid hänsyn tagas till den omständigheten, att för närvarande antalet fullmäktige i de olika kommunerna i allmänhet utgör det högsta för storleksgruppen tillåtna. Att så är fallet, framgår med önskvärd tydlighet av omstående av de sakkunniga på basis av icke publicerat primärmaterial sammanställda tablå angående de kommunala representantvalen våren 1919. Bestämmelser av ifrågasatt innebörd skulle sålunda antingen medföra samma resultat som bestämmelser om valkretsindelning vid lägre folkmängdssiffra än nu gällande, med åtföljande i det föregående angivna olägenheter, eller också tvinga ett stort antal kommuner att för undvikande av valkretsindelning inskränka det nuvarande antalet fullmäktige, vilket av skäl, som ovan å, sid. 34 angivits, medför åtskilliga olägenheter.

Med hänsyn till vad sålunda framhållits skulle de sakkunniga sålunda endast under synnerligen tvingande förhållanden kunna förorda bestämmelser om ytterligare valkretsindelning vare sig vid viss lägre folkmängdssiffra eller vid visst antal fullmäktige, liggande under den nuvarande maximigränsen för det för de olika storleksgrupperna tillåtna antalet.

Den väntade
nya val-
metoden.

Det återstår därför att undersöka, huruvida de olägenheter, som man velat förekomma genom bestämmelser om minskat antal fullmäktige och längre gående valkretsindelning, kunna avväjas eller motverkas genom ifrågasatta nya valmetoder. Sådana äro för närvarande, närmast för de politiska valen, under utarbetande inom särskild sakkunnigkommission, och, enligt vad sagda kommission meddelat, kommer förslag i frågan att föreligga å sådan tid, att detsamma kan för slutlig lösning framläggas vid 1921 års riksdag. Proportionsvalssakkunnigas förslag lär bland annat gå ut på reduktionsregelns slopande och en genomgående tillämpning av rangordningsregeln, varigenom valresultatens oberäknelighet, som utgör den väsentligaste olägenheten vid det nuvarande valsättet, skulle i stort sett bortelimineras, oavsett det antal platser, som skola genom ett val besättas. På förfrågan hava sagda sakkunniga uttalat, att med den nya metoden en fördubbling av det antal fullmäktige, som skola på en gång väljas, ur teknisk synpunkt icke skulle medföra någon som helst olägenhet, och att

metoden garanterar mot oberäknliga valresultat av den art, som är konstaterad i fråga om det hittillsvarande valsystemet, varjämte arbetet med varje sammanräkning vid den nya metoden, tillämpad på val av ett dubbelt så stort antal fullmäktige som nu, icke skulle bliva avsevärt mera betungande än en sammanräkning under nuvarande förhållanden.

De sakkunniga förutsätta, att, sedan en ny metod antagits för de politiska valen, arbeten omedelbart igångsättas för att denna metod, om så erfordras i modifierad form, måtte komma till användning jämnväl vid de kommunala representantvalen. Antages, såsom är att vänta, den nya metoden i fråga om riksdagsmannaval redan av 1921 års riksdag, så torde utan svårighet frågan för de kommunala valens vidkommande kunna få sin lösning vid 1922 års riksdag och härmed så till vida förutsättning skapas för den successiva förnyelsens avskaffande.

Det är huvudsakligen det läge, vari frågan om ny valmetod sålunda befinner sig, som för de sakkunniga varit utslagsgivande vid besvarandet av spørgsmålet om den successiva förnyelsens avskaffande vid fullmäktigvalen. Om, utöver de anmärkningar av principiell innebörd mot den ifrågasatta förändringen, skulle hava mött praktiska svårigheter av den art, att, till undvikande av förryckande valresultat m. m., varit nödvändigt att, i händelse av hela representationens utseende genom en valprocedur, föreskriva antingen att valkretsindelning måste ske i ett mycket stort antal kommuner, där valen hittills skett samfällt, och ändring av nu gällande valkretsindelning företagas i ett flertal andra kommuner, eller också att det nuvarande antalet fullmäktige måste i avsevärd grad minskas, torde de sakkunniga knappast hava funnit tillräckliga skäl tala för en omläggning av valen. Men, då de reformer av det proportionella valsättet, som proportionsval-sakkunniga ämna föreslå, och som för de kommunala representantvalen kunna komma i tillämpning redan vid nästa val, anses erbjuda önskvärda garantier mot valens förryckande av anledning, som ovan berörts, hava de sakkunniga, om ock på grund av de principiella betänkligheterna med någon tvekan, funnit sig böra förorda ett avskaffande av den successiva förnyelsen av fullmäktigkorporationerna.

Med avseende å lösningen av förevarande fråga hava de sakkunniga med anslutning till den i propositionen nr 261 vid 1918 års lagtima riksdag förebragta motiveringen ej ansett någon skillnad böra göras mellan val av stadsfullmäktige å ena sidan och val av kommunal- och municipalfullmäktige å den andra. Den efter tiden för denna propositions avgivande utvidgade tillämpningen av fullmäktigsystemet i landskommunerna ökar i hög grad betydelsen och nyttan av den ifrågasatta reformen.

*Ständ-
punkts-
tagande.*

*Stadsfull-
mäktigvalen
i Stockholm.*

Vad angår stadsfullmäktigvalen i Stockholm, föreslog Kungl. Maj:t i ovan anförda proposition ingen ändring av gällande bestämmelser. Motiven härför, som finnas anförda å sid. 24 här ovan, knyta sig till dels Stockholms särställning i kommunalt hänseende i allmänhet, dels det betydligt större antalet stadsfullmäktige i Stockholm än i övriga städer, dels det förhållandet, att den för Stockholm gällande föreskriften, enligt vilken val till stadsfullmäktige skall äga rum vart annat år i stället för förut varje år, infördes så nyligen som år 1911, dels slutligen och kanske framför allt »den avvisande hållning såväl stadsfullmäktige som myndigheterna i Stockholm intagit till förslaget».

Av dessa skäl synes det förstnämnda bärande endast i så måtto, att, om några särskilda förhållanden kunna åberopas, som just för Stockholm kunde motivera de nuvarande valbestämmelsernas bibehållande, den omständigheten, att Stockholm har sin egen kommunalförordning, utan svårighet möjliggör ett sådant bibehållande. Att antalet stadsfullmäktige i Stockholm är betydligt större än i andra städer, utgör enligt de sakkunnigas mening intet direkt skäl för den successiva förnyelsens bibehållande för stadsfullmäktige i denna stad; antalet fullmäktige är, relativt taget, lägre i Stockholm än i övriga kommuner, och bestämmelserna om antalet fullmäktige i varje valkrets äro i huvudsak desamma som för övriga städer. Med de resurser, som huvudstaden har att tillgå för själva valen och för sammanräkningarna, torde i själva verket hithörande svårigheter och olägenheter i Stockholm kunna övervinnas långt lättare än i våra mindre städer och landskommuner. Förändringarna år 1911 i kommunalförordningen för Stockholm, varigenom stadsfullmäktigvalen, som förut höllos varje år, kommo att för rättas allenast vart annat, voro betingade just av önskan att minska besvär och kostnader för valen i fråga och kunna sålunda enligt de sakkunnigas mening på intet sätt tala emot en ytterligare koncentrerings av hithörande val. På grund av stadens folkrikhet och storlek torde i och för sig vinsten av en sådan valkoncentrerings vara större för Stockholm än för övriga städer.

Vad slutligen angår frågan om de kommunala myndigheternas i Stockholm egen uppfattning och åsikter om den ifrågasatta reformen, bör framhållas, att av de yttranden, som år 1918 avgåvos av stadens myndigheter, såväl det av stadsfullmäktige som det av överståthållarämbetet avgivna direkt avstyrkte den successiva förnyelsens upphävande, varjämte magistraten, utan att direkt avstyrka förslaget, uttalade betänkligheter mot detsamma. — jfr sid. 17 och 18 —.

Under behandlingen vid 1920 års riksdag av frågan om den

successiva förnyelsens borttagande, föranledd av motion från stockholmsrepresentant, gjordes emellertid, så vitt de sakkunniga kunnat finna, från stockholmshall ingen invändning mot hithörande reformförslag.

För utrönande av den ståndpunkt, som överståthållarämbetet, stadsfullmäktige och magistraten i Stockholm för närvarande intaga till frågan om den successiva förnyelsens avskaffande och vissa i samband därmed stående frågor, hava de sakkunniga i skrivelser den 3 sistlidna december anhallit om utlåtande från myndigheterna i fråga. Stadsfullmäktige hava till eget utlåtande fogat av stadskollegiet begärda yttranden från de fyra olika partiernas valorganisationer i huvudstaden. Sålunda till de sakkunniga inkomna utlåtanden och yttranden finnas återgivna i en till förevarande betänkande fogad bilaga. Som av densamma framgår förorda samtliga sagda myndigheter och organisationer numera ett avskaffande av den successiva förnyelsen för stadsfullmäktige i Stockholm.

Under sådana förhållanden hava de sakkunniga icke ansett några som helst skäl föreligga att beträffande den ifrågasatta reformen göra undantag för huvudstadens vidkommande, utan hava föreslagit den successiva förnyelsens avskaffande jämväl för stadsfullmäktige i Stockholm.

De av de sakkunniga för den successiva förnyelsens upphävande sålunda föreslagna lagändringarna avse § 28 mom. 2 av förordningen om kommunalstyrelse på landet, § 31 av förordningen om kommunalstyrelse i stad samt § 17 av förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm. Genom den successiva förnyelsens avskaffande bliva även vissa bestämmelser i § 29 mom. 1 av förordningen om kommunalstyrelse på landet och i § 31 mom. 3 i förordningen om kommunalstyrelse i stad angående det antal fullmäktige, som, där valkretsindelning förekommer, bör i varje valkrets genom ett val utses, överflödiga, varför lagrummen i fråga av de sakkunniga föreslagits skola utgå. *Lagändringar.*

Bestämmelsen i § 80 av förordningen om kommunalstyrelse på landet verkar därhän, att genom den av de sakkunniga föreslagna ändringen av § 28 mom. 2 i förstnämnda förordning den successiva förnyelsen avskaffas jämväl i fråga om municipalfullmäktige.

Samtliga ändringar i bestämmelserna om val av kommunalfullmäktige, som av de sakkunniga föreslagits, komma automatiskt att avse jämväl fattigvårdsfullmäktige, som i enlighet med bestämmelserna i § 6 av den år 1919 ändrade lagen om fattigvården kunna eller skola förekomma i de fall, där två eller flera kommuner förenat sig till ett fattigvårds-samhälle. *Fattigvårdsfullmäktige.*

Antalet fullmäktige i förhållande till folkmängden samt valkretsindelning.

I enlighet med vad ovan anförts hava de sakkunniga i det stora hela ställt sig avvisande till förslag om ändring av gällande bestämmelser angående antalet fullmäktige och valkretsindelning såsom betingad av den successiva förnyelsens avskaffande. En sådan ändring erfordras tydligen icke i samband med reformen i fråga, eftersom den nya valmetoden, såsom de sakkunniga förutsatt, från och med år 1922 skulle komma till användning jämväl vid de kommunala representantvalen.

Emellertid hava de nuvarande bestämmelserna i § 28 mom. 1 av förordningen om kommunalstyrelse på landet och § 21 av förordningen om kommunalstyrelse i stad från vissa andra synpunkter, oberoende av den successiva förnyelsens avskaffande eller i varje fall icke enbart betingade av sagda reform, synts de sakkunniga i viss mån dels olämpliga, dels i behov av komplettering. Såsom olämplig måste sålunda, enligt de sakkunnigas mening, i första hand betecknas bestämmelsen, att landskommun eller stad med 2,000 invånare eller därunder ovillkorligen skall utse tjugu fullmäktige, medan för kommuner, tillhörande andra storleksgrupper, lämnas en viss valfrihet med avseende på fullmäktigantalet. Vid kommunalförordningarnas tillkomst och från till 1918 års rösträttsreform hade denna inadvertis i bestämmelserna för landskommunernas vidkommande föga att betyda, eftersom endast ett par landskommuner, tillhörande den lägsta storleksgruppen, hade infört fullmäktigsystem; och, vad städerna angår, torde förhållandet i fråga fortfarande vara av föga betydelse. De från och med år 1919 tillämpade bestämmelserna om fullmäktigsystem hava emellertid ökat antalet fullmäktigkommuner och fullmäktigmunicipalsamhällen i den lägsta storleksgruppen därhän, att för närvarande 365 landskommuner och 36 municipalsamhällen med 2,000 invånare eller därunder hava fullmäktige, därav 1 kommun med under 500 invånare, 23 kommuner samt 7 municipalsamhällen med 501—1,000 invånare och 74 kommuner samt 16 municipalsamhällen med 1,001—1,500 invånare. Enligt vad de sakkunniga erfarit, har frånvaron av varje som helst valfrihet med avseende på fullmäktigantalet i dessa mindre kommuner förorsakat vissa svårigheter, och för de minsta kommunerna torde bestämmelsen om ett så högt antal fullmäktige som 20 kunna utgöra ett verkligt hinder för fullmäktigsystemets införande, enär det emellanåt icke anses möjligt att uppbringa tillräckligt antal lämpliga fullmäktigkandidater. Jämför man bestämmelserna angående antalet fullmäktige i kommuner av olika storleksgrupper, är det tydligt nog, att antalet fullmäktige i förhållande till folkmängden eller till antalet röstberättigade är mångfaldigt större i en liten kommun än i en större. Då det med nuvarande bestämmelser i en kommun med 800 invånare kommer en fullmäktig på vid pass tjugufem

röstberättigade, inser man, att betänkligheter kunna yppa sig mot införande av fullmäktigsystem, och att i en sådan kommun den ovan framhållna farhågan för kottieripolitik vid fullmäktigvalen fortfarande, trots de förändrade bestämmelserna om rösträtt, skulle kunna hava fog för sig. Å andra sidan bör uppenbarligen minimiantalet representanter sättas så högt, att olika åskådningar och lokalintressen kunna inom representationen bliva företrädda.

Ur dessa synpunkter hava de sakkunniga ansett lämpligt föreslå, att antalet fullmäktige för kommuner med 2,000 invånare eller därunder sättes till lägst 15, högst 20.

Då vidare det för varje kommun lämpliga antalet fullmäktige ofta i stor omfattning beror på de lokala förhållandena mera än på folkmängden, och då det icke kan vara lämpligt att i onödan tvinga en kommun, som överskrider de fixerade gränserna för invånarantalet att ovillkorligen öka antalet fullmäktige, hava de sakkunniga ansett, att även kommuner med över 2,000 invånare böra hava större valfrihet än nu med avseende på fullmäktigantalet, och att gränserna i fråga om antalet fullmäktige skola för på varandra följande storleksgrupper av kommuner delvis gå in i varandra. I enlighet härmed skulle enligt de sakkunnigas förslag gränserna för fullmäktigantalet för de olika storleksgrupperna på landsbygden bliva följande: första gruppen 15—20 fullmäktige, andra gruppen 15—25, tredje gruppen 20—30 och fjärde gruppen 25—40.

Det kan i anslutning till dessa ändrade bestämmelser beträffande antalet fullmäktige och med hänsyn till vad ovan å sid. 36 framhållits synas ligga nära till hands att låta valkretsindelningen vid fullmäktigval bero icke av antalet invånare i kommunen, utan av antalet fullmäktige. Genom bestämmelser i denna riktning skulle även med avseende å valkretsindelningen kommunerna lämnas större frihet än nu och kunna genom att bestämma fullmäktigantalet inom de vidare gränser, som av de sakkunniga förordats, låta de lokala förhållandena och icke allenast folkmängden vara utslagsgivande i frågan, huruvida valkretsindelning skulle företagas eller ej. Men då de sakkunniga på förut angivna skäl icke funnit behöfligt att föreslå längre gående valkretsindelning än den, som hittills föreskrivits i fråga om kommuner med mera än 10,000 invånare, och dessa kommuner, vad angår landsbygden, för vilken frågan huvudsakligen är av intresse, i ringa omfattning torde till antalet ökas utöver de nuvarande, vilka redan hava sin valkretsindelning genomförd, hava de sakkunniga icke velat ifrågasätta någon ändring i nu gällande valkretsbestämmelser.

De sakkunniga hava sålunda i ovan omförmälda frågor allenast föreslagit, att bestämmelserna i § 28 mom. 1 av förordningen om kommunal- *Lagförslag.*

styrelse på landet ändras därhän, att fullmäktiges antal i förhållande till folkmängden skall utgöra

i kommun med 2,000 inv. eller därunder	15—20
» » » över 2,000 t. o. m. 5,000 inv.	15—25
» » » » 5,000 » 10,000 »	20—30
» » » » 10,000 invånare	25—40,

samt att § 21 av förordningen om kommunalstyrelse i stad får den lydelsen, att

stad med 2,000 inv. eller därunder utser	15—20
» » » över 2,000 t. o. m. 5,000 inv. utser	15—25
» » » 5,000 » 10,000 » »	20—30
» » » 10,000 » 20,000 » »	25—40
» » » 20,000 » 40,000 » »	35—50
» » » 40,000 invånare utser	45—60.

Som synes, behöva enligt de föreslagna ändringarna i bestämmelserna kommunerna i intet fall ändra det antal fullmäktige, de för närvarande hava.

Ökning av antalet fullmäktige allenast i samband med de allmänna valen; mandatstid, då val sker första gången.

De sakkunnigas uppmärksamhet har vidare fästs därå, att de nuvarande bestämmelserna i kommunalförordningarna för land och för stad icke tydligt angiva, när beslut om ökning av antalet fullmäktige skall gå i verkställighet, eller när ökning av antalet fullmäktige på grund av ökad folkmängd skall ske. Bestämmelsen om att fullmäktigval skall företagas på landet under tiden 15 november—31 december och i stad under december månad giver visserligen vid handen, att på grund av ökad folkmängd eller på grund av eljest fattade beslut val för utfyllande av antalet fullmäktige icke bör ske förrän under sagda tider.

Men att i detta avseende ovisshet råder, framgår av nedanstående, i Hammarskjölds kommentar till § 7 i förordningen om kommunalstyrelse i stad relaterat rättsfall:

»Några röstberättigade personer i staden K. begärde hos magistraten, att, då staden enligt ett av statistiska centralbyran utfärdat intyg dämera hade mer än 10,000 invånare och vid sadant förhållande stadsfullmäktiges antal, som hittills varit 27, borde höjas till minst 31, högst 40, magistraten måtte så fort som möjligt sammankalla allmänna radstugan för att bestämma det antal nya stadsfullmäktige, som borde väljas, och därefter föranstalta fyllnadsval. Magistraten avslog framställningen, av skäl, bland annat, att stadsfullmäktigval enligt F. K. S. § 16 (motsv. nuv. § 14 mom. 2) skulle hallas först i december. Häröver anfördes besvär med åberopande, att denna gång vore fråga om 'fyllnadsval', som kunde ske å annan tid än i december. Med avseende å vad i F. K. S. vore stadgat rörande dels huru och när val av stadsfullmäktige skulle anställas och dels den

tid, varunder vald stadsfullmäktig i ett eller annat fall skulle befattningen utöva, fann K. bef. ej skäl till ändring i magistratens resolution, så vitt magistraten därigenom förklarar den gjorda framställningen för det närvarande icke föranleda till någon dess åtgärd. K. M:t gjorde häruti ej ändring (nr 546).»

»Utslaget vill», tillägger Hammarskjöld, »tydligt säga, att ändring i antalet stadsfullmäktige borde inträda med nytt kalenderår och val av det ökade antalet alltså ske i december, kanske ock att det borde ställas i sammanhang med det ordinarie val, som skall ske vartannat år; det sista motsäges dock av ett senare utslag (nr 1710).»

Sistnämnda av Hammarskjöld avsedda rättsfall är följande:

Genom nådigt brev den 3 augusti 1906 hade K. M:t förordnat, att Fors socken, inberäknat Nyfors municipalsamhälle, samt Klosters socken skulle med hela deras davarande områden frau och med ingången av år 1907 i kommunalt, administrativt och judiciellt hänseende införlivas med Eskilstuna stad och i fråga om denna reglering föreskrivit bland annat, att de införlivade områdenas invånare skulle i stadens kommunala angelägenheter åtnjuta enahanda rösträtt som stadens invånare.

En invånare i ett av de införlivade områdena hade med anledning härav hos magistraten i Eskilstuna, å egna och före detta Fors socken röstberättigade invånares vägnar, hemställt, att, som genom Fors och Klosters socknars införlivande med Eskilstuna stad från och med den 1 januari 1907 den gemensamma stads-kommunens invånarantal uppginge till 26,808 personer, samt stadsfullmäktige i följd härav borde, jämlikt 25 § i förordningen om kommunalstyrelse i stad utgöra minst 41 personer, stadens röstberättigade invånare omedelbart måtte kallas till allmän rådstuga för bestämmande av antalet stadsfullmäktige, och att, sedan rådstugans därutinnan fattade beslut vunnit laga kraft, allmän rådstuga måtte genast åter sammankallas för verkställande av stadsfullmäktigval.

Magistraten hade med hänsyn till vad i förordningen om kommunalstyrelse i stad vore stadgat rörande dels huru och när val av stadsfullmäktige skulle anställas, och dels den tid, varunder vald stadsfullmäktig i ett eller annat fall skulle befattningen utöva, funnit den gjorda framställningen för närvarande icke kunna till någon åtgärd föranleda.

Över detta magistratens beslut anförde ovannämnde person besvär hos Kungl. Maj:ts befallningshavande, som i sin resolution yttrade, att enär Kungl. Maj:t genom nådiga brevet angående Fors och Klosters socknars införlivande med Eskilstuna stad bland annat föreskrivit, att de införlivade områdenas invånare i stadens kommunala angelägenheter skulle åtnjuta enahanda rösträtt som stadens invånare, förordnade Kungl. Maj:ts befallningshavande med stöd jämväl av 17 och 25 §§ i förordningen om kommunalstyrelse i stad, att, utan hinder av magistratens förenämnda beslut, allmän rådstuga skulle av magistraten snarast möjligt utlysas för bestämmande av det antal stadsfullmäktige, som borde för det nybildade stads-samhället utses.

En av stadens rådmän anförde häröver besvär hos Kungl. Maj:t och hemställdes, att Kungl. Maj:t måtte, med undanröjande av Kungl. Maj:ts befallningshavandes överklagade resolution, fastställa magistratens beslut, darvid klaganden bland annat anförde, att, då den ökning av antalet stadsfullmäktige, som föranleddes av den ökade folkmängden, icke borde ske förrän vid nästa ordinarie val

av stadsfullmäktige, d. v. s. i december månad 1908, det icke kunde anses lämpligt att redan nu föranstalta om bestämmandet av antalet fullmäktige.

Kungl. Maj:t gjorde ingen ändring i Kungl. Maj:ts befallningshavandes beslut, utan ansåg, att val av det ökade antal stadsfullmäktige, som betingades av den väsentligt ökade folkmängden i staden, lagligen borde äga rum i december månad 1907. Vid sådant förhållande kunde det icke anses olämpligt, att allmän rådstuga så snart ske kunde utlystes för att bestämma det antal stadsfullmäktige, som inom lagstadgad begränsning för staden utsåges.

Det senast anförda rättsfallet torde närmast hava betydelse för frågan om beslutanderättens utövande efter ändring i den kommunala indelningen, vilken fråga emellertid numera får anses reglerad genom bestämmelserna i 13 och 14 §§ i lagen den 13 juni 1919 om ordning och villkor för ändring i kommunal och ecklesiastisk indelning.

De sakkunniga hava ansett, att dylika »fyllnadsval», avseende en eller ett par fullmäktige, över huvud taget äro oförenliga med bestämmelsen, att vid fullmäktigval det proportionella valsättet skall tillämpas. I synnerhet måste det anses olämpligt, att ett majoritetsparti på stämman eller allmän rådstuga skall, i avsikt att stärka sin ställning i fullmäktige på de andra partiernas bekostnad, kunna besluta dylikt fyllnadsval. Även ur synpunkten att undvika ofta återkommande valkampanjer och sammanräkningsförrättningar torde det vara lämpligt att införa bestämmelser, att ökning av fullmäktiges antal skall ske först i samband med allmänt nyval.

För att i full utsträckning kunna tillgodose önskemålet, att de kommunala representantvalen skola ske under ett och samma år, kräves slutligen en bestämmelse, att, då val av fullmäktige sker första gången, valet skall avse kortare tid än fyra år, där sådant är nödvändigt för att fullmäktiges tjänstgöringstid må upphöra samtidigt i alla kommuner.

Lagförslag.

De sakkunniga hava för den skull föreslagit sådana tillägg till § 28 av förordningen om kommunalstyrelse på landet och § 31 av förordningen om kommunalstyrelse i stad, att i kommun eller stad, där val av fullmäktige sker första gången, valet icke skall avse längre tid än till början av den period, för vilken allmänna val av fullmäktige i rikets kommuner och städer äga rum; att, om kommun eller stad fattat beslut om ändring av fullmäktiges antal, särskilt fullmäktigval icke i anledning därav må företagas, utan kommunens eller stadens förutvarande fullmäktige företräda densamma intill utgången av den tid, för vilken de blivit valda; samt att lag samma vare, där ändring av fullmäktiges antal påkallas av folkmängdens ökning eller minskning. Därjämte har i samma lagrum erinrats om de undantag från sålunda fastställda regler, vilka kunna föranledas av föreskrifter i lagen om ordning och villkor för ändring i rikets kommunala och ecklesiastiska indelning.

Då vidare förordningarna om kommunalstyrelse på landet och i stad sakna bestämmelser, huru med avseende å fullmäktigsystemets förblivande eller avskaffande skall förfaras i kommun eller stad, vars invånarantal efter systemets införande sjunkit under 1,500, hava de sakkunniga föreslagit sådant tillägg till § 27 mom. 2 av förstnämnda förordning samt till § 7 mom. 2 av den sistnämnda, att i kommun eller stad med fullmäktige, vars folkmängd efter fullmäktiginstitutionens införande nedgått till 1,500 eller därunder, kommunens eller stadens beslutanderätt fortfarande skall utövas av fullmäktige, därest icke kommunalstämman respektive allmänna rådstugan annorlunda beslutar.

Fullmäktigsystemets avskaffande på grund av minskad folkmängd.

I ovan refererade riksdagsskrivelse n:r 134/1920 ifrågasattes också fullmäktigvalens sammanförande till samma år som valen av landsting, »varigenom det av riksdagen år 1917 i skrivelse n:r 308 framlagda önskemålet om vart annat år regelbundet återkommande kommunala val bleve i avsevärd grad förverkligat». Landstingsmannavalen skola hädanefter i enlighet med de vid 1919 års lagtima riksdag beslutade ändringarna i landstingsförordningen förrättas åren 1922, 1926, 1930 o. s. v., vadan sålunda det av riksdagen avsedda syftet skulle nås genom att samtidigt med den successiva förnyelsens borttagande utbyta kommunalförordningarnas nuvarande övergångsbestämmelser om fullmäktigvalens förrättande mot bestämmelser, att i kommuner med fullmäktige valen av desamma i enlighet med den nya ordningen skola äga rum första gången år 1922, varav skulle följa att hithörande val sedermera skulle försiggå åren 1926, 1930 o. s. v.

Fullmäktigval »samtidigt med» landstingsmannaval.

Fullmäktigval, elektorsval och landstingsmannaval under samma år.

Att den tidsbestämning för de kommunala representantvalen, som skulle åstadkommas genom dylika övergångsbestämmelser och de i det föregående angivna tilläggen till § 28 av förordningen om kommunalstyrelse på landet och § 31 av förordningen om kommunalstyrelse i stad skulle för kommuner, som deltaga i landsting, väsentligen inskränka valkampanjerna, ligger i öppen dag. Ur ordningssynpunkt innebär det också för väljarna en verklig fördel, att under ett och samma vart fjärde år återkommande valår få fullgöra sin kommunala rösträtt. Även med avseende på arbetet med sammanräkningarna utgör ett dylikt förhållande en förenkling.

För städer, som ej deltaga i landsting, hava däremot bestämmelser om fullmäktigvalens förläggande till samma år som landstingsmannavalen ingen betydelse ur valkampanjsynpunkt. Men här förefinnes för dylika bestämmelser ett annat, enligt de sakkunnigas förmenande minst lika viktigt skäl, nämligen önskvärdheten, att de båda väljarkårerna till första kammaren — landstingen och »elektorerna», för vilka sistnämnda val skola

förrättas i samband med stadsfullmäktigvalen, — komma att utses i möjligaste mån samtidigt eller i varje fall enligt samma års röstlängd.

De sakkunniga hava sålunda uppgjort förslag till övergångsbestämmelser till förordningarna om kommunalstyrelse på landet och i stad av ovan angiven innebörd ävensom till de med hänsyn till elektorvalen erforderliga konsekvensändringarna i vallagens övergångsstadganden — angående stadsfullmäktigval i Stockholm se sid. 66 —.

*Fullmäktig-
vals och
landstings-
mannaval
sammans-
förande till
gemensam
förrättning.*

Det kan emellertid ifrågasättas, huruvida icke en ytterligare koncentration av de kommunala representantvalen bör eftersträvas på sådant sätt, att fullmäktigvalen och landstingsmannavalen skulle komma att förrättas icke blott samma kalenderår, utan jämväl vid ungefär samma tid på året. Först under denna förutsättning vinnes genom den successiva förnyelsens avskaffande fullt ut syftet att inskränka antalet valkampanjer för de kommunala och politiska representantvalen.

Denna fråga har ju, som i den anförda historiken närmare angivits, under åren 1917 och 1918 varit föremål för en rätt ingående diskussion, dock utan praktiskt resultat. Sedan denna tid hava emellertid så omfattande omvälvningar skett i de på frågan inverkan rösträtts- och valförhållandena, att de sakkunniga ansett lämpligt att nu upptaga densamma till förnyad prövning, helst som i anledning av nedan omförmälda förhållanden de sakkunniga i förevarande eller annat sammanhang måste söka bringa denna fråga till lösning.

Det kan synas ligga närmast till hands att låta den ifrågasatta valkoncentrationen gå ända därhän, att de båda slagen av val hållas på en och samma dag och i samband med varandra, vilket, med bibehållande av den tredje söndagen i september såsom gemensam valdag för andra-kammarval och landstingsmannaval, skulle innebära, att jämväl fullmäktigvalen, på landet som i stad, skulle förrättas å sagda dag — eller i stad därförut infallande lördag —. Sedan genom de vid 1920 års riksdag beslutade ändringarna i förordningen om kommunalstyrelse på landet, i landstingsförordningen och i vallagen valdistriktsindelningen på landsbygden blivit densamma för alla tre valen, möter, teoretiskt sett, intet hinder för en dylik dubbel valförrättning. Emellertid kan man, såsom tidigare framhållits — jfr utdrag ur statsrådsprotokollet, fogat till Kungl. Maj:ts proposition nr 261 till 1918 års lagtima riksdag, — icke förneka den fara, som föreligger, att, huru man än söker ordna en sådan gemensam förrättning, densamma skall för valmännen bliva en källa till oreda och förvirring. Hur svårt det är att på ett tillfredställande sätt ordna ett dubbelval, visar erfarenheter från våren 1919, då i de olika kommunerna samtidigt tvenne fullmäktigval förrättades, nämligen dels för tiden 1 maj

eller i stad 1 april 1919—31 december 1920 och dels för tiden 1 maj eller i stad 1 april 1919—31 december 1922. Det invecklade maskineriet fungerade dock på det stora hela taget väl — antalet överklagade val torde icke hava varit större än vanligt —, detta tack vare, att det vid sagda tillfälle gällde val med enahanda rösträttsbestämmelser och väljarkårer, och att följaktligen endast ett valkuvert behövde vid valen användas. Svårigheterna skulle för valförrättare och för väljare bliva avsevärt större, om de samtidigt skeende valen äro av olika slag. De olika rösträttsbestämmelserna skulle valla huvudbry och förorsaka felaktigheter i valen, valsedlar skulle förväxlas o. s. v. Därjämte medföra den väldiga ökningen i väljarskarorna med åtföljande trängsel i vallokalerna och otillräckligt antal valförrättare, att det ofta nog skulle bliva omöjligt att utan en ytterligare uppdelning i valdistrikt medhinna de båda valen på en dag. Mot en ytterligare uppdelning i valdistrikt tala ekonomiska skäl och svårigheterna att erhålla kompetenta valförrättare samt lämpliga vallokaler i tillräckligt antal, svårigheter, som redan nu lära gjort sig gällande här och var på landsbygden. Märkligt är också, hurusom, när hithörande spörsmål voro på remiss år 1918, endast ett ringa fatal av de då hörda myndigheterna och korporationerna vågade förorda olika vals sammanförande till en och samma förrättning, ehuru vid sagda tidpunkt den allmänna kommunala rösträtten ännu icke var genomförd. Visserligen har man redan slagit in på vägen att förrätta olika slag av val i ett sammanhang, i det att enligt § 4 av den nya vallagen val av elektor för utseende av ledamöter till riksdagens första kammare skola förrättas »i samband med» stadsfullmäktigvalen i dessa städer. Men om en dylik dubbel valförrättning utan större olägenheter torde kunna försiggå i våra största städer med deras goda tillgång på såväl lämpliga vallokaler som tränade valförrättare, så följer icke därav, att samma anordning kan tillämpas i de mindre städerna eller i landskommunerna. De sakkunniga hava sålunda icke ansett sig böra förorda ett dylikt sammanförande av landstingsmannaval och fullmäktigval till en och samma dag.

Ovan antydda svårigheter skulle däremot icke yppa sig vid föreskrift om att fullmäktigvalen och landstingsmannavalen skola sammanföras inom en viss kortare tidrymd, exempelvis september månad, till vilken ju valdagen för sistnämnda val numera är förlagd. Vid behandlingen av detta spörsmål hava de sakkunniga först tagit sikte på rikets samtliga landskommuner och städer med undantag av Stockholm för att sedan särskilt avhandla frågan med avseende på huvudstaden.

I sitt yttrande till statsrådsprotokollet den 12 april 1918 förklarade departementschefen ett dylikt förläggande av landstingsmannavalen och

*Tillbaka-
flyttande av
tiden för
fullmäktig-
val i andra
kommuner
än Stock-
holm.*

Departementschefens
yttrande år
1918 och
sedan dess
ändrade för-
hållanden.

fullmäktigvalen till september månad vara i och för sig önskligt, i det att september vore den ur flertalet synpunkter lämpligaste valmånaden. Emellertid ville departementschefen vid sagda tillfälle icke framlägga förslag i denna riktning, enär detsamma skulle medföra, att landstingsmannavalen måste förrättas på grundval av en röstlängd, som vore ett halvt år gammal. Den kommunala röstlängden upprättades nämligen vid sagda tid i början av året.

Numera kvarstår tydligen intet hinder av dylik art för att göra september till valmånad för de kommunala representantvalen; enligt gällande bestämmelser föreligger den kommunala röstlängden i allmänhet färdig i slutet av juli månad, vadan sålunda en tillbakaflyttning av fullmäktigvalen innebär, att dessa komma att förrättas strax efter röstlängdens upprättande. Förhållandena hava efter departementschefens berörda yttrande förändrats även därutinnan, att den tredje söndagen i september blivit valdag för landstingsmannaval, samt att den allmänna och lika rösträtten med därav följande ökning av väljarskarorna och den utvidgade tillämpningen av det representativa systemet jämväl i landskommunerna, såsom av riksdagen framhållits, ökat önskvärdheten av en *större koncentring av valen* och dem åtföljande kampanjer. Vad angår städer, som ej deltaga i landsting, gäller givetvis, vad ovan å sid. 45 anmärkts beträffande fullmäktigvalens förläggande till samma år som landstingsmannavalen, nämligen, att *elektorsval* och landstingsmannaval, såsom båda avseende valkorporationer till första kammaren, böra förrättas i möjligaste mån samtidigt.

Emellertid utgöra enligt de sakkunnigas mening de sålunda angivna önskemålen ingalunda de enda eller ens de viktigaste skälen för fullmäktigvalens tillbakaflyttande, utan härför kunna anföras ytterligare ett flertal, delvis än viktigare skäl, såsom närmare här nedan utvecklas.

Önskvärdheten av längre tid för sammanräkningsförrättningar.

För en tillbakaflyttning av tidpunkten för fullmäktigvalens förrättande talar, vad angår landskommunerna, i första hand behovet för de sammanräknande myndigheterna, för närvarande länsstyrelserna, att erhålla en rikligare tillmätt tid än nu för verkställande av sammanräkningarna för kommunal- och municipalfullmäktigval, så att dessa sammanräkningar med säkerhet och utan att alltför mycket inkräkta på länsstyrelsernas ordinarie arbete kunna slutföras före mandattidens början.

Frågan om en tillbakaflyttning av tidpunkten för fullmäktigvalen utgör sålunda en integrerande del av spørsmålet om undanröjande av vissa olägenheter, som äro förenade med de nuvarande bestämmelserna om sammanräkningarna för de kommunala representantvalen, vilket spørsmål det

äligger de sakkunniga att utreda. Här om anför *departementschefen* i sitt yttrande till statsrådsprotokollet den 30 maj 1919 följande:

»Enligt § 29 mom. 5 c) i förordningen om kommunalstyrelse på landet äligger det Kungl. Maj:ts befallningshavande att vid offentlig, minst sex dagar förut i kommunens kyrkor kungjord förrättning sammanräkna de vid kommunalfullmäktigval avgivna rösterna. Denna förrättning skall påbörjas, så snart omständigheterna det medgiva och senast inom fjorton dagar från valets förrättande.

Sedan genom de vid 1918 års urtima riksdag fattade beslut kommunalfullmäktiginstitutionens tillämpning högst avsevärt utsträckts, har länsstyrelsernas arbete med de i nyssnämnda lagrum avsedda sammanräkningar blivit vida mer omfattande än förut, och svårigheter hava yppat sig att med de arbetskrafter, som stå länsstyrelserna till buds, medhinna arbetet i fråga. Det har därför varit nödvändigt att vid de under mars innevarande år förrättade valen ställa extra arbetskrafter till länsstyrelsernas förfogande, vilket torde komma att orsaka statsverket rätt så betydande utgifter. Emellertid har från åtskilliga länsstyrelser framhållits, huru som en dylik åtgärd för framtiden icke vore tillfyllest, och hava av vissa länsstyrelser framställts förslag till ordnande på ändamålsenligare sätt av sammanräkningsarbetet. Sålunda har bland annat av några länsstyrelser påyrkats den ändring i kommunalförordningen, att sammanräkningen icke skulle verkställas av länsstyrelser utan av vederbörande kommunala myndigheter med biträde av sakkunniga personer. Från ett par håll har även förordats, att den i avsedda lagrum stadgade tid, inom vilken sammanräkningarna skola påbörjas, ändras därhän, att bestämmelserna kunde i verkligheten efterlevas, vilket för närvarande icke alltid vore fallet.

Då de nuvarande bestämmelserna om sammanräkningarna utan tvivel äro förenade med avsevärda olägenheter, finner jag mig böra tillstyrka, att även frågan om sättet för dessa olägenhetens undanröjande göres till föremål för utredning i förevarande sammanhang.»

De framställningar från länsstyrelserna, som i ovan anförda utdrag ur statsrådsprotokollet åsyftas, och som överlämnats till de sakkunniga, ådagalägga tydligt nog de stora svårigheter, som för närvarande förefinnas att även med anlitan av extra arbetskrafter få hithörande sammanräkningar färdiga i rätt tid, d. v. s. i god tid före mandattidens början. Ett ytterligare vittnesbörd härom utgör en senare från *länsstyrelsen i Örebro län* till Kungl. Maj:ts avgiven framställning. Denna utmynnar i en direkt hemställan om vissa ändrade bestämmelser med avseende å tiden för kommunalfullmäktigval och innehåller även en del erinringar mot de nuvarande bestämmelserna angående sammanräkningarna för dessa val, varför densamma lämpligen torde böra in extenso återgivas. Den lyder med uteslutning av rubrik och underskrift sålunda:

»Enligt bestämmelserna i 29 § 5 mom. a) nådiga förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862, enligt denna paragrafs lydelse i lagen den 23 december 1918, skall stämman för val av kommunalfullmäktige hållas under tiden från och med den 1 november till och med den 15 december å dag, som

kommunalstämma det år val skall förrättas bestämmer; och skall sedermera, jämlikt stadgandet i samma paragraf och moment stycket c), sammanräkning av de vid valet avgivna rösterna av Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande verkställas vid offentlig, minst sex dagar förut i kommunens kyrkor kungjord förrättning, vilken skall påbörjas så snart omständigheterna det medgiva och senast inom fjorton dagar från valets förrättande.

Förberörda bestämmelser hava på grund av den relativa fåtaligheten av dylika val före tillkomsten av lagändringen den 23 december 1918 hittills icke vållat några egentliga svårigheter i tillämpningen. Men med de nya förhållanden, som härutinnan inträtt genom berörda lagändring, föreligga omständigheter, som enligt Eders Kungl. Maj:ts befallningshavandes mening påkalla en ändring av ifrågavarande bestämmelser i vissa hänseenden.

Under senare delen av nästkommande och sedermera vart annat år torde Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande få att förrätta sammanräkningar i fråga om ett antal av mellan femtio och sextio kommunalfullmäktigval och i flertalet andra län torde förhållandet vara ungefär enahanda. Detta omfattande och tidsödande arbete kan givetvis icke utföras utan tillhjälp av extra personal, som måste särskilt för berörda ändamål anställas. Det är emellertid tydligt, att svårighet skall uppstå att på lämpligt sätt ordna sammanräkningsarbetet samt att anskaffa den extra personalen och rationellt utnyttja dess arbete, om tiden för valen och därmed också för sammanräkningarna är utsträckt under så lång tid som en och en halv månad, helst förrättningarna dessutom under denna tid lätteligen kunna bli mycket ojämnt fördelade.

Härtill kommer emellertid en annan och viktigare omständighet, nämligen att om, såsom lätt kan inträffa, flertalet val utsättas att äga rum under senare delen av valperioden eller exempelvis under första hälften av december månad, det icke torde bli möjligt att medhinna sammanräkningarna för alla dessa val samt utskrivandet av protokoll före den 1 därpåföljande januari, då uppdraget skall av de valde tillträdas; och i allt fall måste arbetet härmed försigga under den allra sista delen av året, då göromål av olika slag ändock pläga hos Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande hopa sig.

Någon skälig anledning till kommunalfullmäktigvalens utsträckande till en så långvarig och sen tid, som för närvarande är stadgad, lär numer icke heller förefinnas. Ifrågavarande bestämmelse torde nämligen hava tillkommit för att möjliggöra valens förläggande till sådan tidpunkt, att den i 14 § kommunalförordningen för landet omförmälda nya röstlängd hunnit upprättas, så att denna måtte kunna vid valet tillämpas. Med de ändrade bestämmelserna i nämnda förordning, enligt vilka kommunal röstlängd upprättas och slutligt granskas samtidigt med och på enahanda sätt som röstlängd för val till riksdagens andra kammare, har detta skäl bortfallit. Den kommunala röstlängden bör nu senast den 1 september föreligga i det skick, att den kan lända till efterrättelse, och där efter förefinnas av sådan orsak icke längre något hinder för kommunalfullmäktigvalens förrättande.

Emellertid böra dessa val tydligen icke heller äga rum alltför tidigt under året; och Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande anser sig på grund härav böra föreslå sådana ändrade bestämmelser i ifrågavarande hänseende, att stämma för förrättande av kommunalfullmäktigval skall hållas under oktober månad, varigenom bland annat även den fördel skulle vinnas, att valet kunde försigga innan tjänste-

personal, som den 1 november skall tillträda anställning inom annan kommun, avflyttat från orten eller i allt fall tillträtt den nya befattningen.

I sammanhang härmed torde jämväl nu gällande bestämmelser om den tid efter förrättat kommunalfullmäktigval, inom vilken sammanräkning skall av Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande företagas, lämpligen böra något förändras, i det att dessa bestämmelser enligt sin nuvarande lydelse *dels* i vissa fall icke låta sig helt tillämpas och *dels* i allt fall, särskilt då såsom nu ofta blir fallet, en stor mängd dylika sammanräkningar förekomma ungefär samtidigt, äro mindre lämpliga.

Inom Örebro län, som dock i kommunikationshänseende anses väl utrustat, finnas åtskilliga kommuner, från vilka postgången till Örebro drager två dagar. Om sålunda exempelvis ett kommunalfullmäktigval äger rum på en fredag, hinna valprotokoll och valsedlar anlända till länsstyrelsen först på måndagen och kungörelsen om sammanräkningen kan sålunda uppläsas i vederbörande sockenkyrka först på följande söndag. Då sammanräkningen får äga rum först sex dagar efter kungörelsens uppläsande, kan denna förrättning hållas tidigast därpåföljande lördag, varvid emellertid den maximitid av fjorton dagar efter valet, inom vilket enligt författningen sammanräkningen skall företagas, blir överskriden. Enahanda blir ofta förhållandet, om valet ägt rum på en onsdag eller torsdag, enär, sedan protokoll och valsedlar inkommit, det med hänsyn till postförhållandena kan inträffa, att tillräcklig tid icke återstår för att kungörelsen om sammanräkning skall hinna uppläsas närmast påföljande söndag. För dylika fall torde för närvarande författningens bestämmelser i deras helhet kunna följas allenast på det sätt, att kungörelse om sammanräkningen, efter under hand ingången underrättelse om dagen för valet, utfärdas *innan* valhandlingarna inkommit, något som emellertid kan föranleda till misstag och i alla händelser måste betecknas såsom mindre lämpligt.

I varje fall kvarstår med nuvarande bestämmelser det förhållandet, att Eders Kungl. Maj:ts befallningshavandes valfrihet med avseende å dagen för sammanräkningens företagande blir ytterst begränsad, om ens någon. Härav blir en följd att, om såsom vid förenämnda vart annat år förekommande sammanräkningar säkerligen blir fallet och som vid vårvalen innevarande år också skedde, ett stort antal val äger rum samma dag, sammanräkningarna för dessa vanligen också måste utsättas till en och samma dag och måhända flertalet av dessa förrättningar då och sedermera dag för dag uppskjutas intill dess tid blir att företaga dem till verklig handläggning.

Om, såsom av Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande ovan föreslagits, sluttiden för valens förrättande bestämmes till tidigare dag än den 15 december, torde anledning ock saknas att kräva så kort tid som fjorton dagar efter valet för sammanräkningens verkställande; och Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande anser sig därför, i händelse förberörda förslag vinner avseende, böra tillika föreslå, antingen att ingen annan bestämmelse beträffande tiden för sammanräkning meddelas, än att denna förrättning skall äga rum i så god tid, att protokoll över förrättningen kan expedieras före ingången av det år, med vilket de valda skola inträda i tjänstgöring, eller, om detta icke skulle anses lämpligt, senast inom fyra veckor från valets förrättande.»

De sakkunniga kunna icke nu till slutgiltig lösning upptaga frågan om lämpligaste sättet för röstsammanräkningarnas anordnande, eftersom

Antal landskommuner och municipalsamhällen, som under mars och april eller 1 nov.—15 dec. 1919 valt fullmäktige, ävensom sagda landskommuners och municipalsamhällens folkmängd den 1 jan. 1920.

Län	Landskommuner med ett invånartal om														Municipal-Samhällen		Summa landskommuner och municipalsamhällen	
	1 000 och därunder		1 000—1 500		1 501—2 000		2 001—5 000		5 001—10 000		över 10 000		Summa					
	An-tal	Folk-mängd	An-tal	Folk-mängd	An-tal	Folk-mängd	An-tal	Folk-mängd	An-tal	Folk-mängd	An-tal	Folk-mängd	An-tal	Folk-mängd	An-tal	Folk-mängd	An-tal	Folk-mängd
Stockholms . . .	1	686	—	—	17	29 390	24	70 263	4	32 374	1	20 039	47	152 752	8	19 824	55	172 576
Uppsala . . .	—	—	—	—	7	12 022	9	24 923	2	16 135	—	—	18	53 080	—	—	18	53 080
Södermanlands . .	2	1 637	2	2 471	11	18 908	16	44 592	2	13 607	—	—	33	81 215	4	6 754	37	87 969
Östergötlands . .	1) 9	1) 6 927	16	20 065	17	29 110	19	58 609	3	21 075	—	—	64	185 786	3	5 499	67	141 285
Jönköpings . . .	2	1 628	8	10 191	16	28 080	20	55 273	—	—	—	—	46	95 172	2	2 642	48	97 814
Kronobergs . . .	1	960	1	1 328	8	13 205	32	95 497	—	—	—	—	42	110 990	4	4 323	46	115 313
Kalmar . . .	1	788	4	5 773	14	24 858	27	84 673	5	27 484	—	—	51	143 576	1	753	52	144 329
Gottlands . . .	1	614	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	614	—	—	1	614
Blekinge . . .	1	777	—	—	2	3 332	20	56 836	6	40 112	—	—	29	101 057	—	—	29	101 057
Kristianstads . .	—	—	9	11 637	22	38 370	33	94 287	—	—	—	—	64	144 294	7	9 822	71	154 116
Malmöhus . . .	4	3 684	6	8 228	26	44 274	21	57 112	2	12 054	—	—	59	125 352	7	19 127	66	144 479
Hallands . . .	—	—	9	11 886	8	13 229	17	44 904	1	5 654	—	—	35	75 673	2	5 287	37	80 960
Göteb. o. Bohus .	—	—	4	5 469	17	29 741	16	50 257	6	35 229	2	32 932	45	153 628	8	32 493	53	186 121
Älvsborgs . . .	1	953	—	—	16	27 445	29	80 952	—	—	—	—	46	109 350	1	1 312	47	110 662
Skaraborgs . . .	1	952	2	2 459	7	12 259	13	34 321	—	—	—	—	23	49 991	—	—	23	49 991
Värmlands . . .	—	—	3	4 299	14	23 835	37	109 648	8	52 796	1	10 083	63	200 661	1	2 515	64	203 176
Örebro . . .	—	—	3	4 334	15	26 246	20	62 256	5	31 974	3	39 030	46	163 840	3	5 073	49	168 913
Västmanlands . .	—	—	2	2 746	13	22 043	15	47 515	2	14 153	—	—	32	86 457	—	—	32	86 457
Kopparbergs . .	—	—	1	1 395	9	15 956	19	52 702	15	104 759	3	45 379	47	220 191	—	—	47	220 191
Gävleborgs . . .	—	—	1	1 493	6	10 761	19	63 309	12	89 245	3	36 722	41	201 530	2	3 800	43	205 330
Västernorrlands .	—	—	2	2 552	7	12 587	30	94 816	11	74 538	3	33 721	53	218 214	3	7 331	56	225 545
Jämtlands . . .	—	—	1	1 213	12	20 782	21	61 334	2	11 912	—	—	36	95 241	2	2 560	38	97 801
Västerbottens . .	—	—	—	—	2	3 215	11	46 082	10	76 072	3	42 773	26	168 142	—	—	26	168 142
Norrbottnens . .	—	—	—	—	1	1 687	9	30 127	7	50 049	5	74 090	22	155 953	3	13 934	25	169 887
Summa	24	19 606	74	97 539	267	461 835	477	1 420 288	103	709 222	24	334 769	969	3 042 759	61	143 049	1 030	3 185 808

¹⁾ Därav 1 kommun med 457 inv.

denna fråga i viss mån är beroende av förestående ändringar i vår proportionella valmetod, varom, på sätt förut anmärkts, för närvarande utredning pågår inom annan kommission. Men de olägenheter, som äro förenade med de nuvarande bestämmelserna om sammanräkningarna för kommunalfullmäktigvalen äro tydligen, oberoende av valmetoden och oberoende av vilka myndigheter, som förrätta sammanräkningarna, så avsevärda, att de omedelbart torde böra i möjligaste mån avlägsnas.

För att såvitt möjligt åskådliggöra den arbetsbörda, som sammanräkningarna för närvarande pålägga länsstyrelserna, hava de sakkunniga på basis av till statistiska centralbyrån inkommet primärmaterial angående år 1919 förrättade kommunal- och municipalfullmäktigval i omstående *tabell* meddelat en översikt länsvis över antalet landskommuner och municipalsamhällen, som vid 1920 års ingång hade fullmäktige, ävensom dessa kommuners och samhällens folkmängd. Till jämförelse meddelas här nedan med ledning av vissa genom 1918 års rösträttssakkunniga införskaffade uppgifter en tablå över antalet kommuner och municipalsamhällen, som den 1 januari 1918 hade fullmäktigsystem:

L ä n	Antal lands- kommun- er	Antal muni- cipal- samh.	Antal lands- komm. o. mun. samh.	L ä n	Antal lands- kommun- er	Antal muni- cipal- samh.	Antal lands- komm. o. mun. samh.
Stocholms	7	1	8	Värmlands	1	—	1
Södermanlands	2	2	4	Örebro	2	2	4
Östergötlands	2	3	5	Västmanlands	1	—	1
Jönköpings	1	2	3	Kopparbergs	1	—	1
Kronobergs	1	2	3	Gävleborgs	2	—	2
Kalmar	2	1	3	Västernorrlands	1	—	1
Kristianstads	2	3	5	Jämtlands	1	1	2
Malmöhus	2	3	5	Västerbottens	2	—	2
Göteborgs o. Bohus . . .	2	2	4	Norrbottens	—	1	1
Skaraborgs	1	—	1	Summa	33	23	56

Av dessa siffersammanställningar framgår, att, medan antalet landskommuner och municipalsamhällen med fullmäktige ännu vid ingången av år 1918 uppgick till allenast 56, så utgjorde vid ingången av år 1920 motsvarande antal 1,030. Före rösträttsreformen hade ingen länsstyrelse att verkställa mer än 8 sammanräkningar. År 1919 hade länsstyrelsen att företaga i Kristianstads län 71 sammanräkningar, i Östergötlands län 67, i Malmöhus

län 66, i Värmlands län 64 o. s. v. Endast inom Gottlands län, där allenast en fullmäktigkommun finnes, och Uppsala län med 18 fullmäktigkommuner har länsstyrelsen att verkställa mindre än 20 sammanräkningar. Och antalet landskommuner med fullmäktige ökas alltjämt hastigt nog, i det att, såsom ovan framhållits, även de mindre kommunerna, där detta systems införande är beroende av kommunens eget gottfinnande, alltmåra börja införa fullmäktige. Härtill kommer, att sammanräkningen för varje särskild kommun numera, genom väljarkårens ökning, torde vara arbetsamare än förr, ehuru förhållandet, att rösterna numera gälla lika, givetvis i och för sig innebär en lättnad.

Det behov av längre tid för sammanräkningarna, som för landsbygdens vidkommande utgör ett synnerligen kraftigt skäl för fullmäktigvalens tillbakaflyttande, föreligger knappast i fråga om städerna. Deras respektive magistrater eller stadsstyrelser hinna även med nuvarande tidsbestämmelser utan större svårighet före årsskiftet slutföra på den ankommande sammanräkningar, ehuru det icke är utan olägenhet för dessa myndigheter att under den även i övrigt arbetstyngda och på grund av julhelgen reducerade december månad verkställa såväl valförrättningar som sammanräkningar. Däremot motiveras en tillbakaflyttning av tiden för sammanräkningarna för såväl landsbygd som städer av önskvärdheten att besvär över valen så vitt möjligt hinna prövas före mandattidens början eller i varje fall, innan en alltför avsevärd del av densamma förlupit.

Bestämmelserna om röstning utan personlig inställelse.

Jämväl de nya bestämmelserna angående rätt för personer, tillhörande vissa yrkes- eller tjänstegrupper, att utan inställelse inför valförrättare rösta vid de politiska och kommunala representantvalen, motiveras en tillbakaflyttning av tidpunkten framförallt för kommunal- och municipalfullmäktigvalen, men jämväl för stadsfullmäktigvalen. Redan i sitt den 20 januari 1920 avgivna betänkande hava de sakkunniga sålunda framhållit, hurusom de olika bestämmelserna med avseende å tiden på året för andrakammarvalen och landstingsmannavalen å ena sidan och fullmäktigvalen å den andra i viss mån kunde betinga, att de yrkesgrupper, som medgivas rätt att under vissa villkor avgiva valsedel utan personlig inställelse inför valförrättaren, bestämdes olika för dessa båda grupper av val, trots önskvärdheten och fördelen av härutinnan likformiga bestämmelser. Den utökning av hithörande yrkesgrupper i fråga om fullmäktigvalen — exempelvis med gruppen skogsarbetare —, som härvid med visst fog kunde ifrågasättas, tillbakavisades emellertid av de sakkunniga, och Kungl. Maj:t och riksdagen godtog de sakkunnigas motivering och förslag i dessa delar. I denna motivering heter det bland annat:

»De sakkunniga hava vid sådant förhållande så mycket mindre funnit anledning föreslå en utökning av yrkesgruppernas antal i nu angivna avseende, som de sakkunniga anse, att gällande bestämmelser om tiden för kommunalfullmäktigval bör ändras därhän, att valen skola förrättas minst en månad och om möjligt två månader tidigare än den nu bestämda sista dagen för dessa val — den 15 december — och i annat sammanhang komma att därom avgiva förslag, i främsta rummet stött på den omständigheten, att vederbörande myndighet för att före årets utgång kunna slutföra sammanräkningen av valresultaten måste sättas i tillfälle att börja sammanräkningen redan under oktober eller november månad. Då skogsarbetet i allmänhet icke är påbörjat vid den tidigare tidpunkt, då valen efter dylik ändring skulle komma att förrättas, och tiden för stadsfullmäktigvalens förrättande, även om för stad gällande bestämmelser därom bibehållas, givetvis för frågan är av mindre betydelse, bortfaller genom berörda ändring det skäl, som eljest kunde hava åberopats för den ifrågavarande undantagsställningen för skogsarbetare.»

Kraftigare än de nya bestämmelserna om röstning utan personlig inställelse tala emellertid flyttningsförhållandena för tanken att förlägga fullmäktigvalen på landsbygd som i stad till en tidigare tidpunkt än nu. Vad de tjänsteställda angår, både inom jordbruk och husligt arbete och till stor del även industri och handel, ske de stora årliga flyttningarna från en ort till en annan under veckan 24—31 oktober. Det har anmärkts, att hyresavtalen vanligen utlöpa den 1 oktober, och att fördenskull även vid sagda tid jämförelsevis ofta företagas flyttningar av personer inom olika sociala lager, framförallt bland stadsbefolkningen. Den senare synpunkten torde dock för förevarande fråga vara av jämförelsevis underordnad betydelse, enär de med hyrestidens utgång sammanhängande flyttningarna dock oftast företagas från en plats till en annan inom *samma* kommun.

Flyttnings-
förhållan-
dena.

Ur den allmänna rösträttens princip, att så många medborgare som möjligt böra sättas i stånd att taga del i det politiska och kommunala livet, kan det icke vara riktigt, att de kommunala fullmäktigvalen äro förlagda strax efter denna stora omflyttning i slutet av oktober; och oegentligheten blir tydligen större i samma mån som det representativa systemet vinner insteg i kommunerna. De personer, som flytta från en ort till en annan, äro upptagna i den gamla hemortens mantals- och röstlängder och äga följaktligen vid de allmänna fullmäktigval, som eventuellt äga rum under det kalenderår, flyttningen skett, rösträtt i den förutvarande hemkommunen, men ej i den kommun, där de under valet hava sitt hemvist. Så länge fullmaktsröstning var tillåten vid de kommunala representantvalen, kunde vederbörande från den nya hemorten utöva rösträtt i den gamla, men sedan sagda system avskaffats, äro omförmälda förhållanden liktydiga med förlust av kommunal rösträtt, såvitt icke den flyttande är i tillfälle att

för valet göra en kanske nog så lång, tidsödande och kostbar resa till den förutvarande hemorten. En sådan resa är tydligen möjlig allenast för en person i goda ekonomiska omständigheter och för övrigt oberoende ställning; och det må i detta sammanhang erinras, att under den graderade röstskalans dagar en av orsakerna till det livligare valdeltagandet inom de högsta röstgrupperna, enligt vad 1918 års rösträttssakkunniga framhållit, var att söka däri, att man inom dessa röstgrupper oftare än inom andra efter flyttning deltog i valen inom den gamla hemkommunen. Ur denna synpunkt kan förhållandet, att fullmäktigvalen ske efter de stora årliga omflyttningarna i viss mån sägas innebära en social orättvisa. I varje fall måste omnämnda förhållanden ytterligare tala för en tillbakaflyttning av tidpunkten för fullmäktigvalen.

Olämplighe-
ten av att en
representant
fungerar efter
det att en an-
nan valts i
hans ställe.

Gent emot ovan anförda motiv för en tillbakaflyttning av fullmäktigvalen har med någon större styrka framförts endast det skälet, att fullmäktigvalens förläggande till en tidigare tidpunkt med bibehållande av bestämmelsen, att fullmäktiges mandatstid skall löpa efter kalenderår, skulle medföra, att fullmäktige, som icke omvalts, en längre tid än nu är fallet komme att efter valet uppehålla sina befattningar, för vilka de förmodas därefter icke längre hysa samma intresse. Häremot kan emellertid erinras, att synpunkten, att representanter icke böra fungera, sedan andra valts, aldrig kan fullt tillgodoses, och att den torde hava sin förnämsta betydelse, då de valda i sin ordning skola utse representanter att fungera under en avsevärd tid framåt, t. ex. landstingsmän och elektorerna för val av ledamöter till första kammaren — jfr nedan sid. 58 —. För övrigt ske redan nu kommunalfullmäktigvalen avsevärd tid före det viktiga december-sammanträdet, och icke blott på landet, utan även i stad torde ofta sammanräkningarna vara slutförda före berörda sammanträde. Den uppfattning, att en inom kort avgående representant förlorar sitt intresse för uppdraget och i ett eller annat hänseende vansköter detsamma, torde för övrigt icke vara av erfarenheten bestyrkt.

Faran för att
fullmäktig-
valen skola
få politisk
prägel.

Man har vidare anmärkt, att ett sammanförande av politiska eller delvis politiska val med rent kommunala skulle medföra, att jämväl åt de sistnämnda skulle, till skada för den kommunala förvaltningen, givas en politisk prägel. Anmärkningen riktar sig tydligen i första hand mot ett sammanförande av olika val till en gemensam valförettagning och framför allt mot ett sammanförande av andra-kammarvalen med de kommunala representantvalen, vare sig landstingsmannavalen eller fullmäktigvalen. I fråga om ett sammanförande under viss kortare tidsrymd av landstingsmannaval och fullmäktigval är anmärkningen icke av större betydelse. Sant är, att landstingsmannavalen därigenom, att landstingen äro valkor-

porationer till första kammaren, fått en i mångt och mycket politisk karaktär, men även kommunalfullmäktigvalen och än mera stadsfullmäktigvalen ske redan nu under användning av de gängse politiska partibeteckningarna; och har farhågan, att den ifrågasatta anordningen skulle medföra, att något av landstingsmannavalens politiska karaktär skulle överföras på fullmäktigvalen något fog för sig, så förefinnes väl även möjlighet för att anordningen vore ägnad att betona jämväl förstnämnda vals kommunala karaktär och betaga dem något av deras politiska färg. För övrigt må erinras, att man icke hyst några betänkligheter att till gemensam valförrättning sammanföra stadsfullmäktigval och de enbart politiska valen av elektor för utseende av ledamöter till riksdagens första kammare.

Såsom ett mot fullmäktigvalens tillbakaflyttande talande skäl har man slutligen anført, att avsevärda delar av särskilt städernas och framför allt storstädernas befolkning intill långt fram på hösten vistas å annan ort än hemorten och följaktligen vid en kraftig tillbakaflyttning av tiden för fullmäktigvalen icke skulle kunna utan avsevärt besvär och försakande av behöflig semestervila deltaga i dessa val eller i varje fall i det föregående valarbetet. Invändningen i fråga har tydligen, så vitt angår de kommuner, som deltaga i landsting, fog för sig allenast för den händelse, att man skulle vilja förlägga fullmäktigvalen en avsevärdare tid före landstingsmannavalen, d. v. s. före den tredje söndagen i september eller närmast därförut infallande lördag, men saknar varje betydelse i fråga om valens förläggande till ungefär samma tidpunkt som eller en senare tidpunkt än landstingsmannavalen — jfr nedan sid. 61 —.

Val under
semestertid.

Med det ovan anförda anse sig de sakkunniga hava tillräckligt motiverat en tillbakaflyttning av fullmäktigvalen i såväl landskommuner som städer.

Fixering av
tiden för full-
mäktigval.

Vid ett närmare fixerande av den för fullmäktigvalen lämpligaste tiden torde till en början vara tydligt, att för landsbygdens vidkommande behovet av längre tid för sammanräkningarna samt, för såväl landsbygds som städers vidkommande, dels önskvärdheten att besvär över valen såvitt möjligt skola hinna prövas före mandatstidens början eller i varje fall innan avsevärd tid av densamma förlupit, dels de ovan å sid. 54 med bestämmelserna om röstning utan personlig inställelse sammanhängande faktorer, dels slutligen de allmänna flyttningarna för tjänsteställda, utgöra skäl för att ifrågavarande val böra äga rum *före den 24 oktober*. För ett ytterligare tillbakaflyttande av valtiden därhän, att valen skulle förrättas om möjligt *före den 1 oktober* tala dels önskvärdheten av att få september till valmånad och att genom valens förläggande så nära landstingsmanna-

valen som möjligt förenkla och underlätta valarbetet, dels omständigheten, att flyttningar från en ort till en annan ofta ske redan den 1 oktober såsom sedvanlig tid för hyresflyttningar. Som ovan framhållits, äro emellertid 1 oktober-flyttningarna icke av någon större betydelse för förevarande fråga.

Å andra sidan torde även viktiga skäl tala för att valen *icke* förläggas *tidigare* än till *mitten av september*. Så torde val under första dagarna av nämnda månad komma att ligga väl nära tiden för röstlängdernas justering och för besvärans anförande över justeringsåtgärder. Ju flera möjligheter för att val ske så pass tidigt, desto större blir risken, att myndigheterna icke hinna att före valen vederbörligen pröva sagda besvär. Stadsfullmäktigval i början av september skulle vidare kunna medföra, att elektorerna för utseende av ledamöter i riksdagens första kammare blevo valda före förstakammarvalet i september, vilket i sin tur skulle hava till följd, att, enär de nyvalda elektoreernas funktionstid börjar först den 1 januari året efter det, de blivit valda, de gamla elektorerna skulle komma att fungera, ehuru redan ersatta med andra — jfr ovan sid. 56 —. Även den i det föregående framhållna omständigheten, att särskilt städernas och framför allt storstädernas befolkning till stor del vistas på annan ort under åtminstone förra hälften av september, talar för att icke förlägga valen tidigare än under senare hälften av sagda månad.

Konsekvensen av det ovan anförda blir tydligen, att fullmäktigvalen böra äga rum efter den 15 september och helst före den 1 oktober.

Mot en så kort valtid talar emellertid, särskilt för landsbygdens vidkommande, att man, om endast tvenne söndagar inträffa under sagda tid, därav en, den tredje i månaden, vore upptagen av landstingsmannaval, faktiskt skulle för fullmäktigvalen vara hänvisad till endast en söndag, och att man, om denna av särskild anledning ej lämpade sig såsom valdag, måste företaga sagda val på söckendag. Även för städernas vidkommande, särskilt de störres, torde den anförda tidsperioden bliva väl kort, om många valkretsar skola välja, helst som man på sina håll gärna önskar hava sammanräkningen för en valkrets slutförd, innan nästa valkrets väljer.

Med hänsyn härtill, och då 1 oktober-flyttningarna icke hava någon större betydelse för valen och ej heller möjligheten av en något ökad tid mellan landstingsmannavalen och fullmäktigvalen kan anses innebära någon större olägenhet, hava de sakkunniga ansett, att fullmäktigvalen på landet som i stad böra förrättas under tiden från och med den 16 september till och med den 20 oktober.

Lagförslag.

Ovan av de sakkunniga förordade reformer i fråga om tiden för fullmäktigvalens förrättande komma till uttryck genom ändring av eller tillägg till § 29 mom. 5 a) av förordningen om kommunalstyrelse på

landet samt § 14 mom. 2 och § 31 av förordningen om kommunalstyrelse i stad. De sakkunniga hava framlagt förslag till lithörande lagändringar.

Samtidigt med ändringen av § 14 mom. 2 i förordningen om kommunalstyrelse i stad hava de sakkunniga i kraft av sitt uppdrag att genom lämpliga bestämmelser söka underlätta valdeltagandet föreslagit visst tillägg till paragrafens första moment, avseende att möjliggöra *allmän rådstugas hållande å annat ställe än rådhuset*. Genom ett sådant tillägg rådes bot mot det förhållandet, att i rådhuset förefintliga lokaler efter den allmänna och lika rösträttens införande understundom äro otillräckliga för den allmänna rådstuga, vid vilken stadsfullmäktigvalen förrättas, och mot härav förorsakad trängsel i vallokalen och försvårat valdeltagande.

Den sålunda av de sakkunniga föreslagna valtiden i andra kommuner än Stockholm skulle medföra en tillbakaflyttning av den senaste tidpunkten för kommunal- och municipalfullmäktigvalen med två månader och för stadsfullmäktigvalen med två och en halv månader. Däremot skulle icke företagas någon som helst omläggning av sagda fullmäktiges mandatstid; denna skulle fortfarande som hittills omfatta hela kalenderår. De föreslagna bestämmelsernas tillämpning på Stockholms stad komme däremot att innebära, att stadsfullmäktigvalen därstädes, räknat från tiden för röstlängdens upprättande, komme att äga rum ej mindre än sex och en halv månader tidigare än för närvarande, vilket knappast torde kunna eller böra ske utan att mandatstiden samtidigt omläggas, så att densamma liksom för fullmäktige i rikets övriga kommuner tager sin början med kalenderåret näst efter det, då valen förrättats.

*Ändrad tid
för stads-
fullmäktig-
valen i
Stockholm.*

Med hänsyn till den särställning, som huvudstaden sålunda intager, torde förevarande fråga, i vad den angår stadsfullmäktigvalen i Stockholm, böra särskilt prövas. I de skrivelser, som de sakkunniga, i enlighet med vad ovan anförts, den 3 december 1920 avlätit till överståthållarämbetet, stadsfullmäktige och magistraten i Stockholm, framfördes för den skull förutom anhållan om utlåtande i fråga om den successiva förnyelsens avskaffande även anhållan om upplysning »angående de skäl, som på sin tid förefunnits eller fortfarande förefinnas för stadsfullmäktigvalens i Stockholm förläggande till mars månad i stället för till december såsom i övriga städer, och huruvida dessa skäl eller andra anses böra utgöra hinder för att dessa val (ävensom valen av elektorerna för utseende av ledamöter till riksdagens första kammare) förrättas under september månad och för att stadsfullmäktiges mandatstid räknas från den 1 januari året efter det, då valet förrättats».

*Inkomna ut-
låtanden och
yttranden.*

Av de med anledning av sagda skrivelser från Stockholms myndigheter och partiorganisationer inkomna utlåtandena, vilka, såsom ovan fram-

hållits, finnas återgivna i en till detta betänkande fogad bilaga, framgår, att förslaget angående mandatstidens begynnande med kalenderår i och för sig icke framkallat några erinringar från vederbörandes sida. Allmänna valmansförbundet framhåller fastmera, att det förefölle såsom en ren vinst att låta mandatstiden i Stockholm liksom i rikets övriga kommuner sammanfalla med kalenderåret och det kommunala budgetsåret.

Dessa utlåtanden upptaga icke några andra skäl mot en dylik omläggning av mandatstiden än sådana, som hänföra sig till det förhållandet, att härigenom skulle nödvändiggöras ett förläggande av valen till tiden september—december.

Ändrad tid för valförrättningen avstyrkes av såväl stadsfullmäktige som överståthållarämbetet och magistraten, varemot samtliga partiorganisationer i huvudstaden ingenting hava att erinra mot bestämmelser i sådan riktning. Tre av organisationerna framhålla emellertid uttryckligen, att september icke vore lämplig månad för stadsfullmäktigvalen i huvudstaden. Även de från stadsfullmäktige, överståthållarämbetet och magistraten framförda invändningarna mot en ändring av valtiden rikta sig framför allt mot september såsom valmånad. Det påpekas sålunda, att val i september skulle medföra, dels att fullmäktige, som icke omvalts, en längre tid skulle komma att uppehålla sina befattningar, för vilka de förmodas efter valet icke längre hysa samma intresse, dels att valen i sådant fall skulle komma att infalla under en tid, då en stor del av valmanskåren i åtnjutande av semester befunne sig å annan ort. Semesterförhållandena skulle också med hänsyn till att det förberedande valarbetet, »för vilket numera måste anslås en tid av några månader» — jfr stadsfullmäktiges yttrande —, göra även oktober och november mindre lämpliga såsom valmånader. Såsom skäl mot en ändring över huvud taget i fråga om den nuvarande valtiden i huvudstaden, erinra stadsfullmäktige, hurusom den nuvarande anordningen praktiskt visat sig medföra stora fördelar, då hela senare delen av kalenderåret därmed kunnat befrias från de valbestyr, som i all synnerhet efter de stora rösträttsutvidgningarna måste taga stadsfullmäktiges uppmärksamhet starkt i anspråk och inkräkta på arbetsron i stadens beslutande församling. I händelse av val under sista kvartalet skulle valen och valförberedelsen »till tiden sammanfalla med det mest forcerade budgetsarbetet i stadens nämnder och styrelser». Även magistraten framhåller den större arbetsbördan under höstmånaderna såsom skäl för den nuvarande valtids bibehållande. »Rådhusrättens arbete är nämligen», heter det i magistratens utlåtande, »enligt vad erfarenheten visar, som regel vida mer betungande under hösten än under våren, beroende framför allt på en

tendens hos advokatkåren att under sommaren låta arbetet delvis ligga nere för att på hösten återupptaga detsamma med ökad energi.»

Magistraten påpekar vidare, hurusom önskemålet att sammanföra landstingsmannaval och fullmäktigval icke kan åberopas såsom skäl för ändring av tiden för fullmäktigvalen i Stockholm, där landstingsmannaval icke förekomma. Överståthållarämbetet däremot framhåller såsom *enda* skäl för en omläggning av tiden för stadsfullmäktigvalen önskvärdheten, att de förut omförmälda elektorsvalen, vilka ske i samband med stadsfullmäktigvalen, förrättas vid samma tid av året som landstingsmannavalen.

Magistratens utlåtande slutar med en erinran om önskvärdheten för magistraten att bli befriad från föreskriven befattning med valför rättningar och sammanräkningar.

Beträffande ovan relaterade synpunkter vilja de sakkunniga i anslutning till sin i det föregående anförda motivering — jfr sid. 47—58 — till en början medgiva, att åtminstone förra hälften av september månad med hänsyn till *semesterförhållandena* särskilt för huvudstadens vidkommande icke torde vara någon lämplig valtid. I slutet av september eller åtminstone under förra hälften av oktober torde däremot antalet av dem, som åtnjuta semester, icke vara större än vanligt, och sålunda ur denna synpunkt intet hinder möta för ett allmänt valdeltagande. När det i stadsfullmäktiges utlåtande talas om ett förberedande valarbete, som skulle begynna »några månader» före valen, torde därmed knappast kunna avses annat arbete än det direkta »byråarbete», som utföres av personer, som på ett eller annat sätt såsom ledare eller tjänsteställda äro knutna till partiorganisationerna. Men att dessa personer under de vart fjärde år återkommande fullmäktigvalen anpassa sin semester med hänsyn till detta valarbete, torde knappast få anses utgöra en obillig fordran.

De sakkunnigas ståndpunkt.

Angående den förmenta olämpligheten av *en längre tids mellanrum mellan valen och mandatstidens början* hava de sakkunniga i annat sammanhang framhållit, hurusom uppfattningen, att en inom kort avgående representant förlorar sitt intresse för uppdraget och i ett eller annat hänseende vansköter detsamma, knappast torde vara bestyrkt av den erfarenhet man har från andra kommuner. Även om det från principiell synpunkt må hända kan synas oegentligt, att en representant fortsätter att fungera efter det att en annan valts i hans ställe, så måste å andra sidan besinnas, att vid valens förrättande omedelbart före mandatstidens utgång, den ännu större oegentligheten kan inträffa — särskilt efter den successiva förnyelsens upphörande —, att eventuella besvär över valen icke kunna prövas före mandatstidens början, och att en stor del av fullmäktigkåren får fungera

men sedermera måste avgå, emedan valet i ett eller annat hänseende varit olagligt.

Gent emot det från stadsfullmäktige och magistraten påpekade förhållandet, att *sista kvartalet vore en för såväl stadsfullmäktige och underlydande styrelser och nämnder som för rådhusrätten synnerligen arbets-tyngd tid*, under vilken valbestyren ej borde få inverka störande eller ytterligare öka arbetsbördan, vilja de sakkunniga för sin del erinra, att själva valförberedelserna icke i större omfattning torde behöva taga tid från arbetet i stadsfullmäktige och nämnder, samt att för övrigt det forcerade arbetet därstädes knappast torde — bland annat på grund av semesterledigheterna — begynna så tidigt som i september, till vilken tid väl valarbetet väsentligen skulle komma att förläggas, därest valen skola förrättas under tiden 16 september—20 oktober. Genom val under sagda tid skulle i stort sett stadsfullmäktiges och nämnders *hela* egentliga arbetstermin, oktober—maj, förbli oberörd av valens eventuellt störande inflytande.

Att rådhusrättens arbetsbörda är större under var och en av årets fyra sista månader än i mars månad, skulle däremot kunna tänkas utgöra visst skäl för den nuvarande valtidens bibehållande. För att emellertid få utrönt, i vilken omfattning rådhusrättens arbetsbörda under årets fyra sista månader vore större än under övriga tider på året, samt i vad mån till följd härav valförrättningar och sammanräkningar, så länge magistraten hade sig dessa uppgifter anförtrodda, icke utan större olägenhet kunde förläggas till sagda tid, hava de sakkunniga på grundval av visst från Stockholms rådhusrätt till statistiska centralbyrån inkommet statistiskt material företagit en undersökning, huru under ett visst år avgjorda civila och kriminella mål samt lagfarts- och inteckningsärenden fördela sig på de olika kalendermånaderna. Undersökningen avser det senaste år, för vilket fullständiga uppgifter inkommit, nämligen år 1916. Resultaten av undersökningen föreligga i omstående tablå.

I den mån målens och ärendenas antal kan sägas utgöra en måttstock för rättens arbetsbörda, giver denna tablå knappast stöd för att arbetstungan under september—december skulle, relativt taget, vara större än under mars månad; tvärtom synes antalet under sistnämnda månad avgjorda mål och ärenden i allmänhet vara större än under någon annan månad på året.

I anledning av de sakkunnigas förfrågan angående de *särskilda skäl, som på sin tid förefunnits för stockholmsvalens förläggande till mars*, och huruvida dessa skäl fortfarande anses böra utgöra hinder för dessa vals förrättande under hösten, har stadskollegiet meddelat en upplysning, som

Månad	Civila mål	Krimi- nella mål ¹	Summa civila och kriminella mål ¹	Lagfarts- ärenden	Inteck- nings- ärenden ²	Summa lagfarts- och intecknings- ärenden ²
Januari	374	83	457	60	1 556	1 616
Februari	411	103	514	37	1 479	1 516
Mars	504	115	619	76	2 065	2 141
April	385	94	479	126	1 395	1 521
Maj	475	115	590	97	2 247	2 344
Juni	308	87	395	96	823	919
Juli	351	94	445	106	1 366	1 472
Augusti	372	134	506	54	1 031	1 085
September	347	98	445	43	1 941	1 984
Oktober	417	88	505	101	964	1 065
November	368	114	482	69	1 902	1 971
December	280	128	408	71	1 246	1 317
Summa	4 592	1 253	5 845	936	18 015	18 951

tydligt nog angiver, att de ursprungliga skälen för Stockholms undantagsställning i fråga om valtid och mandatstid ej längre äro för handen. Kollegiet framhåller sålunda bland annat, att enligt det förslag till ny kommunalförordning för Stockholm, som på sin tid framlades av en för ändamålet tillsatt kommitté, valet av stadsfullmäktige skulle förrättas i december och gälla från och med den 1 januari. I sitt yttrande över sagda förslag framhöll emellertid överståthållarämbetet, att, enär prövningskommittén för bevillningstaxeringen avslutade sitt arbete först i mitten av december, skulle vid val i december detta komma att förrättas enligt en röstlängd, grundad på föregående års bevillningstaxering, vilken i sin tur återgick på mantalsskrivningen två år förut. Med hänsyn härtill föreslog ämbetet de tidsbestämningar för val och mandatstid, som sedermera infördes i förordningen och som ännu gälla. *Detta skäl har emellertid numera bortfallit*, sedan tiden för röstlängdens upprättande blivit en annan. Det anförda skälet, att valen borde förrättas enligt en *så nyupprättad röstlängd som möjligt*, vilket på sin tid föranledde stockholmsvalens förläggande till mars månad, talar alltså numera med lika fog för att,

¹ Här i ingå ej brott mot vissa förordningar, där den tilltalade blivit av rådhusrätten sakfäld, utgörande under hela år 1916 sammanlagt 632 mål.

² Här i ingå ej relaxationer, postpositioner, presentationer o. dyl., utgörande under hela år 1916 sammanlagt 3 092.

eftersom enligt gällande bestämmelser röstlängden föreligger färdig i augusti, valen förläggas till någon av de närmast därpå följande höstmånaderna.

Och detta skäl för valens förläggande till tiden närmast efter röstlängdens slutjustering gör sig, med hänsyn till den stora *omflyttningen* under sista veckan av oktober, med ökad styrka gällande. Att, såsom nu är fallet i Stockholm, stadsfullmäktigvalen förrättas mer än ett halvt år efter röstlängdens slutjustering, under vilken mellantid de stora årliga flyttningarna försiggå, innebär i själva verket, särskilt efter fullmaktsröstningens avskaffande, att ett stort antal röstberättigade medborgare bliva ur stånd att utöva sin rösträtt på grund av flyttningar från en ort till en annan. Omflyttningarna hava för Stockholms vidkommande en synnerlig stor omfattning, även relativt taget större än för någon annan kommun i riket. Stora flertalet av dessa flyttningar kommer på senare hälften av oktober. Besinnar man härtill, att de stora flyttningstalen i första hand avse personer, tillhörande grupperna arbetare och tjänare, samt att följaktligen den rösträttsförlust, som blir en följd av den nuvarande tidpunkten för valet, drabbar de olika sociala lagren synnerligen ojämnt, måste betänkligheterna mot valförrättning efter flyttningstiden i oktober givetvis bliva än större. För övrigt bör ihåggas, att valens förläggande så nära som möjligt efter röstlängdens upprättande och i varje fall före flyttningstiden är av alldeles särskild betydelse i fråga om Stockholm och andra städer, där elektorerna för utseende av ledamöter till första kammaren skola väljas samtidigt med stadsfullmäktige, och där valen alltså icke enbart beröra kommunalförvaltningen i en kommun, där den flyttande måhända icke vidare kommer att hava sin verksamhet, och för vilken han följaktligen torde hava mindre intresse, utan tillika utgöra ett uttryck för rent politiska intressen och åskådningar, som äro oberoende av vistelseorten.

Till sist må erinras, att *tiden för fullmäktigval eller elektorval i en kommun icke längre torde böra bestämmas alldeles oberoende av de för representantvalen i övriga delar av riket fixerade tiderna*. Vikten av att landsting och elektorerna såsom båda utgörande väljarkåren till första kammaren komma att väljas i möjligaste mån samtidigt har i det föregående framhållits — jfr sid. 45 och 48 —. Och likaså har i denna punkt erinrats om de nya bestämmelserna angående rätt att rösta utan personlig inställelse inför valförrättare. De yrkes- och tjänstegrupper, som under vissa villkor medgivits sådan rätt, äro bestämda med hänsyn till valens förrättande på hösten, ej i mars månad. Vid bibehållande av olika tider för stadsfullmäktigvalen och elektorvalen i Stockholm å ena och övriga

kommunala och politiska representantval å andra sidan kan med fog ifrågasättas, huruvida icke dessas yrkes- och tjänstegrupper böra bliva helt andra vid de förra valen, något som emellertid ur övriga synpunkter måste anses såsom synnerligen olämpligt — jfr ovan sid. 54 —. Ehuru av underordnad betydelse torde slutligen även den synpunkten böra beaktas att ett bibehållande av den nuvarande tiden för stadsfullmäktigvalen i Stockholm skulle nödvändiggöra, att de särskilda åtgärderna med tillhandahållande av valkuvert i rikets *samtliga* kommuner skulle påfordras icke endast under den eljest enligt de sakkunnigas förslag för de politiska och kommunala representationerna gemensamma valtiden på hösten, utan också under februari—mars.

Av de sakkunniga lagda synpunkter på förevarande fråga kunna *sammanfattas* sålunda: De sakkunniga hava visserligen ansett, att man i fråga om omläggningen av tiden för stadsfullmäktigvalen i Stockholm bör taga särskild hänsyn till vederbörande stockholmsmyndigheters uppfattning, så mycket mera som detta på grund av att huvudstaden har sin egen kommunalförordning kan låta sig göra utan inverkan på de för övriga kommuner gällande eller föreslagna bestämmelser. Emellertid torde av vad ovan framhållits vara tydligt, att några särskilda skäl för att Stockholm skall hava annan valtid än övriga kommuner i riket icke förefinnas, även om vad av myndigheterna anförts angående mars månad såsom lämpligare valtid än någon av månaderna under sista kvartalet med hänsyn till arbetet inom stadsfullmäktige och rådhusrätt ävensom angående september såsom en på grund av semesterförhållandena olämplig valmånad, måhända gör sig mera gällande i huvudstaden än i övriga städer. Det ursprungliga skälet för den undantagsställning Stockholm hittills intagit i fråga om tiden för stadsfullmäktigvalen har, som sagt, bortfallit eller har fastmera förvandlats till ett synnerligen kraftigt skäl för valtidsens omläggning till likhet med den för fullmäktigvalen i övrigt gällande. Då det vid tidigare tillfällen gällt att bestämma valtiden, har det utslagsgivande momentet alltid varit hänsynen till väljarkåren — önskemålet att så många som möjligt av de röstberättigade verkligen bliva i tillfälle att utöva sin rösträtt —. Hänsynen till de särskilda representationernas och myndigheternas arbetsbörda har kommit först i andra rummet. Betydelsen för väljarna, att valen ske efter en så nyupprättad röstlängd som möjligt har av såväl regering som riksdag vid upprepade tillfällen betonats och har utgjort ett av huvudskälen för såväl riksdagsmannavalens som de kommunala representantvalens förläggande till årets sista kvartal. Hösten har också hittills ansetts såsom den även ur andra synpunkter lämpligaste valtiden. Slutligen

har avskaffandet av fullmaktsröstningen vid de kommunala representantvalen i hög grad ökat kravet på att jämväl dessa komma att förrättas före de talrika personflyttningarna under sista veckan av oktober.

Med hänsyn till anförda förhållanden och övriga i det föregående åberopade motiv hava de sakkunniga ansett, att jämväl stadsfullmäktigvalen och elektorsvalen i Stockholm böra förrättas under årets sista kvartal, efter den 15 september, men före den 21 oktober. Vid ett dylikt ståndpunktstagande har hänsyn sålunda tagits till de framförda invändningarna mot september såsom valnånad; en bestämmelse, att valen skola förrättas under tiden 16 september—20 oktober, giver möjlighet för magistraten att utsätta valen till mitten av oktober.

Förläggas sålunda stadsfullmäktigvalen i Stockholm till samma tid på året som fullmäktigvalen i rikets övriga kommuner, så böra givetvis de ovan å sid. 46 föreslagna bestämmelserna angående fullmäktigvalens hållande under samma år som landstingsmannavalen tillämpas jämväl i fråga om fullmäktigvalen i huvudstaden. Skulle mars bibehållas som valnånad för stadsfullmäktigvalen i Stockholm, torde däremot dessa val böra förläggas till året näst efter det, då landstingsmannaval förrättats.

Lagförslag.

De sakkunniga hava sålunda utöver förut å sid. 39 och 46 angivna ändringar och tillägg i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm föreslagit vissa ändringar i §§ 6, 17 och 19 av sagda förordning och övergångsstadgandet däri, avseende stadsfullmäktigvalens förläggande till tiden 16 september—20 oktober och mandatstidens begynnande den 1 januari året näst efter det, då valet skett. Dessa ändringar och tillägg nödvändiggöra med hänsyn till bestämmelsen, att elektorsvalen skola ske i samband med stadsfullmäktigvalen vissa konsekvensändringar i lagen om val till riksdagen. De sakkunniga hava följaktligen utarbetat förslag jämväl till ändringar i § 3 av sagda lag och i övergångsstadgandet.

Ändrade bestämmelser för sammanräkningarna vid kommunal- och municipalfullmäktigval.

Erinringarna från länsstyrelsen i Örebro län befogade.

De ovan av länsstyrelsen i Örebro län gjorda Erinringarna mot de nuvarande bestämmelserna i fråga om sammanräkningarna för kommunal- och municipalfullmäktigval äro enligt de sakkunnigas förmenande i det stora hela fullt befogade. Bestämmelserna i fråga, som tillkommit under en tid, då varje länsstyrelse hade att företaga allenast ett fåtal sammanräkningar, och som hittills på grund av den korta tid, som stått till buds för sammanräkningarnas utförande, förblivit oförändrade, kunna numera faktiskt i vissa fall knappast följas eller äro i varje fall mindre lämpliga. Såsom av sagda länsstyrelse närmare utvecklas, måste sålunda med nuvarande bestämmelser länsstyrelsen omedelbart efter det att ett val ägt rum och utan att hava mottagit den assurerade försändelsen med val-

sedlarna föranstalta om uppläsning i kyrka av kungörelse om röstsammanräkningen och långt på förhand binda sig för att sammanräkningen för den ena eller andra kommunen ovillkorligen skall äga rum viss dag eller åtminstone viss dag taga sin början. En del sammanräkningar kunna kräva mycket längre tid än som beräknats, och även andra oförutsedda faktorer kunna störande inverka på sammanräkningsarbetet. Det har under sådana förhållanden ofta nog icke varit möjligt för länsstyrelserna att förfara på annat sätt än att den dag, på vilken viss sammanräkning enligt kungörelsen skulle taga sin början, allenast öppna den försändelse, som innehåller valkuverten, för att sedermera på annan dag »försätta» sammanräkningen. Under sådana förhållanden kunna måhända fjorton dagar efter det sista valets förrättande sammanräkningarna på sådant sätt hava »påbörjats» för stora flertalet av länets fullmäktigkommuner, men vara färdiga allenast för ett fåtal.

Fullmäktigvalens förläggande till senare hälften av september eller första tjugio dagarna av oktober, varigenom länsstyrelserna för sammanräkningarnas utförande i allmänhet skulle erhålla två månader längre tid än nu, möjliggör tydligen en reformering av bestämmelserna angående sammanräkningsarbetet.

De sakkunniga hava därför föreslagit sådan lydelse av § 29 mom. *Lagförslag.* 5 c), att Konungens befallningshavande vid offentlig förrättning, varom kungörelse utfärdas, skall fortast möjligt verkställa sammanräkning av de röster, som vid kommunalfullmäktigval inom länet avgivits. Den om förrättningen utfärdade kungörelsen skall innehålla uppgift om den ordningsföljd, i vilken sammanräkningen, därest hinder icke möter, kommer att för de olika kommunerna företagas, och skall senast sex dagar före förrättningens början uppläsa i dessa kommuners kyrkor. Valens utgång skall kungöras omedelbart beträffande varje kommun genom uppläsning av protokollet. Med protokollets uppläsning skall valet för den kommunen vara avslutat.

Härigenom blir sammanräkningsförrättningen för länets fullmäktigkommuner i viss mån även formellt en sammanhängande förrättning med iakttagande dock, att förrättningen för varje kommun blir slutförd för sig.

Enligt § 40 mom. 1 av förordningen om kommunalstyrelse på landet, jämförd med § 36 mom. 4 i samma förordning, skall kommunalstämman eller i kommun, där kommunalfullmäktige finnas, fullmäktige med hänsikt till kommunens vidd och folkmängd utse det antal ledamöter, varav kommunalnämnden skall vara sammansatt; dock må detta antal icke vara under *fem* eller över *elva*. Vid samma tillfälle utses jämväl ett lika

Val av ledamöter och suppleanter i kommunal- och municipalnämnd.

Gällande bestämmelser.

antal suppleanter. Ifrågavarande val av ledamöter och suppleanter i kommunalnämnd skola i enlighet med bestämmelser i § 17 mom. 1, jämförd med § 36 mom. 4, äga rum å ordinarie kommunalstämma eller fullmäktigssammanträde i december månad.

Före rösträttsreformen måste ledamöter och suppleanter i kommunalnämnd utses genom majoritetsval, men år 1918 tillkom i samband med införande av obligatorisk beredning genom kommunalnämnd sådan bestämmelse i § 40 (mom. 2), att hithörande val skulle ske proportionellt, därest sådant äskades av viss minoritet. Bestämmelsen är ämnad att utgöra en garanti mot majoritetsförtryck och har, såsom avsett varit, verkat därhän, att, där partimotsättningar förefunnits, kommunalnämndens sammansättning efter partier kommit att bestämmas genom frivillig överenskommelse dem emellan, utan att, annat än i mycket sällsynta undantagsfall, den besvärliga proceduren med proportionellt val måst tillgripas.

Beträffande såväl de ordinarie kommunalnämndsledamöternas som suppleanternas tjänstgöringstid heter det i andra stycket av § 42, att därom gäller vad i § 28 mom. 2 är stadgat i avseende å kommunalfullmäktige. I enlighet härmed skola ledamöter och suppleanter i nämnden väljas för fyra år, räknade från och med den 1 januari året näst efter det, då valet skett och halva antalet väljas vart annat år.

Formuleringen av § 42 nämnda lagrum har gjort, att de sakkunniga, ehuru frågan om kommunalnämndens successiva förnyelse icke strängt taget torde ligga inom ramen för de sakkunnigas uppdrag, varit nödsakade att till prövning upptaga jämväl detta spörsmål. Göres ingen ändring i omförmälda stadgande, verkar detta tydligen därhän, att, om i enlighet med de sakkunnigas förslag den successiva förnyelsen avskaffas för kommunal- och municipalfullmäktige, samma reform genomföres jämväl i fråga om kommunal- och municipalnämnd. För ett bibehållande av den successiva förnyelsen för sistnämnda kommunala organ fordras i sådant fall, att lagrummet i sin helhet omformuleras.

*Skälen för
den successiva
förnyelsens
avskaffande i
fråga om
fullmäktige
ej för handen
i fråga
om nämnden.*

Att de skäl, som anförts för den successiva förnyelsens avskaffande för fullmäktigkorporationerna, i allmänhet icke äro för handen i fråga om kommunal- och municipalnämnd, torde lätt inses. Valen till dessa rena förvaltningsorgan äro endast i rätt sällsynta undantagsfall förenade med någon agitation eller valkampanj i egentlig mening. I de för närvarande synnerligen talrika fall, där fullmäktigssystem tillämpas — jfr ovan å sid. 52 anförd tabell —, är kommunalnämndsvalet en angelägenhet, som uteslutande ankommer på fullmäktige utan någon inblandning från övriga kommunmedlemmar, och i de små kommuner, som icke hava fullmäktigssystem, torde i allmänhet inga skarpare partimotsättningar göra sig gäl-

lande med avseende på valet. Finnas dylika motsättningar, utjämnas de genom överläggningar mellan de ledande kommunalmännen, som då vanligen överenskomma om en gemensam lista. Proportionellt val i egentlig mening förekommer, som sagt, mycket sällan. Under dylika förhållanden föreligger tydligen icke i fråga om kommunal- eller municipalnämnd det huvudmotiv, som i fråga om fullmäktigkorporationerna framkallat kravet på den successiva förnyelsens avskaffande. Härtill kommer, att den större kontinuitet, som i varje fall en successiv förnyelse är ägnad att garantera, är av synnerlig betydelse för förvaltningsorgan, sådana som kommunalnämnd och municipalnämnd.

Sagda förhållanden torde också utgjort anledning till att, då Kungl. Maj:t till 1918 års lagtima riksdag framlade proposition med förslag till den successiva förnyelsens avskaffande för representantförsamlingarna, någon motsvarande ändring i fråga om kommunal- och municipalnämnd icke ifrågasattes, ehuru icke särskild motivering för ifrågavarande ståndpunkt i propositionen förebragtes.

Enellertid har efter sagda propositions framläggande en omständighet tillkommit, som enligt de sakkunnigas mening gör åtminstone en obligatorisk föreskrift om successiv förnyelse för kommunal- och municipalnämnd synnerligen olämplig, nämligen den i samband med den kommunala rösträttsreformen tillkomna, omförmälda möjligheten av kommunal- och municipalnämndsledamöternas tillsättande genom proportionella val. I betraktande av den låga minimisiffran för antalet ledamöter i kommunal- eller municipalnämnd, står bestämmelsen om successiv förnyelse av kommunal- och municipalnämnd i dålig samklang med proportionalismens syfte. Proportionellt valsätt, då endast två eller tre ledamöter skola utses, är tydligen föga värt såsom sådant, vare sig det skall göra sig gällande vid ett formligt proportionellt val eller vid en frivillig överenskommelse, avseende en rättvis fördelning av platserna i enlighet med de olika partiernas styrka. Efter införande av berörda valsätt vid sagda nämnders tillsättande är ej heller den successiva förnyelsen av samma behov för kontinuitetens bevarande som tillföre.

Den proportionella valmetoden och den låga minimisiffran för antalet ledamöter i nämnden.

För drätselkammare i stad gälla samma bestämmelser om proportionellt valsätt som för kommunalnämnd, men de närmare reglerna för val av drätselkammare och dess arbetssätt finnas icke intagna i förordningen om kommunalstyrelse i stad, utan i särskilda, av respektive städer antagna och av länsstyrelsen fastställda reglementen. Såsom i viss mån utgörande ett kriterium på olämpligheten eller i varje fall obehövligheten av kommunalnämndens successiva förnyelse må anföras, hurusom, enligt vad de sakkunniga hava sig bekant, flera städer för tillgodoseende på veder-

börligt sätt av proportionalismens syfte, sedan tillämpning av proportionellt valsätt genom år 1913 antagen lag möjliggjorts, företagit sådan ändring av sina drätselkamarreglementen, att drätselkammarna från att förut hava successivt förnyats numera utses genom val, omfattande samtliga ledamöter på en gång.

*Ändrings-
förslag.*

Den omständigheten, att städerna äga att inom vissa gränser själva, under hänsynstagande till de särskilda lokala förhållandena, reglera formerna för de förvaltande organens tillsättande och deras arbete, framkallar spørgsmålet, huruvida det icke kunde vara lämpligt att lämna våra landskommuner enahanda frihet och därmed lösa spørgsmålet om den successiva förnyelsen av kommunal- och municipalnämnd. Emellertid torde denna fråga knappast ligga inom ramen för de sakkunnigas uppdrag, utan eventuellt tagas under omprövning vid den allmänna revision av kommunallagarna, som vid flera tillfällen förebådats. De sakkunniga hava därför på skäl, som ovan anförts, för sin del föreslagit den successiva förnyelsens avskaffande jämväl i fråga om kommunal- och municipalnämnd.

För att i våra fullmäktigkommuner undvika plötslig omkastning eller ensidighet i förvaltningen, som kan bliva en följd av en mer eller mindre samtidig förnyelse av kommunalfullmäktige och kommunalnämnd, och för att kommunalnämndsval icke skola komma att företagas vare sig av fullmäktige, som äro helt nya i sin funktion, eller som stå under omval — jfr ovan sid. 56 —, hava de sakkunniga vidare föreslagit, att ledamöter och suppleanter i kommunalnämnd — och municipalnämnd — skola förrättas i december månad andra året efter det att allmänna val till kommunalfullmäktige i rikets kommuner ägt rum. De föreslagna bestämmelserna hava sin plats i § 42 av förordningen om kommunalstyrelse på landet. För reformens fullständiga genomförande har dessutom föreslagits sådan övergångsbestämmelse, att föreskriven tidsordning för kommunalnämnds- och municipalnämndsval skall gälla först från och med den 1 december 1924, och att, om tjänstgöringstid för ledamot eller suppleant i sådan nämnd utgår tidigare än den 31 december 1924, val av ny ledamot eller suppleant icke må ske för längre tid än till utgången av år 1924. I enlighet med dessa bestämmelser skulle val av kommunalnämnd och municipalnämnd över hela riket äga rum åren 1924, 1928, 1932 o. s. v.

Val av ledamöter och suppleanter i fattigvårdsstyrelse.

På grund av formuleringen av 12 § i lagen om fattigvården, enligt vilken för fattigvårdsstyrelse i fråga om »ledamots och suppleants tjänstgöringstid och avgång gäller å landet, vad om ledamot eller suppleant i kommunalnämnd och i stad, vad om stadsfullmäktig är i kommunallagarna stadgat», kommer vid den successiva förnyelsens avskaffande för kommunalnämnd och

stadsfullmäktige, såvida icke ändring i sagda lagrum företages, enahanda förändring att automatiskt genomföras jämväl i fråga om fattigvårdsstyrelse. Fattigvårdsstyrelsens karaktär av förvaltningsorgan för speciellt syfte och frånvaron av bestämmelser, som möjliggöra ledamöternas eller suppleanternas tillsättande genom proportionella val, medföra emellertid, att varken önskvärdheten att inskränka antalet valkampanjer eller olämpligheten att låta ett proportionellt val avse ett allt för ringa antal platser, vilka förhållanden var för sig utgjort huvudmotiven för förslagen att avskaffa den successiva förnyelsen av fullmäktige respektive kommunalnämnd, kunna åberopas för en motsvarande ändring av bestämmelserna för fattigvårdsstyrelses tillsättande. Frånvaron av den särskilda garanti för kontinuitetens bevarande, som det proportionella valsättet erbjuder, medför också, att den successiva förnyelsen är långt mera av behovet påkallad för fattigvårdsstyrelse än för exempelvis fullmäktige och kommunalnämnd.

Den genom riksdagens skrivelse den 19 december 1918 (n:r 40) ifrågasatta utvidgningen av det proportionella valsättets tillämpning i kommunerna, vilken fråga för utredning och förslags avgivande hänvisats till de sakkunniga, kunde måhända tänkas leda därhän, att inom den närmaste framtiden bestämmelser införas om proportionellt val jämväl i fråga om ledamöter och suppleanter i fattigvårdsstyrelse, i vilket fall denna styrelse torde, med hänsyn till de låga minimisiffrorna för antalet ledamöter och antalet suppleanter, böra tillsättas enligt enahanda bestämmelser, som av de sakkunniga föreslagits i fråga om kommunalnämnd. Fattigvårdslagens bestämmelser, att minst en av ledamöterna i fattigvårdsstyrelse och likaså minst en av suppleanterna skall vara kvinna (11 §), samt att fattigvårdssamhälle, där ej dess fattigvård är av ringa omfattning, skall indelas i distrikt, vart och ett stående under närmaste uppsikt av en ledamot i styrelsen (19 §), vilka bestämmelser för erhållande av en välordnad och effektiv fattigvård synas vara synnerligen välbetänkta, lägga emellertid enligt de sakkunnigas förmenande hinder i vägen för införande av proportionellt system vid fattigvårdsstyrelses tillsättande. Bestämmelsen att varje ledamot skall hava uppsikt över fattigvården inom visst distrikt, torde i allmänhet förutsätta, att vederbörande skall vara bosatt inom distriktet.

Under sådana förhållanden hava de sakkunniga ansett, att den successiva förnyelsen fortfarande bör tillämpas i fråga om fattigvårdsstyrelse, och hava för ernående av detta syfte framlagt förslag till en formell omredigering av 12 § i lagen om fattigvården. *Lagförslag.*

Om, såsom är att förmoda, de utredningar, som för närvarande bedrivs inom särskild av statsrådet och chefen för ecklesiastikdeparte-

Val i den kyrkliga kommunen.

mentet tillkallade sakkunnigkommission angående frågan om införande av representativt system i den kyrkliga kommunen, resultera i införande i församlingarna av särskilda fullmäktige för de rent kyrkliga ärendenas behandling, så böra givetvis för dessa fullmäktige tillämpas de av kommunalförfattningssakkunniga för kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige föreslagna bestämmelserna, och sålunda jämväl valen av kyrkofullmäktige äga rum — under tiden 16 september—20 oktober — åren 1922, 1926, 1930 o. s. v. samt avse hela korporationen på en gång. Samma ordning bör införas jämväl för valen av kyrkofullmäktige i Göteborg. Valen av kyrkoråd samt av kyrkonämnd i Göteborg ävensom av skolråd eller skolstyrelse böra förrättas efter enahanda bestämmelser som av kommunalförfattningssakkunniga föreslagits i fråga om kommunal- och municipalnämnd. Utarbetandet av de för sagda reformers genomförande inom den kyrkliga kommunen erforderliga lagbestämmelser bör ankomma på ovan omförmälda inom ecklesiastikdepartementet tillkallade sakkunniga.

II. Gränsen mellan kommunalstämmas och kommunalfullmäktiges befogenhet m. m.

Medan 1862 års förordning om kommunalstyrelse i stad i sin ursprungliga lydelse uttryckligen stadgade, att den staden i kommunala angelägenheter tillkommande beslutanderätt skulle, såvida stadens invånarantal överstege 3,000, uppdragas åt en särskild representation, stadsfullmäktige — § 7 i förordningen om kommunalstyrelse i stad —, innehöll § 7 i förordningen om kommunalstyrelse på landet en generell bestämmelse, att alla de angelägenheter, vilka kommunen såsom sådan ägde att vårda, skulle till överläggning och beslut i kommunalstämman upptagas, d. v. s. skulle behandlas å församling, bestående av kommunens röstberättigade medlemmar. Endast för den händelse kommunalstämman så beslöte, ägde kommunen åt fullmäktige överlåta att med kommunalstämmas rätt handlägga och avgöra de till stämmans behandling hörande ärenden, och för sådant beslut fordrades, att kommunalstämman med mer än hälften av kommunens hela röstetal efter röstvärdet sig därom förenade — § 27 —. Dessa villkor för beslutets giltighet — som ägde sin motsvarighet i fråga om överlåtande av rådstugas beslutanderätt till stadsfullmäktige i stad med 3,000 invånare eller därunder — ändrades år 1913 därhän, att för sådant beslut skulle erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster efter röstvärdet. Dessa bestämmelser verkade därhän, att ännu vid slutet av år 1917 allenast 15 egentliga landskommuner, d. v. s. 0,63 % av samtliga, samt 18 köpingar och 23 municipalsamhällen ägde fullmäktige.

*Historik.
Bestämmelser i 1862
års förordningar.*

Men icke nog med att kommunalförfattningarna sålunda i hög grad försvårade fullmäktigssystemets införande i landskommuner, utan därjämte undantogs en del viktiga ärenden, som alltid skulle handläggas å kommunalstämma. Dessa ärenden voro enligt den ursprungliga § 33 i förordningen om kommunalstyrelse på landet följande:

a) fråga om försäljning, pantförskrivning eller utbyte av någon sådan kommunen tillhörig fastighet, som för något dess gemensamma nytta

avseende ändamål genom gåva eller testamente kommunen tillfallit, ävensom överenskommelse, som medför förändring i de rättigheter, kommunen till sådan fastighet äger;

b) påläggande av avgifter för sådana nya företag, som erfordra uttaxering för längre tid än fem år;

c) upptagande av lån, ställt på längre återbetalningstid än två år;

d) justering av de i § 65 omnämnda längder;

e) val till ordförande och vice ordförande i kommunalstämman och kommunalnämnden; så ock till kommunalfullmäktige och till ledamöter i kommunalnämnden; samt

f) val till landstingsmän; ävensom till valmän för sådana vals anställande.

För stad med fullmäktige däremot begränsades enligt uttryckliga föreskrifter allmänna rådstugans befogenhet till att utse stadsfullmäktige och till att besluta om upphävande av fullmäktigsystem i stad med högst 3,000 invånare.

Olikheten mellan land och stad i de ursprungliga kommunallagarnas bestämmelser i fråga om det representativa systemet bottna i historiskt givna förutsättningar. Medan på landet vid de nya kommunallagarnas tillkomst de kommunala angelägenheterna så gott som undantagslöst avgjordes å sockenstämmorna, så hade i städerna, åtminstone de större, redan på ett tidigt stadium representativt system införts. Betecknande är, hurusom i det betänkande, som avgavs av 1859 års kommunalförfattningskommitté, de föreslagna bestämmelserna om vissa viktiga ekonomiska angelägenheters bibehållande under stämmans befogenhet motiveras med följande ord: »Att fullmäktige icke sällan bättre än den allmänna församlingen skulle kunna, i dessa såväl som andra frågor, pröva och besluta, vad nyttigast vore, må medgivas; men det goda, som icke understöddes av det allmänna erkännandet, kan lätt verka till motsatta följder.»

1918 års kommunal-lagsreform och senare skeddä förändringar.

Ovan antydda bestämmelser om den kommunala beslutanderättens handhavande ägde med vissa under åren 1909 och 1913 föreslagna smärre förändringar bestå ända intill den stora kommunallagsreformen år 1918. Genom densamma infördes såväl för land som för stad bestämmelsen, att beslutanderätten i kommun med över 1,500 invånare ovillkorligen skall handhavas av fullmäktige, varjämte kommun med 1,500 invånare eller därunder genom beslut med enkel majoritet äger rätt att införa fullmäktigsystem. Verkan av dessa för landsbygdens hela kommunala liv genomgripande bestämmelser har blivit, att vid utgången av år 1919 ej mindre än 969 landskommuner med en sammanlagd folkmängd

av 3,042,759 hade kommunalfullmäktige. Fullmäktigkommunerna på landsbygden utgjorde sålunda 40,29 % av samtliga med en folkmängd om 73,39 % av hela landsbygden. Märkligt är, att i ej mindre än 98 landskommuner med en folkmängd av 1,500 eller därunder, och där sålunda införande av fullmäktige förutsätter beslut därom å kommunalstämma, vid slutet av år 1919 infört fullmäktigsystem; och antalet av sådana smärre kommuner med fullmäktige är statt i hastig ökning.

Samtidigt med denna utvidgning av det representativa systemets tillämpning i landskommunerna skedde även därutinnan en utvidgning, att alla de ekonomiska ärenden ävensom val av kommunalnämnd och dess ordförande, vilka enligt förut gällande bestämmelser även i fullmäktigkommuner skulle handläggas av kommunalstämma, överflyttades till fullmäktige. Genom 1918 års kommunallagsreform överflyttades vidare den kommunala röstlängdens justering till valnämnden; och genom lag den 30 juni 1920 skola kommunalfullmäktigvalen förrättas inför sagda valnämnd.

Nu gällande bestämmelser angående kommunalfullmäktiges befogenhet återfinnas i förut omförmälda § 27 och i § 35 — som motsvarar förutvarande § 33 — av förordningen för kommunalstyrelse på landet. I den förra stadgas, på sätt nyss omförmäls, att kommuner med mera än 1,500 invånare måste och övriga kommuner efter därom fattat beslut kunna hava kommunalfullmäktige. I samma § föreskrives, att det är den kommunen i kommunala angelägenheter tillkommande beslutanderätten, som »med de villkor och undantag här nedan sägs» uppdrages åt fullmäktige, när sådana finnas. Undantagen äro uppräknade i § 35, enligt vilken följande ärenden alltid skola behandlas å kommunalstämma:

justering av debiterings- och uppbördslängden,
val till ordförande och vice ordförande i kommunalstämma,
beslut, varom i § 16 sägs (angående kungörande i tidningar av stämma), samt

beslut enligt § 17 angående dag för kommunalstämma och enligt § 29 angående dag för val av kommunalfullmäktige.

Då bestämmelserna, som reglera gränsen mellan den kommunala primärförsamlingens och den kommunala representationens kompetensområde, varit på likartat sätt uppställda före och efter 1918 års kommunallagsreform, torde anledning till tvekan vid bestämmelsernas tillämpning hava förefunnits i lika hög grad före som efter tiden för denna reforms tillkomst. Före sagda tid hava dock sällan klagomål över förefintlig otydlighet avhörts vare sig genom anförda besvär över fattade beslut av stämma eller fullmäktige eller genom väckta förslag om förtydligande föreskrifter.

*I riksdagen
framställda
yrkanden
om förtyd-
ligande eller
ändrade be-
stämmelser.*

Annorlunda har förhållandet varit efter år 1918. Sedan landskommunerna i stor omfattning måst eller frivilligt beslutat införa fullmäktigssystemet och för den skull i långt högre grad än förut blivit hänvisade till reglerna för fullmäktiges verksamhet, hava dessa regler naturligen blivit alltmera uppmärksammade, klagomålen över deras verkliga eller förmenta otydlighet allt flera och krav på omredigering i förtydligande syfte framkommit.

Yrkanden gjordes sålunda vid 1919 års lagtima riksdag i motioner *dels* inom första kammaren (motion n:r 7) av herr Lindström, som hemställde, att riksdagen ville besluta sådan ändring i lag om kommunalstyrelse på landet att §§ 7, 11, 18, 40 och 44 samt eventuellt andra paragrafer erhålla sådan ändrad lydelse, att därav tydligen kunde framgå, vad som hörde till kommunalstämmas och vad som hörde till kommunalfullmäktiges avgörande, och att kommunalfullmäktige måtte äga befogenhet att själva utse de nämnder, som hade att bereda ärendena före deras avgörande; *dels* inom andra kammaren (motion n:r 100) av herr Hansson i Gårda, som hemställde, att riksdagen måtte i § 27 eller annan paragraf i Kungl. förordningen om kommunalstyrelse på landet göra det tillägg, att i förordningen uttryckligen utsades, att behandlingen av alla de ärenden eller verkställande av de val, som i särskilda förordningar ålåg kommunalstämman, skulle behandlas av kommunalfullmäktige, där fullmäktige vore införda.

I motiveringen till förstnämnda motion heter det bl. a.:

»Att vissa ärenden, såsom val av fullmäktige, obetingat böra höra till kommunalstämman synes självfallet och att likaledes frågor av större ekonomisk räckvidd förbehållas kommunalstämman, torde kanhända åtminstone för närvarande vara lämpligt. Däremot kan betvivlas, huruvida frågor böra behandlas av kommunalstämman, för vilkas avgörande särskilda bestämmelser äro utfärdade om rätt att däruti deltaga eller om särskild röstgrund därvid. Otydlighet synes mig härutinnan förefinnas. Särskilt gäller detta vissa val, vilkas betydelse nu bliver mer och mer framträdande. Jag påminner här om val av valnämnd för val av riksdagsman till andra kammaren. Kan detta val företagas av kommunalfullmäktige? Vidare om val av ordförande och hans suppleant till distriktsstämman för val av landstingsmän och kommunalfullmäktige. Kunna dessa val företagas av kommunalfullmäktige? Vidare val av nämndemän, val av ombud för väghållningsskyldiga, val av plogfogdar m. m.

Då desslikes enligt § 18 i lag om kommunalstyrelse på landet, som träder i kraft den 1 instundande mars månad, de ärenden, som å kommunalstämman till avgörande företagas, skola förut vara vederbörligen beredda av kommunalnämnden eller andra nämnder, torde däri kunna innefattas, att de ärenden, som av kommunalfullmäktige till avgörande företagas, likaledes skola vara vederbörligen beredda och till följd härav borde åt kommunalfullmäktige vara inrymd rättighet att utse kommunalnämnd jämte ordförande och vice ordförande i densamma.»

Herr Hansson anförde till stöd för sin hemställan bland annat följande:

»I förordningen om kommunalstyrelse på landet, enligt beslut av urtima riksdagen den 17 december 1918, stadgas bland annat i § 27, att i kommun med över 1.500 invånare skall kommunalstämmas beslutanderätt uppdragas åt kommunalfullmäktige. I § 35 stadgas vidare vilka ärenden, som alltid skola å kommunalstämma eller distriktsstämma handläggas. Utav sistnämnda bestämmelser framgår, att kommunalstämma endast har att handlägga: a) justering av i § 65 omfördälda längd; b) val till ordförande och vice ordförande till kommunalstämma som ock till kommunalfullmäktige; c) beslut varom i § 16 sägs, så ock beslut enligt § 17 angående dag för kommunalstämma.

Utav det här anförda skulle kunna förutsättas, att alla andra ärenden skola handläggas utav fullmäktige. Dock synes i en del fall ovisshet härvidlag råda rörande en del särskilda förordningar. Man har inom många kommuner ansett, att § 27 endast har tillämpning beträffande själva förordningen om kommunalstyrelse på landet och icke vidkommande de *särskilda* lagar och förordningar, som finnas, då icke i dem uttryckligen stadgas att de höra under kommunalfullmäktiges handläggning. De förordningar, som icke innehålla dylika stadganden, äro bland annat: Lag av den 30 juni 1913 om behandling av alkoholister, samt Lag av den 29 september 1899 angående fjärdingsmannabestyrets utgörande. Däremot finnes i Lag om allmän pensionsförsäkring av den 30 juni 1913 samt i K. F. av den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker särskilda stadganden, som föreskriva, att kommunalfullmäktige, där sådana finnas, skola övertaga kommunalstämmas beslutanderätt. Att tvekan kan uppstå rörande stämmans och fullmäktiges inbördes förhållande till varandra, rörande vem som har beslutanderätt, då icke särskilt stadgande finnes i resp. lag och förordning införd, framgår utav Kungl. Maj:ts utslag den 10 december 1915, Regeringsrättens årsbok 1915 sid. 199, vari stadfästes Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Göteborgs och Bohus län utslag, innebärande att i en kommun, där kommunalfullmäktige fanns, kommunalstämma ändock hade att yttra sig över de frågor, varom i K. F. av den 1 juni 1905 angående försäljning av vin och öl sägs.»

Efter att hava citerat ett anförande i föreliggande fråga av regeringsrådet Thulin — jfr sid. 89 här nedan — fortsätter motionären:

»Utav det här anförda framgår, att tvekan kan uppstå, huruvida kommunalstämmans beslutanderätt överlatits på fullmäktige med avseende å de författningar, vari icke direkt stadgande om denna rätts överlåtande finnes. Genom de ändringar, som vid urtima riksdagen 1918 antagits i förordningen om kommunalstyrelse på landet § 27, avses givetvis förnämligast att få ärendena mera noggrant pröva de av därtill valda representanter för kommunens medlemmar. Genom beslutanderättens överlämnande anse sig de kommunala medborgarna icke så i detalj hänvisade att följa respektive ärenden. Halles då en kommunalstämma för vissa frågor avgörande, röner densamma icke det intresse eller den tillslutning, som är nödvändig för att besluten må bli ett uttryck för samtliga röstberättigades mening. Kommunalfullmäktigeinstitutionens införande tjänar ju till att underlätta och koncentrera behandlingen av kommunens angelägenheter, och är

det ju då av stor vikt, att alla frågor, som uppkomma, behandlas av fullmäktige, då icke särskilt stadgas, att ärendena skola å kommunalstämma handläggas.

Ändring i här berörda avseende kan ju antingen ske genom tillägg i de förordningar, där sådant icke finnes angående fullmäktiges övertagande av beslutanderätten, eller genom förtydligande av § 27 i kommunalförordningen i sådan riktning, att därav tydligt framgår vilka ärenden, som skola av kommunalfullmäktige, respektive stämma handläggas, och synes det senare alternativet vara det mest ändamålsenliga.»

I sitt över dessa motioner avgivna utlåtande n:r 16 hemställde konstitutionsutskottet, att riksdagen i anledning av förevarande motioner måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det tacktes Kungl. Maj:t, eventuellt i samband med en allmän revision av förordningen om kommunalstyrelse på landet, upptaga spörsmålet, huru gränsen mellan kommunalstämmas och kommunalfullmäktiges befogenhet måtte bli på ett noggrannare sätt bestämd, än i nu gällande lagstiftning är fallet, samt till riksdagen snarast möjligt inkomma med förslag i ämnet.

Utskottets hemställan blev av riksdagen bifallen — jfr riksdagens skrivelse n:r 86 —.

»Det torde», heter det bland annat i sagda utskottsutlåtande, »med säkerhet kunna antagas, att man vid utfärdandet av 1862 års förordning om kommunalstyrelse på landet avsett, att alla de till kommunalstämmans behandling hörande ärenden, vilka icke jämlikt § 33 (§ 35) voro från kommunalfullmäktiges beslutanderätt uttryckligen undantagna, skulle handläggas och avgöras av kommunalfullmäktige. Såsom bestämmelserna kommit att lyda, synes detta emellertid i vissa hänseenden icke hava blivit förhållandet.

Från den allmänna regeln, att kommunens samtliga röstberättigade medlemmar äga taga del i överläggningar och beslut, meddelar förordningen om kommunalstyrelse på landet två undantag. I § 11 — nuvarande § 10 — stadgas, att i överläggningar och beslut över ärenden, som angå endast i mantal satt jord, må ej andra taga del än de, som sådan jord innehava. I § 12 — nuvarande § 11 — föreskrives, att där för deltagande i sådana besvär, som åligga alla, vilka inom kommunen erlägga kommunalutskylder, annan grund än den för utgörande av kommunalutskylder i allmänhet gällande finnes särskild stadgad, skall röstvärdet vid beslut över ärenden, som röra sådana besvär, beräknas efter den särskild bestämda grunden. Då dessa ärenden icke i § 33 (§ 35) av förordningen om kommunalstyrelse på landet undantagits från kommunalfullmäktiges beslutanderätt, skulle man med en formell tolkning av §§ 27 och 35 vara nödsakad att hänföra dem under kommunalfullmäktige. I sakligt hänseende vore det emellertid tydligen synnerligen otillfredsställande, att en församling, som är vald enligt för kommunen i allmänhet gällande röstgrund, skulle äga beslutanderätt i ärenden, för vilkas avgörande å kommunalstämma särskild röstgrund är stadgad. Justitierådet Hammarsköld yttrar även i sin kommentar till § 33 (§ 35) av förordningen om kommunalstyrelse på landet, att det torde kunna betvivlas, om val, som skola å kommunalstämma verkställas, men för vilka gälla särskilda bestämmelser om

rätt att däruti deltaga eller om röstgrund därvid, kunna ske av kommunalfullmäktige'.

Under det att den i § 12 (§ 11) omnämnda föreskriften om särskild röstgrund vid beslut över ärenden som röra besvär, vilka skola utgöras efter annan grund än den för utgörande av kommunalutskylder i allmänhet gällande, numera, på grund av vissa ändringar i lagstiftningen om byggande och underhåll av tingshus m. fl. byggnader, saknar betydelse, har bestämmelsen i § 11 (§ 10) att vid beslut över ärenden, som angå endast i mantal satt jord, ej andra äga taga del än de, som sådan jord innehava, tämligen stor räckvidd. Till bevis härfor vill utskottet anföra följande lagrum. I 19 § av skiftesstadgan den 9 november 1866 bestämmes, att gode män vid lantmåteriförrättningar skola å allmän kommunalstämma väljas, och äga därvid en var, som i kommunen hemman under ägande- eller nyttjanderätt innehaver, lika röst. I 117 § av samma förordning stadgas, att ledamöter i ägodelningsrätt skola inför häradsrätten genom sockenfullmäktige efter förmedlade hemmantalet utväljas; sockenfullmäktige torde för förrättande av sådant val därför å kommunalstämma ävenledes böra utväljas efter förmedlade hemmantalet. I 52 § av lagen den 23 oktober 1891 angående väghållningsbesvärets utgörande å landet säges, att väghållningsskyldige äga att å vägstämman låta sin talan utföras genom av den kommunvis å kommunalstämmor efter vägfyrktal utsedda ombud. I 5 § av förordningen den 24 juli 1903 angående skogsvårdsstyrelser bestämmes, att två ledamöter av skogsvårdskommitté utses enligt den grund, som för utseende av gode män vid laga skifte är stadgad.

I stadganden utanför kommunallagarna är, såsom särskilt herr Hansson påpekat, icke sällan föreskrivet, att vissa ärenden skola till avgörande eller för yttrande å kommunalstämma företagas. I en del lagar av yngre datum har för sådana fall direkt förekrivits, att kommunalstämmans rätt övergår till kommunalfullmäktige, där sådana finnas. Så är händelsen i 20 § av lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring, i 95 § av förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker samt i 7 § av lagen den 14 juni 1918 om fattigvården. Å andra sidan finnes det stadganden, vilka visserligen giva kommunalstämman beslutanderätt i vissa ärenden, men av vilkas avfattning framgår, att kommunalstämmas rätt icke kan utövas av kommunalfullmäktige. I varje fall är detta händelsen i två hänseenden. En analys av 1 kap. 1 § rättegångsbalken, vari lämnas föreskrifter om nämndemansval, ger vid handen, att nämndemän icke kunna väljas av kommunalfullmäktige, utan att sådana val måste företagas å kommunalstämma. Ej heller äro enligt gällande rätt landstingsmannaval överlätna åt kommunalfullmäktige utan skola alltid äga rum å kommunalstämma. Då i § 35 av förordningen om kommunalstyrelse på landet val varken av nämndemän eller av landstingsmän är undantaget från kommunalfullmäktiges beslutanderätt, visar sig här alltså tydligt, att den i § 35 av nämnda förordning förefintliga uppräknningen av ärenden, som alltid skola behandlas å kommunalstämma, icke är fullständig.

Beträffande en tredje grupp av stadganden, kan man, såsom samma motionär framhållit, icke ur stadgandena erhålla ledning, huruvida åt kommunalstämma inrymd rätt bör övergå till kommunalfullmäktige. Så bestämmes i § 2 av lagen den 29 september 1899 angående fjärdingsmansbestyrets utgörande, att fjärdingsmän utses å kommunalstämma, utan att det tillägges, huruvida fjärdingsmännen även kan väljas av kommunalfullmäktige. Genom det av motionären åberopade Kungl.

Maj:ts utslag den 10 december 1915 är fastslaget, att det beträffande stadganden av denna art i varje särskilt fall får bedömas, om det kan hava varit avsett, att kommunalstämman befogenhet överlåtits på kommunalfullmäktige eller icke. Ett dylikt avgörande kan emellertid ibland vara föremål för vanskligheter; huruvida t. ex. val av valnämnd för val av riksdagsmän, varom stadgas i § 21 av lagen den 26 maj 1909 om val till riksdagen, alltid måste ske å kommunalstämma eller även kan förrättas av kommunalfullmäktige, torde vara svårt att avgöra.

Det framgår av vad utskottet sålunda anført, att utskottet delar den åsikt, som kommit till uttryck i motionerna, att gränsen mellan kommunalfullmäktiges och kommunalstämman befogenheter icke är dragen med önskvärd tydlighet. Utskottet kan emellertid icke finna, att gällande lagstiftning lider av brister i den grad, som påstås i herr Lindströms motion. Redan det påståendet, att 'med anledning av' den tveksamhet, som varit rådande om den befogenhet och beslutanderätt, som borde tillerkännas kommunalfullmäktige, 'tid efter annan lagändringar tillkommit, varigenom kommunalstämma befriats från en del kommunala och andra ärenden, som i stället tillerkänts kommunalfullmäktige', är icke riktigt. De bestämmelser om kommunalfullmäktiges beslutanderätt, som 1862 antogs, blevo i huvudsak gällande till 1918. Vidare anser sig utskottet böra påpeka, att enligt vad år 1918 stadgats, samtliga ekonomiska frågor i kommun skola behandlas av kommunalfullmäktige, där sådana finnas. Frågan, huruvida val av ordförande och hans suppleant till distriktsstämma för val av landstingsmän och kommunalfullmäktige kunna företagas av kommunalfullmäktige, måste obetingat besvaras i jakande riktning. Beträffande plogfogdar är att anmärka, att de jämlikt 73 § av lagen den 23 oktober 1891, angående väghållningsbesvärets utgörande å landet, skola väljas av delägarna i ploglag. Till slut vill utskottet framhålla, att av en jämförelse mellan § 27 och § 35 i kommunalförordningen för landet, särskilt om sistnämnda paragraf jämföres även med den lydelse, den ägde före lagen den 23 december 1918 om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet, tydligt framgår, att redan enligt gällande rätt kommunalfullmäktige äga befogenhet att själva utse kommunalnämnd.

Då kommunalfullmäktigeinstitutionen numera i ett större antal kommuner blivit obligatorisk, är det enligt utskottets uppfattning emellertid av synnerlig vikt, att gränsen mellan kommunalstämman och kommunalfullmäktiges befogenheter drages på sådant sätt, att icke tvekan kommer att råda, huruvida ett ärende hör under fullmäktiges eller stämman beslutanderätt. Utskottet anser sig dock icke böra, i enlighet med motionärernas hemställan, föreslå ny lydelse av de paragrafer i förordningen om kommunalstyrelse på landet, som äro av vikt i förvarande hänseende. Anledningen härtill är närmast, att ändringar av dessa paragrafer fordra hänsynstagande till ett flertal lagrum — ofta av mycket skiftande natur — icke blott i kommunallagarna utan även utom dessa. De av motionärerna åsyftade ändringarna fordra därför ingående utredningar, vilka icke lämpligen kunna av utskottet företagas. Härtill kommer att förordningen om kommunalstyrelse på landet, vilken efter sin tillkomst för över ett halft århundrade tillbaka icke genomgått någon grundlig omdaning utan endast partiella förändringar, är avfattad med tanke på, att kommunens beslutande myndighet är kommunalstämma. När genom föregående års lagstiftning beslutanderätten i kommunerna i stället i regel uppdragits åt kommunalfullmäktige, bliva förordningens bestämmelser, som fortfarande i vissa delar äro avfattade för det fall, att kom-

munalstämma har beslutanderätten inom kommun, i många hänseenden otydliga. Utskottet anser det synnerligen önskvärt, att dessa otydligheter snarast möjligt bliva undanröjda. Enligt vad utskottet inhämtat, lär Kungl. Maj:t vara betänkt på att underkasta kommunalförordningen på landet en allmän revision. Vid en sådan revision bör givetvis även frågan om ett noggrannare uppdragande av gränsen mellan kommunalstämmans och kommunalfullmäktiges befogenheter hava sin plats, och utskottet anser det därför lämpligast, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhölle, att Kungl. Maj:t eventuellt i samband med den ifrågasatta revisionen av förordningen om kommunalstyrelse på landet ville upptaga även detta spörsmål till behandling.

Vid samma riksdag väckte herr Johansson i Olstorp i andra kam-maren tvenne motioner n:r 254 och n:r 258, gående ut på att i kommun, där kommunalfullmäktige finnas, dessa må förrätta nämndemansval och val av ombud vid vägstämman.

Till stöd för den förstnämnda av dessa motioner, i vilken hemställ-des om visst tillägg till den om nämndemansval handlande i 1 kap. 1 § av rättegångsbalken, anförde motionären, att, sedan kommunalfullmäktige nu-mera funnes i ett stort antal kommuner, ovisshet syntes råda om vilken beslutande myndighet rätteligen borde förrätta nämndemansval, och att det för undanröjande av denna ovisshet vore tillräckligt, att i nämnda lagrum infördes ett tillägg, att även kommunalfullmäktige ägde välja nämndemän.

Första lagutskottet, till vilket denna motion hänvisades, hemställde i sitt utlåtande n:r 15, att densamma icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda, och denna hemställan blev av riksdagen bifallen.

Utskottet motiverade sin hemställan sålunda:

»1734 års lag innehöll ursprungligen ej några bestämmelser om huru nämnde-män skulle utses. Först genom förordningen den 18 december 1823 och seder-mera genom förordningen den 19 juli 1872 lämnades närmare föreskrifter i före-varande avseende. Enligt den lydelse, 1 kap. 1 § i rättegångsbalken erhöi ge-nom sistnämnda förordning skulle vid inträffande ledighet i nämnden val hållas å kommunalstämma i den valkrets, för vilken ledigheten inträffat. Om flera socknar eller sockendelar voro förenade till gemensam valkrets, skulle häradsrätten bestämma, å vilken sockens kommunalstämma valet skulle förrättas.

Nu nämnda regler äro fortfarande gällande för val av nämndemän å lan-det. Vad städer utan egen jurisdiktion beträffar, så hava stadgandena i 1872 års förordning, ehuru enligt ordalydelsen endast gällande landskommuner, ansetts äga analog tillämpning även på städer under landsrätt. I dessa hava sålunda nämnde-mansvalen förrättats å allmän rådstuga. I proposition till 1917 års riksdag föreslog emellertid Kungl. Maj:t att nämndemansvalen i dylika städer skulle för-rättas av stadsfullmäktige. På förslag av lagutskottet, som anslöt sig till ett motionsvis framställt yrkande om att dessa val allt fortfarande skulle, på sätt dittills skett, förrättas av allmän rådstuga, förklarade sig dock riksdagen icke

kunna godkänna det i propositionen framlagda förslaget utan gav paragrafen den lydelse, den nu har.

Beträffande städerna har riksdagen sålunda redan klart och tydligt uttalat, att allmänna rådstugans rätt att utse nämndemän icke bör överflyttas på stadsfullmäktige.

Enligt utskottets mening torde ej heller beträffande landskommunerna någon tvekan behöva råda om huru dylika val där skola förrättas. I 1 kap. 1 § rättegångsbalken, sådant detta lagrum nu lyder enligt lagen den 7 maj 1917, stadgas: 'Val förrättas på landet å kommunalstämma', och denna bestämmelse motsvaras av en erinran i tredje stycket av 17 § i förordningen om kommunalstyrelse på landet, där det heter: 'om kommunalstämma för val av landstingsmän ävensom om val av nämndemän är särskilt stadgat'.

I dessa bestämmelser har någon ändring ej gjorts i anledning av den ökade användning, som kommunalfullmäktigeinstitutionen erhållit genom lagen den 23 december 1918.

Att val av nämndemän alltjämt skall vara en kommunalstämmas angelägenhet, framhölls också av konstitutionsutskottet vid 1919 års lagtima riksdag i anledning av en då väckt motion om att i förordningen om kommunalstyrelse på landet uttryckligen skulle utsägas, att behandlingen av alla ärenden eller verkställande av de val, som enligt särskilda förordningar åläge kommunalstämman, skulle behandlas av kommunalfullmäktige, där sådana voro införda. I sitt utlåtande n:r 16 anförde nämligen konstitutionsutskottet, att kommunalstämmas rätt bland annat i fråga om nämndemansval icke kunde utövas av kommunalfullmäktige.

Såsom redan nämnts, kunna flera socknar vara förenade till gemensam valkrets för utseende av nämndemän. Därest inom en dylik valkrets en av socknarna hava kommunalfullmäktige, under det den eller de andra fortfarande utöva sin beslutanderätt å kommunalstämma, skulle ett överflyttande på fullmäktige av kommunalstämmans rätt beträffande nämndemansval medföra den egendomliga konsekvensen, att en del av väljarna vid valet komme att utgöras av kommunalfullmäktige, under det att andra delen komme att utgöras av direkt å kommunalstämma röstande. Att ett dylikt förhållande ej kan vara överensstämmande med de av ålder gällande bestämmelserna om lika rösträtt vid nämndemansval är uppenbart.

En lagändring i av motionären föreslagen riktning synes redan av denna anledning icke kunna tillstyrkas.»

Uti motionen n:r 258 hemställdes, att riksdagen ville besluta, att i § 52 andra stycket av lagen den 23 oktober 1891 angående väghållningsbesvärets utgörande på landet efter ordet kommunalstämmor måtte insättas orden: »eller kommunalfullmäktige, där sådana finnas», och att i slutet av stycket skulle göras ett tillägg, vari sades, att berörda val vare lika gilt antingen det skett å kommunalstämma eller av kommunalfullmäktige.

Motionären framhöll, hurusom vid senast förrättade val av ombud att för de väghållningsskyldige närvara vid distriktets vägstämmor, det visat sig, att dessa val i stor utsträckning skett i strid med vad som före-

skreves i § 52 andra stycket i lag angående väghållningsbesvärets utgörande på landet, i det att valen förrättats å kommunalfullmäktiges sammanträden och icke å kommunalstämma.

Det kunde enligt motionärens mening vara tvivelaktigt, huruvida kommunalfullmäktige i detta fall kunde representera hela kommunens vägfyrktal. Nödigt syntes därför vara, att i sagda lag, gjordes sådant tillägg, att allt missförstånd undanröjdes, och att valet finge samma giltighet fränsett vilken av de beslutande myndigheterna som förrättat detsamma.

Jordbruksutskottet, till vilket denna fråga hänvisades, framhöll i sitt utlåtande n:r 14, att enligt vad utskottet inhämtat bland annat frågan om kompetensfördelningen mellan kommunalstämma och kommunalfullmäktige för närvarande vore under utredning av de av chefen för civildepartementet jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallade sakkunniga för utredning och avgivande av förslag rörande vissa spörsmål å kommunalförvaltningens område. Under hänvisning till sålunda pågående utredning hemställde utskottet, att förevarande motion ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Till sist torde böra erinras om en i riksdagen väckt fråga, som visserligen icke upptagits på grund av förefintlig otydlighet i saken vidkommande föreskrifter, men som åsyftat ändring i gränsen mellan kommunalstämmas och kommunalfullmäktiges verksamhetsområden.

Uti likalydande motioner, n:r 61 i första kammaren och n:r 226 i andra kammaren, föreslogo år 1919 herr Carl Gustaf Ekman m. fl. samt herr Moberger m. fl. på uppdrag av riksdagens nykterhetsgrupp vissa ändringar i rusdrycksförsäljningsförordningen, avseende, att frågan, huruvida inom en kommun tillstånd till detaljhandel med rusdrycker måtte meddelas, skulle i princip avgöras genom omröstning å kommunalstämma eller allmän rådstuga eller, i Stockholm, av stadens kommunalt röstberättigade invånare. Motionärernas förslag innebar vidare, att, därest vid sådan omröstning majoriteten av de röstande avstyrkte, att tillstånd till sådan detaljhandel meddelades, frågan skulle förfalla, men att vid motsatt utgång av omröstningen utlåtanden skulle inhämtas av kommunalnämnd och kommunalfullmäktige eller magistrat och stadsfullmäktige eller, i Stockholm, av endast stadsfullmäktige, ävensom att, där stadsfullmäktige eller kommunalfullmäktige avstyrkt samtliga inkomna ansökningar om rätt till detaljhandel med rusdrycker, tillstånd icke måtte meddelas. Konungens befallningshavandes befogenhet enligt 22 § i rysdrycksförsäljningsförordningen att medgiva tillfälliga rättigheter skulle upphöra enligt det föreliggande förslaget, vilket slutligen avsåg, att på Kungl. Maj:t skulle an-

komma att meddela närmare bestämmelser angående det ifrågasatta omröstningsförfarandet.

Till stöd för förslaget anförde motionärerna bland annat följande:

»Oavsett olika principiella uppfattningar i nykterhetsfrågan torde det få anses vara ett allmänt intresse, att beslut rörande upplåtelse eller icke av rättigheter till detaljhandel med rusdrycker skall grunda sig på en verklig folkmening inom kommunen. Med nu gällande här ovan relaterade anordningar komma emellertid dylika beslut ofta nog att bliva beroende på tillfälliga och denna fråga ovidkommande omständigheter, såsom exempelvis politiska partiers styrkeförhållanden vid valtillfällena, manipulationer vid det proportionella valsystemets tillämpning, organisatoriska åtgärder o. s. v. Genom ett skickligt utnyttjande av valmaskineriet kunna på dylikt sätt den ena gången motståndarna till rusdrycksförsäljningen och en annan gång dess anhängare förskaffa sig en majoritet inom representationen, som ej motsvaras av den verkliga meningen inom valmanskåren. Detta kan ej anses vara till gagn vare sig för det allmänna nykterhetstillståndet eller för de kommunala ärendenas rationella behandling.»

Bevillningsutskottet hemställde med anledning av dessa motioner i sitt utlåtande nr 16, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning av frågan, i vilken utsträckning den kommunerna författningsenligt tillkommande medverkan vid avgörandet av ärenden, som röra handeln med rusdrycker, må kunna utövas genom omröstning bland vederbörande kommuns i dess allmänna angelägenheter röstberättigade medlemmar eller eljest i annan ordning än genom de i kommunalförfattningarna omförmälda kommunala myndigheter eller representativa organ, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottet anförde i huvudsak följande:

»Till en början vill utskottet såsom en egendomlighet i det föreliggande förslaget framhålla bestämmelsen om, att kommunalfullmäktige eller stadsfullmäktige skola kunna förhindra upplåtande av rättighet till detaljhandel med rusdrycker, sedan en församling, där alla kommunens röstberättigade medlemmar äga stämma, i princip beslutat, att sådan rättighet skall medgivas. Efter primärförsamlingens principiella beslut borde, synes det, endast frågor, som angå de närmare anordningarna vid rättighets meddelande, kunna ankomma på de kommunala myndigheternas eller representativa organens handläggning och beslut.

I huvudsak har utskottet emellertid funnit förslaget värt beaktande. För denna utskottets mening hava emellertid icke varit avgörande de skäl, som motionärerna anför. Enligt utskottets mening föreligger nämligen icke anledning att befara den verkliga folkmeningen inom kommunerna i de frågor, det här gäller, icke skulle komma till uttryck genom de representativa organens beslut. Erfarenheten torde tvärtom hava visat, att det nykterhetsintresse, som förefinnes inom kommunerna, merendels kommer till sin rätt vid de kommunala valen. Men just den omständigheten, att de nykterhetspolitiska synpunkterna ofta erhålla en utslags-

givande betydelse vid valen, innebär ur andra synpunkter en olägenhet, som det vore önskvärt att få avlägsnad. I sådant hänseende vill utskottet framhålla följande.

Då gränserna mellan olika meningsriktningar i nykterhetsfrågor icke sammanfalla med de linjer, efter vilka de politiska partierna äro uppdelade, har följden ofta blivit, att personer, som eljest skulle ansetts bäst kvalificerade till kommunala förtroendeposter, icke kunnat uppställas som kandidater eller fallit igenom vid valen, därför att deras uppfattning i nykterhetsfrågor icke sammanfallit med den, som omfattats av valmännens majoritet. Denna nykterhetsfrågans behärskande ställning har även kunnat medföra, att viktiga offentliga uppdrag kommit att anförtras åt personer, vilkas verksamhet i allmänna angelägenheter övervägande fallit inom nykterhetsorganisationernas område och vilka av sådan anledning stått mer eller mindre främmande för andra viktiga spörsmål, eller ock åt sådana, vilkas fientlighet mot nykterhetsfrämjande åtgärder varit deras huvudsakliga förtjänst. I samband härmed vill utskottet fästa uppmärksamheten vid, att i den mån på sina håll en strävan förefinnes att vid kommunala val låta personlig duglighet och lämplighet komma till sin rätt oberoende av politiska åsikter, en sådan lofvärd strävan motarbetas av det inflytande, som de nykterhetspolitiska synpunkterna utöva.

I de förhållanden, utskottet nu i korthet berört, synes ligga en anledning att taga under närmare övervägande den tanke, som framförts genom de föreliggande motionerna. Om nämligen den enligt gällande rusdrycksförsäljningsförfordning kommun tillkommande befogenheten att avgöra, huruvida rätt till detaljhandel må inom kommunen medgivas, överflyttas från det representativa organet till primärförsamlingen, så bör härigenom mycket vara vunnit för frigörandet av de kommunala valen från de nykterhetspolitiska synpunkternas behärskande inflytande.

Inom utskottet har nu anmärkts, att detta visserligen vore förhållandet, när avgörandet i berörda fråga utfölle så, att rätt till detaljhandel icke medgäves, men att i motsatt fall icke mycket vore vunnit, enär åtskilliga andra i samband med rusdryckshanteringens reglerande stående frågor återstode, vilka det alltjämt skulle tillkomma vederbörande kommunala representation att handlägga. I fråga härom hyser utskottet den uppfattningen, att genomförandet av ett förslag i huvudsaklig överensstämmelse med det av motionärerna framlagda otvivelaktigt skulle vara av största betydelse i det hänseende, som ovan berörts. Den inom utskottet framförda anmärkningen bör dock, synes det, föräleda, att frågan underkastas en ytterligare granskning, därvid även bör undersökas, huruvida och på vad sätt syftet att göra de kommunala valen oberoende av nykterhetspolitiska synpunkter må kunna påkalla författningsändringar även i andra hänseenden än dem, som i förevarande motioner avses. En sådan ytterligare utredning synes påkallad även med hänsyn därtill, att de författningsändringar, som här ifrågasättas, innebära en avvikelse från grundtanken i ovan nämnda, enligt 1918 års uttima riksdags beslut i kommunallagarna införda bestämmelser om utsträckt användning av det representativa systemet och vidgad befogenhet för de representativa organen. Då emellertid den utredning, som utskottet sålunda anser önskvärd, icke kan så begränsas, att den lämpligen bör verkställas genom utskottets försorg, har utskottet ansett sig böra ifrågasätta, att riksdagen hos Kungl. Maj:t gör framställning om dess utförande.»

Bevillningsutskottets hemställan bifölls av andra kammaren, men avslogs av den första, vadan sålunda frågan förföll.

Vid 1920 års riksdag återkommo motionärerna med framställning i ämnet men upptogo därvid det förslag till riksdagsskrivelse, som framförts av 1919 års bevillningsutskott.

Utskottet hemställde i sitt utlåtande nr 23 om bifall till motionerna i fråga, och riksdagen beslöt i enlighet med utskottets hemställan.

**De sak-
kunniga.**

Gränsen mellan stämman och fullmäktiges befogenhet.

Jämförelse med motsvarande bestämmelser för stad.

Vid behandlingen av föreliggande spörsmål riktas helt naturligt uppmärksamheten på det förhållandet, att beträffande gränsen mellan allmänna rådstugans och stadsfullmäktiges befogenhet klagomål över förefintlig otydlighet icke avhörts, ehuru fullmäktigssystemet i städerna nästan undantagslöst sedan lång tid tillbaka varit genomfört och de stadganden, som reglera allmänna rådstugans och stadsfullmäktiges befogenhet, följaktligen i vidsträckt omfattning prövats av erfarenheten.

Nära till hands ligger för den skull det antagandet, att förordningen om kommunalstyrelse i stad innehåller tydligare bestämmelser i berörda hänseende än förordningen om kommunalstyrelse på landet i vad angår kommunalstämmas och kommunalfullmäktiges befogenhet. Att detta kan sägas vara fallet, framgår av en jämförelse mellan de båda förordningarnas bestämmelser. Den generella bestämmelsen för stad, § 7, är visserligen i huvudsak likformig med motsvarande lagrum — förut omnämnda § 27 — i förordningen för landet. Enligt bägge förordningarna är det nämligen beslutanderätten i »kommunala angelägenheter», som uppdrages åt fullmäktige. Men under det att sagda begränsning av beslutanderätten torde vara för stads vidkommande motiverad av magistratens befogenhet att i vissa fall för *staden* besluta, finnes beträffande landskommun knappast något motsvarande skäl för begränsningen. Och förutom det att i sagda lagrum för stad icke såsom i § 27 av förordningen om kommunalstyrelse på landet är inskjuten satsen »med de villkor och undantag här nedan sägs», har i § 8 av förordningen för stad åt omfattningen av stadsfullmäktiges befogenhet givits ett uttryck, som icke har sin motsvarighet i den förra förordningen. Sedan i första stycket av berörda § 8 stadgats, att stadens samtliga röstberättigade invånare utöva »kommunens beslutanderätt» vid allmän rådstuga, meddelas nämligen i andra stycket föreskrift, att i stad, där stadsfullmäktige äro tillsatta, »allmänna rådstugans befattning inskränkes» till val av stadsfullmäktige och behandling av fråga om upphäavande av beslut om stadsfullmäktigeinstitutionens införande, när denna institution icke är obligatorisk. Utan tvivel har härigenom stadsfullmäktiges beslutanderätt fastslagits på ett kraftigare och

mera positivt sätt, än som kan sägas vara händelsen beträffande kommunalfullmäktiges beslutanderätt.

Att stadsfullmäktige skola utöva beslutanderätten även i fall, då kommunen enligt särskild författning har att behandla ärende, som icke direkt ligger inom ramen för kommunalförordningarna, torde man för övrigt indirekt kunna sluta även av sista stycket av omförmälda § 8, vilket lyder: »Om val av landstingsmän och nämndemän är särskilt stadgat». Då endast dessa i särskild författning omförmälda ärenden omnämnas såsom undantagna de i lagrummet givna reglerna om utövande av kommunens beslutanderätt, finnes anledning antaga, att lagstiftaren avsett, att dessa regler däremot skola vara tillämpliga i fråga om andra enligt dylik författning på stadssamhälles beslut beroende ärenden. Icke heller till denna bestämmelse finnes numera motsvarighet i förordningen om kommunalstyrelse på landet. I § 17 har visserligen funnits stadgandet: »Om kommunalstämma för val av landstingsmän ävensom om val av nämndemän är särskilt stadgat». Men då stadgandet genom år 1913 vidtagna ändringar i förordningen kom att omedelbart ansluta sig till bestämmelser, som uteslutande angå *tiden* för kommunalstämmas hållande, har man vid läsningen av detsamma knappast, på sätt första lagutskottet vid 1920 års riksdag synes hava velat göra gällande, kunnat uppfatta detsamma såsom en erinran, att dessa val skulle förrättas av kommunalstämman, och följaktligen icke heller därav kunnat draga någon slutsats analog med den, vilken beträffande stad härletts ur bestämmelsen i § 8. Detta var uppenbarligen även konstitutionsutskottets åsikt, då utskottet vid 1919 års riksdag anmärkte, att förordningen om kommunalstyrelse på landet bland annat så till vida vore ofullständig, att val varken av nämndemän eller av landstingsmän *enligt förordningens ordalydelse* vore undantagna från kommunalfullmäktiges beslutanderätt — jfr sid. 79 —.

I överensstämmelse härmed blev stadgandet i vad angick val av landstingsmän — jämte den i samma stycke förekommande hänvisningen till § 29 i fråga om kommunalstämma för val av kommunalfullmäktige — uteslutet i sammanhang med år 1920 beslutad ändring, varigenom kommunalstämmans befattning med dessa val överflyttades till valnämnden.

Även om bestämmelserna för stad alltså äro tydligare än bestämmelserna för landskommunerna, lär emellertid frånvaron av varje tvekan vid tillämpningen av de förra huvudsakligen vara beroende på andra skäl. Ett av dessa är, att de ärenden, rörande vilka ovisshet uppkommit, oftast angå endast landskommunerna, icke städerna. Men framför allt är orsaken att söka i den omständigheten, att efter tillkomsten av 1862 års

kommunalförordningar utfärdade författningar, vilka meddela föreskrifter angående ärenden, som bero på kommunernas prövning, i allmänhet för städernas del nämna stadsfullmäktige såsom behöriga att i dessa ärenden besluta, men för landskommunernas del angiva endast kommunalstämma såsom den beslutande församlingen. Denna brist på likformighet har åter givetvis föranletts därav, att alltsedan kommunalförordningarnas tillkomst fullmäktige i regel funnits i städerna, under det att motsatsen varit fallet i landskommunerna.

Gränsbestämmelsernas brister i olika avseenden.

Otydligheten och bristerna i de bestämmelser, som avse att uppdraga gränsen mellan kommunalstämmas och kommunalfullmäktiges befogenhet, göra sig, såsom i 1919 års riksdagsskrivelse anmärkts, kännbara beträffande ett flertal ärenden.

Den generella bestämmelsen, att det är *kommunens beslutanderätt i kommunala* angelägenheter, som utövas av kommunalfullmäktige, där sådana finnas, måste, sammanställd med de uppräknade undantagen i § 35, betecknas såsom på samma gång för trång och för vid.

Den generella bestämmelsen för trång.

För *trång* är den i så måtto, att bestämmelsens formulering giver stöd för den meningen, att endast ärenden, varom kommunalförordningen handlar, kunna med stöd av bestämmelsen avgöras av fullmäktige. Ty med visst fog kan sägas, att endast dessa ärenden äro kommunala angelägenheter. Orsaken till det inskränkande uttryckets upptagande år 1918 i förordningen för landet finnes icke angiven vare sig i den avlätna propositionen eller i det till grund för densamma lagda kommittébetänkandet eller i sammanhang med vederbörande utskottsutlåtande. Sannolikt har därmed icke åsyftats annat än att i redaktionellt hänseende vinna överensstämmelse med stadgandet för stad. Men om redan läsningen av § 27 i och för sig berättigar till den slutsatsen, att uttrycket avser att inskränka den kommunens beslutanderätt, som eljest utövas av kommunalstämman, synes lagrummet, jämfört med §§ 6 och 7 i samma förordning, giva ytterligare stöd för en dylik slutsats. Ty sedan i § 6 under avdelningen »allmänna stadganden» föreskrivits, att »kommunens beslutanderätt utövas, på sätt nedan sägs, i kommunalstämma eller genom kommunalfullmäktige», angivas i påföljande § 7 under avdelningen »om kommunalstämman» såsom föremål för kommunalstämmans behandling dels alla de ärenden, som enligt särskilda författningar vid tiden för förordningens tillkomst voro hänvisade till sockenstämmans handläggning, och dels »de övriga angelägenheter, vilka kommunen såsom sådan äger att vårda». Då härefter under avdelningen »Om kommunalfullmäktige» fullmäktiges befogenhet säges omfatta *kommunens* beslutanderätt i *kommunala* angelägenheter, lär den uppfattningen vara motiverad, att man på så sätt

velat för fullmäktiges behörighetsområde uppdraga en annan allmän gräns än för stämmans, varigenom inom det förra skulle falla endast de ärenden, vilkas vårdande enligt § 7 ankommer på kommunen »såsom sådan».

När det enligt olika författningar efter år 1862 överlämnats till kommunalstämman eller till landskommun att i ett eller annat hänseende besluta, skulle det för den skull enligt denna uppfattning i varje särskilt fall vara nödvändigt att med ledning av § 1 i förordningen om kommunalstyrelse på landet — vilket lagrum angiver omfattningen av den kommunala självstyrelsen i landskommunerna — pröva, huruvida det ärende, varom är fråga, är en angelägenhet av kommunal natur. Befinnes detta vara händelsen, tillkommer beslutanderätten kommunalfullmäktige. I motsatt fall tillkommer den stämman, såvida icke respektive författningar anordna föreskriva. Men då ett ärendes natur i berörda hänseende ofta endast med svårighet låter sig bestämma, blir en sådan prövning förenad med stora vanskligheter för de kommunala myndigheterna. Och någon rimlig anledning till en uppdelning efter dylik grund av ärendena lär icke förefinnas.

Mot den sålunda framförda uppfattningen göres å andra sidan gällande, att varje ärende, i den mån detsamma överlämnats till behandling av kommunal myndighet, alltid är att anse såsom en kommunal angelägenhet och för den skull bör handläggas av kommunalfullmäktige, därest icke motsatsen direkt föreskrivits eller på grund av sakens natur självfallet måste antagas vara förutsatt.

Enahanda uppfattningar kunna givetvis framföras beträffande den beslutanderätt, som enligt reglementen och andra stadganden av offentlig eller privat natur emellanåt överlämnats till kommunalstämman, utan att därvid förutsatts tillvaron av eller talats om kommunalfullmäktige.

De båda meningarna hava kommit till synes vid behandlingen av två mål, som varit föremål för regeringsrättens prövning. Det ena fallet, som finnes refererat i Regeringsrättens årsbok år 1915, sid. 199, gällde, huruvida i kommun med fullmäktige yttrande över ansökan, varom i förordningen den 1 juni 1905 angående försäljning av vin och öl sägs, skulle inhämtas av fullmäktige eller av stämman. Regeringsrättens utslag, som fastställde länsstyrelsens och var enhälligt, innebar, att kommunalstämman, ej fullmäktige, hade att avgiva dylikt yttrande. Regeringsrådet Thulin anförde till närmare utveckling av sin mening:

»Då i § 27 av förordningen om kommunalstyrelse på landet stadgas, att kommunen åt fullmäktige äger att överlåta att med kommunalstämmans rätt handlägga och avgöra de till stämmans behandling hörande ärenden, med de undantag, som bl. a. i 35 § upptagits, avses närmast de ärenden, som enligt ifråga-

varande förordning ankomma på kommunalstämma. Där i särskild författning stadgats, att visst ärende ankommer på kommunalstämma, får det i varje särskilt fall bedömas, om det kan hava varit avsett, att kommunalstämmans befogenhet överlåtits på kommunalfullmäktige eller icke. I senare tid synes man hava sökt i författningarna lämna uttryckliga föreskrifter därom, se t. ex. lagen om allmän pensionsförsäkring den 30 juni 1913, § 19, jämförd med § 23. Huruvida i förordningen angående försäljning av vin och öl avsetts, att kommunalstämmans rätt skulle hava överlåtits på kommunalfullmäktige, kan vara tveksamt, men har jag vid jämförelsen med särskilt 13 § i förordningen angående försäljning av brännvin stannat vid den uppfattningen, att sådan överlåtelse ej varit åsyftad.»

Från regeringsrådet Thulins uppfattning, att stadgandet i förordningen om kommunalstyrelse på landet har avseende närmast på de ärenden, som enligt sagda förordning ankommer på kommunalstämma, avviker i viss mån den mening, som kommit till uttryck i ett samma år av socialstyrelsen gjort uttalande rörande en annan på regeringsrättens prövning då beroende fråga, som närmast berörde spörsmålet, huruvida understödjande av en sjukkasseförening vore att hänföra till kommunens gemensamma angelägenheter. I det till regeringsrätten av socialstyrelsen avgivna utlåtandet, som finnes anført i nyssnämnda årgång av Regeringsrättens årsbok, sid. 47, heter det bland annat:

»Det generella stadgandet angående omfattningen av den kommunala självförvaltningen återfunnes i § 1 av förordningen om kommunalstyrelse på landet och motsvarande författning rörande stad, enligt vilka paragrafer vederbörande kommun ägde att under given förutsättning vårda sina gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheter. Efter tillkomsten av dessa författningar hade i olika specialförfattningar lämnats anvisningar om vad i det särskilda fallet finge anses kunna och böra hänföras till dylika gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheter. Sålunda hade i fråga om kommunernas uppgifter med avseende å fattigvården meddelats föreskrift i 9 § av förordningen angående fattigvården, genom vilket stadgande till kommunerna riktats en allmän och direkt uppmaning att vidtaga tjänliga åtgärder för förebyggande av framtida fattigvårdsbehov. Av detta stadgande framginge tydligt, att understödjande av sjukkassor vore en uppgift, som varje kommun icke blott kunde, utan borde påtaga sig, ty sjukkaserverksamhetens stora betydelse för förebyggande av framtida fattigvårdsbehov syns icke kunna betvivlas.»

Regeringsrättens utslag i förevarande fråga innehåller intet uttalande rörande socialstyrelsens ovan anförda lagtolkning.

Den generella
bestämmelsen
för vid.

Vare sig den ena eller den andra av ovan omförmälda uppfattningar tages för god, är förordningens huvudbestämmelse för vid i det avseendet, att, såsom av konstitutionsutskottet anmärktes vid 1919 års lagtima riksdag, från bestämmelsen icke gjorts undantag för kommunala angelägenheter, vid vilkas avgörande annat stadgande om rösträtt och röstgrund skall tillämpas än det, som gäller vid val av fullmäktige. Såväl

kommunalförordningen som andra författningar innehålla nämligen föreskrifter om ärenden, i vilkas behandling dels icke alla enligt de allmänna bestämmelserna kommunalt röstberättigade och dels andra än sålunda röstberättigade få deltaga med iakttagande antingen av bestämmelsen, att varje röstberättigad har en röst, eller av bestämmelse om annan röstgrund. Då de efter allmän och lika rösträtt utsedda kommunalfullmäktige givetvis icke böra i dylika fall utöva beslutanderätten, men vid förordningens uppräknings av undantag från den allmänna regeln dessa fall icke omnämnas, är det uppenbart, att uppräkningsen är ofullständig. Av sådan art äro ärenden angående endast i mantal satt jord, i vilka enligt förordningens § 10 mom. 2 icke andra äga deltaga än de, som äga sådan jord, samt dylika eller likartade ärenden. Enahanda skulle förhållandet vara med ärenden, varom talas i § 11 mom. 2, som föreskriver, att, där för deltagande i sådana besvär, som åligga alla, vilka inom kommunen erlägga kommunalutskyllder, annan grund än den för utgörande av dessa utskyllder i allmänhet gällande finnes särskilt stadgad, röstvärdet vid beslut i dylikt ärende skall beräknas efter den särskilt bestämda grunden. Då stadganden av denna art numera icke finnas, torde emellertid bestämmelsen vara överflödig och böra utgå.

Ett närliggande fall är nämndemansval, som på grund därav, att enligt rättegångsbalkens föreskrifter endast en del av kommun eller område större än kommun emellanåt har att däri deltaga, måste antagas under alla förhållanden vara förbehållna stämmorna, men som på landet — jfr ovan sid. 87 och nedan sid. 97 — icke äro genom kommunalförordningen på ett tydligt sätt angivna såsom undantagna kommunalfullmäktiges behandling, såvida icke åt uttrycket »kommunala angelägenheter» måste givas den mera begränsade omfattning, varom ovan förmäls.

Därjämte är i några fall formuleringen av de i särskilda författningar intagna stadganden, enligt vilka kommun har att med visst ärende taga befattning, icke fullt tydlig. Så är, efter vad den nedan verkställda undersökningen utvisar, händelsen med bestämmelsen, att valnämnd skall utses i den ordning, som om nämndemansval är stadgad, med föreskriften i vattenlagen, att vattenrättsnämndeman skall utses på sätt, som om utseende av ledamot i ägodelningsrätt finnes stadgat, och med lagens om allmän pensionsförsäkring bestämmelse om kommuns uppdelning i pensionsdistrikt och sammanslagning av kommuner till ett pensionsdistrikt.

Och slutligen omfattar kommunalförordningens undantagsbestämmelse icke frågor om upphävande av beslut om de kommunala angelägen-

Vissa andra
otydigheter
och ofullständigheter.

heternas överlämnande till kommunalfullmäktige (§ 27) samt om bestämmande av antalet fullmäktige (§ 28), ehuru det torde ligga i sakens natur, att dessa frågor skola behandlas av stämman. Att den förra frågan icke blivit omnämnd kan synas så mycket mera anmärkningsvärt, som i förordningen om kommunalstyrelse i stad bestämmelse i motsvarande hänseende finnes beträffande stadsfullmäktige, och — jämte stadgandet, varigenom själva stadsfullmäktigvalet förbehålles allmänna rådstugan, — utgör denna förordnings enda undantagsbestämmelse från den allmänna regeln. Att den andra frågan icke blivit omnämnd bland undantagen i någondera av de båda förordningarna, har måhända ansetts motiverat därav, att densamma enligt lagbudens formulering skall avgöras av kommunens vid kommunalstämma (stadens vid allmän rådstuga) röstberättigade *invånare* och sålunda icke på eljest vanligt sätt angivas vara beroende på beslut av kommunen (staden).

Sedan enligt 1920 års förut omförmälda lagändring landstingsmannavalen hädanefter skola på landet förrättas inför valnämnden, föreligger däremot numera icke den av 1919 års konstitutionsutskott anmärkta oegentligheten, att dessa val icke genom uttrycklig bestämmelse undantagits från kommunalfullmäktiges beslutanderätt.

*Principer
i fråga om
gränsregle-
ringen.*

Behovet att genom kompletterande bestämmelser råda bot mot den osäkerhet, som sålunda förefinnes beträffande stämman och fullmäktiges befogenhet, blir tydligen allt mera trängande, i samma mån som fullmäktigsystemet vinner allmännare tillämpning i landskommunerna. Vid en dylik gränsreglering bör man i första hand låta sig ledas av den med 1918 års kommunallagsreform erkända uppfattningen, att en representativ församling i allmänhet är bättre skickad att fatta beslut till det allmännas bästa än en primärförsamling, och följaktligen tillse, att i kommuner med fullmäktige så få ärenden som möjligt förbehållas stämman, detta så mycket hellre som just i sådana kommuner stämman på grund av det fåtal kommunala ärenden den har att avgöra i allt mindre grad torde tillvinna sig kommunmedlemmarnas intresse, blir fåtaligt besökt och sålunda icke kommer att utgöra ett verkligt uttryck för kommunmedlemmarnas uppfattning och vilja. Även önskvärdheten att så långt sig göra låter i fråga om befogenheten likställa kommunalfullmäktige med stadsfullmäktige utgör ett vägande skäl för att vid utstakande av gränserna mellan stämman och fullmäktiges kompetensområden tillämpa den sålunda förordade principen.

Vissa undantag från denna princip måste dock göras. Till ärenden, beträffande vilka kommunalfullmäktige icke böra eller rimligen icke kunna utöva beslutanderätten, måste tydligen hänföras sådana här ovan omför-

invalda, för vilkas avgörande röstgrunden är en annan än den, som gäller kommunal rösträtt i allmänhet, och efter vilken kommunalfullmäktige utses. I fråga om dessa ärenden måste beslutanderätten utövas av stämman. Från fullmäktiges befogenhet torde därjämte böra undantagas sådana ärenden, som avgöras genom beslut av flera kommuner gemensamt, eller där del av kommun har att besluta ensam eller samman med annan kommun. Vidare lära de sakkunniga icke hava anledning föreslå ändring beträffande beslutanderättens utövande i de fall, där lagstiftaren med angiven motivering direkt uttalat, att ärende skall avgöras å kommunalstämma och icke av fullmäktige, detta dock endast för så vitt icke ändrade förhållanden inträtt, som otvetydigt motivera en lagändring. Till sist torde böra tillses, att likartade eller varandra närstående ärenden komma att avgöras av samma beslutande församling — stämma eller fullmäktige —.

För att dessa principer skola vid uppgörande av förslag till reglerande bestämmelser komma i tillämpning, är det nödvändigt att kunna överblicka de fall, då enligt andra författningar än kommunalförordningarna det ankommer på landskommun att ärende handläggas. En förteckning, upptagande bland annat i allt väsentligt dessa fall, har för den skull uppgjorts och finnes såsom bilaga fogad vid detta betänkande. I förteckningen hava icke upptagits ärenden, som överlämnats till kommunerna enligt de s. k. kristidsförordningarna, eftersom dessa, även i den mån de ännu gälla, äro av tillfällig natur. I densamma hava däremot på grunder, för vilka i det följande redogöres, omnämnts författningar, enligt vilka kommunalstämmans ordförande tillerkänts viss befogenhet eller ålagts viss skyldighet. Om en eller annan bestämmelse, som för fullständighetens skull måhända bort hava plats i förteckningen, icke däri återfinnes, är bestämmelsen av underordnad betydelse eller i allt fall icke av sådan art, att med avseende å densamma kan ifrågakomma undantag från den allmänna regeln, att kommunalfullmäktige skola utöva kommunens beslutanderätt, såvida icke fråga är om ärende, för vars avgörande särskild röstgrund är stadgad.

Vid överbägande härefter av spörsmålet om den form för de anmärkta bristernas avhjälpande, som bör anlitas, kan den utvägen synas ligga nära, att förordningen om kommunalstyrelse på landet i förevarande hänseende göres likformig med förordningen om kommunalstyrelse i stad, vilken senare förordning, enligt vad av den förut lämnade redogörelsen framgår, icke givit anledning till osäkerhet beträffande gränsen mellan allmänna rådstugans och stadsfullmäktiges befogenhet. Även om ett omarbetande av bestämmelserna i sådant syfte skulle helt hava avhjälpit de överklagade bristerna, har denna utväg dock icke lämpligen kunnat av de

Av de sakkunniga uppgjörd förteckning.

Sättet för bristernas avhjälpande genom nya lagbestämmelser.

sakkunniga anlitas, då den i ämnet verkställda utredningen icke, såsom i riksdagsskrivelsen förutsatts, kommit till utförande i sammanhang med en fullständig revision av kommunalförfattningarna. Ty en omredigering av förordningen om kommunalstyrelse på landet för vinnande av överensstämmelse i speciellt förevarande hänseende med förordningen för stad skulle beröra själva uppställningen av författningarna och bör för den skull icke tagas under slutligt övervägande annat än samtidigt med den i utsikt ställda revisionen.

De sakkunniga vilja icke underlåta att i detta sammanhang understryka behovet av en dylik fullständig omarbetning av kommunalförfattningarna, vilket behov icke blott vid behandlingen av föreliggande spörsmål, utan också under de sakkunnigas arbete i övrigt framträtt i en mångfald av författningarnas detaljer. I anledning av de sakkunnigas utredningar redan genomförda och nu ifrågasatta ändringar i särskilda delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet beröra flertalet av förordningens lagrum. Ett fortsatt partiellt avhjälpande av bristerna och en därefter följande allmän revision måste medföra ett avsevärt dubbelarbete, som knappast är påkallat, sedan de mest trängande kraven genom lagändringar blivit tillgodosedda. Dessutom riskeras ytterligare genom ett dylikt arbetsätt samstämmigheten mellan såväl de olika författningarna som vardera författningens olika delar. Ett ytterligare vägande skäl för den allmänna revisionens omedelbara företagande är, att i annat fall såväl förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd som förordningen om landsting komme att erhålla ny form och delvis nytt innehåll, innan åtgärder i liknande syfte blivit vidtagna beträffande förordningarna om kommunalstyrelse på landet och om kommunalstyrelse i stad. Inom ecklesiastikdepartementet år 1918 tillkallade sakkunniga för utredning av frågan om införande i den kyrkliga kommunen av representativt system hava nämligen under arbete förslag till fullständig revision av kyrkostämmoförordningen, vilket förslag enligt inhämtade upplysningar lär komma att avlämnas under loppet av innevarande år. Och under år 1920 har det uppdragits åt kommunalförfattningssakkunniga att verkställa utredning och avgiva förslag angående revision av landstingsförordningen, vilken utredning förutsattes bli färdig så tidigt, att proposition i ämnet kan föreläggas 1922 års riksdag. Men det synes knappast vara med nödig planmässighet i lagstiftningsarbete förenligt, att de för den borgerliga primärkommunen gällande förordningarna, till vilka förordningarna för den kyrkliga kommunen och länskommunen hittills anslutit sig, under någon längre tid bibehållas oförändrade i en del hänseenden, som genom revisionen av de senare underkastats mer eller mindre genomgripande förändringar.

Då de sakkunniga alltså ansett sig hänvisade till annan form för de behöfliga lagändringarna, hava olika möjligheter varit under övervägande. Jämte de stadganden, som äro nödvändiga att införa i själva kommunalförordningen för att förtydliga och komplettera denna, kunna *antingen* övriga författningars specialbestämmelser var för sig på likartat sätt behandlas *eller* i kommunalförordningen intagas ett generellt stadgande, som angiver regeln för tillämpningen av dessa bestämmelser, *eller ock* denna regel upptagas i särskild lag. I de bägge senare fallen skulle tillägg och ändringar i andra författningar än kommunalförordningarna erfordras endast för den händelse, att vid den verkställda granskningen undantag från regeln funnes påkallad.

I valet mellan dessa alternativ hava de sakkunniga stannat vid det, varigenom den allmänna regeln såväl i ena som i andra hänseendet kommer till uttryck i kommunalförordningen. Visserligen kan mot det samma anmärkas, att härmed i kommunallagarna införas bestämmelser, som reglera behandlingen även av angelägenheter, som strängt taget icke kunna rubriceras såsom kommunala. Men å andra sidan torde det vara allenast till fördel, att ett så viktigt spörsmål som det angående gränserna mellan stämmas och fullmäktiges befogenhet uttömmande avhandlas i förordningen om kommunalstyrelse. Då ett ärende, som avgöres av kommunens beslutande organ, med visst fog kan, oavsett om det ej direkt angår kommunalförvaltning eller kommunalpolitik, betraktas såsom kommunalt — jfr ovan sid. 89 —, synes ett sådant tillvägagångssätt även formellt vara försvarligt, helst ett allmänt omnämnande av ärenden, som det enligt särskilda författningar tillkommer kommunen att omhändervä, redan nu finnes i det förut omförmälda stadgandet (§ 7) om kommunalstämmas befogenhet. En i särskild lag utfärdad bestämmelse av den natur, som här avses, torde av de kommunala myndigheterna och kommunalmannen lättare förbises än en bestämmelse, som ingår i den allmänna förordning, som reglerar den kommunala självstyrelsen. Och det förstnämnda av de tre alternativen skulle nödvändiggöra en massändring av lagar och förordningar, som i och för sig är mindre önskvärd samt dessutom är förbunden med risken, att ett eller annat fall genom förbi-seende icke bleve beaktat.

I överensstämmelse med den uppfattning, till vilken de sakkunniga *Föreslagna* sålunda anslutit sig, och som innebär, att kommunalförordningen bör reg- *ändringar i* lera gränsen mellan stämmans och fullmäktiges befogenhet även i fråga *förordn* om ärenden, som icke äro kommunala angelägenheter i trängre bemärkelse, *en om kom* *munalstyrel-* *se på landet.* hava de sakkunniga föreslagit följande:

Orden »kommunala angelägenheter» utgå ur § 27 av nämnda förordning. Förordningens § 35 uppdelas i två moment, av vilka det första med i övrigt samma lydelse som nuvarande § 35 kompletteras med ett angivande av de i *kommunalförordningen* omförmälda ärenden, vilka jämte förut i lagrummet uppräknade böra undandragas kommunalfullmäktiges beslutanderätt, samt det andra momentet innehåller det generella stadgande, som är avsett att klarlägga behandlingen av ärenden, som omförmälas i *andra författningar* eller enligt föreskrift av enskilda personer eller sammanslutningar skola behandlas å kommunalstämma eller av kommunens beslutande myndighet.

Då de sakkunniga på skäl, som förut andragits, föreslå, att § 11 mom. 2 såsom överflödigt skall utgå, har enligt förslaget uppräknningen i första momentet av berörda § 35 fullständigats med hänvisningar allenast till § 10 mom. 2 samt §§ 27 och 28. Emedan momentet börjar med ett stadgande, som erinrar därom, att val av kommunalfullmäktige skola förrättas inför valnämnden, har det för fullständighetens skull dessutom ansetts lämpligt att i sammanhang därmed omnämna, att jämväl befattningen med den kommunala röstlängden tillkommer valnämnden.

Genom andra momentet fastslås, att ärende, varom i annan förordning eller annorledes stadgas, och för vars avgörande gäller annan grund för rösträtten än den i kommunala angelägenheter i allmänhet gällande, alltid skall företagas å stämma, men att däremot alla andra i särskild författning omförmälda ärenden skola, om icke uttryckligt undantag i densamma göres, behandlas av fullmäktige, där sådana finnas.

Förslag till
ändringar i
andra författningar.

De sakkunniga hava härefter att undersöka, i vad mån de särskilda författningsbestämmelser, enligt vilka ärende ankommer på kommuns eller kommunalstämmas avgörande, böra i anslutning till den föreslagna allmänna bestämmelsen i § 35 kompletteras i syfte att förhindra ärendets behandling av kommunalfullmäktige, eller huruvida dessa bestämmelser i ett eller annat hänseende behöva förtydligas.

Ärenden, angående vilka gällande särskilda röstgrund.

Härvid är till en början påtagligt, att i den ovan omförmälda förteckningen upptagna ärenden, för vilka stadgas annan röstgrund än den vid kommunala avgöranden i allmänhet gällande, redan enligt den allmänna bestämmelsens formulering äro undantagna kommunalfullmäktiges beslutanderätt. Detta är sålunda fallet med alla ärenden, som angå endast i mantal satt jord, samt i anledning härav eller på grund av annan föreskrift val av gode män vid lantmåteriförrättning enligt 19 § skiftesstadgan, val av sockenfullmäktige för utseende av ledamöter i ägodelningsrätt enligt 117 § i skiftesstadgan, val av ledamöter i skogsvårdskommittéer, ärenden angående socken- och häradsallmänningar samt val av ombud vid vägstämma enligt

52 § av lagen om våghållningsbesvärets utgörande på landet. — Jfr förteckningen avd. B I —.

Av eljest förekommande bestämmelser har, på sätt av den förut lämnade redogörelsen framgår, föreskriften i 1 kap. 1 § rättegångsbalken om nämndemansval varit föremål för riksdagsbehandling, föranledd av osäkerhet beträffande föreskriftens tolkning. Såsom 1920 års första lagutskott erinrat, är det otvetydigt, att lagstiftaren icke avsett, att kommunalstämman beslutar rätt i detta fall skulle kunna utövas av kommunalfullmäktige. Visserligen har detta — likasom år 1917 i lagrummet infört tillägg, att nämndemansval i stad (lydande under landsrätt) skall företagas å allmänna rådstugan — närmast motiverats därav, att vid nämndemansval icke skulle tillämpas vid fullmäktigval tidigare gällande graderad röstskala, utan varje röstande hava en röst. Men stadgandet i berörda §, att rätten bestämmer, å vilken kommunalstämman valet skall förrättas, då flera socknar eller sockendelar äro förenade till en valkrets, angiver, att förhållandena vid nämndemansval kunna vara sådana, att den för kommun valda representantförsamlingen representerar andra än de vid nämndemansval röstberättigade, samt att följaktligen kommunalfullmäktige måste åtminstone i dessa fall vara obehöriga.

Om en undersökning av gällande bestämmelser följaktligen giver till resultat, att dessa för närvarande förutsätta valens förrättande av kommunalfullmäktige, skulle däremot bestämmelsernas bibehållande i oförändrad form, sedan § 35 i kommunalförordningen kompletterats på föreslaget sätt, otvivelaktigt medföra, att åtminstone i fullmäktigkommun, som bildar egen valkrets, valet förrättades av kommunalfullmäktige. Då i valkretsen ingår kommundel, skulle detta däremot icke låta sig göra, även om kommundelen ingår i en kommun med fullmäktige och återstoden av valkretsen utgöres av kommun eller kommuner med fullmäktige. Och då valkretsen består visserligen av hela kommuner, men av såväl kommun med fullmäktige som kommun utan fullmäktige, torde det utan ytterligare regler för valet vara svårt att tillämpa en föreskrift, att beslutar rätten i kommun, där kommunalfullmäktige finnas, skall, om icke motsatsen är uttryckligen stadgat, utövas av dessa. Men att nämndemän i en del fullmäktigkommuner skulle komma att väljas av fullmäktige, under det att i andra valet förrättades å stämman, måste betecknas såsom mindre lämpligt och ledande till oreda. Ett fullföljande beträffande nämndemansval av principen, att på landskommuns prövning beroende ärende så vitt möjligt skall överlämnas till representantförsamlingen, kunde tänkas ske på det sättet, att föreskrift meddelades, att i valkretsar av den beskaffenhet, varom förmäles i de två här ovan sist berörda

fallen, utses elektorerna för kommundel och för kommun utan fullmäktige. Men förutom olägenheten av nya detaljerade valbestämmelser möter för en dylik anordning svårigheten att fastställa de grunder, efter vilka dessa elektorerna skulle utses. Dessa svårigheter bero huvudsakligen därpå, att förhållandet mellan antalet fullmäktige och folkmängden kan i olika kommuner högst väsentligt variera inom de gränser, som kommunalförordningarna angiva. En mot denna svårighet svarande oegentlighet vidlåder för övrigt val genom kommunalfullmäktige, även då valkretsen utgöres av två eller flera hela fullmäktigkommuner.

Med hänsyn såväl till sålunda anförda omständigheter som till 1920 års förutnämnda riksdagsbeslut, varigenom tanken på nämndemansvals förrättande av fullmäktige torde få anses avvisad, hava de sakkunniga stannat vid den jämväl av nämndemansuppdragets karaktär i viss mån motiverade uppfattningen, att nämndemän fortfarande alltid böra väljas av befolkningen omedelbart, och för den skull föreslagit ett tillägg till 1 kap. 1 § rättegångsbalken av innehåll, att dylikt val icke må förrättas av kommunalfullmäktige.

Val av sockenfullmäktige för utseende av vattenrättsnämndemän.

I 11 kap. 4 § vattenlagen stadgas, att vattenrättsnämndemän skola utses för de norra länen en för varje tingslag och för övriga delar av riket en för varje domsaga på det sätt, som om utseende av ledamot i ägodelningsrätt finnes stadgat, d. v. s. efter förmedlade hemmantalet, dock så att vid val av de sockenfullmäktige, som skola utse vattenrättsnämndemän envar, som i kommunens allmänna angelägenheter är röstberättigad, äger en röst. I motsats till vad som gäller beträffande nämndemän vid häradsrätterna skola alltså vattenrättsnämndemän alltid väljas genom kommunvis utsedda elektorerna — sockenfullmäktige —.

På sätt genom kungörelse den 30 augusti 1918 om val av vattenrättsnämndemän ytterligare understrykes, skall alltså elektorval ske kommunvis och varje i kommunens angelägenheter röstberättigad hava en röst, men vid själva valet inför häradsrätten av vattenrättsnämndemän såsom röstgrund gälla det förmedlade hemmantalet.

För val genom kommunalfullmäktige av dessa sockenfullmäktige möta följaktligen icke samma praktiska svårigheter som vid nämndemansval annat än möjligen i det fåtal fall, då gränsen för tingslag eller domsaga skär sockengräns. Men då uppdraget att vara vattenrättsnämndeman till sin allmänna karaktär torde böra likställas med uppdraget att vara nämndeman vid häradsrätt, synes det riktigast, att sockenfullmäktige för val av vattenrättsnämndemän likasom nämndemän utses omedelbart av kommunens röstberättigade i stället för att genom sockenfullmäktigvalets överlämnande till kommunalfullmäktige göra valet av vattenrättsnämndemän i

dubbel måtto medelbart. I enlighet härmed hava de sakkunniga föreslagit, att i förberörda § av vattenlagen göres ett tillägg av innehåll, att val av sockenfullmäktige icke må företagas av kommunalfullmäktige.

Enligt 33 § av lagen om val till riksdagen gäller, att för kommun på landet skall å ordinarie kommunalstämma i mars månad varje år utses fyra ledamöter jämte två suppleanter i valnämnden, samt att valet skall ske »i den ordning som om nämndemansval är stadgat». Ehuru den citerade satsen utan tvivel tillkommit uteslutande för att fastslå den från förut gällande kommunala röstskola avvikande röstgrunden, lär den dock på grund av den ovan omnämnda ordningen för nämndemansval medföra, att valet bör företagas å stämman, även sedan denna röstgrund numera kommit att gälla också för kommunalfullmäktigval och för kommunal röst rätt i allmänhet.

Val av ledamöter i valnämnd.

Någon anledning, varför valet av valnämnd skulle förbehållas kommunalstämma i kommuner med fullmäktige, finnes emellertid knappast. De sakkunniga hava för den skull föreslagit, att hänvisningen till nämndemansval skall utgå, i sammanhang varmed bestämmelsen om tiden för valet underkastats en oväsentlig jämkning.

Bland de ärenden, i vilka enligt § 35 av förordningen om kommunalstyrelse på landet beslutanderätten förbehållits kommunalstämman, märkes fråga om bestämmande enligt samma förordnings § 29 om dag för val av kommunalfullmäktige. I § 5 av förordningen om landsting stadgas, att från regeln, att val av landstingsmän skall på landet förrättas tredje söndagen i september månad, undantag må göras i så måtto, att val äger rum å annan dag i samma månad, därest »kommunalstämman med minst två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster så beslutar». Då de sakkunniga icke funnit sig hava skäl att utesluta förbehållet i § 35 beträffande tiden för val av kommunalfullmäktige, men fråga om tiden för val av landstingsmän är av likartad beskaffenhet, hava de sakkunniga föreslagit, att åt nyss omnämnda bestämmelse i landstingsförordningen gives sådant innehåll att icke heller beträffande ändrad tid för val av landstingsmän kommunalfullmäktige kunna utöva kommunens beslutanderätt.

Tiden för val av landstingsmän.

Enligt 19 § tredje stycket i lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring skall beslut om kommuns uppdelning i två eller flera pensionsdistrikt eller om två eller flera kommuners sammanslagning till ett pensionsdistrikt fattas »å landet av kommunalstämma och i stad av stadsfullmäktige eller, där sådana ej finnas, av allmän rådstuga». I påföljande paragraf föreskrives, att ledamöter i pensionsnämnd väljas »å landet av kommunalstämma eller av kommunalfullmäktige, där sådana finnas, och i stad av stadsfullmäktige eller, där sådana ej finnas, av allmän rådstuga».

Kommuns uppdelning i pensionsdistrikt.

Om dessa i omedelbar följd efter varandra meddelade bestämmelser endast sammanställas med varandra, lär man hava fog för antagandet, att skillnaden i formulering avsett att giva uttryck åt olika innehåll, och att lagstiftarens mening varit, att i det förra fallet, då kommunalfullmäktige på landet *icke* jämställts med stadsfullmäktige i stad, beslutanderätten skulle vara förbehållen kommunalstämma. Men om i kommunalförordningen infördes det föreslagna generella stadgandet, att kommunalfullmäktige äro behöriga besluta, så vida motsatsen icke uttryckligen stadgas i den särskilda författning, varigenom ärende överlämnas till kommunalstämmas avgörande, berättigar olikheten i uttryckssätt icke vidare till ett sådant antagande. Då anledning att undandraga ärendet kommunalfullmäktiges handläggning icke förefinnes och ett avhjälpande av bristen på formell överensstämmelse mellan de två lagbuden icke lär ankomma på de sakkunniga, har någon ändring av bestämmelserna icke behövt föreslås.

Ärenden rörande handeln med rusdrycker.

På sätt framgår av den såsom bilaga till detta betänkande fogade förteckning skall vad som enligt förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker tillhör kommunalstämmans prövning tillkomma kommunalfullmäktige, där sådana finnas. I år 1920 beslutad skrivelse till Kungl. Maj:t har riksdagen — såsom tidigare här ovan omförmäls — anhållit om utredning av frågan, i vilken utsträckning den kommunerna författningens enligt tillkommande medverkan vid avgörandet av ärenden, som röra handeln med rusdrycker, må kunna utövas genom omröstning bland vederbörande kommuns i dess allmänna angelägenheter röstberättigade medlemmar eller eljest i annan ordning än genom de i kommunalförfattningarna omförmälda kommunala myndigheter eller representativa organ.

Den utredning, som härigenom ifrågasatts, skulle åsyfta att, åtminstone i första hand, även i kommuner med kommunalfullmäktige förbehålla kommunalstämman avgörandet i vad angår dylik medverkan, och berör alltså frågan om gränsen mellan kommunalstämmans och kommunalfullmäktiges befogenhet. Då uppdrag att verkställa denna utredning emellertid icke lämnats de sakkunniga, hava de så mycket mindre ansett sig böra därmed taga befattning, som den begärda utredningen torde få anses vara i högre grad av nykterhetspolitisk natur än en kommunal författningsfråga.

Vid den verkställda undersökningen av de olika författningarna har härutöver icke ifrågasatts något förtydligande tillägg eller med den förut angivna principiella utgångspunkten befunnits motiverat att undandraga kommunalfullmäktige kommunens beslutanderätt. Sålunda komma på grund av den allmänna bestämmelsen i § 35 mom. 2, att av fullmäktige

behandlas alla sådana under B II i den bilagda förteckningen omförmälda ärenden, rörande vilka icke, på sätt ovan sagts, föreskrift om undantag från regeln föreslagits.

I nära anslutning till frågan, i vad mån kommunalstämmas befogenhet överflyttas på kommunalfullmäktige i kommun, där sådana finnas, står spørgsmålet, huruvida de i kommunalförordningen givna bestämmelserna angående kungörande och hållande av stämman, stämmans arbetsformer, verkställighet av stämmans beslut, stämmoordförandens befogenhet och åligganden m. m. skola i tillämpliga delar gälla även beträffande kommunalfullmäktige. Under det att uppställningen av förordningen för stad är sådan, att de föreskrifter, som i dessa hänseenden skola iakttagas beträffande stadsfullmäktige, i allmänhet äro direkt meddelade under avdelningen »Om stadsfullmäktige», inskränker sig förordningen om kommunalstyrelse på landet till dels en föreskrift i § 34 angående val av kommunalfullmäktiges ordförande och vice ordförande och dels meddelande i § 36 av några från bestämmelserna avvikande regler för kommunalfullmäktiges verksamhet jämte en allmän hänvisning i samma § till vad för kommunalstämma är stadgat.

*Tillämpning
på kommunal-
fullmäktige
av andra be-
stämmelser
ang. kommu-
nalstämma.*

*Nu gällande
regler.*

Avfattningen av berörda § 36 lämnar i åtskilliga hänseenden rum för osäkerhet om tillämpligheten på kommunalfullmäktige av förordningens talrika bestämmelser om kommunalstämma, och vad med stämmans verksamhet har samband; och i andra fall medför den generalla hänvisningen, att vissa av dessa bestämmelser skola tillämpas på kommunalfullmäktige, ehuru detta knappast varit avsett. De sakkunniga hava därför utan att ändra förordningens uppställning utarbetat förslag till en omredigering, som på några punkter även innefattar sakliga ändringar. I huvudsak innebär denna omredigering, att § 36 ansluter sig endast till förordningens avdelning »Om kommunalstämma» och därvid i särskilda moment nämner de olika lagbud under samma avdelning, vilka med avseende å fullmäktige äro tillämpliga, under det att förslag uppgjorts till direkta ändringar av de bestämmelser i övriga delar av förordningen, vilka, ehuru de böra gälla även fullmäktige, för närvarande nämna enbart kommunalstämman.

*Föreslagna
ändringar.*

Dels för att vinna större tydlighet vid hänvisningar i § 36 till olika delar av en och samma § och dels för att få de för kommunalstämma gällande reglerna mera lämpade för kommuner med fullmäktige, hava emellertid även några av lagrummen under avdelningen »Om kommunalstämma» omarbetats.

F. K. L. § 17.

I enlighet härmed har föreslagits ändring i § 17, som för närvarande i mom. 1 avhandlar tiden för ordinarie kommunalstämmor och dessa

stämmors uppgifter ävensom hinder i vissa fall för röstberättigad att delta i ärendes avgörande samt i mom. 2 behandlar frågan om behörighet att påkalla stämmas hållande.

Enligt nu förefintlig hänvisning i § 36 är § 17 i sin helhet tillämplig beträffande fullmäktige. Enligt förslaget åter är lagrummet uppdelat i fem moment, av vilka mom. 2 handlar om kommunalstämma i kommun, där kommunalfullmäktige finnas, och för den skall icke genom hänvisning i § 36 göras på fullmäktigsammanträde tillämpligt, samt mom. 3 medger rätt för kommunalt röstberättigad och kronobetjänt att begära stämmas utlysande och att anföra besvär över ordförandens avslag å sådan begäran. Icke heller till detta senare moment hänvisas enligt förslagets § 36, emedan dylik rätt att begära fullmäktigsammanträde icke torde böra ifrågakomma och icke heller beträffande fullmäktigsammanträde i stad finnes medgiven. I detta sammanhang kan erinras, att i förordningen om kommunalstyrelse i stad (§ 34) meddelas föreskrift, att stadsfullmäktige skola sammanträda så ofta de flesta av fullmäktige det äska, men att motsvarighet till denna föreskrift icke finnes i förordningen om kommunalstyrelse på landet. Ehuru ensartade bestämmelser torde i detta hänseende böra gälla för kommunalfullmäktige och stadsfullmäktige, hava de sakkunniga icke ansett sig — i viss mån på sidan om sitt uppdrag — böra föresla intagande av en motsvarande föreskrift i förordningen för landet, utan funnit, att fråga härin så mycket hellre bör kunna anstå till den allmänna revisionen av kommunalförfattningarna, som något av erfarenheten styrkt behov av sådan bestämmelse icke gjort sig gällande vare sig i landskommunerna, där den saknats, eller i städerna, där den funnits.

Mom. 1, 4 och 5 äro däremot enligt hänvisningar i § 36 tillämpliga på kommunalfullmäktige, varav följer, att fullmäktigsammanträden — likasom ordinarie kommunalstämmor i kommuner, där fullmäktige icke finnas, — skola, med möjlighet till undantag i de nordliga länen, hållas under senare hälften av mars månad samt i oktober och december, att ordinarie fullmäktigsammanträde i december må kunna bestämma om dagen för ordinarie sammanträde under nästföljande år, samt att ledamot av kommunalnämnd eller annan till kommunen redovisningsskyldig icke är berättigad delta i vissa beslut, som angå den redovisningsskyldige. Sistberörda bestämmelse skulle sålunda fortfarande komma att ingå under § 17, ehuru den med hänsyn till arten av övriga stadganden i samma lagrum knappast lämpligen där har sin plats. Då det likartade stadgandet för stad har sin plats i § 14 av förordningen om kommunalstyrelse i stad, vilket lagrum med avseende å innehållet svarar mot § 17 i förordningen för landet, samt det icke utan avsevärda rubbningar av författningarnas uppställning låter

sig göra att flytta ifrågavarande bestämmelse om inskränkning i rätten att deltaga i vissa ärendens behandling, hava de sakkunniga ansett, att även härmed bör tillsvidare anstå.

Enligt den föreslagna förändrade avfattningen av § 17 kommer emellertid även beträffande *kommunalstämmas* hållande att gälla ändrade föreskrifter. Medan nämligen hittills bestämmelsen om hållande årligen av tre ordinarie kommunalstämmor varit gemensam för samtliga landskommuner, skall enligt mom. 2 i förslaget endast *en* ordinarie stämma hållas i kommuner med fullmäktige, nämligen stämman i december månad för granskning av debiterings- och uppbördslängden. Då annat ärende än detta icke enligt förordningens föreskrifter skall i sådan kommun behandlas av stämman, motiveras ändringen naturligen därav, att det är oegentligt att meddela föreskrift om andra ordinarie stämmor, än sådana, som måste behandla för varje år enligt kommunalförordningen regelrätt återkommande ärenden. Sedan den av de sakkunniga föreslagna omredigeringen av § 33 i lagen om val till riksdagen blivit verkställd, torde icke heller i annan författning än kommunalförordningen finnas stadgande, enligt vilket i kommun med fullmäktige ärende skall behandlas å ordinarie stämma i mars eller oktober.

Genom det av de sakkunniga till intagande i § 5 av förordningen om landsting föreslagna tillägget, enligt vilket det alltid förbehålles kommunalstämman att besluta om undantag från den i förordningen givna regeln om valdag, skulle emellertid ett dylikt stadgande komma i tillämpning, om det bibehölles oförändrat. Ty lagbudet innehåller för närvarande, att dylikt beslut skall fattas å ordinarie kommunalstämma i mars månad. Med hänsyn härtill, och då någon olägenhet av en jämkning i tidsbestämmelsen icke uppkommer, har stadgandet omformulerats så att ifrågavarande beslut icke får fattas senare än å kommunalstämma i mars månad det år valet skall ske eller tidigare än å ordinarie kommunalstämma i december månad det nästföregående året. Härigenom blir för kommuner med fullmäktige icke blott *ordinarie* stämma i mars för ifrågavarande ändamål överflödig, utan också möjlighet beredd att genom beslutsfattande redan å ordinarie decemberstämman undgå utlysande av särskild stämma för ändamålet.

För vinnande av sistnämnda önskemål har en motsvarande ändring föreslagits i § 29 mom. 5 a) av förordningen om kommunalstyrelse på landet, vari meddelas föreskrift om den kommunalstämman enligt § 35 förbehållna rätten att bestämma om dagen för kommunalfullmäktigval. Under det att i § 29 för närvarande stadgas, att dylikt bestämmande skall ske under det år, valet äger rum, skulle enligt den ändrade av-

Landstings-
förordn. § 5.

F. K. L.
§ 29 mom.
5 a).

fattningen föreskrivas, att beslut skall fattas i god tid före valet, dock icke tidigare än under december månad nästföregående år.

F. K. L.
§ 21.

Vidare har föreslagits, att i § 21 av samma förordning för fullständighetens skull uttryckligen anges, att med kommunalskatt, varom i paragrafen talas, förstås jämväl utskylder till kommunen, vilka beslutats av *kommunalfullmäktige*.

F. K. L.
§ 23.

I § 23 finnas meddelade vissa bestämmelser om protokollsföring vid kommunalstämma och om protokollsjustering. För att erhålla regler, som lämpligen kunna användas jämväl vid justering av kommunalfullmäktiges protokoll, och som överensstämma med de i allmänhet praktiserade, hava dessa bestämmelser omarbetats. Härigenom komma reglerna visserligen att bli något olika dem, som enligt förordningen om kommunalstyrelse för stad gälla med avseende å stadsfullmäktiges protokoll. Vid sådant förhållande kunde måhända synas lämpligare att låta med omredigeringen anstå i avbidan på den motsedda allmänna revisionen av kommunalförfattningarna. De sakkunniga hava dock ansett sig icke böra undanskjuta frågan, eftersom den hör nära samman med spörsmålet om kommunalfullmäktiges bundenhet vid bestämmelser, som i första hand meddelats beträffande kommunalstämma, samt, enligt inhämtade upplysningar, sakkunniga för utredning av fråga om representativt system i den kyrkliga kommunen hava för avsikt att i sitt förslag till förordning för den kyrkliga kommunen upptaga motsvarande regler i vad angår justering av kyrkostämmas och kyrkofullmäktiges protokoll.

I sammanhang med denna omredigering av § 23 har uteslutits föreskriften i samma §, att protokollet skall innehålla icke blott besluten, utan också skälen därtill. Föreskriften, som icke har motsvarighet i förordningen om kommunalstyrelse i stad, torde i allmänhet icke iakttagas och är för övrigt — om den skulle regelmässigt tillämpas — ägnad att icke blott onödigt öka ordförandens arbete, utan också utsätta honom för risken att i protokollet framhäva synpunkter, som äro eller förmenas vara ensidiga.

F. K. L.
§ 34.

Den generella hänvisningen i § 36, sammanställd med bestämmelsen i § 17 mom. 1, enligt vilken å ordinarie decemberstämman skola företagas val till de befattningar, som vid årets slut bli lediga, har förärlätt villrådighet, huruvida kommunalfullmäktiges ordförande och vice ordförande, vilka enligt § 34 skola utses årligen, kunna väljas å annan tid än under december månad för det följande året. Då ordföranden helst bör vara i funktion redan vid årets början, är det uppenbart, att valet bör ske redan i december, så vida icke särskilda skäl tala för valets förrättande senare. Detta är givetvis händelsen, då nyval av fullmäktige ägt

rum. På grund härav har föreslagits, att bestämmelsen i § 34 ändras därhän, att valet året efter det att fullmäktige utsetts skall företagas snarast möjligt i januari månad för det löpande året, men eljest i december månad för det påföljande.

Vad härefter angår den ändrade uppställningen och avfattningen av § 36, givas i mom. 1 likasom förut regler angående kungörande av och kallelse till fullmäktigsammanträde. Förslaget åsyftar i huvudsak endast att på ett tydligare sätt än hittills angiva, i vilka avseenden andra föreskrifter än de enligt § 16 för kommunalstämma gällande skola lända till efterrättelse, samt att fastslå tillämpligheten i övrigt av föreskrifterna i sistberörda §. Härigenom blir det tydligt — vad även med den nuvarande avfattningen torde hava avsetts —, att sammanträde må kungöras genom tidningsannons blott för det fall, att stämman därom med vanlig majoritet beslutar, och att en minoritet inom fullmäktige icke kan bestämma, att annons skall i viss tidning intagas. Anledningen till denna avvikelse från vad för kommunalstämma är stadgat är givetvis den, att det offentliga kungörandet icke har tillnärmelsevis samma betydelse för kommunalfullmäktige — vilka skola var för sig skriftligen kallas — som för kommunmedlemmarna, då de själva genom stämman skola utöva kommunens beslutanderätt. Därjämte föreslås i samma mom. ett tillägg av innehåll, att det åligger stämman ordförande att kalla till första fullmäktigsammanträde icke allenast för det fall, att beslut fattats om representativt system i kommunen, utan också när sådant system på grund av folkmängdens storlek måste införas oberoende av därom fattat beslut. Det har i sammanhang härmed anmärkts, att bestämmelse saknas om vem det åligger att kalla till kommunalfullmäktiges första sammanträde året efter det att allmänna val av kommunalfullmäktige ägt rum och sålunda ordförande ännu icke blivit vald för året. Men då förhållandet är enahanda beträffande stadsfullmäktige och saken i allmänhet utan olägenhet ordnas på det sättet, att fullmäktige i sådant fall vid sitt decembersammanträde uppdrager åt någon fullmäktig att vidtaga kallelseåtgärderna, hava de sakkunniga icke för närvarande ansett sig böra härutinnan framlägga förslag till kompletterande bestämmelser i författningarna.

F. K. L.
§ 36.

I mom. 2, 3 och 4 hava i omredigerad form — jämte bestämmelsen att varje kommunalfullmäktig har en röst — upptagits de i samma mom. för närvarande införda föreskrifter med avseende å fullmäktiges arbetsformer och rättigheten att deltaga i fullmäktiges överläggningar och beslut, vilka avvika från eller sakna motsvarighet i reglerna för kommunalstämma.

Då, enligt vad de sakkunniga erfarit, den mening emellanåt gjorts gällande, att, med tillämpning av nuvarande, i § 36 förekommande hänvisningar till bestämmelserna om kommunalstämma, frågor kunna hos kommunalfullmäktige väckas icke allenast av fullmäktig, utan även av annan i kommunen röstberättigad person, har det ansetts lämpligt, att i mom. 2 upptaga från § 36 i förordningen om kommunalstyrelse i stad bestämmelsen, att vid fullmäktiges sammanträde envar bland dem är berättigad väcka förslag rörande kommunens gemensamma angelägenheter. Av bestämmelsen torde — likasom hittills ansetts vara fallet med frågan om motionsrätt hos stadsfullmäktige — följa, att andra kommunalt röstberättigade än medlemmar av den kommunala representationen icke äro berättigade att hos densamma väcka förslag.

I anslutning till bestämmelsen, att kommunalfullmäktige icke äro beslutsmässiga, utan att minst hälften av dem äro tillstädes, och för att undgå den nu i mom. 2 förekommande dubbla hänvisningen till andra agrum, har därjämte i momentet nämnts, att i fråga om valbarhet till revisor samt rätt att deltaga i revisorsval eller i beslut med anledning av revisorernas granskning gäller vad i § 17 mom. 5 stadgas. Omedelbart därefter har införts den av sistberörda diskvalifikationsgrund föranledda jämkningen i fråga om beslutsmässigheten, därvid omredigering ansetts nödig, emedan den i ämnet meddelade bestämmelsen i sin nuvarande form icke utsäger vad som med densamma avses.

I mom. 5 av förslaget förekommer till sist, såsom förut nämnts, med angivande av de olika lagrummen, hänvisning till de under avdelningen »Om kommunalstämma» givna bestämmelserna, i den mån de skola reglera jämväl kommunalfullmäktiges verksamhet och hänvisning till dem icke skett tidigare i paragrafen. Enligt den förändrade avfattningen av stadgandet har härvid nämnts icke blott kommunalfullmäktige och deras beslut, utan även kommunalfullmäktiges ordförande, emedan en del av de bestämmelser, till vilka hänvisas, angiver den befogenhet, som tillkommer, och de skyldigheter, som påvila stämmans ordförande.

I sammanhang härmed har uppmärksamrats, att i åtskilliga andra författningar än kommunalförordningarna förekomma stadganden, enligt vilka det ankommer på kommunalstämmans ordförande att i ett eller annat hänseende taga befattning med visst ärende. När sådant ärende därjämte är föremål för kommunalt avgörande, lär det utan vidare vara klart, att, om kommunens beslutanderätt rörande ärendet utövas av kommunalfullmäktige, *fullmäktiges* ordförande har att taga den befattning med detsamma, som enligt stadgandet tillkommer stämmans ordförande. Men när

ärendet icke skall eller icke behöver behandlas av kommunens beslutande organ, kan tvekan uppstå, huruvida i kommuner med fullmäktige den förre eller den senare skall träda i funktion. Då härigenom riskeras, att icke någon av dem anser sig vara befogad eller skyldig därtill, hava de sakkunniga funnit påkallat, att en anvisning härutinnan lämnas i lagen och förty härom i förevarande § 36 under mom. 6 intagit ett stadgande, vilket motsvarar det, som föreslagits i § 35 mom. 2 angående frågan om utövande av kommunens beslutanderätt.

De under avdelningen »Om kommunalstämma» icke ingående lagrum, vilka i något sammanhang nämna kommunalstämma, och vars tillämplighet på kommunalfullmäktige kunna ifrågasättas, ehuru de icke direkt beröra den genom förslaget till ny lydelse av § 35 fullständigt reglerade frågan om beslutanderättens utövande, återfinnas under avdelningarna »Om kommunalutskylder, deras uppbörd och redovisning» (§§ 57—72) samt »Om underställning och besvär» (§§ 73—80). Dessa bestämmelser röra av kommunalstämma tillsatta styrelser (§§ 62, 71 och 72), utgifts- och inkomstförslagets framläggande viss tid före ordinarie kommunalstämma (§ 63), av kommunalstämman beviljad avskrivning av utskylder (§ 70), avlämnande av kommunens räkenskaper och revisionsberättelser till kommunalstämmans ordförande (§§ 71 och 72), granskning av revisionsberättelse å ordinarie kommunalstämman i mars månad (§ 72) samt underställning av kommunalstämmans beslut (§ 73).

Övriga lagrum i
F. K. L.

I flertalet av dessa fall har omredigeringen kunnat inskränkas till ett ersättande av ordet »kommunalstämma» eller likartat uttryck med ordet »kommunen» såsom den juridiska person, vars funktioner utövas antingen genom stämman eller genom fullmäktige. I tydlighetens intresse har ordet »kommun» även i några andra lagrum under sistberörda två avdelningar fått ersätta ordet »kommunalstämma», ehuru i dessa fråga är om beslutanderättens utövande, vilken redan genom bestämmelserna i § 35 reglerats.

Särskild motivering till övriga gjorda ändringar i förenämnda §§ torde icke vara påkallad.

Då det ämne, som här ovan behandlats, rört ett missförhållande, som gjort sig kännbart i landskommunerna, men icke har sin motsvarighet i stadssamhällena, ligger det i sakens natur, att de ifrågasatta ändringarna i förordningen om kommunalstyrelse på landet i allmänhet icke påkalla motsvarande ändringar i förordningen om kommunalstyrelse i stad. Men då det ansetts lämpligt att för fullständighetens skull i § 35 av den förra förordningen bland ärenden, som äro förbehållna stämman, nämna fråga enligt § 28 om antalet kommunalfullmäktige, torde, för vinnande av lik-

Ändringar i
förordningen
om kommunalstyrelse
i stad.

formighet, jämväl i § 8 av den senare förordningen såsom allmänna rådstugan förbehållen nämnas fråga enligt § 21 om antalet stadsfullmäktige.

Även § 7 i förordningen för stad har underkastats en oväsentlig redaktionell omarbetning för vinnande av formell överensstämmelse med den föreslagna nya lydelsen av § 27 i förordningen för landet. Likaledes har § 40 i den förra förordningen omformulerats i enlighet med den ifrågasatta ändrade lydelsen av § 36 mom. 2 stycket 4 i den senare.

B. Lagförslag.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862.

Härigenom förordnas, att §§ 11 och 17, § 21 mom. 3, §§ 23, 27 och 28, § 29 mom. 1 samt mom. 5 a) och c) ävensom §§ 34—36, 42, 60, 62, 63, 67 och 70—74 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 11.

Varje röstberättigad äger en röst.

§ 17.

Mom. 1. I kommun, där kommunalfullmäktige icke finnas, skola årligen tre ordinarie kommunalstämmor hållas: en under senare hälften av mars månad för besluts fattande i anledning av berättelsen om föregående årets räkenskaper och förvaltning samt för val av ledamöter i valnämnd enligt vad därom är särskilt stadgat; en i oktober för bestämmande av kommunens utgifts- och inkomststat enligt § 63; och en i december månad för granskning av debiterings- och uppbördslängden samt för anställande av val till de befattningar inom kommunen, vilka vid årets slut bliva lediga, ävensom av revisorer; dock att i kommun inom Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län de två förstnämnda stämmorna, därest skäl därtill föreligger, må kunna hållas högst fjorton dagar före eller högst fjorton dagar efter den för dessa stämmor ovan stadgade tid.

Kommunalstämma i kommun, varom i detta mom. stadgas, hålles även, när Konungens befallningshavande eller kommunalnämnden det äskar, eller då stämmans ordförande finner sådant nödigt.

Mom. 2. I kommun, där kommunalfullmäktige finnas, skall årligen ordinarie kommunalstämma hållas i december månad för granskning av debiterings- och uppbördslängden och för anställande av val, som på stämman ankomma.

Kommunalstämma i sådan kommun hålles även, när så är nödigt för behandling av annat ärende, i vilket beslutanderätten är stämman förbehållen; och äger Konungens befallningshavande, kommunalnämnden och stämmans ordförande i fråga om stämma för sådant ärende enahanda befogenhet, som i mom. 1 sägs.

Mom. 3. Enskild man, som är berättigad till talan i kommunalstämma, ävensom vederbörande kronobetjänt, äger att för uppgivet ärende, begära kommunalstämmas sammankallande. Avslår ordföranden sådan begäran, meddelar han, om så äskas, sitt beslut skriftligen med skälen därtill; och äger sökanden att däröver föra klagan inom den tid och på den ort, som för besvär anses anförande i § 75 stadgas.

Mom. 4. Ordinarie kommunalstämma i december må kunna beträffande ordinarie kommunalstämma under nästföljande år besluta, å vilken dag sådan stämma skall hållas eller, därest så ej finnes lämpligt, huruvida stämma skall utsättas till sön- eller helgdag.

Mom. 5. Den, vilken såsom ledamot av kommunalnämnd eller eljest är redovisningsskyldig till kommunen, må icke väljas till revisor av förvaltning, för vilken han har att redovisa, ej heller deltaga i val av revisor av sådan förvaltning eller i beslut i anledning av revisorernas granskning av sagda förvaltning.

§ 21.

Mom. 3. Med kommunalskatt avses i mom. 2 c) och d) utskylder till kommunen vare sig de beslutats å kommunalstämma, av kommunalfullmäktige eller å kyrkostämma.

§ 23.

Ordföranden skall vid kommunalstämma föra eller på eget ansvar låta föra protokoll, upptagande ämnet för överläggningen samt beslutet. Sedan förhandlingarna blivit i protokoll avfattade, justeras protokollet. Justering skall, där så ske kan, beträffande protokollet i dess helhet eller delar därav, verkställas genast vid stämman. I annat fall verkställs juste-

ring senast inom fjorton dagar därefter, antingen av ordföranden jämte därtill för varje gång av stämman utsedda ledamöter eller ock vid kommunalstämma å dag, varom vid tillfället underrättelse meddelas. Särskild kungörelse om sådan stämman erfordras ej. Protokollet undertecknas av ordföranden samt dessutom av minst två vid stämman närvarande ledamöter eller de särskilda justeringsmännen, om sådana varit utsedda.

Sedan protokollet blivit justerat, skall tillkännagivande därom ske från predikstolen i kyrkan nästa sön- eller helgdag, då gudstjänst hålles. Hör till kommun jämnväl annex- eller kapellförsamling, skall dylikt tillkännagivande ske allenast i kommunens huvudkyrka.

§ 27.

Mom. 1. I kommun med öfver 1,500 invånare skall *den kommunen tillkommande beslutanderätt, med de undantag här nedan i § 35 sägs, uppdragas åt kommunalfullmäktige.*

Mom. 2. Vill kommun med 1,500 invånare eller därunder åt fullmäktige överlåta beslutanderätt, som i mom. 1 avses, må sådant vara tillåtet. Förslag om upphävande av sådant beslut må icke väckas förr än fem år efter beslutets fattande. *Där kommunens invånarantal nedgått till 1,500 eller därunder, skall kommunens beslutanderätt fortfarande utövas av kommunalfullmäktige, därest kommunalstämman icke annorlunda beslutar.*

Beslut i omförmälda frågor skall hos Konungens befallningshavande ofördröjligen anmälas.

§ 28.

Mom. 1. Kommunalfullmäktiges antal bestämmes i förhållande till folkmängden sålunda, att:

kommun med 2,000 inv. eller därunder	utser	15—20
» » öfver 2,000 t. o. m. 5,000 inv.	»	15—25
» » » 5,000 » 10,000 »	»	20—30
» » » 10,000 inv.	»	25—40

Kommunens vid kommunalstämma röstberättigade invånare bestämma, inom nu stadgad begränsning, det antal kommunalfullmäktige, som bör för kommunen utses.

Mom. 2. I avseende å valbarhet till kommunalfullmäktig, ävensom angående rätt att avsäga sig uppdraget gäller vad i § 13 är stadgat om ordförande i kommunalstämma.

Kommunalfullmäktige väljas för fyra år, räknade från och med den 1 januari året näst efter det, då valet skett. *I kommun, där val sker första gången, skall valet dock icke avse längre tid än till början av den tidsperiod, för vilken allmänna val av fullmäktige i rikets kommuner skola äga rum.*

Har beslut fattats om ändring av fullmäktiges antal, må i anledning därav särskilt fullmäktigval icke företagas, utan skola kommunens förutvarande fullmäktige företräda densamma intill utgången av den tid, för vilken de blivit valda. Lag samma vare, där ändring av fullmäktiges antal påkallas av folkmängdens ökning eller minskning.

Om val av kommunalfullmäktige i anledning av ändring i kommunal indelning är särskilt stadgat.

§ 29.

Mom. 1. För val av kommunalfullmäktige skall kommun med mer än 10,000 invånare indelas i valkretsar.

Vid valkretsindelning iakttages, att varje krets kommer att utse minst tio, högst tjugu kommunalfullmäktige efter den beräkningsgrund, att i allmänhet en kommunalfullmäktige utses för varje tal, motsvarande det som erhålles, då kommunens mantalsskrivna folkmängd delas med antalet fullmäktige för hela kommunen; att delar av samma by eller hemman ej utan synnerliga skäl förläggas till olika valkretsar; att varje valkrets skall kunna omslutas med en sammanhängande gränslinje; samt att antalet fullmäktige för hela kommunen varder, i den mån utan olägenhet kan ske, lika fördelat på de särskilda valkretsarna.

Indelningen i valkretsar jämte antalet fullmäktige för varje valkrets bestämmes, efter därom av kommunalnämnden uppgjort förslag, av kommunalstämma.

Valbarhet är ej inskränkt inom valkrets.

Mom. 5 a). *Allmänna val av kommunalfullmäktige skola å dag, som kommunalstämma i god tid före valet beslutar, förrättas under tiden från och med den 16 september till och med den 20 oktober. Ej må beslut om dag för valet fattas tidigare än under december månad året näst före det, då valet skall ske. Val får ej äga rum å tider, då allmän gudstjänst hålles inom kommunen, samt skall fortgå minst två timmar före klockan tre eftermiddagen och minst två timmar efter klockan fem eftermiddagen. I kungörelse om valförrättning skall tiden för valet noggrant angivas. Sådan*

kungörelse utfärdas för varje valdistrikt av valnämndens ordförande i den ordning, som för kallelse till kommunalstämma stadgas.

Val av kommunalfullmäktige förrättas i varje valdistrikt inför den valnämnd, som enligt lagen om val till riksdagen utses för val till riksdagens andra kammare.

Vid valet skall gälla till efterrättelse den enligt § 14 upprättade röstlängd eller del av röstlängd.

Vid val av kommunalfullmäktige må rösttagande icke utan personlig inställelse inför valförrättaren utöva rösträtt i annat fall eller i annan ordning än i särskild lag stadgas.

b) — — — — —

c) *Konungens befallningshavande skall vid offentlig förrättning, varom kungörelse utfärdas, fortast möjligt verkställa sammanräkning av de röster, som vid kommunalfullmäktigval inom länet avgivits. Den om förrättningen utfärdade kungörelsen bör innehålla uppgift om den ordningsföljd, i vilken sammanräkningen, därest hinder icke möter, kommer att för de olika kommunerna företagas, och skall senast sex dagar före förrättningens början uppläsas i dessa kommuners kyrkor.*

Konungens befallningshavande låte vid förrättningen föra protokoll. Valens utgång kungöres omedelbart beträffande varje kommun genom uppläsning av protokollet. Med protokollets uppläsning är valet för den kommunen avslutat.

De avgivna valseدلarna skola av Konungens befallningshavande inläggas under försegling och förvaras intill utgången av den tid valen gälla.

§ 34.

Kommunalfullmäktige välja årligen bland sig en ordförande och en vice ordförande. Dessa val skola året efter det, under vilket kommunalfullmäktige utsetts, förrättas snarast möjligt i januari månad för det löpande året, men eljest företagas i december månad för det påföljande året.

§ 35.

Mom. 1. Följande ärenden må ej av kommunalfullmäktige upptagas:

a) *upprättande och justering av den kommunala röstlängden samt val av kommunalfullmäktige, vilka ärenden skola handläggas i den ordning, som i §§ 14 och 29 sägs;*

b) *nedanstående ärenden, vilka alltid skola behandlas å kommunalstämma, nämligen*

ärendet, varom förmäles i § 10 mom. 2,
justering av debiterings- och upphördslängden,
val till ordförande och vice ordförande i kommunalstämma,
beslut i frågor, varom i §§ 16, 27 och 28 sägs, ävensom beslut enligt § 17 mom. 4 angående dag för kommunalstämma och enligt § 29 angående dag för val av kommunalfullmäktige.

Mom. 2. Där annorstädes än i denna förordning stadgas, att beslutanderätt i ärende tillkommer kommun på landet eller kommunalstämma, utan att tillika föreskrives att sådant ärende icke må av kommunalfullmäktige behandlas, skall beslutanderätten utöras av fullmäktige, där sådana finnas, dock att ärende, för vars argörande gäller annan grund för rösträtten än i § 8 sägs, alltid skall å kommunalstämma företagas.

§ 36.

Mom. 1. Där kommunalfullmäktige, på sätt i § 27 sägs, skola övertaga kommunalstämmas beslutanderätt, skall kungörelse om fullmäktiges sammanträde utfärdas första gången av stämmans ordförande eller, i händelse av hinder för honom, av vice ordföranden, samt därefter av fullmäktiges ordförande eller, i händelse av hans förhinder, av vice ordföranden.

Angående kungörelses innehåll samt sättet för densammans utfärdande och delgivande skall, med iakttagande i övrigt av vad i motsvarande hänseenden uti § 16 stadgas beträffande kommunalstämma, gälla,

att kungörelsen icke i något fall behöver i kyrkan uppläsas tidigare än åtta dagar före sammanträdet,

att kungörelsen icke behöver anslås å viss plats inom kommunen eller må införas i en eller flera tidningar i orten, med mindre fullmäktige därom med enkel majoritet beslutat,

att skriftlig kallelse till sammanträde, innehållande uppgift om tid, ställe och överläggningsämne för sammanträdet, bör genom ordförandens försorg, så vitt möjligt är, senast fyra dagar förut delgivas en var fullmäktig eller med posten till honom översändas, samt

att underrättelse om sammanträdet bör inom tid som nyss sagts meddelas de personer, som utan att vara ledamöter av fullmäktige äga att jämlikt mom. 3 här nedan deltaga i fullmäktiges överläggningar.

Mom. 2. Vid kommunalfullmäktiges sammanträde är envar bland dem berättigad att väcka förslag rörande kommunens gemensamma angelägenheter.

Vid omröstning äger varje kommunalfullmäktig en röst.

Kommunalfullmäktige må ej ärende företaga eller däri besluta, såvida icke flera än hälften av dem äro tillstädes.

I fråga om valbarhet till revisor samt rätt att deltaga i revisorsval eller i beslut i anledning av revisorerernas granskning gäller vad i § 17 mom. 5 stadgas. Är till följd av detta stadgande ledamot hindrad att deltaga i handläggningen av visst ärende, må denna omständighet icke utgöra hinder för tillstådesvarande övriga ledamöter att ärende företaga, såvida de utgöra flera än hälften av dem, som icke av nyss angiven anledning äro hindrade att deltaga i ärendets behandling.

Ordförande eller ledamot, som utan anmält, av kommunalfullmäktige godkänt förhinder från sammankomst sig avhåller, skall böta till kommunens kassa två riksdaler riksmünt och dubbelt så mycket, om sammanträdet måste, i anseende till de närvarandes fåtalighet, inställas eller upplösas.

Mom. 3. Vid kommunalfullmäktiges sammanträden äga ordföranden och vice ordföranden i kommunalstämman samt ordföranden och vice ordföranden i kommunalnämnden, ändock att de icke äro kommunalfullmäktige, att vara tillstådes och i överläggningarna, men ej i besluten, deltaga.

Mom. 4. *Kommunalfullmäktiges förhandlingar skola vara offentliga; dock kunna fullmäktige för någon särskild fråga besluta, att överläggningen skall inom lykta dörrar hållas.*

Mom. 5. *I övrigt gäller med avseende å kommunalfullmäktige, kommunalfullmäktiges ordförande och kommunalfullmäktiges beslut till efterrättelse vad i motsvarande hänseenden beträffande kommunalstämma stadgas i § 15, § 17 mom. 1 och 4 samt §§ 18—26; med iakttagande dock att omröstning, då fråga icke är om val, alltid skall verkställas öppet, samt, i avseende å tillämpningen av vad i § 19 mom. 3 är stadgat om kungörandet av ny stämma på grund av uppskov med ärendets avgörande, att de i mom. 1 här ovan meddelade föreskrifter angående kungörandet av sammanträde skola lända till efterrättelse.*

Mom. 6. *Vad annorledes än i denna förordning stadgas om befogenhet eller skyldighet för kommunalstämmans ordförande att med ärende taga befattning, utan att tillika föreskrives, att sådan befogenhet eller skyldighet icke må överflyttas till kommunalfullmäktiges ordförande, skall i kommun, där fullmäktige finnas, anses gälla fullmäktiges ordförande, såvida beslutanderätten i ärendet icke enligt § 35 är förbehållen kommunalstämman.*

§ 42.

I avseende å villkoren i övrigt för valbarhet till ledamot eller suppleant i kommunalnämnd ävensom angående rättighet att uppdraget sig avsäga gäller vad i § 13 om ordförande i kommunalstämma stadgat är.

Ledamöter och suppleanter i kommunalnämnd väljas för en tid av fyra år, räknade från och med den 1 januari året näst efter det, då valet

skett. Valet skall förrättas i december månad under andra året efter det då allmänna val till kommunalfullmäktige i rikets kommuner enligt gällande bestämmelser ägt rum.

Avgår ordinarie ledamot under den för honom bestämda tjänstgöringstid, och har valet ej skett proportionellt, anställs fylinadsval; och bör dylikt val, där ej särskilda omständigheter annat föranleda, *äga rum i december månad*. Den sålunda valde tjänstgör under den tid, som för den avgångne återstår. Avgår ordinarie ledamot, som utsetts vid proportionellt val, inkallas till ordinarie ledamot den suppleant, som enligt den mellan suppleanterna bestämda ordningen bör i stället inträda.

§ 60.

Där i lag eller allmän författning stadgat är, att kommunalutskyld endast från vissa av de i § 57 omförmälda beskattningsföremål skall utgå, eller att för deltagande i sådan utskyld andra grunder skola följas, eller att vissa från skattskyldighet till kommunen eljest befriade medlemmar skola till fyllande av särskilda behov bidraga, gäller till efterrättelse vad sålunda förordnat är. I övrigt äger *kommunen* ej besluta avvikelse från de i §§ 57, 58 och 59 för kommunalutskylders utgörande stadgade grunder.

§ 62.

Kommunalnämnden åligger att varje år uppgöra ett utgiftsförslag och ett inkomstförslag.

Uti det förra upptagas:

a) de kommunens skulder, som, antingen till hela beloppet eller till viss procent därav, förfalla till betalning under det nästföljande året;

b) alla de utgifter, som redan äro beslutade för det nästföljande året;

c) de utgifter, som ytterligare, enligt kommunalnämndens framställning, kunna av kommunens gemensamma behov för det nästföljande året påkallas; och

d) ett förslagsbelopp i penningar, att kunna för oförutsedda behov av kommunalnämnden användas.

Uti inkomstförslaget böra upptagas:

a) det löpande årets möjliga behållning;

b) alla då redan för kommunalbehov beviljade anslag, som under det nästföljande året förfalla till uppbörd;

c) de inkomster, som på annan grund beräknas böra under det nästföljande året kommunen tillgodokomma; samt

d) den summa, som ytterligare kan erfordras, jämte förslag till sättet för dess anskaffande.

För ovannämnda ändamål åligger det ock de särskilda styrelser, vilka *kommunen* för vissa bestämda förvaltningsbestyr kan hava tillsatt, att till nämnden före den 1 september ingiva sina specialförslag över utgifterna för det nästföljande året.

§ 63.

Utgifts- och inkomstförslagen böra uppgöras före den 1 oktober varje år och skola från dagen för kungörandet av *ordinarie kommunalstämma i oktober eller i kommun*, där *kommunalfullmäktige finnas, fullmäktiges ordinarie sammanträde i samma månad* hållas tillgängliga på lämplig ort, som i kungörelsen tillkännagives; och skola på nämnda stämma eller *fullmäktigsammanträde* särskilt de uti utgiftsförslaget upptagna utgifter, som enligt § 62 först då till beviljande föreslås, jämte de frågor och behov, av vilka desamma påkallas, till överläggning och avgörande företagas.

Efter fulländad granskning skola förslagen, jämte de i anledning därav fattade beslut, återlämnas till kommunalnämnden, som däruti *inför beslutade ändringar* och tillägg och därefter oförtövat ombesörjer upprättande av ordentlig debiterings- och uppbördslängd.

De bidrag, vilka sålunda blivit beviljade att under det nästföljande året utgå, anses för det löpande årets kommunalutskylder och skola till utgörande fördelas på dem, som under det löpande året varit till kommunen skattskyldiga.

§ 67.

Stämman för uppbörd av sålunda debiterade kommunalutskylder skall kungöras fjorton dagar förut och på lämplig ort inom kommunen, före februari månads utgång, förrättas av kommunalnämnden eller vissa dess medlemmar, så vida icke *kommunen* finner skäligt att om tiden eller sättet för uppbörden annorlunda förordna.

§ 70.

Efter uppbördsstämman upprättar kommunalnämnden för varje val-distrikt dels avskrivningslängd, upptagande dem, för vilka *kommunen* beviljat avskrivning, med angivande tillika av avskrivningsorsaken, dels ock

restlängd å övriga skattskyldiga, som vid stämman ej guldit sina kommunalutskylder. Dessa längder skola, restlängden i två exemplar, inom två månader efter uppbördsstämmans avslutande överlämnas till utmätningssmannen i orten; och åligger honom att i vederbörlig ordning indriva och till nämnden redovisa de resterande utskylderna. Samtidigt med överlämnandet av restlängden till utmätningssmannen skall nämnden härom till Konungens befallningshavande insända skriftlig anmälan med uppgift å restlängdens slutsumma.

Vid indrivandet av de resterande utskylderna äger utmätningssmannen att såsom uppbördsprovision jämväl uttaga hos den restskyldige tre procent av det resterande beloppet.

§ 71.

De räkenskaper, vilka det åligger kommunalnämnden eller annan av *kommunen tillsatt* förvaltningsmyndighet att föra, skola ställas på kalenderår.

Särskilda av kommunen tillsatta styrelser skola före den 15 januari varje år till kommunalnämnden avlämna redovisning för de medel, dessamma under nästföregående år omhänderhaft. Nämnden upptager denna redovisning i kommunens allmänna räkenskaper, vilka årligen böra före den 1 februari av nämnden tillställas kommunalstämmans ordförande *eller i kommun, där kommunalfullmäktige finnas, fullmäktiges ordförande.*

§ 72.

Till granskning av kommunalnämndens och andra av *kommunen* tillsatta styrelsers räkenskaper och förvaltning *utses revisorer, vilka inom förelagd tid böra avlämna sin berättelse till stämmans ordförande, då fråga om ansvarsfrihet skall behandlas av stämman, och i annat fall till fullmäktiges ordförande.* Ordföranden åligger att över gjorda anmärkningar infordra vederbörandes förklaringar, *varefter det tillkommer i förra fallet stämman och i senare fallet fullmäktige att å sammanträde, som enligt vad i denna förordning sägs skall hållas i mars månad, besluta, huruvida anmärkning må förfalla, eller laglig åtgärd för bevarande av kommunens rätt vidtagas skall.*

§ 73.

För att vinna bindande kraft skola *kommunalstämmans och kommunalfullmäktiges* beslut underställas Kungl. Maj:ts nädiga prövning och fastställelse, då besluten angå:

a) försäljning, pantförskrivning eller utbyte av någon sådan kommunen tillhörig fastighet, som för något dess gemensamma nytta avseende ändamål genom gåva eller testamente kommunen tillfallit, ävensom överenskommelse, som medför förändring i de rättigheter, kommunen till sådan fastighet äger; och

b) upptagande av lån; dock att underställning icke erfordras i fråga om beslut att upptaga lån, där genom sådant beslut sammanlagda beloppet av kommunens utan underställning skedda upplåning icke överstiger skillnaden mellan, å ena sidan, en tiondel av den sammanlagda inkomst, för vilken enligt § 58 kommunalutskylder skolat för sistförflutna året utgöres, och, å andra sidan, den summa, som för nämnda år beslutits skola i kommunen anskaffas genom uttaxering.

Kungl. Maj:ts nådiga prövning skola ock underställas de av *kommunalstämma och kommunalfullmäktige* antagna förslag till nya eller förhöjda avgifter å den allmänna rörelsen, såsom väg-, bro- och färjpenningar med mera.

Beslut eller förslag, som bör Kungl. Maj:ts nådiga prövning underställas, skall insändas till Konungens befallningshavande, vilken det åligger att handlingarna, jämte eget utlåtande, till Kungl. Maj:t överlämna.

§ 74.

Konungens befallningshavandes godkännande erfordras för att giva gällande kraft åt beslut, vilka

a) röra kommunens indelning i valkretsar för val av kommunalfullmäktige;

b) äro ämnade att såsom kommunalstadgar tillämpas, till befrämjande av sedlighet, hälsovård, vård om brandväsendet samt ordning och säkerhet inom kommunen;

c) rörande i § 51 omförmält tilldelande av gottgörelse eller arvode åt kommunalnämndens ordförande eller förhöjning därav; eller

d) avse påläggande av avgifter, som erfordra uttaxering för längre tid än fem år.

Beslut, som sålunda Konungens befallningshavandes prövning underställes, skall antingen oförändrat fastställas eller ogillas. Vägras fastställelse, skall skäl därför uppgivas.

Kommunen må, om den därtill tror sig äga fog, hos Kungl. Maj:t över vägrad fastställelse föra klagan.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling, dock att vad i § 42 finnes stadgat därom, att val av kommunalnämnd skall ske under andra året efter det att allmänna val till kommunalfullmäktige ägt rum, skall gälla först från och med den 1 december 1924.

I kommun eller municipalsamhälle, där kommunal- eller municipalfullmäktige finnas eller skola tillsättas, skall år 1922 å stadgad tid val av hela antalet fullmäktige äga rum. Tjänstgöringstiden för de fullmäktige, som dessförinnan utsetts, skall utgå den 31 december 1922, ändå att de valts för längre tid.

Utgår tjänstgöringstid för ledamot eller suppleant i kommunalnämnd eller municipalnämnd tidigare än den 31 december 1924, må val av ny ledamot eller suppleant icke ske för längre tid än till utgången av år 1924.

Förslag

till

L a g

om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i stad
den 21 mars 1862.

Härigenom förordnas, att §§ 7 och 8, § 14 mom. 1 och 2 samt §§ 21, 31 och 40 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 7.

Mom. 1. *I stad med över 1,500 invånare skall den kommunen tillkommande beslutanderätt, med de undantag här nedan sägs, uppdragas åt stadsfullmäktige.*

Mom. 2. *I stad med 1,500 invånare eller därunder må det på de vid allmän rådstuga röstberättigade ankomma, huruvida de vilja åt stadsfullmäktige sin beslutanderätt överlåta. Förslag om upphävande av sådant beslut må icke väckas förr än fem år efter beslutets fattande. Där stadens invånarantal nedgått till 1,500 eller därunder, skall kommunens beslutanderätt fortfarande utövas av stadsfullmäktige, därest allmänna rådstugan icke annorlunda beslutar.*

Beslut i oförmällda frågor skall hos Konungens befallningshavande ofördröjligen anmälas.

§ 8.

Vid allmän rådstuga utöva stadens samtliga röstberättigade invånare kommunens beslutanderätt.

I stad, där stadsfullmäktige äro tillsatta, inskränkes allmänna rådstugans befattning till val av stadsfullmäktige samt beslut i frågor, varom i § 7 mom. 2 och § 21 sägs.

I stad, där stadsfullmäktige icke finnas, tillkommer allmänna rådstugan beslutanderätten i stadens alla gemensamma angelägenheter.

Om val av landstingsmän samt av nämndemän är särskilt stadgat.

§ 14.

Mom. 1. *Allmän rådstuga skall hållas inför magistraten i rådhuset eller å ställe, som magistraten för ändamålet bestämmer.*

Mom. 2. Allmän rådstuga skall hållas i stad, där stadsfullmäktige finnas, under senare hälften av september eller de tjugu första dagarna av oktober de år, då fullmäktige böra väljas; men i stad, där stadsfullmäktige icke finnas, varje år uti maj månad, för att besluta i anledning av berättelsen om föregående årets räkenskaper och förvaltning; samt uti december för bestämmande av stadens utgifts- och inkomststat enligt § 61 och för anställande av val till de befattningar inom kommunen, vilka vid årets slut bliva lediga, ävensom för val av revisorer.

Den, vilken såsom ledamot av drätselkammare eller eljest är redovisningsskyldig till kommunen, må icke väljas till revisor av förvaltning, för vilken han har att redovisa, ej heller deltaga i val av revisor av sådan förvaltning eller i beslut i anledning av revisorerernas granskning av sagda förvaltning.

§ 21.

Stadsfullmäktiges antal bestämmes i förhållande till folkmängden sålunda, att:

stad med 2,000 inv. eller därunder	utser	15—20
» » öfver 2,000 t. o. m. 5,000 inv.	»	15—25
» » » 5,000 » 10,000 »	»	20—30
» » » 10,000 » 20,000 »	»	25—40
» » » 20,000 » 40,000 »	»	35—50
» » » 40,000 inv.	»	45—60

Stadens vid allmän rådstuga röstberättigade invånare bestämma, inom nu stadgad begränsning, det antal stadsfullmäktige, som bör för staden utses.

§ 31.

Mom. 1. *Allmänna val av stadsfullmäktige skola å dag, som magistraten bestämmer, förrättas under tiden från och med den 16 september till*

och med den 20 oktober. Stadsfullmäktige väljas för fyra år, räknade från och med den 1 januari året näst efter det, då valet skett. I stad, där val sker första gången skall valet dock icke avse längre tid än till början av den tidsperiod, för vilken allmänna val av fullmäktige i rikets städer skola äga rum.

Mom. 2. Har stad fattat beslut om ändring av fullmäktiges antal, må i anledning därav särskilt fullmäktigval icke företagas utan skola stadens förutvarande fullmäktige företräda densamma intill utgången av den tid, för vilken de blivit valda. Lag samma vare, där ändring av fullmäktiges antal påkallas av folkmängdens ökning eller minskning.

Om val av stadsfullmäktige i anledning av ändring i kommunal indelning är särskilt stadgat.

§ 40.

Stadsfullmäktige må ej ärende företaga eller däri besluta, där icke minst två tredjedelar av ledamöternas hela antal äro tillstädes. Är till följd av stadgandet i § 33 ledamot hindrad att deltaga i handläggning av visst ärende, må denna omständighet icke utgöra hinder för tillstädesvarande övriga ledamöter att ärende företaga, såvida de utgöra flera än två tredjedelar av dem, som icke av nyss angiven anledning äro hindrade att deltaga i ärendets behandling.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling.

I stad, där stadsfullmäktige finnas eller skola tillsättas, skall år 1922 å stadgad tid val av hela antalet fullmäktige äga rum. Tjänstgöringstiden för de fullmäktige, som dessförinnan utsetts, skall utgå den 31 december 1922, ändå att de valts för längre tid.

Förslag

till

L a g

om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862.

Härigenom förordnas, att § 6 mom. 2 samt §§ 17 och 19 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 6.

Mom. 2. Valet av stadsfullmäktige verkställles av de valberättigade inför magistraten *under tiden från och med den 16 september till och med den 20 oktober vart fjärde år* å dagar, vilka magistraten särskilt för varje valkrets utsätter, samt enligt ordning i övrigt, som magistraten äger bestämma.

En var valberättigad anses tillhöra den valkrets, där han är mantalsskriven, och må ej inom annan valkrets rösträtt utöva.

Valbarhet är ej inskränkt inom valkrets.

Ordningen för valkretsarnas sammankallande ombytes dem emellan så, att varje valkrets får i sin tur börja valet.

§ 17.

Stadsfullmäktig väljes för fyra år, *räknade från och med den 1 januari året näst efter det, då valet skett.*

§ 19.

Stadsfullmäktige sammanträda en gång i varje månad med undantag av juli och augusti månader på dag, som stadsfullmäktige äga att bestämma,

samt däremellan så ofta ordföranden finner sådant av nöden. Kallelse till sammanträde bör ock utfärdas, då tio eller flera av fullmäktige med uppgift om anledningen skriftligen därom anhålla.

Sammanträde skall jämväl hållas, då överståthållarämbetet det äskar för behandling av uppgivet ärende.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling.

År 1922 skall å stadgad tid val av hela antalet stadsfullmäktige äga rum. Tjänstgöringstiden för de fullmäktige, som dessförinnan utsetts, skall utgå den 31 december 1922, ändå att de valts för längre tid.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av § 5:2 c) i förordningen om landsting den 21 mars 1862.

Härigenom förordnas, att § 5:2 c) i förordningen om landsting den 21 mars 1862 skall erhålla följande ändrade lydelse:

§ 5.

2. — — — — —

c) Valet skall förrättas tredje söndagen i september månad eller, om kommunalstämma med minst två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster så beslutar, å annan dag i september; beslutet får icke fattas senare än å kommunalstämma i mars månad det år valet skall ske eller tidigare än å ordinarie kommunalstämman i december månad det nästföregående året. Ej må i sådant fall kommunens beslutanderätt utövas av kommunalfullmäktige.

Valet får ej äga rum under tider, då allmän gudstjänst hålles inom kommunen, och skall fortgå minst en och en halv timme före klockan tre eftermiddagen samt minst två timmar efter klockan fem eftermiddagen. I kungörelse om valförrättning för landstingsmannaval skall tiden för valet noggrant angivas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1922.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 12 § i lagen om fattigvården den 14 juni 1918.

Härigenom förordnas, att 12 § i lagen om fattigvården den 14 juni 1918 skall erhålla följande ändrade lydelse:

12 §.

1 mom. Ledamöter och suppleanter i fattigvårdsstyrelsen utses bland inom fattigvårdssamhället bosatta svenska män och kvinnor, som fyllt tjugufem år.

Ledamot eller suppleant kan ej vara

a) den som icke råder över sig och sitt gods;

b) den som är förklarad ovärdig att i rikets tjänst vidare nyttjas eller eljest på grund av honom ådömd straffpåföljd icke må utöva allmän befattning eller genom utslag, vilket ännu icke vunnit laga kraft, är dömd till straffpåföljd, varom sist förmäles, eller den som är ställd under framtiden för brott, vilket medför nämnda påföljd;

c) den som är förklarad ovärdig att inför rätta föra andras talan.

Gift kvinna vare ej på den grund, att hon står under mannens målsmanskap, obehörig att utöva uppdrag, varom nu är fråga.

Med hänsyn till ämbets- eller tjänstemannaställning må landshövding, landssekreterare, landskamrerare eller landsfogde icke vara ledamot eller suppleant i fattigvårdsstyrelse; ej heller landsfiskal i fattigvårdsstyrelse inom sitt distrikt. Av kommunen avlönad tjänsteman, som i och för sin befattning är redovisningsskyldig inför fattigvårdsstyrelsen, må icke vara ledamot eller suppleant i samma styrelse.

Beträffande rätt att avsäga sig uppdrag att vara ledamot eller suppleant i *fattigvårdsstyrelse* gäller å landet vad om ledamot eller supple-

ant i kommunalnämnd och i stad vad om stadsfullmäktig är i kommunal-lagarna stadgat; dock att kvinna, endast om hon är gift, äger med av-seende å uppdrag, varom här är fråga, tillgodonjuta den henne enligt kommunallagarna tillkommande särskilda avsägelserätt.

2 mom. Ledamöter och suppleanter i fattigvårdsstyrelse väljas för en tid av fyra år, räknade från och med den 1 januari året näst efter det, då valet skett.

I fattigvårdssamhälle där val sker första gången, skall halva antalet ordinarie ledamöter och halva antalet suppleanter eller, om antalet icke är jämnt, det antal, som är närmast under hälften, utses för allenast två år, och böra dessa ledamöter och suppleanter, ävensom de, vilka skola i fyra år kvarstå, utses genom särskilda val.

Särskilt val av ledamöter och suppleanter för kortare tid än fyra år må ock ske, där sådant i anledning av beslutad ökning av antalet ledamöter eller suppleanter är nödigt med hänsyn till att hälften av hela antalet ledamöter och suppleanter, eller, om antalet icke är jämnt, det antal, som är närmast över eller under hälften, skall utses vartannat år.

Avgår ordinarie ledamot under den för honom bestämda tjänsgörings-tid, anställs fyllnadval. Den sålunda valde tjänstgör under den tid, som för den avgångne återstår.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå med-delad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 3 och 33 §§ samt övergångsstadgandet i lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen.

Häriigenom förordnas, att 3 och 33 §§ samt övergångsstadgandet i lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen skola erhålla följande ändrade lydelse:

3 §.

Elektorer för stad, som icke deltagar i landsting, väljas för fyra år, *räknade från och med den 1 januari året näst efter valet.*

För Stockholms stad och Göteborgs stad tillämpas vid valet den valkretsindelning, som gäller för val av stadsfullmäktige. Annan stad, som ej deltagar i landsting, skall, därest folkmängden uppgår till minst 40,000 personer, indelas i valkretsar, med iakttagande därav, att i regel för varje valkrets kommer att utses minst fem, högst tio elektorer; att varje valkrets skall kunna omslutas med en sammanhängande gränslinje; att område, som vid val av stadsfullmäktige utgör en valkrets, ej må på skilda valkretsar fördelas; att antalet elektorer varder i den mån så utan olägenhet kan ske lika fördelat på de särskilda valkretsarna.

Indelningen i valkretsar, så ock det antal elektorer, som skall för varje valkrets utses, fastställles efter ovan angivna grunder av Konungens befallningshavande.

33 §.

För varje valdistrikt å landet skall finnas en valnämnd av fem inom distriktet boende personer. Ordförande i denna nämnd jämte suppleant för honom förordnar Konungens befallningshavande årligen före februari

månads utgång. De fyra ledamöterna jämte två suppleanter väljas *varje år å ordinarie kommunalstämma i mars eller i konnun, där fullmäktige finnas, å fullmäktiges ordinarie sammanträde i samma månad. Det åligger i förra fallet kommunalfullmäktiges och i senare fallet kommunalstämmans* ordförande att ofördröjligen utan lösen låta tillställa en var av de valda ledamöterna och suppleanterna i valnämnden ett utdrag av stämmaprotokollet, i vad dem rör. Om de personers namn och bostad, som blivit till ordförande och suppleant för honom utsedda, låter Konungens befallningshavande i länskungörelserna meddela underrättelse.

Övergångsstadgande.

Genom denna lag upphäves Lagen om val till riksdagen den 26 maj 1909.

Den nya lagen träder i kraft den dag, då det vilande förslaget till ändrad lydelse av §§ 6, 7, 9, 16, 19, 21 och 24 riksdagsordningen och till övergångsstadgande däri efter att hava av riksdagen antagits, varder av Konungen gillat.

Elektorer för städer, som ej deltaga i landsting, skola genom särskild valförrättning under maj månad det år, då lagen träder i kraft, *ut- ses för tiden från valförrättningsdagens avslutande till utgången av år 1922, dock att för Stockholms stad valet må av magistraten utsättas att förekomma i samband med val av stadsfullmäktige i mars månad.* Kallelse till valet utfärdas och kungöres i den ordning, som i fråga om val av stadsfullmäktige gäller.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 1 kap. 1 § rättegångsbalken.

Härigenom förordnas, att 1 kap. 1 § rättegångsbalken skall erhålla följande ändrade lydelse:

1 KAP.

1 §.

Underrätt å landet är häradsrätt. Där dömer häradshövding med tolv män, som därtill valda äro. De tolv kallas häradsnämnd. Då ledigt rum i nämnden fyllas skall, varde val hållet i den valkrets, för vilken ledigheten inträffat. Val förrättas på landet å kommunalstämma; och äge, där flera socknar eller socknedelar till gemensam valkrets äro förenade, rätten bestämma, å vilken sockens kommunalstämma valet förrättas skall. I stad, som lyder under landsrätt, varde val förrättat å allmän rådstuga. En var, som i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad är, äge rösträtt vid nämndemansval inom den valkrets, han tillhör; och have varje röstande en röst. Vid lika röstetal skilje lotten. *Ej må vid nämndemansval kommunens beslutanderätt utövas av kommunalfullmäktige.*

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling.

Förslag till Lag

om ändrad lydelse av 11 kap. 4 § vattenlagen.

Härigenom förordnas, att 11 kap. 4 § vattenlagen skall erhålla följande ändrade lydelse:

11 KAP.

4 §.

Vattenrättsnämndemän utses för sex år, i Norrland ävensom Värmlands och Kopparbergs län en för varje tingslag samt i övriga delar av riket en för varje domsaga, på det sätt som om utseende av ledamot i ägodelningsrätt finnes stadgat; dock skall vid val av de sockenfullmäktige, som skola utse vattenrättsnämndeman, envar, som i kommunens allmänna angelägenheter är röstberättigad, äga en röst. *Ej må vid sådant val kommunens beslutanderätt utövas av kommunalfullmäktige.* Består domsaga, för vilken allenast en vattenrättsnämndeman skall utses, av två eller flera tingslag, förrättas valet av vattenrättsnämndeman inför den av domsagans häradsrätter, som domhavanden bestämmer. Om valets utgång skall domhavanden så snart ske kan meddela vattenrättsdomaren underrättelse.

Finner domhavanden eller vattenrättsdomaren, att vattenrättsnämndeman upphört att vara valbar, eller har vattenrättsnämndeman hos domhavanden eller vattenrättsdomaren lagligen av sagt sig uppdraget, förordne domhavanden om nytt val.

Om skyldighet att åtaga sig uppdrag som vattenrättsnämndeman och att kvarstå i uppdraget så ock att efter avgång fortfarande bestrida befattningen, intill dess besked inkommit till vattenrättsdomaren att annan blivit utsedd, skall vad som finnes stadgat beträffande nämndeman i häradsrätt äga motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling.

C. BILAGOR.

Bilaga 1.

Utlåtanden och yttranden angående borttagande av den successiva förnyelsen för stadsfullmäktige i Stockholm samt angående ändrad tid för valen till sagda korporation.

1. Av Stockholms stadsfullmäktige.

Till Kommunalförfattningssakkunniga.

I skrivelse till Stockholms stadsfullmäktige den 3 december 1920 har Ni anhållit om vissa upplysningar i fråga om eventuellt upphävande av den successiva förnyelsen av stadsfullmäktigekorporationen samt beträffande stadsfullmäktigevalens förläggande till tid under hösten i stället för, såsom nu är fallet, till mars månad.

Med anledning av Eder skrivelse hava de fyra olika partiernas valorganisationer i huvudstaden satts i tillfälle att avgiva yttrande i föreliggande fråga.

Beträffande innehållet i de med anledning härav avgivna yttrandena få stadsfullmäktige hänvisa till stadskollegiets bilagda tryckta utlåtande nr 4.

För egen del får stadsfullmäktige anföra följande.

Vad först angår den successiva förnyelsen av stadsfullmäktigekorporationen hava vägande skäl såväl för som emot densamma anförts. Ehuru stadsfullmäktige förut motsatt sig den föreslagna omläggningen, måste fullmäktige finna densamma numera vara ur flera synpunkter väl motiverad. Det närmast till hands liggande skälet är önskvärdheten i allmänhet av färre valtillfällen, icke minst med hänsyn till de besvär och kostnader, som vid valmanskårens nuvarande omfattning drabba såväl det allmänna som partiorganisationerna i och för valens anordnande och förberedande. Måhända än större vikt måste tillmätas de psykologiska verkningar, som alltför täta val kunna medföra. Den förmåga att stimulera intresset för allmänna angelägenheter, ett val kan väntas medföra, torde utebliva, om valen komma för tätt. Därest valen äga rum med längre mellanrum, kan intresset däremot väntas bli livligare, deltagandet större och folkmeningens utslag följaktligen tillförlitligare. Detta så mycket mera, som nya frågor då träda i förgrunden och fånga intresset på annat sätt än vid täta val.

Jämväl för den valda korporationen själv torde det vara av vikt, att dess arbete icke störes av alltför ofta återkommande val. Genom att valet kommer

att omfatta ett större antal mandat, bliva med den proportionella valmetoden möjligheterna större att ernå en rättvis fördelning av platserna partierna emellan. Den viktigaste invändningen emot en förnyelse på en gång är faran för bristande kontinuitet i den valda korporationens sammansättning. Såvitt stadsfullmäktige kunnat finna, torde emellertid denna fara vid proportionell valmetod icke böra tillmätas någon större praktisk betydelse. Stadsfullmäktige få sålunda för sin del förorda ett upphävande av den successiva förnyelsen av stadsfullmäktigekorporationen i Stockholm.

Däremot kunna stadsfullmäktige ej tillstyrka den av Eder ifrågasatta omläggningen av tiden för stadsfullmäktigevalen och av valperioderna. I 1862 års kommunalförordning för Stockholm stadgades, att stadsfullmäktigevalen skulle äga rum i mars och stadsfullmäktiges tjänstgöringsår löpa från den 1 därpå följande april. Denna anordning har i praktiken visat sig medföra stora fördelar, då hela senare delen av kalenderåret därmed kunnat befrias från de valbetyr, som i all synnerhet efter de stora rösträttsutvidgningarna måste taga stadsfullmäktiges uppmärksamhet starkt i anspråk och inkräkta på arbetsron hos stadens beslutande församling. En sådan förläggning av valen är för övrigt desto lämpligare, som fullmäktiges arbetsprogram under höstmånaderna plägar vara överfyllt av stora och viktiga ärenden. I främsta rummet märkes härvid den årliga statbehandlingen, vilken under de tidigare höstmånaderna förorsakar de förvaltande nämnderna mycket arbete samt under november och december i hög grad plägar belasta stadskollegiets och stadsfullmäktiges arbetstid. Genom att förlägga valet till hösten och låta stadsfullmäktiges tjänstgöringstid börja med kalenderår skulle slutligen det föga tilltalande förhållandet inträda, att årets viktigaste ärende, budgeten, komme att avgöras av en korporation, vars mandat i större eller mindre utsträckning måhända redan bestämts skola omedelbart därefter upphöra.

Skulle emellertid av allmänna skäl en ändring finnas med nödvändighet påkallad, så kunna stadsfullmäktige icke under några förhållanden tillstyrka stadsfullmäktigevalens i Stockholm förläggande till samma månad som valen till riksdagens andra kammare och landstingsvalen, nämligen september. Stadsfullmäktige vilja i detta hänseende, med hänvisning till vad de olika valorganisationerna i sina yttranden till stadskollegiet anført, erinra därom, att det förberedande valarbetet, för vilket numera måste anslås en tid av några månader, då skulle behöva förläggas till en tid av året, som såväl ur valförrättarens synpunkt som även med hänsyn till partiorganisationernas arbete måste betecknas såsom ytterst ogynnsam. Valen och valförberedelserna skulle vidare till tiden sammanfalla med det mest forcerade budgetsarbetet i stadens nämnder och styrelser. Slutligen måste det anses vara i hög grad oegentligt, att så lång tid som tre till fyra månader skulle komma att förflyta mellan valet och den tidpunkt, då den valdes tjänstgöring börjar. För de av stadsfullmäktige, som icke omväljas, måste givetvis intresset för arbetet komma att i avsevärd mån förminskas, och att giva denna för kommunalförvaltningen ogynnsamma övergångstid en så lång utsträckning måste anses skäligen opraktiskt.

Ett förläggande av stadsfullmäktigevalen till i december kan icke heller ur förvaltningens synpunkt förordas, då denna månad med hänsyn till budgetsbehandlingen är stadsfullmäktiges brådaste tid. Ehuru en dylik anordning sedan år 1862 tillämpas i landets övriga städer, våga stadsfullmäktige hålla före, att de

vunna erfarenheterna icke äro av den art, att de kunna återopas till stöd för en liknande anordning i Stockholm.

Stockholm den 24 januari 1921.

På stadsfullmäktiges vägnar:

ALLAN CEDERBORG.

Yngve Larsson.

Stadskollegiet har satt de fyra olika partiernas valorganisationer i tillfälle att avgiva yttrande i föreliggande fråga.

Från Allmänna valmansförbundet för Stockholm, Stockholms frisinnaade valmansförening och Stockholms Arbetarekommun hava med anledning härav inkommit skriftliga yttranden. Stockholms Vänsterkommun har tillika muntligt hos stadskansliet anhöllit att få meddela, att den icke hade något att erinra emot kommunalförfattningssakkunnigas förslag.

Allmänna valmansförbundet anför i sitt yttrande den 23 december 1920 följande.

Vidkommande först frågan om avskaffande av stadsfullmäktiges successiva förnyelse förefaller det, som om den hittillsvarande ordningen närmast vore påkallad för att vid användningen av majoritetsval trygga kontinuiteten inom fullmäktige, så att icke vid ett omslag i majoriteten bland valmännen fullmäktige skulle komma att bestå av uteslutande nyvalda representanter. Sedan numera det proportionella valsättet införts, förefinnes knappast ens en teoretisk möjlighet för ett dylikt omslag, därest hela fullmäktigeuppsättningen väljes samtidigt. Däremot kan man genom fullmäktiges förnyelse på en gång bl. a. vinna, att de kommunala valens antal inskränkes till hälften. De få garantier mot kommunalt vanstyre, som numera finnas, göra det dessutom angeläget, att det korrektiv, som ligger i den allmänna opinionens dom, sådan den uttryckes vid valen, får göra sig gällande gent emot hela fullmäktigeuppsättningen på en gång. Visserligen kan det invändas, att enstaka tillfalligheter och just vid tiden för valet aktuella frågor kunna bli helt avgörande för valutgången, men det förefaller, som om dessa tillfälliga stämningar skulle kunna få ett starkare grepp över väljarekåren, därest valen återkomma så tätt som vart annat år. Genom längre intervaller mellan valen tvingas valmännen att taga mera hänsyn till händelser och förhållanden under en längre tid. Vi få alltså för vår del bestämt förorda den successiva förnyelsens avskaffande och val av hela fullmäktigeuppsättningen på en gång.

Vidkommande tiden för fullmäktigeuppdraget kunna vi icke finna några särskilda skäl, som tala för annan mandattid i Stockholm än i landsorten, utan förefaller det tvärtom som om det bleve en ren vinst att låta mandattiden sammanfalla med kalenderåret och det kommunala budgetåret.

Då val under sådana förhållanden bör ske på hösten, hava vi ingenting att erinra mot den strävan, som gör sig gällande att försöka åstadkomma en för hela landet gemensam valmånad, dock under förutsättning att härtill väljes en månad, som ur de flesta synpunkter är den mest lämpliga. Vi vilja bestämt bestrida, att september månad är som valmånad den lämpligaste.

Meningen med den allmänna rösträtten är ju den, att alla befolkningsgrupper skola givas tillfälle att deltaga i valen. Då nu fullmaktsröstning är avskaffad och den istället införda rättigheten med valsedelsförsändelse är synnerligen begränsad, är det angeläget, att sådan tidpunkt för valet väljes, att största möjliga antal väljare skola kunna deltaga, vilket ur flera synpunkter icke är fallet med september månad. Vi vilja särskilt erinra om, att semesterförmänen numera utsträcker till allt vidare kretsar av löntagare, vilket gör, att en stor del personer under september månad icke vistas i staden eller ock så nyss hava återkommit, att deras borgerliga näring i särskilt hög grad kräver deras uppmärksamhet.

Om september månad gjordes till valmånad, måste en hel del viktiga valförberedelser, bl. a. kandidatnomineringarna, vid vilka största möjliga antal väljare bör beredas tillfälle närvara, förläggas till den ännu ogynnsammare tidpunkten, slutet av augusti eller början av september månader. Det kan ej heiler anses som något särdeles eftersträfvansvärt att åstadkomma en mer än tre månader lång tidsintervall mellan valet och mandatets tillträdande.

Vi förmena därför, att den lämpligaste tidpunkten för val är tiden fr. o. m. den 15 oktober t. o. m. den 30 november, en tidpunkt, som vi även anse vara den för såväl landsortsstäderna som landsbygden förmånligaste.

Med anledning av det ovan framhållna få vi därför slutligen anföra följande trenne synpunkter, som vi finna vara värda beaktande vid avgivande av yttrande i berörda frågor:

1. Stadsfullmäktiges successiva förnyelse bör avskaffas.
2. Mandattiden synes lämpligen kunna göras sammanfallande med kalender- och budgetår.
3. September månad bör icke göras till valmånad för Stockholm, utan valen förläggas till tiden mellan 15 oktober och 30 november.

Stockholms frisinnade valmansförenings yttrande den 23 december 1920 är av följande lydelse.

Beträffande upphörandet av det successiva förnyandet av stadsfullmäktige vilja vi på det kraftigaste tillstyrka denna reform, sedan efter det proportionella valsättets införande någon fara icke längre torde föreligga för att dessa korporationer härigenom skulle komma att sakna den erforderliga kontinuiteten i sin sammansättning.

Vad angår sammanförandet av de olika kommunala valen till samma år som landstingsmannavalen synes intet vara att invända mot denna åtgärd. Där emot torde kunna ifrågasättas, huruvida september är den ur valsynpunkt lämpligaste av årets månader. Åtminstone för huvudstadens vidkommande synes mars månad bättre lämpa sig för dessa val än september, som i mycket stor utsträckning användes som semestermånad. Även den långa tid, under vilken vid septembervalen icke återvalda stadsfullmäktige ändock skulle vara nödgade att utöva det uppdrag, som genom valen lämnats åt andra personer, synes väcka betänkligheter. Då emellertid numera genom riksdagens beslut september blivit bestämd till den allmänna valmånaden under valår, anse vi oss icke böra avstyrka den ifrågasatta reformen.

Stockholms Arbetarekommun har i yttrande den 5 januari i år anfört följande.

Vad först borttagandet av det successiva förnyandet av stadsfullmäktige angår, synes oss att ingen som helst fara föreligger för brådstörtande omvälvningar i stadsfullmäktiges sammansättning, efter det proportionella valsättets införande. Så länge majoritetsvalen voro gällande, kunde farhågor för djupgående förändringar i kommunalrepresentationen ha skäl för sig, men erfarenheten visar, att faran även under majoritetsvalens dagar kunde hänföras till de teoretiska spekulationernas område, och detta torde i realiteten ännu mera bliva fallet under de garantier, som det proportionella valsättet ger. Den eftersträfvansvärda kontinuiteten i stadsfullmäktiges sammansättning anse vi sålunda kommer att bibehållas, även om valet omfattar hela antalet fullmäktige, varför några mera betydande invändningar ej gärna kunna göras mot denna förändring.

Beträffande sammanförandet av de olika kommunalvalen till samma år som landstingsvalen ha vi intet egentligt att invända.

I fråga om tiden på året för valets förrättande torde det kunna ifrågasättas, huruvida september är den lämpligaste månaden för huvudstadens vidkommande. Ett stadsfullmäktigeval av den omfattning som huvudstadens, kräver nämligen rätt avsevärda och tidsödande förarbeten, vilka ungefärligen kunna beräknas till en tid av två månader före valet.

Dessa förarbeten skulle alltså bli förlagda till sommarmånaderna, vilka äro föga lämpliga härför. Skulle sålunda en förändring från nuvarande bestämmelser ske, anse vi att tiden bör fastställas till oktober månad. Genom att valet hålles i slutet av oktober månad, skulle en del olägenheter bortfalla, ty vid denna tidpunkt har semestertiden i allmänhet gått förbi, och de röstberättigade komma sålunda i tillfälle att utan större olägenheter och kostnader kunna fullgöra sina medborgarplikter.

Vi vilja dock slutligen påpeka, att denna avvikande mening i en detalj icke utgör skäl för oss att yrka avslag på förändringen ifråga, så mycket mer som genom riksdagens beslut september fastställts till valmånad i allmänhet, vad det galler politiska val.

2. Av Magistraten i Stockholm.

Till Kommunalförfattningsakkunniga.

Uti skrivelse till magistraten den 3 december 1920 haven I anhallit om upplysning *dels* angående de skäl, som på sin tid förefunnits eller fortfarande förefinnas för stadsfullmäktigvalens i Stockholm förläggande till mars månad i stället för till december såsom i övriga städer, och huruvida dessa skäl eller andra ansåges böra utgöra hinder för att dessa val (ävensom valen av elektoror för utseende av ledamöter till riksdagens första kammare) förrättas under september månad och för att stadsfullmäktiges mandat-tid räknas från den 1 januari året efter det, då valet förrättats, *dels* huruvida utöver de allmänna olägenheter, som vore förenade med ett avskaffande av den successiva förnyelsen av stadsfullmäktigkorporationerna, för Stockholms vidkommande några särskilda skäl tillkomme för ett bibehållande av stadsfullmäktigkorporationens successiva förnyelse.

Som bekant har magistraten redan tidigare haft tillfälle uttala sig i vissa hithörande ämnen.

Jämte det 1917 års riksdag för sin del beslöt den numera genomförda fyraåriga valperioden för andrakammarval i stället för den förutvarande treåriga, uttalade sig riksdagen jämväl för vissa andra åtgärder i syfte att förekomma alltför täta valstrider. Den lämpligaste anordningen ansåg riksdagen vara den, att val förekomme endast vartannat år, varannan gång politiska (varmed i detta sammanhang avsågs andrakammarval) och varannan gång kommunala. Riksdagen tänkte sig emellertid även möjligheten att sammanföra andrakammarvalen och de kommunala valen. I vilketdera fallet som helst borde, ansåg riksdagen, den successiva förnyelsen av de kommunala korporationerna bortfalla.

Sedan riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställt om utredning i dessa frågor, såvitt anginge de kommunala valen, avgav magistraten den 7 september 1917 yttrande över denna riksdagsskrivelse. I fråga om de uttalanden, magistraten då gjorde, får magistraten hänvisa till här bifogade avskrift av berörda yttrande.

Såsom därav framgår, uttalade magistraten då betänkligheter mot ett förnyande på en gång av hela antalet stadsfullmäktige. De skäl, som härvid voro för magistraten avgörande, hänförde sig dels till själva det allmänt politiska syftet med den nuvarande ordningen, dels ock till de tekniska svårigheter, som förväntades komma att vidlåda röstsammanräkningen, därest hela antalet representeranter skulle på en gång förnyas.

Vid den förnyade prövning av frågan, som magistraten nu haft att företaga, har magistraten haft tillfälle att taga del av ett utav Stockholms stads-kollegium den 13 innevarande januari till stadsfullmäktige avgivet yttrande i ärendet. Magistraten har därav funnit, att såväl stad-kollegiet självt som de fyra olika huvudpartierna i Stockholm, vilkas yttranden av kollegiet inhämtats, varit eniga om att tillstyrka den successiva förnyelsens avskaffande.

Med hänsyn till den enhälliga mening, som salunda yppats, har magistraten, ehuruval de synpunkter, magistraten i sin nyssnämnda skrivelse framhöll, fortfarande synas magistraten icke kunna fränkännas berättigande, likväl icke ansett sig böra nu avstyrka den ifrågasatta reformen, och detta så mycket mindre som med den omfattning, ett stadsfullmäktigval i huvudstaden numera äger, en inskränkning av antalet dylika val i och för sig måste för magistraten såsom valförrättare te sig såsom synnerligen välkommen.

Vad härefter angår frågan om en omläggning av tiden för stadsfullmäktigvalen i Stockholm och en förändring av stadsfullmäktiges mandatstid härstädes, tillåter sig magistraten i fråga först om den historiska grunden till nuvarande anordning hänvisa till den utredning, som lämnats i stadskollegiets ovan-nämnda yttrande. Såsom därav framgår, hava de ursprungliga skälen till den nuvarande ordningen numera förlorat sin betydelse, men hava i deras ställe numera trätt andra skäl, som göra en omläggning av mandatstid och valtid för huvudstadens del föga önskvärd. Av de skäl, som härvidlag anförts och vilka synas magistraten över huvud vara synnerligen beaktansvärda, har magistraten såsom valförrättare särskild anledning att understryka betydelsen av att valen om möjligt förläggas, såsom nu är fallet, till en tid, då verkets personal kan hållas någorlunda fulltalig, hellre än till en tid, då, såsom i september alltid är fallet, en stor del av verkets tjänstemän åtnjuter semester och alltså icke kan

påräknas för det vidlyftiga arbetet med själva valet och förberedelserna därtill. Magistraten vill i detta sammanhang tillägga, att för magistraten såsom valförrättare ej blott september, utan även övriga höstmånader te sig såsom för ifrågavarande valbestyr vida olämpligare än den hittills därtill anslagna tiden. Rådhusrättens arbete är nämligen, enligt vad erfarenheten visar, som regel vida mer betungande under hösten än under våren, beroende framför allt på en tendens hos advokatkaren att under sommaren låta arbetet delvis ligga nere för att på hösten återupptaga detsamma med ökad energi.

Magistraten vill slutligen icke underlåta att framhålla, hurusom de skäl, som synas hava föranlett tanken på en ändring av valtiden för stadsfullmäktige, icke torde hava någon som helst tillämpning å Stockholm. Det synes nämligen av Eder skrivelse framgå att en dylik ändring närmast skulle syfta till att möjliggöra ett sammanförande av de kommunala valen med landsting. Ett dylikt sammanförande på de orter, där landstingsval över huvud äger rum, synes emellertid icke på något sätt försvåras därigenom att huvudstaden, där sådana val icke förekomma, beredes tillfälle att bibehålla den särställning, som den sedan gammalt ägt, och att fortfarande åtnjuta de därmed förenade fördelar. Att återigen beröva staden dessa fördelar allenast för att tillfredsställa ett uniformitetskrav utan något som helst praktiskt gagn, detta synes magistraten näppeligen böra ifrågakomma.

Skulle emellertid en överflyttning av stadsfullmäktigvalen till hösten äga rum, måste i allt fall tillses, att andrakammarvalen och stadsfullmäktigvalen icke förlägras till samma år, utan ske altemnerande, på sätt även 1917 års riksdag ansåg lämpligast. De svarigheter, som enligt vad magistraten i sin nyssnämnda skrivelse framhöll skulle vara förenade med ett sammanförande av andrakammarval och stadsfullmäktigval, torde visserligen delvis komma att inom en nära framtid bortfalla, men ett annat hinder lär komma att uppstå, därest i enlighet med föreliggande förslag stadsfullmäktigvalen i allt fall komma att vart fjärde år förknippas med val av elektor till riksdagens första kammare. Att i samband med ett dylikt dubbelt val ytterligare anordna röstupptagning för andrakammarval synes magistraten vara att ställa alltför stora krav på såväl valförrättare som valmän. Ehuruval magistraten antager, att de sakkunniga icke syfta till en dylik anordning, har det likväl synts magistraten ej vara överflödigt att framhålla detta, enär en motsatt uppfattning helt nyligen kommit till synes i en vid den nu samlade riksdagen väckt motion.

Sedan magistraten nu yttrat sig i de frågor, som i Eder skrivelse omnämnts, vill magistraten begagna tillfället att beröra ett spörsmål, som i viss mån därmed äger sammanhang. Såsom av det ovan sagda framgår, är den magistraten åliggande uppgiften att tjänstgöra såsom valförrättare vid huvudstadens allmänna val av en synnerligen betungande beskaffenhet. De nu föreliggande förslagen om inskränkning av valtillfällenas antal må visserligen i sin mån syfta att underlätta denna uppgift, kvar står dock, att de allmänna valen numera, då de inträffa, verka i hög grad förryckande på fullgörandet av verkets egentliga, på ett helt annat område förlagda arbetsuppgift. Magistratens befattning med huvudstadens allmänna val är tydligen en kvarleva från den tid, då magistraten ännu jämväl i övrigt hade betydande administrativa uppgifter att fylla. Ju mer verkets huvudsakliga arbete kommit att koncentrera sig på dess rena domstolsfunktioner, desto mera har dess befattning med valen kommit att te sig som

en anomali. Betydelsen härav har givetvis varit mindre, så länge ännu det härav föranledda arbetet höll sig inom rimliga gränser. Med den oerhörda omfattning valmanskåren redan äger vid de kommunala och sannolikt inom kort kommer att få vid de politiska valen, bliver emellertid frågan av en helt annan betydelse än förr, och det må därför icke förvåna, om inom magistraten börjat yppas en allt livligare önskan att om möjligt bliva befriad från denna för dess egentliga verksamhet så främmande funktion. Det synes magistraten som om detta mål utan större svårighet skulle kunna vinnas, exempelvis genom valbestyrens överlämnande åt särskilda valnämnder i analogi med vad i landskommunerna i vissa fall äger rum. Ehuru fullt medveten om, att frågans lösning i hela dess vidd ej faller inom det område, som beröres av Edert uppdrag, har magistraten dock känt sig av förhållandena föranlåten att bringa sina önskemål härutinnan till Eder kännedom, för den händelse Ni under Edert arbete skulle finna tillfälle att i något avseende beakta dessa önskemål.

Stockholms rådhus den 21 januari 1921.

På magistratens vägnar:

A. E. DAHLBERG.

W. Hilarion Wistrand.

3. Av överståthållarämbetet.

Till Kommunalförfattningssakkunniga.

I anledning av Eder skrivelse den 3 december 1920 med begäran om vissa upplysningar får Överståthållareämbetet anföra följande.

Vad först beträffar frågan, huruvida skälen för stadsfullmäktigevalens i Stockholm förläggande till mars månad i stället för till december såsom i övriga städer och huruvida dessa skäl eller andra anses böra utgöra hinder för att dessa val ävensom valen av elektoror för utseende av ledamöter till riksdagens första kammare förrättas under september månad och för att stadsfullmäktiges mandatstid räknas från den 1 januari året efter det, då valet förrättats, så hava, på sätt framgår av till sakkunniga redan avgivna yttranden, såväl stadsfullmäktige som magistraten avstyrkt en sådan förändring uti för närvarande gällande ordning.

Ett skäl för förläggande av ifrågavarande val jämväl i fråga om Stockholm till september är önskvärdheten av att elektorsvalen till första kammaren, vilka tydligen böra ske samtidigt med stadsfullmäktigevalen, förrättas vid samma tid av året som landstingsmannavalen. Men härmed äro ock, så vitt Överståthållareämbetet kan finna, skälen också uttömda för en förändring i nu bestående ordning. Ur kommunal synpunkt torde intet intresse förefinnas för att val till stadsfullmäktige ske i den ena kommunen å samma tider som i andra. De skäl som tala för att tiden för stadsfullmäktigevalen i Stockholm allt fortfarande förläggas till mars månad hava blivit så kraftigt och så uttömmande framförda av

stadsfullmäktige och magistraten att Överståthållareämbetet för sin del icke därtill har något att tillägga.

Det är tydligt att även om i andra kommuner hinder icke möter att förrätta val av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige i september månad och således å samma tid som landstingsmannavalen så bliver förhållandet annorlunda i Stockholm med dess stora administration och det myckna arbete som denna kräver av den kommunala representationen.

De av stadsfullmäktige och magistraten anförda skälen synas vara så starka att olägenheten av att även elektorsvalen till första kammaren skulle bliva förrättade i mars månad och således å annan tid än landstingsmannavalen icke böra föranleda någon ändring uti vad ur kommunalsynpunkt är önskvärt.

Vad därefter vidkommer förslaget om upphävande av den successiva förnyelsen av stadsfullmäktigekorporationen i Stockholm finner sig Överståthållareämbetet i likhet med stadsfullmäktige böra förorda samma förslag.

Stockholm i Överståthållareämbetets kansli den 3 februari 1921.

CARL HEDERSTIERNA.

Hj. Grafström.

Bilaga 2.

Förteckning över vissa i lagar, författningar eller annorstädes förekommande bestämmelser, som av de sakkunniga tagits i betraktande vid behandling av frågan om gränsen mellan kommunalstämmas och kommunalfullmäktiges befogenhet.¹

A. Ärenden, som omförmälas i förordningen om kommunalstyrelse på landet.

I. Ärenden, vid vilka annan röstgrund än den vanliga tillämpas.

1. Ärenden, rörande sådana besvär, som åligga alla, vilka inom kommunen erlägga kommunalutskylder, men för vilkas utgörande stadgas annan grund än den för utgörande av kommunalutskylder i allmänhet gällande — jfr sid. 96 —.

I § 11 mom. 2 av förordningen om kommunalstyrelse på landet heter det, att där för deltagande i sådana besvär, som åligga alla, vilka inom kommunen erlägga kommunalutskylder, annan grund än den för utgörande av kommunalutskylder i allmänhet gällande finnes särskilt stadgad, skall röstvärdet vid beslut över ärenden, som röra sådana besvär, beräknas efter den särskilt bestämda grunden.

2. Ärende, som angår endast i mantal satt jord — jfr sid. 96 —.

Enligt § 10 mom. 2 av förordningen om kommunalstyrelse på landet må i ärende, som angår endast i mantal satt jord, ej andra taga del än de, som innehava sådan jord.

II. Ärenden, vid vilka den vanliga röstgrunden tillämpas.

1. Ärenden, som enligt § 35 ankomma på kommunalstämma — jfr sid. 96 —.

Enligt § 35 av förordningen om kommunalstyrelse på landet skola följande ärenden alltid behandlas å kommunalstämma:

justering av den i § 65 omförmälda uppbörds- och debiteringslängden,

val till ordförande och vice ordförande i kommunalstämma,

beslut, varom i § 16 sägs angående plats för anslående av kungörelse om kommunalstämma och angående införande i tidning av tillkännagivande om tid och ställe för kommunalstämma,

beslut enligt § 17 angående dag för kommunalstämma och

beslut enligt § 29 angående dag för val av kommunalfullmäktige.

2. Ärenden, som, ehuru ej upptagna i § 35, måste anses ankomma på kommunalstämma — jfr sid. 92 —.

Beslut enligt § 27 mom. 2 angående avskaffande av fullmäktigssystem i kommun med 1,500 invånare eller därunder — jfr § 8 i förordningen om kommunalstyrelse i stad —.

¹ Förteckningen omfattar icke i s. k. kristidsförfattningar förekommande bestämmelser och avser ej heller frågan, i vilken mån med avseende å kommunalfullmäktige, dess ordförande och beslut äger tillämpning, vad i kommunalförordningen i motsvarande hänseende stadgas beträffande kommunalstämma.

beslut enligt § 28 beträffande antalet kommunalfullmäktige och ändring av detta antal — jfr andra stycket av sagda §, enligt vilket kommunens vid kommunalstämma röstberättigade invånare bestämma det antal kommunalfullmäktige, som bör för kommunen utses —.

B. Ärenden, som omförmälas i andra författningar eller förordningar än förordningen om kommunalstyrelse på landet.

I. Ärenden, vid vilka annan röstgrund än den vanliga tillämpas — jfr sid. 96 —.

1. Val av ombud vid vägstämman m. m.

Enligt § 35 i lagen den 23 oktober 1891 angående väghållningsbesvärets utgörande på landet skall inom varje socken utdrag av det vid vägsynen förda protokollet sist från och med andra söndagen efter syneförrättningens slut hållas för de väghållningsskyldige tillgängligt å det ställe, som för ändamålet utses av kommunalstämma, och kungörelse härom uppläses i socknens kyrka sist å nämnda söndag eller, om gudstjänst då ej hålles, å först därefter infallande med gudstjänst förenad söndag och, där kommunalstämma så beslutar, anslås å viss plats inom kommunen. Enligt § 52 i samma lag skola kommunvis å kommunalstämmor efter vägfyrktal utses ombud vid vägstämman — jfr nedan under D 3 —.

2. Val av gode män vid lantmäteriförrättningar.

Enligt § 19 i skiftesstadgan skall å landet för varje socken finnas två inom häradet eller tingslaget boende gode män, vilket antal, där det för lantmäteriförrättningarnas obehindrade gång ej är tillräckligt, må efter behov ökas. Dessa gode män skola å »allmän kommunalstämma» väljas för en tid av sex år, och äge därvid en var, som i kommunen innehar hemman under ägande- eller nyttjanderätt, lika röst.

3. Val av sockenfullmäktige för utseende av ledamöter i ägodelningsrätt.

Enligt § 117 skiftesstadgan är första domstol i skiftesmål å landet den i varje härad eller tingslag förefintliga ägodelningsrätten, i vilken ordinarie domare i orten är ordförande. Ledamöterna i rätten utgöras av tre i lanthushållning kunniga, inom häradet eller tingslaget boende, bofasta män, vilka, på föranstaltande av domaren i orten, väljas inför häradsrätten. genom sockenfullmäktige, »efter förmedlade hemmantalet».

4. Val av ledamöter i skogsvårdskommitté.

Enligt § 5 i förordningen den 24 juli 1903 om skogsvårdsstyrelser må, för medverkan vid utförandet av den skogsvårdsstyrelsen tillkommande uppgiften i avseende å skogsvården, inom kommun, som sådant önskar, tillsättas en skogsvårdskommitté av tre personer, vilka för en tid av tre år utses, en av skogsvårdsstyrelsen samt de två övriga av kommunalstämman enligt den grund, som för utseende av gode män vid laga skifte är stadgad. Motsvarande bestämmelse förekommer i förordningen den 13 juni 1908 angående skogsvårdsstyrelse inom Gottlands län och äger enligt förordningen den 20 juni 1913 angående den skogsvårdsstyrelse åliggande verksamhet på Öland tillämpning jämväl därstädes.

5. Ärenden angående socken- och häradsallmänningar samt vid avritning för vissa socknar avsattna gemensamhetsskogar i Kopparbergs län och Norrland.

Enligt 8—10 §§ i förordningen den 1 augusti 1805 om skogarna i riket stadgas, att »de som i socknen hemman äga och bebo» hava att efter hemmantalet besluta angående sockenallmänningens vård och användning.

Enligt 6 § i förordningen den 26 januari 1894 angående hushållningen med de allmänna skogarna i riket äro delägare i häradsallmänning »de, som i häradet bygga och bo, efter

oförmedlade hemmantalet². Dessa delägare skola genom sockenombud utse en allmänstyrelse.

Enligt ett flertal avvittningsresolutioner har vidare av det jordägarna i en socken tilldelade skogsanslaget en viss del avsatts såsom allmänningsskog, vilken liksom av skogens avkastning bildade fonder förvaltas av de jordägande sockenmännen enligt reglementen fastställda av Kungl. Maj:t.

II. Ärenden, vid vilka den vanliga röstgrunden tillämpas.¹

1. Val av nämndemän — jfr sid. 97 —.

Att särskilda rösträttsbestämmelser gälla för val av nämndemän fanns i förordningen om kommunalstyrelse på landet ursprungligen stadgat i en särskild §, nämligen § 35, som lydde: »Om utväljande av elektorer för riksdagsmannaval samt om val av nämndemän är särskilt stadgat». År 1909 utgick bestämmelsen i vad angår val av elektorer för riksdagsmannaval, och vid rösträttsreformen 1913 ströks hela §:n, som det vill synas allenast för att man utan större ändring av paragrafföljden skulle i förordningen få in de vidlyftiga bestämmelserna om proportionellt valsätt vid val av kommunalfullmäktige. Bestämmelsen om nämndemansval fick i stället sin plats i § 17 mom. 1, men kom därvid i sådant sammanhang, att den åtminstone till synes kom att avse allenast *tiden* för kommunalstämma, då dylika val skola förrättas. I förordningen om kommunalstyrelse i stad däremot är sedan år 1918 nämndemansvalens särställning utsagd genom ett till ordningen för dessa val över huvud taget hänförligt lagrum, nämligen i § 8.

De särskilda föreskrifterna om nämndemansval återfinnas i Rättegångsbalken 1 kap. 1—3 §§ och avse efter lagändring år 1917 — varefter ovan omförmälda stadgande i förordningen om kommunalstyrelse i stad § 8 infördes år 1918 — även nämndemansval i stad, som lyder under häradsrätt. På landet gälla och gällde även före lagändringen bestämmelser, att nämndemansval förrättas å kommunalstämma, att alla å sådan stämma i kommunala angelägenheter röstberättigade därvid äga rösträtt, och att varje röstande har en röst. Därjämte föreskrives, att, där flera socknar eller sockendelar till gemensam valkrets för nämndemansval äro förenade, rätten skall bestämma, å vilken sockens kommunalstämma valet skall förrättas.

2. Val av sockenfullmäktige för utseende av vattenrättsnämndemän — jfr sid. 98 —.

Enligt vattenlagen den 28 juni 1918 kap. 11 § 2 skall första domstol i vattenmål, vattendomstolen, bestå av en vattenrättsdomare såsom ordförande samt såsom övriga ledamöter två vattenrättsingenjörer och två vattenrättsnämndemän. De sistnämnda skola enligt § 4 utses för sex år, i Norrland ävensom Värmlands och Kopparbergs län en för varje tingslag samt i övriga delar av riket en för varje domsaga, på det sätt som om utseende av ledamot i ägodelningsrätt finnes stadgat; dock skall vid val av de sockenfullmäktige, som skola utse vattenrättsnämndeman, envar, som i kommunens allmänna angelägenheter är röstberättigad, äga en röst.

I en av Kungl. Maj:t utfärdad kungörelse den 30 augusti 1918 om val av vattenrättsnämndemän lämnas med stöd av föreskrifterna i vattenlagen följande anvisningar angående vad ifråga om sagda val bör iakttagas, nämligen

att valet avser en tid av sex år, räknat från och med år 1919.

att i Norrland ävensom Värmlands och Kopparbergs län utses en vattenrättsnämndeman för varje tingslag samt i övriga delar av riket en för varje domsaga.

¹ Angående frågan om vissa hithörande ärendens karaktär av »kommunala angelägenheter» se sid. 88—91.

att om domsaga, för vilken allenast en vattenrättsnämndeman skall utses, består av två eller flera tingslag, valet förrättas inför den av domsagans häradsrätter, som domhavaden bestämmer.

att valet sker genom fullmäktige, utsedda av de kommuner, vilka äga att deltaga i val av ledamot i ägodelningsrätt.

att vid utseende av fullmäktig envar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad äger en röst,

att beträffande röstgrunden vid valet inför häradsrätten skall gälla vad för motsvarande fall är stadgat angående val av ledamot i ägodelningsrätt, samt

att vattenrättsnämndeman, som bör vara allmänt betrodd, om sin orts förhållanden kunnig man, skall vara valbar till nämndemansbefattning vid häradsrätt inom orten och ej må hava uppnått sextiofem års ålder.

Om skyldighet att åtaga sig uppdrag som vattenrättsnämndeman och att kvarstå i uppdraget skall vad som finnes stadgat beträffande nämndeman i häradsrätt äga motsvarande tillämpning.

3. Val av ledamöter i valnämnd — jfr sid. 99 —.

Enligt § 33 i lagen om val till riksdagen skall för varje valdistrikt på landet finnas en valnämnd av fem inom valdistriktet boende personer. Fyra av ledamöterna i denna nämnd jämte två suppleanter väljas å första ordinarie kommunalstämma varje år i den ordning, som om nämndemansval är stadgat.

4. Fråga om undantag från bestämmelsen, att val av landstingsmän skall förrättas den tredje söndagen i september — jfr sid. 99 —.

Enligt § 5 mom. 2 c) i landstingsförordningen kan kommunalstämma besluta om undantag från regeln, att val av landstingsmän skall förrättas den tredje söndagen i september. För sådant besluts giltighet fordras, att två tredjedelar av de i omröstningen deltagande sig därom förena.

5. Kommuns indelning i två eller flera pensionsdistrikt m. m. — jfr sid. 99 —.

I § 19 av lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring stadgas, att varje socken på landet samt varje stad ävensom varje köping, som utgör egen kommun, skall bilda ett pensionsdistrikt. Hava två eller flera socknar på landet gemensam kommunalförvaltning, skola de samfällt utgöra ett pensionsdistrikt. Där på grund av kommunens vidsträckt- het eller folkmängd eller andra förhållanden så prövas lämpligt, må kommunen fördelas i två eller flera pensionsdistrikt. Likaså må, där så med hänsyn till föreliggande förhållanden prövas lämpligt, två eller flera kommuner sammanslås till ett pensionsdistrikt. Beslut om sådan fördelning eller sammanslagning ävensom om upphävande eller förändring därav fattas å landet av kommunalstämma, och i stad av stadsfullmäktige eller, där sådana ej finnas, av allmän rådstuga.

I nästföljande § stadgas, att ledamöter av pensionsnämnd jämte suppleanter utses å landet av kommunalstämma eller av kommunalfullmäktige, där sådana finnas, och i stad av stadsfullmäktige eller, där sådana ej finnas, av allmän rådstuga, ock på motsvarande sätt stadgas i 23 § beträffande fråga om ersättning åt ledamöterna av nämnden.

6. Yttrande och framställning rörande valdistriktsindelning för andrakammarval.¹

Enligt § 32 i lagen om val till riksdagen skall Konungens befallningshavande för bifall till framställning av förändring i valdistriktsindelning för andrakammarval å landsbygden hava inhämtat vederbörande kommunalstämmas yttrande, så ock i det fall, där sagda myndighet utan föregående framställning förordnar om indelning i valdistrikt eller om ändring i redan skedd indelning.

¹ Angående littera 6—19 se sid. 100 o. 101.

7. *Ärenden angående indelning i brandrotar och utseende av brandfogde.*¹

Enligt § 5 i lagen den 14 oktober 1914 om förekommande och släckning av skogseld skall varje socken å landet utgöra en brandrote; dock äge Konungens befallningshavande efter framställning medgiva, att, vad sålunda är stadgat, ej skall äga tillämpning i fråga om viss socken eller att två eller flera socknar må förenas till en brandrote. Konungens befallningshavande äge ock att, efter inhämtat yttrande av kommunalstämma, besluta, att socken skall utgöra mera än en brandrote, och huru i sådant fall socknen skall till brandrotar indelas. Enligt § 6 i samma lag skall för varje brandrote finnas en brandfogde, som för tre år väljes, å landet av kommunalstämma och i stad av stadsfullmäktige, eller, där sådana ej finnas, av allmän rådstuga. Finner Konungens befallningshavande den valde icke lämplig, förordne Konungens befallningshavande om nytt val. För brandfogde skall utses en suppleant. Äro två eller flera socknar förenade till en brandrote och enas de icke i valet av brandfogde, äge Konungens befallningshavande utse den av de valda, som finnes därtill lämpligast. I § 14 stadgas vidare, att, om utöver vad denna lag innehåller, ordningsföreskrifter finnas till förekommande eller släckning av skogseld, så äger på landet kommunalstämma att därom besluta. § 15 i sagda lag föreskriver, att brandfogde, därest å landet kommunalstämma sådant beslutar, äger att erhålla arvode för uppdraget till belopp, som prövas skäligt.

8. *Ärende angående indelning i fjärdingsmansdistrikt och utseende av fjärdingsman.*¹

I § 1 av lagen den 29 september 1899 angående fjärdingsmansbestyrets utgörande stadgas, att inom varje socken skall finnas en fjärdingsman, dock att i socken av större vidd två eller flera fjärdingsmän må efter Konungens befallningshavandes prövning anställas, sedan socknemännen å kommunalstämma blivit hörda och landsfiskal sig yttrat. Då, inom samma landsfiskalsdistrikt smärre socknar angränsa varandra, må, på lika sätt, bestämmas om anställande för två eller flera sådana av endast en fjärdingsman. Enligt §§ 2 och 3 av sagda lag skall fjärdingsman för en tid av minst tre år utses och hans avlöning bestämmas av kommunalstämma, och enligt § 4 äger landsfiskalen att, då två eller flera till ett fjärdingsmansdistrikt sammanslagna socknar icke enas i valet av fjärdingsman, utse den av de valde, han finner därtill lämpligast. I § 2 av ovannämnda lag stadgas därjämte, att »fjärdingsmansbefattningen är ett menighetsbestyrt».

9. *Val av fosterbarnsnämnd.*¹

Enligt § 3 i lagen den 6 juni 1902 om fosterbarns vård äga, i fall så anses nödigt och lämpligt, i stad stadsfullmäktige eller, där sådana ej finnas, allmän rådstuga och på landet kommunalstämma att åt särskild styrelse, med namn av fosterbarnsnämnd, uppdraga den befattning med fosterbarnsvården, som eljest skulle enligt denna lag utövas av hälsovårds- eller kommunalnämnden.

10. *Val av ombud vid mantalsskrivningsförrättning.*¹

Enligt 7 § mom. 1 i förordningen den 6 augusti 1894 angående mantalsskrivning skola vid mantalsskrivning tillstådesvara pastor eller, om han har förfall, någon av honom förordnad lämplig person, helst annan inom församlingen tjänstgörande präst, vederbörande stadsfiskal eller fjärdingsman samt kommunombud, vilka till det antal, som för vinnande av tillförlitliga uppgifter vid förrättningen erfordras och av Konungens befallningshavande bestämmas, för varje mantalsskrivningsdistrikt utses av »den myndighet, som utövar kommunens beslutanderätt».

11. *Val av gode män för tillsyn över förmyndare.*¹

Enligt 3 § i lagen den 18 april 1884 angående tillsyn å förmyndares förvaltning av omyndigs egendom skall å landet varje kommun å kommunalstämma utse gode män

¹ Angående littera 6—19 se sid. 100 o. 101.

en eller flera, att hava tillsyn å förmynderskap; och må flera kommuner, lydande under samma rätt, till god man utse samma person.

12. *Val av nykterhetsnämnd.*¹

Enligt 3 § i lagen den 30 juni 1913 om behandling av alkoholister skall i varje kommun finnas en nykterhetsnämnd. Nykterhetsnämnden skall, om ej särskild sådan nämnd blivit tillsatt, utgöras av kommunens fattigvårdsstyrelse. Särskild nykterhetsnämnd må tillsättas, i fall så prövas lämpligt på landet av kommunalstämma. Om dylik nämnds sammansättning, val av ledamot och suppleant däri, ledamots och suppleants tjänstgöringstid och avgång, val av ordförande och vice ordförande äger för annan ort än Stockholm vad om fattigvårdsstyrelse finnes stadgat motsvarande tillämpning.

13. *Val av ombud i markegångsnämnd.*¹

Enligt 7 § i förordningen den 2 juni 1911 angående grunderna och sättet för markegångsprisens bestämmande skola på landet till ledning vid »årsprisets» bestämmande priskuranter upprättas av en för fögderiet i oktober månad varje år utsedd särskild nämnd (markegångsnämnden), vilken består dels av ombud, ett för varje kommun, å kommunalstämma valda bland ortens avgäldsgivare, skiftesvis av det antal kommuner och efter den ordning dem emellan, som Kungl. Maj:ts befallningshavande årligen bestämmer, med iakttagande dock att antalet ej må understiga fyra eller överstiga åtta, dels ock av motsvarande antal ledamöter, som Kungl. Maj:ts befallningshavande förordnar bland inom fögderiet bosatta, för oväld och sakkunskap kända män, helst avgäldstagare. Vid förfall för de ordinarie ledamöterna inträda i nämnden suppleanter, som i enahanda ordning och till samma antal utses av såväl kommunalstämman som Kungl. Maj:ts befallningshavande.

14. *Förord vid distriktsbarnmorskas tillsättande och yttrande angående ersättnings-taxa för dylik m. m.*¹

Enligt § 1 i lagen den 28 mars 1919 om anställande av distriktsbarnmorskor äger medicinalstyrelsen medgiva, att stad så ock närbelägen mindre landskommun må undantagas från barnmorskedistriktsindelningen, under villkor att staden eller landskommunen träffar avtal med tillräckligt antal i staden praktiserande barnmorskor, varigenom dessa mot ersättning av staden eller landskommunen, beräknad efter antalet utförda förrättningar förplikta sig att enligt fastställd taxa betjäna barnaföderskor. Enligt § 3 i samma lag tillsättes distriktsbarnmorska av barnmorskestyrelsen, sedan, efter inhämtande av vederbörande tjänsteläkares yttrande, den eller de till barnmorskedistriktet hörande kommuner avgivit sitt förord, och enligt § 5 böra, innan ersättningstaxan för distriktsbarnmorska fastställs, den eller de till barnmorskedistriktet hörande kommuner lämnas tillfälle att yttra sig i ärendet.

15. *Yttrande angående särskilt tillstånd till handel med explosiva varor.*¹

Enligt § 49 i förordningen den 19 november 1897 angående explosiva varor må särskilt tillstånd till handel med explosiv vara av 1:a klass ej lämnas annan person än den, som är till handels idkande i allmänhet berättigad samt i övrigt gjort sig känd för ordentlighet och redbarhet, och meddelas av Konungens befallningshavande efter vederbörande kommunalmyndighets hörande.

16. *Fråga om handelsbods etc. öppenhållande.*¹

Lagen den 30 maj 1919 om begränsning av tiden för idkande av handel och viss annan rörelse stadgar (§§ 1 och 2) vissa tider å dagen, då handelsbod, rakstuga, frisørsalong och varmbadinrättning må hållas öppna för allmänheten. Enligt § 3 må, i den mån sådant påkallas av särskilt förhållande inom viss kommun, tiden för öppethållande inom vissa angivna gränser bestämmas annorlunda än i §§ 1 och 2 är stadgat. Beslut i sådan rikt-

¹ Angående littera 6—19 se sid. 100 o. 101.

ning, ävensom ändring eller upphävande av dylikt beslut tillkommer (§§ 5 och 7), »den myndighet, som utövar kommunens beslutanderätt». Ifrågavarande beslut skola fastställas av länsstyrelsen, som har att ofördröjligen allmängöra de fastställda besluten genom införande därav i länskungörelserna. varjämte genom vederbörande kommunala myndighets försorg tillkännagivande om kungörelsen med angivande av dess huvudsakliga innehåll skall införas i minst en tidning inom orten, varförutom beträffande landskommun tillkännagivande om kungörelsen skall ske i kyrkan (§ 6).

17. *Yttrande över ansökning om framdragande av elektrisk ledning.*¹

Enligt § 3 i lagen den 27 juni 1902 innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar skola i fråga om ansökan om rätt att för elektrisk starkströmsanläggning påfordra avstående eller upplåtande av fastighet eller om tillstånd att utföra elektrisk anläggning, bland andra de kommuner eller municipalsamhällen, inom vilkas områden ledning skall framdragas, lämnas tillfälle yttra sig.

18. *Beslut angående skogsaccismedels användning.*¹

Enligt § 3 i lagen den 11 oktober 1912 om skogsaccis och om virkestaxering åligger det kommunalnämnden att varje år i sammanhang med uppgörandet av inkomstförslaget för kommunen beräkna skogsaccisfondens behållning vid nästföljande års början, där sådan fond finnes, och den på grund av löpande årets taxering utgående skogsaccisen. Av sålunda tillgängliga medel må enligt kommunalstämmans beslut såsom tillskott till täckande av sådana utgifter för nästföljande år för kommunala och kyrkliga ändamål, till vilka enligt gällande kommunalförfattningar medel eljest skulle beredas genom utdebitering på samtliga skattskyldiga, användas högst så stort belopp, att utdebiteringen för etthundra kronor till kommunen skattpliktig inkomst under nästföljande år kommer att med en fjärdedel understiga utdebiteringen för samma inkomstbelopp under löpande året. Detta tillskott användes till bestridande av utgifter, som kommunalstämman beslutat för det nästföljande året, i den mån tillskottet därtill förslår. Skulle tillskottet vara större än som erfordras för täckande av nämnda utgifter, skall överskottet avräknas på vad kyrkostämman beslutat till uttaxering under det nästföljande året.

19. *Fråga om skatt för hund och sättet för hundskattemedlens användning.*¹

Enligt §§ 1 och 2 i kungörelsen den 1 juni 1877 angående skatt för hundar må såväl i stad som på landet kommun besluta, huruvida hundskatt skall utgå, om beloppet av denna skatt (intill 15 kronor) samt om de inflytande medlens användning för kommunens behov.

Ann. I utskilliga nyare författningar stadgas, att ärende skall behandlas av kommunalfullmäktige, där sådana finnas, och i annat fall av kommunalstämman. Så är förhållandet beträffande:

a) *ärenden, som enligt § 95 i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker* ankomma på kommuns prövning (jfr sid. 100):

b) *ärenden, som enligt § 36 i förordningen den 11 juli 1919 angående försäljning av pilsnerdricka* ankomma på kommuns prövning: (se ej förut, jfr å sid. 89 och 90 anført referat ur Regeringsrättens årsbok);

c) *val av hästuttagningsnämnd och fråga om ersättning åt valda ledamöter av sådan nämnd* enligt §§ 7 och 9 i lagen den 2 juli 1915 angående anskaffande av hästar och fordon för krigsmaktens ställande på krigsfot;

d) *fattigvårdsärenden* enligt § 7 i lagen om fattigvården den 14 juni 1918;

e) *frågor angående sättet och ordningen för fördelningen av rekvisitioner* enligt lagen den 24 maj 1895 angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov; direkt stadgas visserligen endast (§ 2 mom. 3), att vederbörande kommun ansvarar för utgörande av rekvisition, och att »kommunen själv» besluter rörande dessa frågor, men då i fortsättningen av paragrafen talas om åtgärder, som icke tillåta »avvaktande av sammanträde av kommunalstämman eller kommunalfullmäktige», följer därav uppenbarligen, att förordningen avser, att ärendena skola behandlas av fullmäktige, där sådana finnas;

¹ Angående littera 6—19 se sid. 100 o. 101.

- f) val av pensionsnämnd och fråga om ersättning åt ledamöter och ordförande i nämnden enligt §§ 20, 23 och 26 i lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring, — jfr ovan —;*
g) val av taxeringsnämnd och fråga om ersättning till ledamöter av nämnden enligt §§ 25 och 54 i förordningen den 28 oktober 1910 om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering;
h) fråga om upptagande av nöjesskatt enligt § 2 i förordningen den 30 maj 1919 om rätt för kommun att upptaga avgift vid vissa offentliga nöjestillställningar;
i) beslut om tillsättande av särskild hälsovårdsnämnd och val av ledamöter i sådan nämnd enligt § 35 i hälsovårdsstadgan den 19 juni 1919;
j) fråga om köttbesiktning enligt lagen den 10 oktober 1913 angående köttbesiktning och slakthus; sådan fråga ankommer i stad på stad-fullmäktige och i annat samhälle, där hälsovårdsstadgan för riket är tillämplig »motsvarande kommunalmyndighet», d. v. s. på landet kommunal- eller municipal-fullmäktige, där sådana finnas;
k) tillsättande av styrelser för lärlingsskola, yrkesskola, ettårig handelsskola eller hushållsskola, enligt stadgan den 16 september 1918 för den kommunala yrkesundervisningen; ledamöter i dylika styrelser med undantag för skolans föreståndare, som är självskriven ledamot, utses av stadsfullmäktige eller däremot svarande kommunal myndighet, d. v. s. på landet kommunal- eller municipal-fullmäktige, där sådana finnas.

C. Ärenden, som ankomma på kommunalstämma enligt föreskrift av enskilda personer eller sammanslutningar.

Ärenden av dylik natur äro t. ex. val av huvudmän i sparbank och av s. k. brandstodskommittéer. Reglementariska och andra föreskrifter av denna art pläga endast tala om kommunalstämma såsom i de olika fallen berättigad att besluta. De ärenden, som här avses, äro givetvis icke kommunala angelägenheter i egentlig mening — jfr sid. 106 o. 107 —.

D. Vissa kommunalstämmans ordförande tillkommande åligganden enligt andra författningar eller förordningar än förordningen om kommunalstyrelse på landet
 — jfr sid. 106 o. 107 —.

1. Åligganden enligt taxeringsförordningen.

Enligt förordningen den 28 oktober 1910 om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering ankommer det på kommunalstämmans ordförande bland annat att tillhandahålla taxeringsnämnden erforderligt antal exemplar av sagda förordning och av de övriga författningar, som skola av taxeringsnämnden tillämpas (§ 28), att före januari månads utgång till taxeringsnämndens ordförande avlämna avskrifter av taxeringslängder och provningsnämndens särskilda längder för nästföregående år (§ 29 mom. 2), samt att under viss tid av minst 14 dagar tillhandahålla de skattskyldiga de avskrifter av de hos provningsnämnden förda längderna, som före den 15 september tillställts honom av häradsskrivaren (§ 47 mom. 3).

2. Åligganden i fråga om riks-försäkringsanstaltens uppgift rörande arbetsgivare.

Enligt förordningen den 14 juni 1917 angående uppbörd av avgifter för försäkringar i riks-försäkringsanstalten jämlikt lagen om försäkring för olycksfall i arbete åligger det kommunalstämmans ordförande att, sedan vederbörande häradsskrivare före den 1 oktober tillställt honom riks-försäkringsanstaltens uppgift rörande de inom kommunen boende arbetsgivare, av vilka avgift för försäkring skall erläggas i samband med kronuppbörden, under viss bestämd och vederbörligen kungjord tid, ej understigande fjorton dagar, på lämpligt och därvid tillkännagivet ställe hålla uppgiften de avgiftspliktiga tillhanda samt därefter senast inom oktober månads utgång återsända uppgifterna till häradsskrivaren (§ 3 mom. 2).

3. *Befattning med vägfyrktalslängd.*

Enligt lagen den 23 oktober 1891 angående väghållningsbesvärets utgörande på landet skall vägfyrktalslängden senast den 1 december insändas till kommunalstämmans ordförande. Sedan vägfyrktalslängden framlagts till granskning och av de väghållningsskyldiga å kommunalstämma justerats, skall kommunalstämmans ordförande taga avskrift av den justerade längden och därefter översända densamma till vägstyrelsen (§ 59).

4. *Skyldighet för häradshövding att meddela kommunalstämmans ordförande om sammanträde inför häradsrätt i hushållsmål.*

Enligt kungörelsen den 22 juli 1875 angående skyldighet för häradshövding att meddela kommunalstämmas ordförande underrättelse om sammanträde inför häradsrätt i hushållsmål av allmän beskaffenhet åligger det domhavaden att om dylikt sammanträde meddela vederbörande kommunalstämmas ordförande underrättelse så tidigt, att ombud för menigheten må kunna i behörig ordning utses.